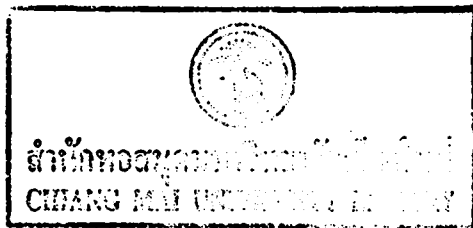

สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
157

✓ B1365729x
810861683
117650374

รายงานการวิจัย เรื่อง

โครงการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเชิงบูรณาการที่ยั่งยืน
ในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง

โดย

ศ.ดร.มิ่งสรรพ ขาวสะอาด และคณะ

สถาบันวิจัยสังคม
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ธันวาคม 2547

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงบูรณาการที่ยั่งยืน ในดุ่มแม่น้ำโขง

พิมพ์ครั้งที่ 1 : กรกฎาคม 2548

ISBN 974-656-746-2

SRI-CMU-48-2-417

โดย ศ.ดร.มิ่งสรรพ์ ขาวสอาด และคณะ

จัดพิมพ์โดย สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
239 ถนนห้วยแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50200
โทรศัพท์ 0-5394-2571, 0-5394-2593
โทรสาร 0-5389-2649, 0-5394-2572
E-mail : korawan@chiangmai.ac.th

พิมพ์ที่ บริษัท นพบุรีการพิมพ์ จำกัด
อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ออกแบบปก กฤติยาพร วงษา

เลขที่.....
รับเมื่อ ปี.....
- 3 ก.ค. 2549

รายชื่อคณะนักวิจัย

1. ศ.ดร.มิ่งสรรพ	ชาวสอาด	หัวหน้าโครงการ
2. นางกรวรรณ	สังขกร	นักวิจัย
3. นายอักรพงศ์	อ้นทอง	นักวิจัย
4. นายคมสัน	สุริยะ	นักวิจัย
5. ดร.อัจนรีย	ชไตน์มีลเลอร์	นักวิจัย
6. รศ.ดร.ศศิเพ็ญ	พวงสายใจ	นักวิจัย
7. นางสาวคนางค์	คันทมธูรพจน์	นักวิจัย
8. นางสาวนัฐธิดา	ทวีเลิศกุลธร	นักวิจัย
9. นางสาวสวรรยา	วัฒนศิริเสรีกุล	นักวิจัย
10. นางสาวอนุรักษ	ดั่งแปง	นักวิจัย
11. นายธิตินันท์	โตวิจิตร	นักวิจัย

ร่วมกับ

1. Mr.Sounh Manivong	1. Mr.Men Prachvuthy
2. Mr.Thaviphet Oula	2. Ms.Heng Seyla
3. Mr.Kettasone Sundara	3. Ms.Sou Socheata

National Tourism Authority of Lao PDR Centre d'Etude et de Development Agricole
Cambodgien (CEDAC)

รายงานวิจัยฉบับนี้เป็นผลการศึกษาของโครงการวิจัยเรื่อง 'โครงการพัฒนาการ
อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเชิงบูรณาการที่ยั่งยืนในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง' ซึ่งสถาบันวิจัยสังคม
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้รับการสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
โดยมีเนื้อหาครอบคลุมความสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวในลุ่มแม่น้ำโขง ภาพรวมการท่องเที่ยว
ของประเทศในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ความได้เปรียบด้านการท่องเที่ยว การประเมินผลกระทบ
ของโรคร้ายที่มีต่อการท่องเที่ยวของประเทศไทย การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน การท่องเที่ยว
กับการกระจายรายได้ในระดับชุมชน รวมทั้งบทสรุปและข้อเสนอแนะ

องค์ความรู้ที่ได้นำเสนอในรายงานนี้เกิดจากความร่วมมือกันระหว่างนักวิจัยของ
ประเทศไทย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และกัมพูชา ซึ่งได้มาวิจัยร่วมกัน
และนำผลการศึกษาของแต่ละประเทศมาอภิปรายร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิชาวไทยและ
ผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศ ผลการศึกษาที่ได้รับจึงมีความเป็นบูรณาการทั้งในมิติของพื้นที่
ภูมิศาสตร์ของสามประเทศในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง และในมิติของความหลากหลายของเนื้อหา
ซึ่งครอบคลุมทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งยังสะท้อนถึงสภาพที่แท้จริงของชุมชน
ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจในการบริหารจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

คณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าข้อค้นพบ ตลอดจนความรู้ความเข้าใจที่เพิ่มพูนขึ้นจาก
การวิจัยนี้ จะสามารถมีส่วนช่วยในการตัดสินใจเชิงนโยบายเพื่อการพัฒนาอุตสาหกรรม
ท่องเที่ยวเชิงบูรณาการที่ยั่งยืนร่วมกันในประเทศภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงทั้งสามประเทศได้
สมตามเจตนารมณ์ของผู้วิจัยและผู้สนับสนุนต่อไป

ศ.ดร.มิ่งสรรพ์ ขาวสอาด

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

โครงการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเชิงบูรณาการที่ยั่งยืนในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง มีวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์ ศักยภาพในระดับชาติ การพยากรณ์ขนาดของตลาดการท่องเที่ยวในอนาคต ตลอดจนการบริหารจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวในระดับชุมชน โดยมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การบริหารจัดการท่องเที่ยวในระดับชาติและชุมชนระหว่างนักวิจัยของประเทศไทย โดยในระยะที่ 1 จะเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างนักวิจัยในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งประกอบด้วยสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) กัมพูชา และประเทศไทย โดยมุ่งหวังว่าข้อค้นพบจากการศึกษาจะเป็นประโยชน์ด้านการวางนโยบายสำหรับการท่องเที่ยวของทั้งสามประเทศ และยังสามารถส่งเสริมศักยภาพการวิจัยและการสร้างนโยบายสาธารณะของบุคลากรในองค์กร ส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวอีกด้วย

ความสงบสุขในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงทำให้ความหวังที่จะบูรณาการเอาการท่องเที่ยวของทั้งสามประเทศรวมเข้าด้วยกันในรูปแบบจุดหมายปลายทางเดียว (Single Tourism Destination) แล้วทำการตลาดร่วมกันนั้นมีความเป็นไปได้ และด้วยการตระหนักถึงผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นร่วมกันจากการท่องเที่ยว ทำให้การก่อสร้างเส้นทางเชื่อมโยงภายในภูมิภาค (เส้นทาง R1 - R10) ได้เริ่มขึ้น ซึ่งเป็นสัญญาณที่ดีของการเริ่มต้นพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกัน นอกจากนี้ แผนการขจัดอุปสรรคต่างๆ เช่น การออกวีซ่า ณ จุดผ่านแดน (Visa on Arrival) ให้แก่นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาจากประเทศเพื่อนบ้าน หรือการพัฒนาจนเป็น Visa Free Zone ทั้งภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ตลอดจนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเป็นคู่ระหว่างประเทศเพื่อนบ้านซึ่งอยู่ในระยะทางที่เดินทางไปถึงกันได้สะดวก บรรยากาศการท่องเที่ยวที่ดีขึ้นในภูมิภาคเช่นนี้ ไม่เพียงแต่จะนำความเจริญทางด้านเศรษฐกิจมาให้ ยังจะช่วยกระชับความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศเพื่อนบ้านให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

การศึกษาในโครงการนี้แบ่งออกได้เป็น 6 ส่วน ดังนี้ คือ

1. ความสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง
2. สถานภาพการท่องเที่ยว พฤติกรรมการท่องเที่ยว และการพยากรณ์แนวโน้มของการท่องเที่ยว
3. การวิเคราะห์ความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบด้านการท่องเที่ยว (Comparative Advantage Ratio : CAR)

4. การวิเคราะห์ผลกระทบของโรคซาร์ส (SARs) ที่มีต่อการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจโดยรวม
5. การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง
6. การท่องเที่ยวเกี่ยวกับการกระจายรายได้ในชุมชน

ผลของการศึกษาในแต่ละส่วนมีดังต่อไปนี้

1. ความสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง

ปัจจัยที่สำคัญต่อการท่องเที่ยวในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ได้แก่ สาธารณูปโภค พื้นฐานเส้นทางคมนาคม ความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของท่าอากาศยานนานาชาติในแต่ละประเทศ ซึ่งประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวได้มากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อท่าอากาศยานนานาชาติกรุงเทพฯ แห่งที่ 2 (ท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ) สร้างแล้วเสร็จ ในการคมนาคมทางน้ำมีแม่น้ำโขงเป็นแม่น้ำนานาชาติสายหลักในด้านการค้าและการท่องเที่ยว และยังมีเส้นทางคมนาคมระหว่างประเทศทางบก เส้นทาง R1 - R10 และมีจุดผ่านแดนเพื่ออำนวยความสะดวก ในการเดินทางระหว่างประเทศของ สปป.ลาว - กัมพูชา 1 จุด กัมพูชา - ไทย 6 จุด และ สปป.ลาว - ไทย อีก 13 จุด

แหล่งท่องเที่ยวที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวจากทั่วโลกของภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงคือแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงาม และแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม (Heritage Site) ซึ่งหลายแห่งได้รับการยกย่องจาก UNESCO ให้เป็นมรดกโลก อาทิ นครวัด ในเสียมเรียบ กัมพูชา เมืองหลวงพระบาง ใน สปป.ลาว กรุงศรีอยุธยาและสุโขทัย ในประเทศไทย

นอกจากนี้ ประเทศไทย สปป.ลาว และกัมพูชายังได้ร่วมกันประชาสัมพันธ์ 'สามเหลี่ยมมรกต' เพื่อมุ่งพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของสามประเทศร่วมกัน

2. สถานภาพการท่องเที่ยว พฤติกรรมการท่องเที่ยว และการพยากรณ์แนวโน้มของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่สำคัญของประเทศในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง คือ ไทย สปป.ลาว และกัมพูชา โดยรายได้จากการท่องเที่ยวของประเทศไทยและ สปป.ลาว มีมูลค่ามากกว่ามูลค่าสินค้าส่งออกอันดับหนึ่งของประเทศนั้น รายได้จากการท่องเที่ยวของประเทศไทย (323,484 ล้านบาท หรือ 7,530 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ) ในปี พ.ศ. 2545 ซึ่งมากกว่ามูลค่าการส่งออกเครื่องคอมพิวเตอร์ อุปกรณ์และ ส่วนประกอบ (313,153 ล้านบาท หรือ 7,290 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ) ในปีเดียวกัน ในขณะที่รายได้จากการท่องเที่ยวของ สปป.ลาว ก็ก้าวขึ้นมาเป็นรายได้อันดับหนึ่งของประเทศเมื่อมีมูลค่า 97 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ในปี พ.ศ. 2542 ซึ่งมากกว่ามูลค่าการส่งออกสิ่งทอและเครื่องนุ่งห่มอันเป็นสินค้า ส่งออกอันดับหนึ่งที่มีมูลค่า

76.5 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ส่วนกัมพูชาแม้ว่ารายได้จากการท่องเที่ยวในปี พ.ศ. 2545 ซึ่งมีมูลค่า 576 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ จะยังไม่มากไปกว่ามูลค่าของสินค้าส่งออกอันดับหนึ่ง คือ สิ่งทอ และเครื่องนุ่งห่มซึ่งมีมูลค่า 1,380 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ แต่รายได้จากการท่องเที่ยว ก็เป็นแหล่งรายได้ที่มีสัดส่วนมากถึงร้อยละ 20 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมเบื้องต้นภายในประเทศ (GDP)

การท่องเที่ยวของประเทศไทยยังคงพึ่งพานักท่องเที่ยวจากเอเชียตะวันออกเฉียงและทวีปยุโรปเป็นหลัก โดยนักท่องเที่ยวจากตลาดดังกล่าว ระหว่างปี พ.ศ. 2542-2546 คิดเป็นสัดส่วนถึงร้อยละ 61 และร้อยละ 23 ตามลำดับ ในขณะที่ สปป.ลาว พึ่งพิงนักท่องเที่ยวจากอาเซียนและยุโรปเป็นหลัก โดยคิดเป็นร้อยละ 70 และ 13 ตามลำดับ ส่วนกัมพูชานั้น มีสัดส่วนนักท่องเที่ยวจากเอเชียและโอเชียเนียมากเป็นอันดับหนึ่ง (ร้อยละ 27) รองลงมาคือ ยุโรป (ร้อยละ 17) แต่มีนักท่องเที่ยวอีกจำนวนหนึ่งที่ไม่สามารถจำแนกได้ (ร้อยละ 30) ซึ่งกลุ่มนี้เป็นนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาถึงท่าอากาศยานนานาชาติพนมเปญจากเลียมเรียบด้วยสายการบินภายในกัมพูชา

การขยายตัวของจำนวนนักท่องเที่ยวตั้งแต่ปี พ.ศ.2536 เป็นต้นมา ยังถือได้ว่าอยู่ในเกณฑ์ที่ดี แม้ว่าจะมีบางช่วงที่เกิดวิกฤตการณ์โรคซาร์ส (มีนาคม - มิถุนายน พ.ศ. 2546) และโรคไข้หวัดนก (กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547) แต่จำนวนนักท่องเที่ยวที่มาเยือนประเทศไทยก็ยังขยายตัวได้ ประมาณร้อยละ 5.91 ต่อปี สปป.ลาว ร้อยละ 24.82 ต่อปี และกัมพูชา ร้อยละ 21.14 ต่อปี

นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในกัมพูชามีค่าใช้จ่ายต่อคนต่อวันมากที่สุด คือประมาณ 89.74 ดอลลาร์สหรัฐฯ ในปี พ.ศ. 2545 ในขณะที่นักท่องเที่ยวในประเทศไทยใช้จ่ายคนละ 86.22 ดอลลาร์สหรัฐฯ ต่อวัน ในปี พ.ศ. 2546 และใน สปป.ลาว นักท่องเที่ยวจะมีค่าใช้จ่ายในวันหนึ่ง ประมาณคนละ 60 ดอลลาร์สหรัฐฯ

สัดส่วนของค่าใช้จ่ายของการท่องเที่ยวในสามประเทศในปี พ.ศ. 2546 มีความแตกต่างกัน โดยในประเทศไทยนักท่องเที่ยวใช้จ่ายในเรื่องซื้อของที่ระลึกเป็นสัดส่วนมากที่สุด โดยคิดเป็นร้อยละ 27 รองลงมาคือค่าที่พัก ร้อยละ 26.9 ส่วนใน สปป.ลาว นักท่องเที่ยวจะต้องใช้จ่ายเงินเป็นจำนวนมากกับเรื่องการเดินทางภายในประเทศ โดยคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 30 รองลงมาคือค่าอาหารและเครื่องดื่ม ร้อยละ 26 ในขณะที่ค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวในกัมพูชากลับตกอยู่กับค่าที่พักมากที่สุดถึงร้อยละ 31 รองลงมาเป็นค่าใช้จ่ายด้านอาหารและเครื่องดื่ม อีกร้อยละ 28

นักท่องเที่ยวที่มาเยือนประเทศไทยจะมีวันพักเฉลี่ยนานที่สุด คือมีวันพักเฉลี่ยประมาณ 8.2 วันในปี พ.ศ. 2546 รองลงมาคือ สปป.ลาว ที่มีวันพักเฉลี่ยประมาณ 6 วัน และในลำดับสุดท้ายคือกัมพูชา มีวันพักเฉลี่ยประมาณ 5.5 วัน

ในบรรดานักท่องเที่ยวจากภูมิภาคต่างๆ ที่เข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย แต่ละภูมิภาค ก็มีพฤติกรรมที่แตกต่างกัน คือ นักท่องเที่ยวจากยุโรปจะใช้จ่ายต่อวันในด้านต่างๆ ค่อนข้างน้อยกว่านักท่องเที่ยวจากชาติอื่นๆ แต่กลับพักอยู่ในประเทศไทยนานที่สุด (13.57 วัน) นักท่องเที่ยวจากทวีปอเมริกาจะให้ความสำคัญกับการใช้จ่ายด้านที่พัก การเลือกสรรพาหนะในการเดินทางภายในประเทศและการบริการนำเที่ยวภายในประเทศที่มีคุณภาพดี นักท่องเที่ยวจากอาเซียนและเอเชียตะวันออกจะมีพฤติกรรม ที่ใกล้เคียงกัน คือ การมาท่องเที่ยวเพื่อความบันเทิง การรับประทานอาหาร และการซื้อสินค้าและของที่ระลึก ส่วนนักท่องเที่ยวจากตะวันออกกลางและจากแอฟริกาจะเน้นการซื้อสินค้าและของที่ระลึกเป็นหลัก แต่ในบรรดานักท่องเที่ยวทั้งหมด นักท่องเที่ยวจากเอเชียใต้เป็นกลุ่มที่ใช้จ่ายเงินต่อคนต่อวันมากที่สุด (4,187 บาท) โดยเป็นกลุ่มที่ซื้อสินค้าและของที่ระลึกเป็นเงินมากที่สุดด้วย (1,610 บาทต่อคนต่อวัน)

แนวโน้มของจำนวนนักท่องเที่ยวในอนาคตระหว่างปี พ.ศ. 2547 - 2551 เมื่อทำการวิเคราะห์ด้วยแบบจำลอง Time trend และ ARIMA พบว่านักท่องเที่ยวโดยรวมจะมีจำนวนเพิ่มมากยิ่งขึ้น โดยในประเทศไทยจะมีอัตราการขยายตัวระหว่างร้อยละ 3.62 ถึงร้อยละ 10.61 เมื่อคำนวณด้วย Time trend และ ARIMA ตามลำดับ สปป.ลาว จะมีอัตราการขยายตัวประมาณร้อยละ 6.55 ต่อปี และกัมพูชาจะมีอัตราการขยายตัวประมาณร้อยละ 23.78 ต่อปี ซึ่งจำนวนนักท่องเที่ยวรวมในปี พ.ศ. 2551 ในประเทศไทยจะมีจำนวนระหว่าง 12 - 20 ล้านคน สปป.ลาวประมาณ 1 ล้านคน และกัมพูชา 1.8 ประมาณล้านคน

กลุ่มนักท่องเที่ยวที่จะมีความสำคัญมากยิ่งขึ้นคือนักท่องเที่ยวจากจีน โดยเชื่อกันว่าในอีก 5 ปีข้างหน้า จีนจะเป็นผู้ส่งออกนักท่องเที่ยวที่มากที่สุดในโลก ในขณะเดียวกันก็จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีผู้เดินทางไปเยือนมากที่สุดในโลกเช่นกัน และคาดว่าจะมีนักท่องเที่ยวจากจีนจำนวนประมาณร้อยละ 5 ของประชากรจีนเดินทางออกไปเที่ยวต่างประเทศ จากการศึกษาพบว่านักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ เมื่อคำนวณด้วยเส้นแนวโน้ม (Time trend) จะมีอัตราการขยายตัวระหว่างปี พ.ศ. 2547 - 2551 ในประเทศไทยและสปป.ลาวประมาณร้อยละ 6 และประมาณร้อยละ 16 สำหรับกัมพูชา ทั้งนี้คาดว่าจะมีนักท่องเที่ยวจีนเพิ่มเป็นประมาณ 1.1 ล้านคนในปี พ.ศ. 2551 ในประเทศไทย ส่วนในสปป.ลาว และกัมพูชานั้น คาดว่าจะมีนักท่องเที่ยวจีนจำนวนประมาณ 35,000 และ 65,000 คนในปีเดียวกัน ตามลำดับ

3. การวิเคราะห์ความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบด้านการท่องเที่ยว (Comparative Advantage Ratio : CAR)

การวิเคราะห์ความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบด้านการท่องเที่ยว มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบศักยภาพในการท่องเที่ยวของประเทศที่สนใจกับประเทศกลุ่มหนึ่ง ซึ่งในการศึกษานี้ได้ทำการเปรียบเทียบศักยภาพประเทศไทย สปป.ลาว และกัมพูชา ในตลาดเอเชียแปซิฟิก ซึ่งหากพบว่าค่าดัชนีของประเทศที่สนใจมีค่ามากกว่า 1 ก็ จะหมายความว่าประเทศนั้นมีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในด้านการท่องเที่ยว มากกว่าประเทศในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกทั้งหมด ในทางตรงกันข้ามหากค่าดัชนีมีค่าน้อยกว่า 1 ก็ จะหมายถึงประเทศนั้นไม่มีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ

การศึกษาครั้งนี้ได้แยกวิเคราะห์เป็นรายตลาดเพื่อให้เห็นภาพที่ละเอียดว่าประเทศในภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง จะมีความได้เปรียบในการรองรับนักท่องเที่ยวจากชาติใดบ้าง ซึ่งผลการวิเคราะห์ในปี พ.ศ. 2545 มีดังต่อไปนี้

ประเทศไทยมีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในเกือบทุกตลาด แสดงให้เห็นว่าไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ยกเว้นแต่เพียงนักท่องเที่ยวจากสหรัฐอเมริกา แคนาดา อินโดนีเซีย บรูไน สิงคโปร์ และนิวซีแลนด์ ที่นิยมท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวอื่นมากกว่าไทย รวมทั้งที่น่าสนใจที่สุดคือนักท่องเที่ยวจีนซึ่งในปี พ.ศ. 2545 ปรากฏว่าไทยยังไม่มีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในตลาดกลุ่มนี้ (ค่าดัชนีเท่ากับ 0.83)

กัมพูชา มีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นสิ่งมหัศจรรย์ของโลกคือ นครวัด จึงมีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในกลุ่มของนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจด้านวัฒนธรรม คือ นักท่องเที่ยวจากยุโรปโดยรวม และโดยเฉพาะอย่างยิ่งนักท่องเที่ยวจากฝรั่งเศส เบลเยียมและอิตาลี รวมทั้งอีกกลุ่มหนึ่งที่สำคัญคือ ญี่ปุ่นและออสเตรเลีย และยังคงมีความได้เปรียบในกลุ่มนักท่องเที่ยวจากอเมริกามากกว่าประเทศไทยและสปป.ลาว นอกจากนี้ยังมีความได้เปรียบกับประเทศเพื่อนบ้านอย่างไทย สปป.ลาว เวียดนาม แต่ก็ยังไม่ได้มีความได้เปรียบในตลาดนักท่องเที่ยวจากจีน

สปป.ลาว มีความได้เปรียบและได้รับความนิยมในตลาดนักท่องเที่ยวบางประเทศ ซึ่งเป็นประเทศเพื่อนบ้านเป็นส่วนใหญ่ คือ ไทย กัมพูชา เวียดนาม และสหภาพพม่า ในกลุ่มอื่นจะพบความได้เปรียบบ้าง ในนักท่องเที่ยวจากฝรั่งเศส เบลเยียม เดนมาร์ก นอร์เวย์ และเนเธอร์แลนด์ แต่ไม่ได้เปรียบในกลุ่มนักท่องเที่ยวยุโรปโดยรวม นอกจากนี้ยังพบว่าไม่มีความได้เปรียบในกลุ่มนักท่องเที่ยวจากชาติอื่นเลย รวมทั้งนักท่องเที่ยวจากจีน

ผลการศึกษาระดับต้นแสดงให้เห็นว่า เมื่อเปรียบเทียบกับแหล่งท่องเที่ยวทั้งหมดในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกแล้ว ประเทศไทยยังคงเป็นประเทศที่มีความได้เปรียบในการท่องเที่ยวอยู่มาก ในขณะที่ สปป.ลาว และกัมพูชายังไม่ใช่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นที่นิยมกว่าแหล่งท่องเที่ยวอื่น (แม้กัมพูชาจะมีนครวัด แต่อาจยังมีภาพของความไม่สงบภายในประเทศรวมทั้งเรื่องความไม่ปลอดภัยจากกบฏระเบิด) จะมีก็เพียงแต่นักท่องเที่ยวจากยุโรปบางประเทศโดยเฉพาะจากฝรั่งเศสเท่านั้นที่ให้ความสนใจมาเที่ยวในสองประเทศนี้มากกว่าที่จะไปเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ในเอเชียแปซิฟิก แต่ในระยะยาวเมื่อการเมืองกัมพูชามีเสถียรภาพมากขึ้น คาดว่าการท่องเที่ยวจะขยายตัวมากขึ้น

4. การวิเคราะห์ผลกระทบของโรคซาร์ส (SARS) ที่มีต่อการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจโดยรวม

โรคซาร์ส (SARS) หรือโรคระบบทางเดินหายใจเฉียบพลันรุนแรง มีอันตรายร้ายแรง ทำให้ผู้ที่ติดเชื้อเสียชีวิตได้ โรคนี้ระบาดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในปี พ.ศ.2546 ทำให้นักท่องเที่ยวจำนวนมากจากภูมิภาคต่างๆ ของโลกหวั่นเกรงต่อความไม่ปลอดภัยในชีวิต จึงงดการเดินทางมายังภูมิภาคเอเชียและประเทศในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง

การศึกษาผลกระทบของโรคซาร์ส (SARS) ที่มีต่อการท่องเที่ยวของประเทศไทย ได้ทำการศึกษาดังวิธี SARIMA เพื่อเปรียบเทียบจำนวนนักท่องเที่ยวที่ยังคงเข้ามาเที่ยวในประเทศไทยในช่วงเดือนมีนาคม - มิถุนายน พ.ศ. 2546 กับจำนวนนักท่องเที่ยวตามปกติที่ควรจะเป็น พบว่าจำนวนนักท่องเที่ยวในช่วงเวลาดังกล่าวลดลงไปถึงประมาณ 1.2 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 34.72 จากจำนวนนักท่องเที่ยวที่ควรจะเป็น ซึ่งก่อให้เกิดความสูญเสียด้านรายได้ประมาณ 34,515 ล้านบาท

อุตสาหกรรมที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤติการณ์ครั้งนี้มากที่สุดคืออุตสาหกรรมของที่ระลึก โดยสูญเสียรายได้จากที่ควรจะได้รับไปถึง 9,800 ล้านบาท อุตสาหกรรมหนึ่ง ที่สูญเสียรายได้ไปไม่น้อยกว่ากัน คืออุตสาหกรรมที่พักซึ่งสูญเสียรายได้ไปถึง 9,300 ล้านบาท ในขณะที่อุตสาหกรรมอาหารและเครื่องดื่มก็มีรายได้ลดลงกว่าที่ควรจะเป็นถึง 5,800 ล้านบาท

เมื่อทำการศึกษาดังแบบจำลอง Computable General Equilibrium (CGE) ในสองกรณีคือ กรณีที่รายได้จากการท่องเที่ยวลดลงร้อยละ 5 จากตัวเลขการเปลี่ยนแปลงรายได้ของการท่องเที่ยว ในปีดังกล่าวจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และร้อยละ 12 ซึ่งคำนวณได้จากแบบจำลอง SARIMA พบว่า ผลผลิตมวลรวมในประเทศเบื้องต้น (GDP) ลดลงร้อยละ 0.19 และร้อยละ 0.46 ตามลำดับ หรือประมาณ 11,150 และ 26,780 ล้านบาท ตามลำดับ ภาคบริการจะได้รับผลกระทบให้หดตัวลงมากกว่าภาคอุตสาหกรรมและตุลการ

บริการจะขาดดุลมากยิ่งขึ้นประมาณร้อยละ 11 และ 27 ตามลำดับ นอกจากนั้นผลกระทบทางสังคมยังทำให้รายได้ของครัวเรือนโดยเฉลี่ยลดลงประมาณร้อยละ 0.67 ซึ่งครัวเรือนนอกภาคเกษตรได้รับผลกระทบมากกว่าครัวเรือนในภาคเกษตร

5. การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง

การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างรายได้เสริมให้แก่ชุมชน ก่อให้เกิดการสร้างงานและกระตุ้นเศรษฐกิจ รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในแต่ละแห่งจะคล้ายคลึงกัน ส่วนมากจะเป็นการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนมีส่วนร่วมและการให้บริการบ้านพักแบบโฮมสเตย์ (Home stay) คือใช้ชีวิตร่วมกับชาวบ้าน กิจกรรมการท่องเที่ยวจะเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ วัฒนธรรม และประเพณีของชุมชน อาทิ การเดินป่าชมธรรมชาติ ดูนก ดอกไม้ ต้นไม้ สมุนไพร การเรียนรู้และร่วมดำเนินวิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น และชมการแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน

เนื่องจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ ที่เริ่มเข้ามามีบทบาทในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงเมื่อไม่กี่ปีมานี้ ทำให้การวางแผนการจัดการและการดำเนินการท่องเที่ยวต่างๆ ยังใหม่สำหรับคนในชุมชน จึงต้องมีการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน

ในการศึกษาการจัดการของชุมชนเพื่อหารูปแบบของระบบการจัดการและเงื่อนไขของความสำเร็จที่ดีนั้น ส่วนของ สปป.ลาว ได้เลือกศึกษาชุมชน 3 แห่ง คือ ชุมชนน้ำฮ่า ในแขวงหลวงน้ำทา ภูเขาควาย ในแขวงเวียงจันทน์ และภูซางแฮและดงภูเวียง ในแขวงสะหวันนะเขตในกัมพูชา ได้เลือกศึกษาชุมชนอีก 3 แห่ง คือ Yeak Laom ใน Ratanakiri Province, Chambok ใน Kampong Speu Province และ Phnom Chisor ใน Takeo Province ส่วนของประเทศไทยได้คัดเลือก ชุมชนจำนวน 7 แห่ง คือ หมู่บ้านแม่กำปอง หมู่บ้านผานกกก หมู่บ้านแม่กลางหลวง ใน จ.เชียงใหม่ หมู่บ้านห้วยฮี้ ใน จ.แม่ฮ่องสอน หมู่บ้านห้วยแม่ซ้าย ใน จ.เชียงราย หมู่บ้านอุมยอ ใน จ.ตาก และ ต.ปลายโพรงพง ใน จ.สมุทรสงคราม

การศึกษาในกัมพูชาและ สปป.ลาว พบว่าการท่องเที่ยวในชุมชนมีการวางแผนอย่างรัดกุม เนื่องจากหน่วยงานจากต่างประเทศได้เข้ามาให้ความร่วมมือด้านวิชาการและสนับสนุนเงินทุนในช่วงแรก สมควรที่การท่องเที่ยวโดยชุมชนในกัมพูชา สปป.ลาว และประเทศไทยจะได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์และเรียนรู้วิธีการต่างๆ ระหว่างกัน อาทิ การป้องกันปัญหาในด้านสิ่งแวดล้อม การจัดการขยะ การอนุรักษ์ธรรมชาติ การนำเสนอวัฒนธรรมท้องถิ่น การนำเสนอภูมิปัญญาชาวบ้าน การกระจายรายได้ในชุมชน ตลอดจนการบันทึกสถิตินักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชน เพื่อการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวที่ดีในอนาคต

6. การท่องเที่ยวเกี่ยวกับการกระจายรายได้ในชุมชน

การท่องเที่ยวอาจจะสร้างรายได้ให้เพิ่มขึ้นสำหรับชุมชน ผลการศึกษาพบว่า รายได้ที่เพิ่มขึ้นยังไม่สูงและไม่เพียงพอที่จะเป็นรายได้หลัก จากการศึกษาการกระจายรายได้ใน 4 ชุมชน คือ หมู่บ้านปลายโพงพาง จ.สมุทรสงคราม หมู่บ้านแม่กำปอง หมู่บ้านผานกกก และหมู่บ้านบวกเตี้ย ใน จ.เชียงใหม่ ด้วยดัชนี Shorrocks และ Gini พบว่า

เมื่อทำการเปรียบเทียบการกระจายรายได้ระหว่างหมู่บ้านบวกเตี้ยที่ไม่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวกับ หมู่บ้านผานกกกซึ่งมีกิจกรรมการท่องเที่ยว ข้อค้นพบที่สำคัญคือ หมู่บ้านที่มีการท่องเที่ยวมีการกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกันมากกว่าหมู่บ้านที่ไม่มีการท่องเที่ยวหรือกล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวทำให้เกิดการกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกันขึ้นในชุมชน โดยส่วนแรกนั้น ครัวเรือนที่ประกอบอาชีพด้านการท่องเที่ยวย่อมมีรายได้มากกว่าครัวเรือนที่ไม่ได้ประกอบอาชีพด้านการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นเรื่องปกติเพราะการท่องเที่ยวเป็นแหล่งสร้างรายได้ที่ดีกว่าการเกษตร และในส่วนที่สองยังพบอีกว่าในบรรดาครัวเรือนที่ประกอบอาชีพด้านการท่องเที่ยวเหมือนกันกลับไม่มีความเท่าเทียมกันในการกระจายรายได้ เหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะรายได้มักจะตกกับผู้ที่มีการลงทุนซึ่งมักเป็นกลุ่มผู้ใกล้ชิดของผู้นำชุมชน

กรณีศึกษาของหมู่บ้านปลายโพงพางและหมู่บ้านแม่กำปองเป็นหลักฐานซึ่งสามารถยืนยันข้อสรุปนี้ได้ดียิ่งขึ้น เมื่อพบว่ารายได้จากการท่องเที่ยวถึงร้อยละ 76 และร้อยละ 65 ในหมู่บ้าน ปลายโพงพางและหมู่บ้านแม่กำปองตามลำดับ ตกอยู่กับกลุ่มผู้มีรายได้สูงสุดเพียงร้อยละ 20 ของครัวเรือนทั้งหมด แล้วทำให้ดัชนีจีนิที่วัดจากรายได้จากการท่องเที่ยวมีค่ามากถึง 0.61 และ 0.57 ตามลำดับ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเกิดความไม่เท่าเทียมกันค่อนข้างมากในการกระจายรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวสู่สมาชิกของชุมชนโดยรายได้มีการกระจุกตัวอยู่ในกลุ่มแกนนำที่ผลักดันให้มีการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน ในขณะที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ ร้อยละ 84 ในหมู่บ้านแม่กำปอง ยังถือว่าการท่องเที่ยว เป็นเพียงอาชีพรอง ตัวเลขดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการท่องเที่ยวทำให้เกิดการกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกันในชุมชน แต่ผลการศึกษาในระดับชุมชนเช่นนี้มีความขัดแย้งกับผลการศึกษาในระดับมหภาค ซึ่งชี้ว่าการท่องเที่ยวนำมาซึ่งความเท่าเทียมกันของการกระจายรายได้ของประชาชนในระดับประเทศ ซึ่งเป็นประเด็นที่น่าสนใจที่ต้องติดตามศึกษากันต่อไปในอนาคต

ความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้ มักจะก่อให้เกิดความไม่พอใจของครัวเรือนที่ไม่ได้รับรายได้จากการท่องเที่ยวแต่กลับต้องได้รับความเดือดร้อนจากกิจกรรมท่องเที่ยว เช่น ในหมู่บ้านปลายโพงพาง เรือที่นำนักท่องเที่ยวไปชมหิ่งห้อยในเวลากลางคืนทำให้เกิดปัญหาตลิ่งพังและสงเสียดัง ทำให้มีชาวบ้านกลุ่มหนึ่งหันมาทำลายการท่องเที่ยวโดยการ

โค่นต้นลำพูซึ่งเป็นแหล่งพักอาศัยของหิ่งห้อย เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเช่นนี้แสดงให้เห็นถึง
ผลของการกระจายผลประโยชน์ที่ไม่เท่าเทียมกันที่มีต่อความยั่งยืนของการท่องเที่ยวของชุมชน

ABSTRACT

This study aims to increase knowledge, understanding of potential, competitive advantage and capacity of the tourism sector in the Mekong Region, so that tourism income can be maximized while possible negative impacts can be mitigated: to create a forum for discussion, exchange of information and experience; to enhance the research capacity of researchers from national tourism organizations, from the academic and from the private sectors in the sub region, and to create useful information which could support tourism policy-making. The Mekong Region is defined to include Lao PDR., Cambodia and Thailand.

An introduction to the project begins the report followed by a background paper concerning relations among the three countries under study, which clearly itemizes the degree by which the three countries have cooperated, and plan to continue to cooperate, to enhance movement across their borders, and to encourage tourism in many aspects in all three countries.

A report on tourism forecasts for the next five years for Lao PDR., Cambodia and Thailand are next. These interesting forecasts are followed by an analysis of the comparative advantages in tourism of the three countries.

Tourism in Thailand suffered a set back in 2003 due to the outbreak of SARs, and the next study examines how the impact affected the market, in order that lessons could be learned to lessen the impact in Thailand, as well as neighboring countries, if another crisis of this kind happens in the future.

Following are studies on community-based tourism in the three countries. Researchers in Lao PDR. looked at three areas where community-based tourism is practiced and identified strengths and weaknesses of the practice. In Cambodia, researchers endeavored to identify best practices for community-based tourism development of three selected case studies. In Thailand, the researchers looked at seven areas indicating good practice in tourism management. Following are studies on income distribution in community-based tourism from Thailand. The results of the studies showed that tourism had contributed to a more unequal distribution of income.

สารบัญ

เรื่อง

หน้า

คำนำ.....	i
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร.....	lii
Abstract.....	xii
สารบัญ.....	xiii
สารบัญตาราง.....	xvi
สารบัญรูป.....	xxii

บทที่ 1

บทนำ.....	1
1.1 วัตถุประสงค์.....	2
1.2 ขอบเขตการศึกษา.....	2
1.3 การสร้างเครือข่ายการวิจัยในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงน้อย.....	3
1.4 การดำเนินการวิจัย.....	3

บทที่ 2

ความสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง.....	5
2.1 สาธารณูปโภคพื้นฐาน เส้นทางคมนาคม.....	6
2.2 การติดต่อผ่านชายแดน.....	10
2.3 แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นมรดกโลก.....	14
2.4 ความร่วมมือทางการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ.....	15

บทที่ 3

ภาพรวมการท่องเที่ยวของประเทศในภูมิภาคแม่โขง.....	19
3.1 สถานภาพการท่องเที่ยว.....	20
3.2 พฤติกรรมการท่องเที่ยว.....	34
3.3 การพยากรณ์แนวโน้มของการท่องเที่ยว.....	44

สารบัญ(ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ 4	
การวิเคราะห์ความได้เปรียบด้านการท่องเที่ยว.....	55
4.1 ส่วนแบ่งการตลาด.....	58
4.2 ดัชนีวัดความได้เปรียบด้านการท่องเที่ยว.....	64
4.3 สรุป.....	70
บทที่ 5	
เสถียรภาพของภาคเศรษฐกิจท่องเที่ยว.....	73
5.1 เสถียรภาพของรายได้จากภาคอุตสาหกรรมท่องเที่ยว.....	74
5.2 ผลกระทบของโรคซาร์สที่มีต่อจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยว : วิเคราะห์ด้วยแบบจำลอง SARIMA.....	78
5.3 ผลกระทบของโรคซาร์สที่มีต่อเศรษฐกิจของประเทศไทย.....	82
5.4 สรุป.....	87
บทที่ 6	
การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน.....	89
6.1 สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว).....	90
6.2 กัมพูชา.....	102
6.3 ประเทศไทย.....	125
บทที่ 7	
การท่องเที่ยวกับการกระจายรายได้ในชุมชน.....	149
7.1 วิธีการศึกษา.....	150
7.2 การศึกษาการกระจายรายได้ในระดับท้องถิ่น.....	155

สารบัญ(ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ 8	
ข้อสรุปและข้อเสนอแนะ.....	177
บรรณานุกรม.....	181
ภาคผนวก.....	189
ภาคผนวก 1 : วิธีการพยากรณ์การท่องเที่ยว.....	191
ภาคผนวก 2 : ข้อมูลพื้นฐานการท่องเที่ยวชุมชน.....	199
ภาคผนวก 3 : ข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์การกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวของ หมู่บ้านแม่กำปองและหมู่บ้านปลายโพงพาง.....	267
ภาคผนวก 4 : แบบจำลอง SARIMA และการประมาณค่าสำหรับการท่องเที่ยว ของประเทศไทย.....	279

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2-1 : เส้นทางการบินระหว่างประเทศในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง.....	8
2-2 : จุดผ่านแดนระหว่างไทยและกัมพูชา.....	11
2-3 : จุดผ่านแดนระหว่างไทยและสปป.ลาว.....	13
3-1 : จำนวนนักท่องเที่ยวและอัตราการเติบโตในประเทศไทย สปป.ลาว และกัมพูชา.....	21
3-2 : จำนวนนักท่องเที่ยวที่มาเยือนประเทศไทยจำแนกตามภูมิภาค.....	24
3-3 : จำนวนนักท่องเที่ยวที่มาเยือนประเทศไทยจำแนกตามถิ่นที่อยู่.....	25
3-4 : จำนวนนักท่องเที่ยวที่มาเยือน สปป.ลาว จำแนกตามภูมิภาค.....	26
3-5 : จำนวนนักท่องเที่ยวที่มกเที่ยว สปป.ลาว จำแนกตามถิ่นที่อยู่.....	27
3-6 : สัดส่วนของนักท่องเที่ยวในกัมพูชาที่ผ่านท่าอากาศยานพนมเปญจำแนกตามภูมิภาค.....	29
3-7 : การเปรียบเทียบความสำคัญของรายได้จากการท่องเที่ยวกับรายได้จากการส่งออก ของประเทศไทย สปป.ลาว และกัมพูชา.....	31
3-8 : รายได้จากการท่องเที่ยวของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2536-2546.....	32
3-9 : รายได้จากการท่องเที่ยวของ สปป.ลาว และกัมพูชา ปี พ.ศ. 2536-2546.....	33
3-10 : สัดส่วนค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในประเทศไทย สปป.ลาว และกัมพูชา.....	35
3-11 : การใช้จ่ายเฉลี่ยของนักท่องเที่ยวที่มาเยือนประเทศไทยจำแนกตามภูมิภาค ในปี พ.ศ.2546.....	36
3-12 : ประเภทของการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวที่มาเยือนประเทศไทยจำแนกตามภูมิภาค ในปี พ.ศ. 2546.....	37
3-13 : แสดงการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวที่มาเยือนประเทศไทยจำแนกตามจุดประสงค์ ของการเดินทางในปี พ.ศ. 2546.....	39
3-14 : ลักษณะและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง.....	40
3-15 : แหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวในตลาดที่สำคัญให้ความสนใจในสปป.ลาว ในปี พ.ศ.2546.....	42

สารบัญตาราง(ต่อ)

ตารางที่	หน้า
3-16 : สถานที่ท่องเที่ยวแห่งต่อไปของนักท่องเที่ยวที่เดินทางไปกัมพูชาในปี พ.ศ. 2547.....	43
3-17 : ผลการพยากรณ์จำนวนนักท่องเที่ยวต่างประเทศ วันพักเฉลี่ย ค่าใช้จ่าย ต่อวัน และรายได้จาก การท่องเที่ยวของประเทศไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2547-2551.....	44
3-18 : ผลการพยากรณ์จำนวนนักท่องเที่ยวต่างประเทศในตลาดที่สำคัญของประเทศไทย.....	45
3-19 : ผลการพยากรณ์จำนวนนักท่องเที่ยว รายได้จากการท่องเที่ยว และจำนวนวันพักเฉลี่ย ของ สปป.ลาว ระหว่างปี พ.ศ. 2547-2551.....	48
3-20 : การพยากรณ์จำนวนนักท่องเที่ยวที่มาเยือน สปป.ลาว จำแนกตามถิ่นที่อยู่.....	49
3-21 : ผลการพยากรณ์จำนวนนักท่องเที่ยวของกัมพูชา.....	51
3-22 : ผลการพยากรณ์จำนวนนักท่องเที่ยวที่ผ่านท่าอากาศยานพนมเปญ.....	51
3-23 : ผลการพยากรณ์จำนวนนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางด้วยเครื่องบินจากเสียมเรียบ ไปยังท่าอากาศยานนานาชาติพนมเปญ ระหว่างปี พ.ศ. 2547-2551.....	52
3-24 : ผลการพยากรณ์จำนวนนักท่องเที่ยวที่จะมาเยือนกัมพูชาจำแนกตามถิ่นที่อยู่.....	53
4-1 : จำนวนนักท่องเที่ยวในประเทศไทย สปป.ลาว กัมพูชา และเอเชียแปซิฟิกในปี พ.ศ.2545.....	56
4-2 : ส่วนแบ่งการตลาดการท่องเที่ยวทั่วโลกของประเทศไทย สปป.ลาว และกัมพูชา เมื่อเทียบกับภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ในปี พ.ศ.2545.....	58
4-3 : ส่วนแบ่งการตลาดการท่องเที่ยวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และอาเซียนของ ประเทศไทย สปป.ลาว และกัมพูชา เมื่อเทียบกับภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกในปี พ.ศ.2545.....	60
4-4 : ส่วนแบ่งการตลาดการท่องเที่ยวในเอเชียใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือของ ประเทศไทย สปป.ลาว และกัมพูชา เมื่อเทียบกับภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ในปี พ.ศ.2545.....	61
4-5 : ส่วนแบ่งการตลาดการท่องเที่ยวในโอเชียเนียของประเทศไทย สปป.ลาว และกัมพูชา เมื่อเทียบกับภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ในปีพ.ศ2545.....	62

สารบัญตาราง(ต่อ)

ตารางที่	หน้า
4-6 : ส่วนแบ่งการตลาดการท่องเที่ยวในยุโรปของประเทศไทย สปป.ลาว และกัมพูชา เมื่อเทียบกับภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ในปี พ.ศ. 2545.....	62
4-7 : ส่วนแบ่งการตลาดการท่องเที่ยวในอเมริกาของประเทศไทย สปป.ลาว และกัมพูชา เมื่อเทียบกับภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ในปี พ.ศ.2545.....	63
4-8 : ดัชนีวัดความได้เปรียบด้านการท่องเที่ยวทั่วโลกของประเทศไทย สปป.ลาว และกัมพูชา เมื่อเทียบกับภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ในปี พ.ศ. 2545.....	65
4-9 : ดัชนีวัดความได้เปรียบด้านการท่องเที่ยวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และอาเซียน ของประเทศไทย สปป.ลาว และกัมพูชา เมื่อเทียบกับภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ในปี พ.ศ. 2545.....	66
4-10 : ดัชนีวัดความได้เปรียบด้านการท่องเที่ยวในเอเชียใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ ของประเทศไทย สปป.ลาว และกัมพูชา เมื่อเทียบกับภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ในปี พ.ศ. 2545.....	67
4-11 : ดัชนีวัดความได้เปรียบด้านการท่องเที่ยวในโอเชียเนียของประเทศไทย สปป.ลาว และกัมพูชา เมื่อเทียบกับภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ในปี พ.ศ. 2545.....	68
4-12 : ดัชนีวัดความได้เปรียบด้านการท่องเที่ยวในยุโรปของประเทศไทย สปป.ลาว และกัมพูชา เมื่อเทียบกับภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ในปี พ.ศ. 2545.....	69
4-13 : ดัชนีวัดความได้เปรียบด้านการท่องเที่ยวในอเมริกาของประเทศไทย สปป.ลาว และกัมพูชา เมื่อเทียบกับภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ในปี พ.ศ. 2545.....	70
5-1 : จำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติและรายได้จากการท่องเที่ยวของไทย พ.ศ.2539-2548.....	76
5-2 : ผลการประเมินความสูญเสียที่เกิดจากวิกฤตการณ์โรคซาร์ส.....	80
5-3 : ผลการประเมินความสูญเสียที่เกิดจากวิกฤตการณ์โรคซาร์สแยกตามประเภท รายจ่ายนักท่องเที่ยว.....	81
5-4 : การประเมินผลกระทบของโรคซาร์สที่มีต่อเศรษฐกิจไทย.....	83
5-5 : การประเมินผลกระทบทางสังคมของโรคซาร์สในประเทศไทย.....	85

สารบัญตาราง(ต่อ)

ตารางที่	หน้า
6-1 : ตัวอย่างรายได้ในแต่ละไตรมาสจากการท่องเที่ยวของหมู่บ้านน้ำหมัดเก่า-น้ำหมัดใหม่ ในปี พ.ศ. 2545.....	94
6-2 : จำนวนครัวเรือนที่ผลิตและขายเกี่ยวกับงานฝีมือ ในหมู่บ้านน้ำหมัดเก่า-น้ำหมัดใหม่ ในปี พ.ศ. 2544.....	95
6-3 : หลักเกณฑ์การวัดการจัดการท่องเที่ยวที่ดีของกัมพูชา.....	105
6-4 : แสดงตัวชี้วัดการท่องเที่ยวใน 3 ชุมชน ของกัมพูชา.....	111
6-5 : รายได้จากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน Yeak Laom ระหว่างปี พ.ศ. 2543-2546..	120
6-6 : เกณฑ์การวัดการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดีของประเทศไทย.....	128
6-7 : เกณฑ์การวัดการจัดการด้านความปลอดภัยของสุขอนามัยที่ดีของประเทศไทย.....	131
6-8 : เกณฑ์การวัดการจัดการองค์กรและการมีส่วนร่วมที่ดีของประเทศไทย.....	133
6-9 : เกณฑ์การวัดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ดีของประเทศไทย.....	135
6-10 : เกณฑ์การวัดการจัดการด้านการตลาดที่ดีของประเทศไทย.....	138
6-11 : เกณฑ์การวัดการจัดการด้านที่พักโฮมสเตย์ที่ดีของประเทศไทย.....	140
7-1 : โครงสร้างรายได้ของครัวเรือนบ้านผานกกก ปี พ.ศ. 2544.....	157
7-2 : รายได้จากการท่องเที่ยวของหมู่บ้านผานกกก จำแนกตามกิจกรรม ในปี พ.ศ. 2544....	158
7-3 : โครงสร้างรายได้ของครัวเรือนบ้านบวกเตย ปี พ.ศ. 2544.....	159
7-4 : จำนวนครัวเรือนที่มีรายได้มากกว่าหรือน้อยกว่ารายได้เฉลี่ยในแต่ละกลุ่มรายได้.....	160
7-5 : จำนวนครัวเรือนที่มีรายได้มากกว่าหรือน้อยกว่ารายได้เฉลี่ยในแต่ละกลุ่มรายได้ เมื่อจำแนกรายได้นอกเกษตรเป็นรายได้จากการท่องเที่ยวและรายได้นอกเกษตรอื่นของหมู่บ้านผานกกก.....	161
7-6 : ค่าดัชนี Shorrocks.....	162
7-7 : ค่าดัชนี Shorrocks และค่าดัชนี Gini.....	164
7-8 : ส่วนแบ่งรายได้ตามลำดับกลุ่มรายได้ของบ้านแม่กำปอง.....	172
7-9 : ส่วนแบ่งรายได้ตามลำดับรายได้ของสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านทรงไทย ต.ปลายโพรงพง.....	174

สารบัญรูป

รูปที่	หน้า
2-1 : แผนที่แสดงด่านตรวจคนเข้าเมืองของประเทศไทย.....	12
2-2 : แผนที่แสดง Heritage Site ในภูมิภาค.....	15
3-1 : จำนวนนักท่องเที่ยวในประเทศไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2536-2546.....	22
3-2 : จำนวนนักท่องเที่ยวใน สปป.ลาว และกัมพูชา ระหว่างปี พ.ศ. 2536-2546.....	23
3-3 : รายรับจากการท่องเที่ยวของ สปป.ลาว และกัมพูชา.....	33
5-1 : จำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติและรายได้จากการท่องเที่ยวของประเทศไทย ระหว่างปี ค.ศ. 1960-2003.....	75
5-2 : ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยของนักท่องเที่ยวต่างชาติ ระหว่างปี พ.ศ. 2537-2546.....	76
5-3 : มูลค่าการส่งออกสินค้าและบริการเปรียบเทียบกับรายได้จากการท่องเที่ยวของ ประเทศไทยระหว่างปี ค.ศ. 1980-2003.....	77
5-4 : ดัชนีฤดูกาลของจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เข้ามาเที่ยวในประเทศไทย.....	79
5-5 : ค่าจริงและค่าพยากรณ์ของจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เข้ามาเที่ยวในประเทศไทย.....	80
6-1 : ตาดช่าย น้ำตกที่เป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยว.....	100
6-2 : แผนที่ชุมชนที่ศึกษา 3 แห่งในกัมพูชา.....	104
6-3 : แนวโน้มรายได้จากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน Yeak Laom และ Chambok ในปี พ.ศ. 2546.....	121
6-4 : รายได้จากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน Yeak Laom จังหวัดรัตนคีรี ในปี พ.ศ. 2546.....	122
6-5 : รายได้จากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน Chambok อุทยานแห่งชาติคีรีธรรม จังหวัด Kampong Speu ในปี พ.ศ. 2546.....	122
6-6 : การจัดสรรผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวโดยชุมชน Chambok ในปี พ.ศ. 2546.....	123
6-7 : แผนที่แสดงชุมชนที่ทำการศึกษ 7 แห่งในประเทศไทย.....	127
6-8 : ผลการวิเคราะห์การจัดการด้านสิ่งแวดล้อมที่ดีของประเทศไทย.....	130

สารบัญรูป (ต่อ)

รูปที่	หน้า
6-9 : ผลการวิเคราะห์การจัดการด้านความปลอดภัยและสุขอนามัยที่ดีของประเทศไทย.	132
6-10 : ผลการวิเคราะห์การจัดการองค์กรและการมีส่วนร่วมที่ดีของประเทศไทย.....	134
6-11 : ผลการวิเคราะห์การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ดีของประเทศไทย.....	137
6-12 : ผลการวิเคราะห์การจัดการด้านการตลาดที่ดีของประเทศไทย.....	140
6-13 : ผลการวิเคราะห์การจัดการด้านที่พิทักษ์สิ่งแวดล้อมที่ดีของประเทศไทย.....	143
6-14 : ภาพรวมการจัดการท่องเที่ยวที่ดีของ 7 หมู่บ้านของประเทศไทย.....	143
7-1 : เส้นโค้งลอเรนซ์ (Lorenz Curve).....	150

บทที่ 1

บทนำ

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่นานาประเทศให้ความสำคัญมาก เพราะสามารถสร้างรายได้และเงินตราต่างประเทศได้มาก ในปี พ.ศ. 2545 โลกมีนักท่องเที่ยวถึง 703 ล้านคน มีค่าใช้จ่ายถึง 670 ดอลลาร์สหรัฐต่อการเดินทางหนึ่งครั้ง แม้แต่ประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น ประเทศญี่ปุ่น ก็ยังหันมาส่งเสริมประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวระหว่างประเทศ โดยประกาศให้ปี พ.ศ. 2546 เป็นปีแห่งการท่องเที่ยวประเทศญี่ปุ่น ในปัจจุบันอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้กลายเป็นอุตสาหกรรมที่ใหญ่ที่สุดและเติบโตเร็วที่สุดของโลก โดยมีอัตราเติบโตเฉลี่ยถึงร้อยละ 6.9 % ต่อปี ในช่วงกว่า 5 ทศวรรษที่ผ่านมา (Varma 2004)

ภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกจัดเป็นภูมิภาคที่มีการขยายตัวด้านการท่องเที่ยวสูงสุด และเป็นภูมิภาคที่มีผู้มาเยือนสูงเป็นอันดับสองรองจากยุโรป องค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization : WTO) ได้ทำการคาดคะเนไว้ว่าเอเชียแปซิฟิกจะมีนักท่องเที่ยวมาเยือนถึง 416 ล้านคนในปี พ.ศ. 2563 จีนจะเป็นชาติที่มีนักท่องเที่ยวมาเยือนสูงสุดคือประมาณ 130 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2563 ในขณะที่เดียวกันจีนก็จะกลายเป็นตลาดนักท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่ที่สุดในโลก ดังนั้น จึงเป็นที่แน่ชัดว่าการท่องเที่ยวจะเป็นภาคเศรษฐกิจที่สำคัญอย่างยิ่งยวดทั้งในระดับโลก และในระดับประเทศในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก

การท่องเที่ยวโลกในปัจจุบันมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปหลายประการที่เห็นได้ชัด ได้แก่ หนึ่ง การก่อการร้ายและโรคระบาด เช่น โรคซาร์ส (SARs) ได้ทำให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีความอ่อนไหวด้านรายได้มากขึ้น ซึ่งปัญหาความมีเสถียรภาพด้านรายได้จากการท่องเที่ยวดูเหมือนกลายเป็นจุดอ่อนของอุตสาหกรรมนี้ ในบทที่ 5 ของการศึกษานี้ จึงได้มีการเปรียบเทียบเสถียรภาพทางรายได้จากการท่องเที่ยวในช่วงเวลาก่อนและหลังวิกฤติโรคซาร์ส สอง การพัฒนาเทคโนโลยีการบิน

และการเริ่มเปิดสายการบินราคาประหยัด (Low Cost Airlines) กระตุ้นให้มีการเดินทางมากขึ้นและยังทำให้แบบแผนการเดินทางในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงเปลี่ยนไป เช่น นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางด้วยสายการบินราคาประหยัดในประเทศไปยังอุดรธานีแทนการบินตรงไปเวียงจันทน์ได้ สาม นักท่องเที่ยวในตลาดใหญ่ของโลกแต่เดิมคือ ยุโรป เริ่มชะลอตัวลงเพราะโครงสร้างประชากรที่อายุมากขึ้น สี จีนจะกลายเป็นตลาดท่องเที่ยวที่ใหญ่ที่สุดในโลกจากการคาดคะเนของสมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก (PATA) จีนจะมีนักท่องเที่ยวไปเยือนถึง 127 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2549 ท้า กระแสโลกาภิวัตน์ด้านการค้าการลงทุนทำให้นานาประเทศในโลกมีการค้าขายและการเพิ่มพูนความร่วมมือกันมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์และการเปิดเสรีด้านการบริการตามข้อกำหนดของ WTO ก็จะมีผลกระทบต่อผู้ประกอบการ ขนาดเล็ก ขนาดกลาง และผู้ประกอบการที่เป็นแอเยนต์ตัวกลางหรือนายหน้าซึ่งแนวโน้มที่เปลี่ยนไปเหล่านี้จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อการท่องเที่ยวในทุกภูมิภาคของโลกอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ในการศึกษาครั้งนี้ ภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง หมายถึง 3 ประเทศ คือ กัมพูชา สปป.ลาว และประเทศไทย ซึ่งประเทศไทยเป็นตัวอย่างสำคัญของประเทศกำลังพัฒนาที่ประสบความสำเร็จด้านการท่องเที่ยวในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง โดยมีนักท่องเที่ยวต่างชาติถึงประมาณ 10 ล้านคนในปี พ.ศ. 2546 ในขณะที่สปป.ลาว มีนักท่องเที่ยว 636,361 คน และกัมพูชามีประมาณ 701,014 คน ดังนั้น การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในด้านวิชาการระหว่างกัมพูชา สปป.ลาวและไทย จะก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกันทั้งในด้านการถอดบทเรียนในระดับนโยบายและการปฏิบัติการในระดับชุมชน

1.1 วัตถุประสงค์

1. สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์ ศักยภาพและนโยบายการท่องเที่ยวในภูมิภาคและพยากรณ์ขนาดของตลาดการท่องเที่ยวในอนาคต
2. แลกเปลี่ยนประสบการณ์การบริหารจัดการการท่องเที่ยวในระดับชาติและชุมชน
3. ส่งเสริมศักยภาพการวิจัยและการสร้างนโยบายสาธารณะของบุคลากรในองค์กรส่งเสริมการท่องเที่ยว
4. รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับการวางแผนนโยบายสำหรับการท่องเที่ยว

1.2 ขอบเขตการศึกษา

1. ความสามารถในการสร้างรายได้และความแปรปรวนของรายได้จากการท่องเที่ยวตลอดจนการประมาณการ (Projection) จำนวนนักท่องเที่ยว 5 ปี

2. ความได้เปรียบในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทย สปป.ลาว และกัมพูชา
3. ศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวต่างชาติแยกตามตลาด (ยุโรป เอเชีย อนุภูมิภาค)
4. ทำกรณีศึกษาการท่องเที่ยวในระดับชุมชน เพื่อหา Good Practice ทั้งนี้ให้แต่ละประเทศเลือกชุมชนท้องถิ่นที่มีการรับนักท่องเที่ยวต่างชาติมาศึกษา

1.3 การสร้างเครือข่ายการวิจัยในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง

ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ได้เชิญนักวิจัยจากองค์การท่องเที่ยวแห่งชาติลาว (National Tourism Authority of Lao PDR) สปป.ลาว และ Centre d'Etude et de Development Agricole Cambodgien (CEDAC) และภาควิชาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแห่งชาติพนมเปญ กัมพูชามาร่วมทำวิจัย เพื่อให้เกิดการสร้างเครือข่ายการวิจัยและการทำงานร่วมกันในอนาคต นอกจากนี้นักวิจัยลาวและกัมพูชาสามารถนำวิธีการวิจัยและผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการทำงานและการวางแผนด้านการท่องเที่ยวของประเทศของตนได้เป็นอย่างดี

1.4 การดำเนินการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัย มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

- ทบทวนวรรณกรรมและเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงในประเทศไทย
- ติดต่อประสานงานกับหน่วยงานเป้าหมายในประเทศลุ่มแม่น้ำโขงคือ สปป.ลาว และกัมพูชา เพื่อเชิญมาร่วมทำงานวิจัยร่วมกัน
- นักวิจัยไทยได้เดินทางเพื่อไปร่วมประชุมและชี้แจงขอบเขตการศึกษาของงานวิจัย และทำวิจัยร่วมกับนักวิจัยกัมพูชาในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2547 และ สปป.ลาว ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2547
- ดำเนินการทำวิจัยร่วมกัน ในขอบเขตที่ตั้งกล่าวมาแล้ว
- เลือกและศึกษาหมู่บ้านกรณีศึกษาใน สปป.ลาว 3 แห่ง ในกัมพูชา 3 แห่ง และในไทย 7 แห่ง
- จัดประชุมเชิงปฏิบัติการ Writer's Workshop ในระหว่างวันที่ 30 กรกฎาคม - 2 สิงหาคม 2547 ณ อ.ชะอำ จ.เพชรบุรี เพื่อให้ นักวิจัยของโครงการได้แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์และปัญหาในการทำวิจัยร่วมกันเสนอผลการดำเนินการวิจัยที่ผ่านมาของแต่ละประเทศรวมทั้งรับฟังข้อเสนอแนะในการทำวิจัยและการนำเสนอผลงาน จากหัวหน้าโครงการและเตรียมความพร้อม สำหรับการนำเสนองานวิจัยในเดือนตุลาคม

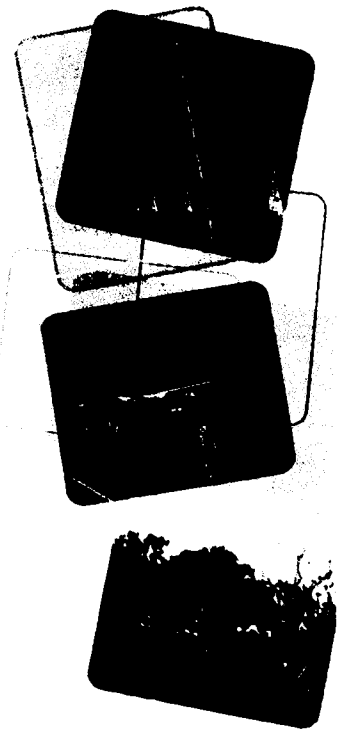
- นำเสนอผลงานวิจัย(ภาคโปสเตอร์) ในการประชุม เรื่อง "จากหิ้งสู่ห้าง" ณ โรงแรม เซ็นทรัล โซฟีเทล เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2547
- จัดการประชุมเสนอผลงานวิจัยใน International Conference on "Integrated Development of Sustainable Tourism in the Mekong Region" ระหว่างวันที่ 15 -16 ตุลาคม พ.ศ. 2547 ณ โรงแรมอนันตรา โกลเด้น ไทโรเองเกิ้ล รีสอร์ท แอนด์สปา อ.เชียงแสน จ.เชียงราย เพื่อนำเสนอผลงานวิจัยของนักวิจัยในโครงการ และรับฟังข้อเสนอแนะจากที่ประชุมเพื่อนำมาปรับแก้รายงานการวิจัยให้สมบูรณ์ที่สุด

บทที่ 2

ความสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง

แม้ว่าสงครามในอินโดจีนได้ยุติลงแล้วเมื่อปี พ.ศ. 2518 แต่ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในภูมิภาคยังไม่ค่อยราบรื่นนัก จนกระทั่ง พ.ศ. 2535 เมื่อพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรีของไทยในขณะนั้น ได้เสนอให้ไทยดำเนิน "นโยบายเปลี่ยนสนามรบให้เป็นสนามการค้า" กับประเทศในกลุ่มอินโดจีน จึงทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในด้านต่างๆ เริ่มดีขึ้น ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรมและการท่องเที่ยว โดยเริ่มต้นจากการพัฒนาเส้นทางคมนาคมร่วมกันระหว่างไทยกับกลุ่มประเทศอินโดจีน การผลักดันให้เกิดการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งแรก ระหว่างหนองคายและเวียงจันทน์ ในขณะเดียวกันประเทศเพื่อนบ้าน ได้แก่ สปป.ลาว กัมพูชา เวียดนาม และสหภาพพม่า เริ่มเปิดประเทศและปรับประเทศเข้าสู่ระบบตลาดมากขึ้น ทำให้เกิดโอกาสในการขยายความร่วมมือระหว่างกลุ่มประเทศในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงทางด้านการค้า การลงทุนระหว่างประเทศ รวมถึงอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวด้วย

การท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจ และนำรายได้เข้าประเทศเป็นจำนวนมาก ดังนั้นประเทศที่กำลังพัฒนา และประเทศสังคมนิยมที่เริ่มเปิดประเทศจึงเริ่มเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยว เมื่อประเทศไทยได้มีแผนการรณรงค์ส่งเสริมการท่องเที่ยว และประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก อาทิ Visit Thailand Year 1987 และ Amazing Thailand Years 1998 - 1999 ประเทศเพื่อนบ้าน จึงเริ่มรณรงค์ส่งเสริมการท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน อาทิ สหภาพพม่ารณรงค์ด้วยแคมเปญ Visit Myanmar Year 1996 สปป.ลาว รณรงค์ด้วยแคมเปญ Visit Laos Years 1999 - 2000 กัมพูชารณรงค์ด้วยแคมเปญ Visit Cambodia Years 2003 - 2004 ทำให้การท่องเที่ยวในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงเริ่มเป็นที่รู้จักในสายตาของนักท่องเที่ยวจากทั่วโลก

ปัจจัยที่สำคัญต่อความสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ได้แก่ สาธารณูปโภคพื้นฐานหรือเส้นทางคมนาคมที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ แหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ สิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นต่อการท่องเที่ยว ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ระหว่างท่องเที่ยว และค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยว

ดังนั้น ก่อนที่จะวิเคราะห์การท่องเที่ยวในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ในบทนี้จะปูพื้นด้าน สาธารณูปโภคพื้นฐาน เส้นทางคมนาคม ความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของ ท่าอากาศยาน การคมนาคมระหว่างประเทศทางบก ทางน้ำ การติดต่อผ่านชายแดน และแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นมรดกโลก เป็นต้น

2.1 สาธารณูปโภคพื้นฐาน เส้นทางคมนาคม

ด้านสาธารณูปโภคพื้นฐานหรือเส้นทางคมนาคมที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงนั้น ได้มีโครงการความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อนบ้านเพื่อพัฒนา การท่องเที่ยว เช่น การพัฒนาโครงข่ายการท่องเที่ยวตามแนวเหนือ-ใต้ (North - South Tourism Corridor) โดยมีประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวในภูมิภาค และมีบทบาทหลักที่จะเป็นประตูสู่ภูมิภาคเนื่องจากความพร้อมในด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ต่างๆ โดยเฉพาะท่าอากาศยานนานาชาติกรุงเทพฯ ที่สามารถรองรับเครื่องบินจากสายการบิน นานาชาติทั่วโลก

2.1.1 ความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของท่าอากาศยาน

ท่าอากาศยานในภูมิภาคมีความสามารถที่จะรองรับผู้โดยสารและนักท่องเที่ยว จากที่ต่างๆ แตกต่างกันไป ซึ่งประเทศไทยได้ชื่อว่าเป็นศูนย์กลางการบินของภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ที่มีความสามารถรองรับเครื่องบินขนาดใหญ่และผู้โดยสารได้มากที่สุด

สปป.ลาว

มีท่าอากาศยานนานาชาติ 3 แห่ง คือ Wattay International Airport (เวียงจันทน์) Luang Prabang International Airport (หลวงพระบาง) และ Pakse International Airport (จำปาสัก) ที่ Wattay International Airport สามารถรองรับผู้โดยสารได้ประมาณ 4,250 คนต่อสัปดาห์ หรือประมาณ 220,000 คนต่อปี

มีสายการบินเปิดให้บริการใน สปป.ลาว 5 สายการบิน คือ สายการบินลาว การบินไทย สายการบินกรุงเทพ สายการบินเวียดนาม และ China Southern Airlines โดยมีเส้นทางการบิน คือ บินตรงจากเวียงจันทน์ ถึงกรุงเทพฯ, เชียงใหม่ (ประเทศไทย) ฮานอย, โฮจิมินห์ (เวียดนาม)

คุณหมิง (จีน) เสียมเรียบ, พนมเปญ (กัมพูชา) จากหลวงพระบางถึงเชียงใหม่ และจากปากเซถึงเสียมเรียบและพนมเปญ

กัมพูชา

กัมพูชามีท่าอากาศยานนานาชาติ 2 แห่ง คือ Phnom Penh International Airport (พนมเปญ) และ Siem Reap International Airport (เสียมเรียบ) ที่ท่าอากาศยานนานาชาติพนมเปญ มีอาคารผู้โดยสาร 2 อาคาร คือ ผู้โดยสารจากต่างประเทศและในประเทศสามารถรองรับผู้โดยสารได้ 400,000 คน ต่อปี หรือรองรับผู้โดยสาร 250 - 300 คนต่อชั่วโมง ส่วน Runway สามารถรองรับเครื่องบินแบบ Boeing 747, Airbus A330 - A340

ส่วนท่าอากาศยานในประเทศมีอีก 4 แห่ง คือ Battambang, Monduliri, Rattanakhiri และ Stung Treng ทุกเที่ยวบินต้องบินจากท่าอากาศยานนานาชาติพนมเปญ

ในกัมพูชามีสายการบินให้บริการ 12 สายการบิน บินตรงจากพนมเปญและเสียมเรียบไปยังสิงคโปร์ ฮองกง กรุงเทพฯ กัวลาลัมเปอร์ ไทเป สุโขทัย เวียงจันทน์ โฮจิมินห์ และเชียงใหม่

ประเทศไทย

ประเทศไทยมีท่าอากาศยานทั้งหมด 35 แห่ง เป็นท่าอากาศยานนานาชาติ 5 แห่ง คือ ท่าอากาศยานนานาชาติกรุงเทพฯ ท่าอากาศยานนานาชาติเชียงใหม่ ท่าอากาศยานนานาชาติภูเก็ต ท่าอากาศยานนานาชาติเชียงใหม่และท่าอากาศยานนานาชาติหาดใหญ่ และมีท่าอากาศยานภายในประเทศ 29 แห่ง

ท่าอากาศยานนานาชาติกรุงเทพฯ สามารถรองรับผู้โดยสารได้ประมาณ 30 ล้านคนต่อปี มีสายการบิน 80 สาย ให้บริการประมาณ 160,000 เที่ยวบินต่อปี ท่าอากาศยานนานาชาติภูเก็ตสามารถรองรับผู้โดยสารได้มากกว่า 2.9 ล้านคน มีสายการบิน 10 สาย ให้บริการประมาณ 20,000 เที่ยวบินต่อปี ท่าอากาศยานนานาชาติเชียงใหม่รองรับผู้โดยสารมากกว่า 2 ล้านคนต่อปี มีสายการบิน 9 สาย ให้บริการ 15,000 เที่ยวบินต่อปี ท่าอากาศยานนานาชาติหาดใหญ่มีสายการบิน 3 สาย ให้บริการผู้โดยสาร 800,000 คน ใน 9,500 เที่ยวบินต่อปี ส่วนท่าอากาศยานนานาชาติเชียงใหม่ มีสายการบิน 2 สาย ให้บริการผู้โดยสารมากกว่า 500,000 คน ใน 3,900 เที่ยวบินต่อปี (บริษัทท่าอากาศยานไทยจำกัด (มหาชน) : <http://www.airportthai.co.th>)

ด้วยความต้องการในด้านการคมนาคมทางอากาศที่เพิ่มขึ้น และเพิ่มเตรียมการเป็นศูนย์กลางการบินของภูมิภาค รัฐบาลไทยจึงได้สร้างท่าอากาศยานนานาชาติในกรุงเทพฯ แห่งที่ 2 คือ ท่าอากาศยานสุวรรณภูมิซึ่งจะมีเส้นทางวิ่งทั้งหมด 4 เส้นทาง หลุมจอดอากาศยาน

120 หลุม สามารถรองรับผู้โดยสารได้ 45 ล้านคนต่อปี มีจุดตรวจบัตรโดยสาร 360 จุด จุดตรวจหนังสือเดินทางขาเข้า 124 จุด ขาออก 72 จุด โดยมีระบบรักษาความปลอดภัยแบบร้อยละ 100 Hold Baggage In-line Screening System (Suvarnabhumi Airport : <http://www.bangkokairport.org>)

นักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยวในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง สามารถเดินทางไปเมืองหลักด้านการท่องเที่ยวด้วยสายการบินนานาชาติต่างๆ ที่ให้บริการในเส้นทางหลักเชื่อมโยงกัน คือ

ตารางที่ 2-1 : เส้นทางการบินระหว่างประเทศในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง

สายการบิน	เส้นทางบิน	เที่ยวบิน/สัปดาห์
การบินไทย	กรุงเทพฯ - เวียงจันทน์ - กรุงเทพฯ	7
	เชียงใหม่ - หลวงพระบาง - เชียงใหม่	3
	กรุงเทพฯ - พนมเปญ - กรุงเทพฯ	7
สายการบินลาว	เวียงจันทน์ - กรุงเทพฯ - เวียงจันทน์	7
	เวียงจันทน์ - หลวงพระบาง - เชียงใหม่ - หลวงพระบาง - เวียงจันทน์	3
	ปากเซ - พนมเปญ - ปากเซ	3
สายการบินกรุงเทพฯ	กรุงเทพฯ - หลวงพระบาง - กรุงเทพฯ	7
	กรุงเทพฯ - พนมเปญ - กรุงเทพฯ	28
	กรุงเทพฯ - เสียมเรียบ - กรุงเทพฯ	60
Siem Reap Airway International	พนมเปญ - กรุงเทพฯ - พนมเปญ	7
President Airline	พนมเปญ - กรุงเทพฯ - พนมเปญ	7

ที่มา : www.thaiair.com, www.bangkokair.com

2.1.2 เส้นทางคมนาคมทางน้ำ

แม่น้ำโขงเป็นแม่น้ำสายหลักสำหรับการคมนาคมในภูมิภาคฯ ในด้านการค้าและการท่องเที่ยว จากข้อตกลงการเดินทางเรือพาณิชย์ในแม่น้ำโขงได้กำหนดให้มีการเปิดท่าเรือ 14 แห่งใน 4 ประเทศลุ่มแม่น้ำโขงเฉพาะที่อยู่ใน สปป.ลาว มีจำนวน 6 แห่ง คือ ท่าเรือบ้านชาย เชียงกก เมืองมอม บ้านคอน ห้วยชาย และหลวงพระบาง อยู่ในประเทศไทย 2 แห่ง คือ

ทำเรือเชียงแสนและทำเรือเชียงของ อย่างไรก็ตาม การเดินทางโดยทางเรือก็ยังไม่เป็นที่แพร่หลายมากนัก เนื่องจากปัญหาในเรื่องเกาะแก่ง ไซดหิน และระดับน้ำต่ำในหน้าแล้ง

ปัจจุบันเรือสินค้าจากจีน (ตอนใต้) นิยมขนส่งสินค้าทางแม่น้ำโขงมากขึ้น เนื่องจากประหยัดค่าขนส่งและใช้เวลาน้อยกว่า นอกจากนี้ยังมีบริษัททัวร์ให้บริการนักท่องเที่ยวที่ต้องการเดินทางท่องเที่ยวจากจีน (ตอนใต้) มายังประเทศไทย และในเส้นทางจากประเทศไทย ล่องขึ้นไปยังจีน (ตอนใต้) ด้วย

นักท่องเที่ยวจากประเทศไทยสามารถเดินทางไปยัง สปป.ลาว โดยผ่าน อ.เชียงของ จ.เชียงราย โดยนั่งเรือข้ามแม่น้ำโขงไปยังเมืองห้วยซาย แขวงบ่อแก้ว แล้วล่องเรือไปยังเมืองหลวงพระบาง อัตราค่าโดยสารเรือช้า (Slow Boat) 600-700 บาท/คน ใช้เวลาเดินทาง 2 วัน (พักค้างคืนที่ปากเบง) โดยเรือจะออกประมาณ 10.30 น. และอัตราค่าโดยสารเรือเร็ว (Speed Boat) 1,050 - 1,200 บาท/คน ใช้เวลาเดินทางประมาณ 6 ชั่วโมง เรือจะออกประมาณ 8.30 - 9.00 น.

นอกจากนี้ยังสามารถเดินทางโดยทางเรือจากจังหวัดตราดของไทยมายังเกาะกง (เมืองสีหนุวิลล์) ของกัมพูชาได้อีกด้วย

2.1.3 เส้นทางคมนาคมระหว่างประเทศทางบก

ในด้านการพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบก ได้มีการพัฒนาถนนเชื่อมโยงในภูมิภาคหลายสาย โดยการสนับสนุนของธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย (ADB) ดังนี้

R1 : Bangkok - Phnom Penh - Ho Chi Minh City Vung Tau Road Improvement Project

R2 : Thailand - Lao PDR - Viet Nam East-West Corridor (Northern, Central, Southern)

R3 : Chiang Rai - Kunming Road Improvement Project Via Myanmar and Lao PDR

R4 : Kunming - Lashio Road System Improvement Project

R5 : Kunming - Hanoi - Haiphong Road Improvement Project

R6 : Southern Lao PDR - Sihanoukville Road Project

R7 : Lashio - Loilem - Kengtung Road Improvement Project

R8 : Southern Yunnan Province - Northern Thailand - Northern Lao PDR - Northern Viet Nam Road Improvement Project

ข้อมูลจากเว็บไซต์ของธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย (<http://www.adb.org>)

R9 : Northeastern Thailand - Southern Lao PDR - Northeastern Cambodia - Central Viet Nam Corridor Project

R10 : Southern Coastal Corridor Project

เมื่อเส้นทางคมนาคมทางบกเป็นไปด้วยความสะดวกจะช่วยทำให้การค้าและการท่องเที่ยวตามบริเวณชายแดนและข้ามพรมแดนเป็นไปอย่างคล่องตัวมากยิ่งขึ้น

2.2 การติดต่อผ่านชายแดน

ประเทศไทย กัมพูชา และ สปป.ลาว สามารถเดินทางไปมาหากันได้สะดวก เพราะมีจุดผ่านแดน เปิดให้บริการหลายจุด ทำให้สะดวกต่อการเดินทางระหว่างประเทศ นักท่องเที่ยวของทั้ง 3 ประเทศสามารถเดินทางไปมาหาสู่กันด้วย Border Pass และนักท่องเที่ยวต่างชาติสามารถเดินทางข้ามประเทศ โดยใช้ Passport ผ่านตามจุดผ่านแดนต่างๆ ได้โดยสะดวก

สปป.ลาว - กัมพูชา

จุดผ่านแดนของสปป.ลาว และกัมพูชามี 1 แห่ง คือ

- เวียงคำ แขวงจำปาสัก (สปป.ลาว) - กำปงจาม, กราติ และสตริงเตรง (กัมพูชา)

ซึ่งต้องใช้การเดินทางโดยทางถนนและทางเรือจากพนมเปญมายังสตริงเตรง และเนื่องจากเส้นทางนี้ยังไม่ได้รับการพัฒนาการเดินทางจึงยังไม่ค่อยสะดวกนัก เส้นทางนี้จึงเหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่ชอบการผจญภัย

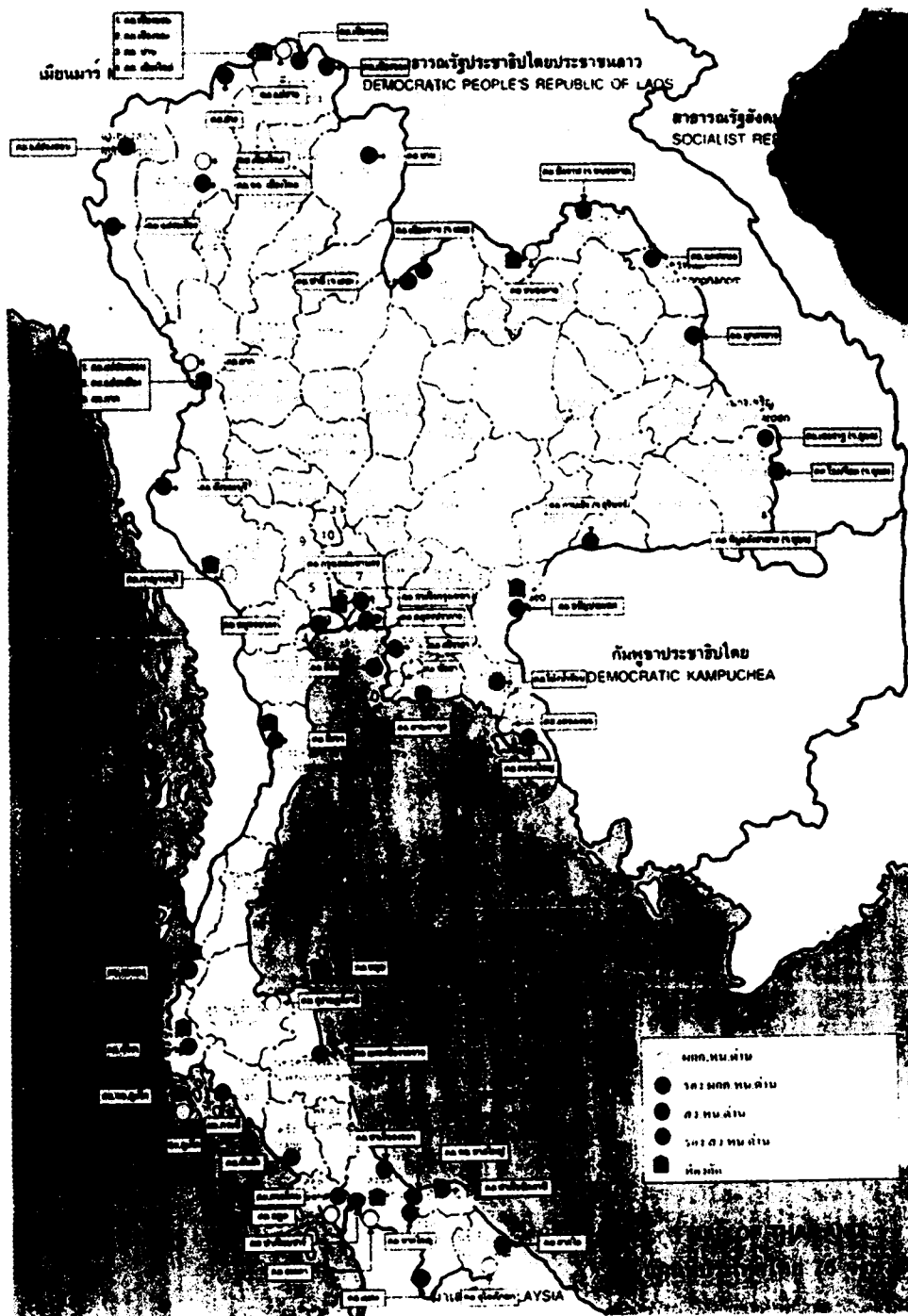
ไทย - กัมพูชา

จุดผ่านแดนถาวรระหว่างไทยและกัมพูชา มี 6 จุด ซึ่งกระทรวงมหาดไทยได้ขยายเวลาเปิด-ปิด จุดผ่านแดนเป็นระหว่างเวลา 07.00 - 20.00 น. ของทุกวัน เพื่อเป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสองให้ใกล้ชิดกันยิ่งขึ้น และสนับสนุนให้มีการไปมาหาสู่ระหว่างประเทศเพื่อนบ้านตามจุดต่างๆ ตั้งแต่วันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2546 ดังนี้

ตารางที่ 2-2 : จุดผ่านแดนระหว่างไทยและกัมพูชา

ไทย	กัมพูชา
1. จุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึก ตำบลทาชาม อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว	ปอยเปต อำเภอโอโฉรว จังหวัดบันเตียเมียนจัย
2. จุดผ่านแดนถาวรบ้านหาดเล็ก ตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด	บ้านจามเยียม อำเภอมณฑลสีมก จังหวัดเกาะกง
3. จุดผ่านแดนถาวรของจอม อำเภอกาบเชิง จังหวัด สุรินทร์	โหวเสม็ด อำเภอสำโรง จังหวัดอุดรธานี
4. จุดผ่านแดนถาวรบ้านผักกาด อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี	เมืองพรหม กรุงไพลิน
5. จุดผ่านแดนถาวรบ้านแหลม อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี	บ้านดวง อำเภอคุมเรียง จังหวัดพระตะบอง
6. จุดผ่านแดนของสะง่า อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ	ของจอม อำเภอฮัลลองเวง จังหวัดอุดรธานี

รูปที่ 2-1 : แผนที่แสดงด่านตรวจคนเข้าเมืองของประเทศไทย

ที่มา : สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง www.imm.police.go.th

ไทย - สปป.ลาว

จุดผ่านแดนระหว่างไทยและ สปป.ลาว มีจำนวน 3 จุดในภาคเหนือ และ 10 จุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังนี้

ตารางที่ 2-3 : จุดผ่านแดนระหว่างไทยและ สปป.ลาว

ลำดับที่	ฝั่งไทย	ฝั่งลาว	วัน เดือน ปี ที่เปิด
	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ		
1.	ด่าน อ.บึงกาฬ จ.หนองคาย	เมืองปากซัน แขวงบอลิคำไซ	29/1/2536
2.	ด่านสะพานมิตรภาพไทย-ลาว อ.เมือง จ.หนองคาย	ด่านหาดทรายฟอง กำแพงนครเวียง จันทน์	8/4/2537
3.	ด่านท่าเสด็จ อ.เมือง จ.หนองคาย	ท่าเตือ กำแพงนครเวียงจันทน์	2523
4.	ด่าน อ.เมือง จ.นครพนม	เมืองท่าแขก แขวงคำม่วน	25/1/2532
5.	ด่านช่องเม็ก อ.สิรินธร จ.อุบลราชธานี	บ.วังเต่า แขวงจำปาสัก	1/3/2532
6.	ด่าน อ.เมือง จ.มุกดาหาร	เมืองกันทะบุลี แขวงสะหวันนะเขต	2524
7.	ด่าน บ.ปากแซง อ.เขมราฐ จ.อุบลราชธานี	เมืองละคอนเหิง แขวงสาละวัน	8/4/2532
8.	ด่าน บ.คกไม้ ต.ปากชม จ.เลย	บ.วัง ชะนะคาน แขวงเวียงจันทน์	23/9/2536
9.	ด่าน อ.เชียงคาน จ.เลย	ม.ชะนะคาน แขวงเวียงจันทน์	8/4/2532
10.	ด่าน บ.ปากห้วย ต.หนองผือ อ.ทาลิ่ง จ.เลย	เมืองแก่นท้าว แขวงไชยบุรี	*
	ภาคเหนือ		
11.	ด่าน อ.เชียงของ จ.เชียงราย	เมืองห้วยทราย แขวงบ่อแก้ว	25/1/2532
12.	ด่าน อ.เชียงแสน จ.เชียงราย	เมืองต้นผึ้ง แขวงบ่อแก้ว	8/4/2532
13.	ด่าน บ.ห้วยโก๋น ต.ปอน อ.ทุ่งช้าง จ.น่าน	เมืองเงิน แขวงไชยบุรี	*

หมายเหตุ: * ไม่มีข้อมูล

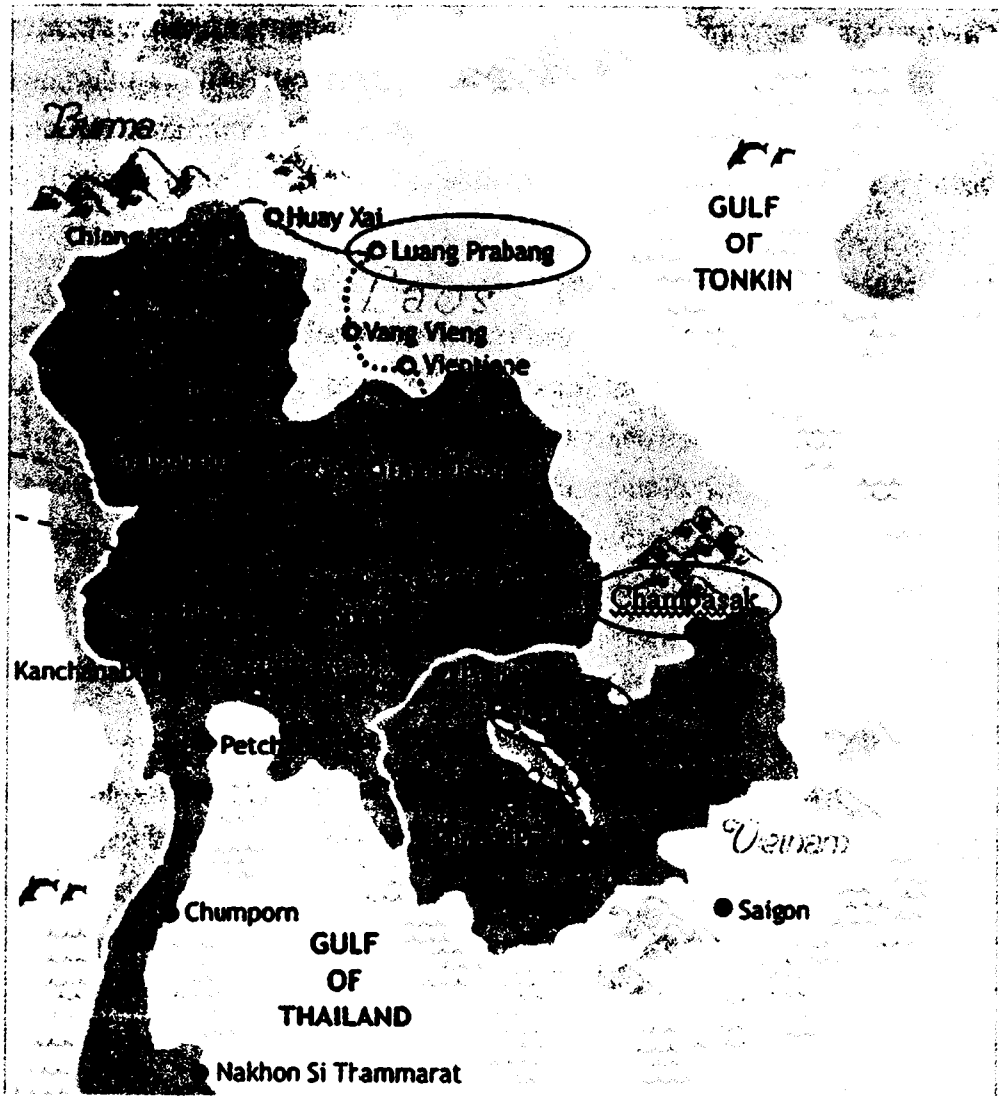
ที่มา : www.dft.moc.go.th และ กรรวรรณ ชิวสันต์, ปัจจัยที่ส่งเสริมและที่เป็นอุปสรรคต่อความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศไทยและ สปป.ลาว, 2543.

2.3 แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นมรดกโลก

จุดเด่นของการท่องเที่ยวในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงคือความแตกต่างของแหล่งท่องเที่ยวในแต่ละประเทศ ซึ่งมีหลากหลายประเภท ทั้งในด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม (Heritage Site) และธรรมชาติ (Natural Site) ในประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่พัฒนาแล้วมากที่สุดโดยเฉพาะชายหาดและท้องทะเลที่สวยงามและขึ้นชื่อ ส่วนเวียดนาม กัมพูชา จีน สปป.ลาว มีแหล่งท่องเที่ยวทางด้านประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจ เมื่อนำสถานที่ที่น่าท่องเที่ยวมาประกอบกับประเพณีดั้งเดิม วัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อย การบริการด้านการท่องเที่ยวและอาหารรสชาติอร่อย จึงมีส่วนช่วยให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยือนลุ่มแม่น้ำโขงมากขึ้น

ปัจจุบัน การท่องเที่ยวตาม Heritage Site เพื่อชมสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมกำลังเป็นที่นิยมในหมู่นักท่องเที่ยวมาก ประเทศในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงเองก็มีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ดึงดูดใจ และบางแห่งยังได้รับการยกย่องจากองค์การยูเนสโก (UNESCO) ให้เป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ซึ่งหากนักท่องเที่ยวต้องการเดินทางท่องเที่ยวตามรอยวัฒนธรรมก็สามารถทำได้ ดังนี้

- ประเทศไทย : เมืองโบราณกรุงศรีอยุธยา, สุโขทัย
- สปป.ลาว : เมืองหลวงพระบาง, วัดพู (แขวงจำปาสัก)
- กัมพูชา : นครวัด (เสียมเรียบ)
- สหภาพพม่า : เจดีย์ชเวดากอง, อุทยานประวัติศาสตร์ (พุกาม)

รูปที่ 2-2 : แผนที่แสดง Heritage Site ในภูมิภาค

ที่มา : ปรับปรุงจาก <http://www.geckotravel.com>

2.4 ความร่วมมือทางการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ

นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2546 - 2549 ข้อหนึ่ง กำหนดให้ส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือกับทุกฝ่ายทั้งระดับในประเทศและต่างประเทศในการส่งเสริมและพัฒนาตลาดท่องเที่ยว ทั้งนี้เพื่อร่วมกันจัดอุปสรรคทางการท่องเที่ยว และเป็นหนทางก้าวสู่การเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวในภูมิภาคเอเชีย (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย:

www.tat.or.th) นอกจากนี้กระทรวงต่างประเทศของไทยยังได้จัดสรรงบประมาณจำนวน 2 ล้านบาท ปรับปรุงศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวเกี่ยวกับพุกา-สปป.ลาว-ไทย เพื่อเป็นศูนย์เผยแพร่ ข้อมูลการท่องเที่ยวในเขตสามเหลี่ยมมรกต ดังนั้นประเทศไทยจึงมีนโยบายส่งเสริม สนับสนุน และมีความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวเกี่ยวกับพุกา และ สปป.ลาว ดังนี้

ไทย - สปป.ลาว - พุกา

ในส่วนของความสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวระหว่างประเทศไทย สปป.ลาว และพุกา ได้มีโครงการ 'ความร่วมมือสามเหลี่ยมมรกต' (Emerald Triangle) เพื่อมุ่งพัฒนา อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวช่วยกระตุ้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศสมาชิกรวมทั้ง การส่งเสริมความร่วมมือด้านวัฒนธรรมซึ่งเป็นพื้นฐานต่อการสร้างความสัมพันธ์และความ เข้าใจอันดีต่อกันของประชาชนในสามประเทศ พื้นที่ความร่วมมือประกอบด้วยตะวันออกเฉียงใต้ ของไทย (จ.อุบลราชธานีและ จ.ศรีสะเกษ) ตอนใต้ของ สปป.ลาว (แขวงจำปาสักและสาละวัน) และตะวันออกเฉียงเหนือของพุกา (พระวิหารและอุดรมีชัย)

ไทย - สปป.ลาว

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) กับองค์การท่องเที่ยวแห่งชาติลาว ได้ทำความตกลงว่าด้วยความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวแห่งชาติลาว เมื่อ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2535 และได้จัดทำบันทึกความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวระหว่างกัน เมื่อ 19 มกราคม พ.ศ. 2539 และ 30 มกราคม พ.ศ. 2540 และในเดือนกันยายน พ.ศ. 2544 ได้มีการลงนามในแผนงานความร่วมมือด้านการท่องเที่ยว ประจำปี พ.ศ. 2545 - 2546 ซึ่งในแผนดังกล่าวได้กำหนดให้มีการแลกเปลี่ยนการเยือนของคณะผู้บริหารการท่องเที่ยวของทั้งสองฝ่าย การพัฒนาบุคลากร การท่องเที่ยว การวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การส่งเสริมการลงทุน และการตลาด การท่องเที่ยวระหว่างกัน แผนความร่วมมือฯ มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวของไทยและ สปป.ลาว และการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวไปสู่ประเทศที่สามในภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงและดินแดน มหัตจักรยสูวรรณภูมิและสามเหลี่ยมมรกต นอกจากนี้ ททท.ได้จัดทำการศึกษาโอกาส การลงทุนด้านโรงแรมและการท่องเที่ยวของแขวงหลวงพระบางและแขวงจำปาสักและได้จัดทำ การศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับการกำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกในบริเวณพื้นที่ป่าหินและ พื้นที่ต่อเนื่องในแขวงคำม่วน เพื่อมอบให้ฝ่ายลาวใช้ประโยชน์

สปป.ลาว - กัมพูชา

ความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวระหว่างสปป.ลาว และกัมพูชา มีตามข้อตกลงความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวระหว่างองค์การท่องเที่ยวแห่งชาติลาวและกระทรวงการท่องเที่ยวกัมพูชา ซึ่งทำข้อตกลงในวันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2545 ณ เมืองจำปาสัก สปป.ลาว ดังนี้

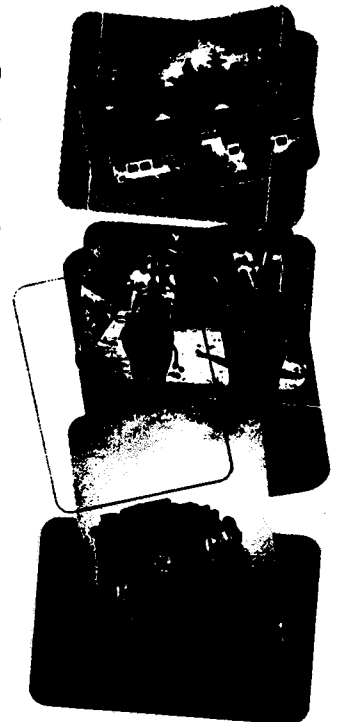
1. การเชื่อมโยงทางการท่องเที่ยวและการพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐาน
 - พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่บริเวณชายแดนเพื่อผลประโยชน์ของสองประเทศ และขยายรูปแบบการติดต่อสื่อสารและการเชื่อมโยงการคมนาคม เพื่อสนับสนุนการเดินทางและการท่องเที่ยวระหว่างสองประเทศ
 - มีความเชื่อมโยงเส้นทางวัฒนธรรม ธรรมชาติ และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศระหว่างสปป.ลาว - กัมพูชา
 - พัฒนาและปรับปรุงสาธารณูปโภคพื้นฐาน ในเรื่องถนนและท่าอากาศยานในจังหวัดท่องเที่ยวหลักของสองประเทศ
2. อำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางผ่านจุดผ่านแดน
3. มีความร่วมมือด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยว
4. สำรวจและพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวร่วมกัน โดยสนับสนุนการท่องเที่ยวเป็น Package Tours ที่สามารถรวมแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจของสองประเทศ คือ :
 - Phnom Penh - Steung Treng - Dom Crorlor / Wernkham - Champasak - Vientiane
 - Phnom Penh - Siem Reap / Pakse - Vientiane
5. มีการประชุมเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเป็น Package Tours ของบริษัททัวร์ 2 ประเทศ
6. ประชุมประจำปี ระหว่างกระทรวงการท่องเที่ยวกัมพูชาและองค์การท่องเที่ยวแห่งชาติลาว

บทที่ 3

ภาพรวมการท่องเที่ยวของประเทศในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง

การท่องเที่ยวทั่วโลกมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว จากข้อมูลขององค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization : WTO) ในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 การท่องเที่ยวโลกมีการขยายตัวในอัตราเฉลี่ยร้อยละ 4 ถึง 5 ต่อปี จำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยวทั่วโลกมีจำนวนเพิ่มขึ้นจาก 425 ล้านคน ในปีพ.ศ. 2533 เป็น 698 ล้านคนในปีพ.ศ. 2543 และมีรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นจากประมาณ 240 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ในปี พ.ศ. 2533 เป็น 476 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ในปีพ.ศ.2543 อย่างไรก็ตาม อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวทั่วโลกต้องเผชิญกับอุปสรรคที่สำคัญ คือ การก่อการร้าย (เหตุการณ์จี้เครื่องบินชนตึกเวิลด์เทรดเมื่อวันที่ 11 กันยายน ปี พ.ศ. 2544 และการวางระเบิดที่เกาะบาทลี ประเทศอินโดนีเซีย) และการแพร่ระบาดของโรคซาร์สในปีพ.ศ. 2546)

การเปลี่ยนแปลงของจำนวนนักท่องเที่ยวของโลกมีผลอย่างมากต่อการท่องเที่ยวในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง (ได้แก่ ไทย สปป.ลาว กัมพูชา สหภาพพม่า เวียดนาม และยูเนาน) ในปี พ.ศ. 2543 มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเที่ยวในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงประมาณ 13 ล้านคน ซึ่งในจำนวนนี้กว่าร้อยละ 80 เป็นนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวยังไทยและเวียดนาม (ASEAN National Tourism Organization, 1999) การก่อการร้ายและการระบาดของโรคซาร์สมีผลอย่างมากต่อการท่องเที่ยวในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง โดยในปี พ.ศ. 2544 นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยว ในภูมิภาคนี้เพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 3 เมื่อเทียบกับปีพ.ศ. 2543 และนักท่องเที่ยวที่เดินทางมายัง สปป.ลาว ลดลงประมาณร้อยละ 8.6 อย่างไรก็ตามการท่องเที่ยวในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงในปัจจุบันได้เริ่มกลับเข้าสู่ภาวะปกติ ดังนั้น การศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงบูรณาการในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งซึ่งผลจากการศึกษาจะเป็นแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

และสิ่งอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยว รวมถึงการบริหารจัดการและการตลาด เพื่อตอบสนองความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวและทำให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวในภูมิภาค ลุ่มแม่น้ำโขงรวมทั้ง เพิ่มความสามารถในการดึงดูดนักท่องเที่ยวจากทั่วโลกมาเที่ยวในภูมิภาคนี้

เนื้อหาในบทนี้แบ่งออกเป็นสามส่วน คือ ส่วนแรก สถานภาพการท่องเที่ยวของประเทศ ในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง (ไทย สปป.ลาว และกัมพูชา) ส่วนที่สอง พฤติกรรมการท่องเที่ยว และส่วนที่สาม การพยากรณ์การท่องเที่ยว

3.1 สถานภาพการท่องเที่ยว

สถานภาพการท่องเที่ยวของประเทศไทย สปป.ลาว และกัมพูชา จะได้นำเสนอ รายละเอียดเกี่ยวกับจำนวนนักท่องเที่ยวและการขยายตัว พื้นฐานของนักท่องเที่ยวและรายได้ จากการท่องเที่ยว ดังต่อไปนี้

3.1.1 จำนวนนักท่องเที่ยวและการขยายตัว

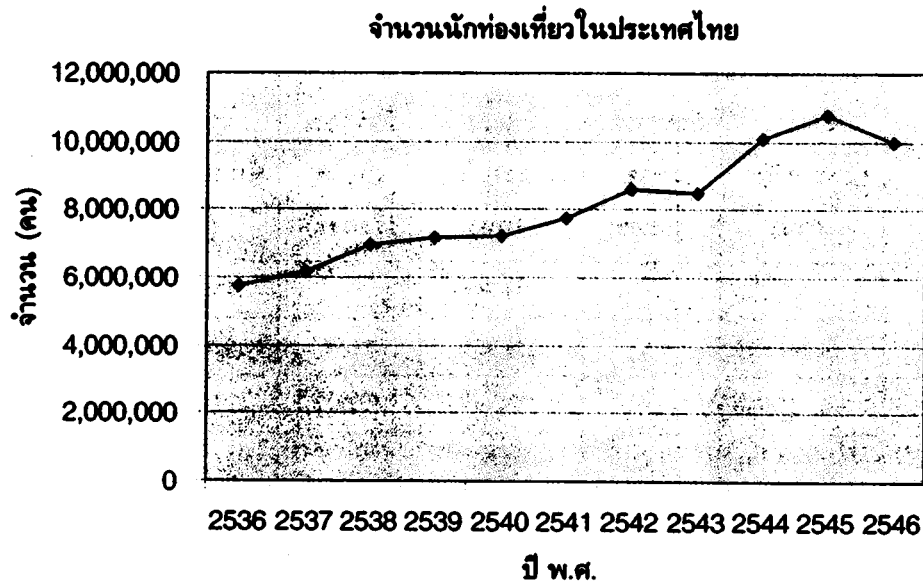
จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยือนประเทศไทย สปป.ลาว และกัมพูชา มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 โดยประเทศไทยมีจำนวนนักท่องเที่ยวมากกว่า 10 ล้านคนต่อปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 ในขณะที่ สปป.ลาว และกัมพูชามีจำนวนนักท่องเที่ยวใกล้เคียงกัน โดยในปีพ.ศ. 2546 มีจำนวนนักท่องเที่ยว (ประมาณ 640,000 และ 700,000 คน ตามลำดับ) แต่จำนวนนักท่องเที่ยวก็ยังไม่ถึง 1 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2546 (ตารางที่ 3 -1)

ตารางที่ 3-1 : จำนวนนักท่องเที่ยวและอัตราการเติบโตในประเทศไทย สปป.ลาว และกัมพูชา

ปี พ.ศ.	ประเทศไทย		สปป. ลาว		กัมพูชา	
	จำนวน นักท่องเที่ยว (คน)	อัตราการ เติบโต (ร้อยละ)	จำนวน นักท่องเที่ยว (คน)	อัตราการ เติบโต (ร้อยละ)	จำนวน นักท่องเที่ยว (คน)	อัตราการ เติบโต (ร้อยละ)
2536	5,760,533		102,946		118,183	
2537	6,166,496	7.05	146,155	41.97	176,617	49.44
2538	6,951,566	12.73	346,460	137.05	219,680	24.38
2539	7,192,145	3.46	403,000	16.32	260,489	18.58
2540	7,221,345	0.41	463,200	14.94	218,843	-15.99
2541	7,764,930	7.53	500,200	7.99	286,524	30.93
2542	8,580,332	10.50	614,278	22.81	367,743	28.35
2543	8,508,623	-0.84	737,208	20.01	466,365	26.82
2544	10,061,950	18.26	673,823	-8.60	604,919	29.71
2545	10,799,067	7.33	735,662	9.18	786,524	30.02
2546	10,004,453	-7.36	636,361	-13.50	701,014	-10.87

ที่มา : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2547. องค์การท่องเที่ยวแห่งชาติลาว, 2547.
กระทรวงท่องเที่ยวกัมพูชา, 2547.

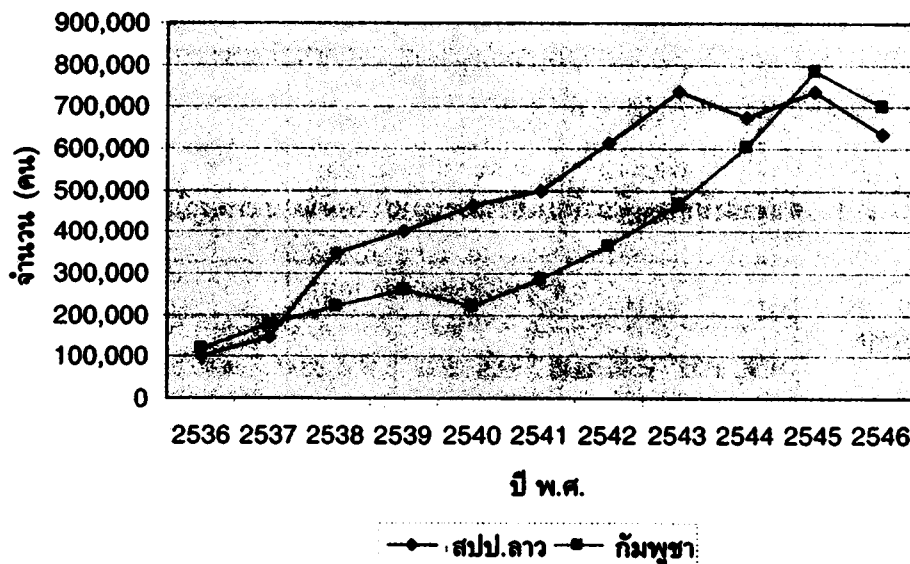
เมื่อพิจารณาการเติบโตของจำนวนนักท่องเที่ยวในประเทศไทยแล้วจะเห็นได้ว่านักท่องเที่ยวมีการขยายตัวขึ้นอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าจะมีการชะลอตัวลงบ้างในปี พ.ศ. 2543 ก็ตาม แต่นักท่องเที่ยวได้เพิ่มจำนวนขึ้นได้ในปีถัดมา ต่อมาในปี พ.ศ. 2546 เมื่อประเทศไทยได้รับผลกระทบจากโรคร้าย จึงเป็นผลให้จำนวนนักท่องเที่ยวลดลงในปีดังกล่าวประมาณร้อยละ 7.4

รูปที่ 3-1 : จำนวนนักท่องเที่ยวในประเทศไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2536 -2546

สำหรับ สปป.ลาว และกัมพูชา มีอัตราการขยายตัวของนักท่องเที่ยวที่สูงกว่าไทยเกือบทุกปี ทั้งนี้เพราะนโยบายการสนับสนุนการท่องเที่ยวของทั้งสองประเทศ ความสงบในภูมิภาค และฐานนักท่องเที่ยวที่ยังมีจำนวนน้อยกว่าไทย อย่างไรก็ตาม สปป.ลาว มีปัญหาการชะลอตัวลงของจำนวนนักท่องเที่ยวในปี พ.ศ. 2544 (อัตราการหดตัวประมาณร้อยละ 8.6) ส่วนกัมพูชา ประสบปัญหาการลดลงของจำนวนนักท่องเที่ยวในปี พ.ศ. 2540 (อัตราการหดตัวประมาณร้อยละ 16) เนื่องจากสถานการณ์ความไม่สงบในประเทศ และในปี พ.ศ. 2546 ทั้งสองประเทศต่างก็ได้รับผลกระทบจากโรคซาร์สทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวลดลง โดย สปป.ลาว ประสบปัญหาจำนวนนักท่องเที่ยวลดลงมากกว่า คือมีอัตราการลดลงร้อยละ 14 ในขณะที่กัมพูชามีจำนวนนักท่องเที่ยวลดลงร้อยละ 11

จำนวนนักท่องเที่ยวใน สปป.ลาว และกัมพูชา

รูปที่ 3-2 : จำนวนนักท่องเที่ยวใน สปป.ลาว และกัมพูชา ระหว่างปี พ.ศ. 2536 -2546

จากรูปที่ 3-2 สังเกตได้ว่าก่อนปี พ.ศ. 2545 จำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางไปเยือน สปป.ลาว มีมากกว่ากัมพูชา แต่ในช่วงปี พ.ศ. 2545 - 2546 นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางไปเยือน กัมพูชามากกว่า สาเหตุที่เป็นเช่นนั้นเพราะก่อนหน้านั้น สปป.ลาว เป็นประเทศที่มีกลุ่มผู้มาเยือน เป็นแรงงานจากบังคลาเทศและปากีสถานที่ทำงานในประเทศไทย ซึ่งมักจะเดินทางเข้ามา เพื่อประโยชน์ด้านหนังสือเดินทาง แรงงานเหล่านี้จะอยู่ในประเทศไทยได้ระยะหนึ่ง จากนั้นเมื่อถึงกำหนดก็ต้องเดินทางออกนอกประเทศแล้วจึงจะกลับเข้ามาทำงานในประเทศไทยได้อีกครั้ง แรงงานเหล่านี้จึงเลือกที่จะเดินทางไปยัง สปป.ลาว แล้วกลับเข้ามาใหม่ จำนวนแรงงานเหล่านี้ มีประมาณ 40,000 คนต่อปี ทำให้ดูเหมือนว่า สปป.ลาว มีจำนวนนักท่องเที่ยวมากกว่ากัมพูชา ในช่วงก่อนหน้าปี พ.ศ. 2545 แต่ต่อมาทางการลาวได้เริ่มมีมาตรการเข้มงวดยิ่งขึ้นและตั้งแต่วันที่ พ.ศ. 2547 เป็นต้นไปจึงไม่อนุญาตให้แรงงานเหล่านี้เข้ามาใน สปป.ลาว เพื่อประโยชน์ ด้านหนังสือเดินทางอีก จึงเป็นผลให้จำนวนนักท่องเที่ยวของ สปป.ลาว ลดลงไปจำนวนหนึ่ง

3.1.2 แหล่งที่มาของนักท่องเที่ยว

ประเทศไทยยังคงพึ่งพานักท่องเที่ยวจากเอเชียตะวันออกและยุโรปเป็นหลัก (ร้อยละ 60.75 และ 23.20 ตามลำดับ) ซึ่งสองกลุ่มนี้รวมกันมีสัดส่วนมากกว่าร้อยละ 80 ของนักท่องเที่ยวที่มาเยือนประเทศไทยทั้งหมด (ตารางที่ 3-2)

ตารางที่ 3-2 : จำนวนนักท่องเที่ยวที่มาเยือนประเทศไทยจำแนกตามภูมิภาค

ภูมิภาค	จำนวนนักท่องเที่ยว (คน)					สัดส่วนเฉลี่ย (ร้อยละ)
	พ.ศ. 2542	พ.ศ. 2543	พ.ศ. 2544	พ.ศ. 2545	พ.ศ. 2546	
เอเชียตะวันออก	5,195,972	5,752,871	6,064,117	6,564,664	6,166,460	60.75
ยุโรป	1,990,449	2,168,996	2,304,640	2,650,992	2,256,160	23.20
อเมริกา	514,595	584,967	604,041	730,402	576,589	6.14
เอเชียใต้	280,422	339,413	333,248	410,206	390,335	3.57
โอเชียเนีย	350,555	381,464	427,673	427,109	343,914	3.95
ตะวันออกกลาง	175,106	200,523	237,268	245,822	203,878	2.16
แอฟริกา	73,233	80,389	90,963	98,290	67,117	0.84
รวม	8,580,332	9,508,623	10,061,950	10,799,067	10,004,453	100.00

ที่มา : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2547.

เมื่อพิจารณานักท่องเที่ยวโดยจำแนกตามถิ่นฐานแล้วพบว่า นักท่องเที่ยวชาติที่มาเยือนประเทศไทยมากกว่า 1 ล้านคนต่อปีเป็นนักท่องเที่ยวที่มาจากมาเลเซียและญี่ปุ่น ทั้งนี้ นักท่องเที่ยวที่มาจากมาเลเซียประมาณร้อยละ 80 มักขับรถส่วนตัวข้ามชายแดนมาเที่ยวยัง อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา เพื่อซื้อสินค้าและเที่ยวสถานบันเทิง ดังนั้นหากจะวิเคราะห์ถึงนักท่องเที่ยวที่ไม่ได้มาจากประเทศเพื่อนบ้านที่มีจำนวนมากที่สุดอันดับหนึ่งก็คือ ญี่ปุ่น

ส่วนกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวจีนที่มาเยือนประเทศไทยก็มีจำนวนค่อนข้างมากเช่นกัน เมื่อรวมนักท่องเที่ยวจากจีน ฮองกง ไต้หวัน และสิงคโปร์ เข้าด้วยกันพบว่าในปี พ.ศ. 2545 นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มีจำนวนประมาณถึง 2 ล้านคนเลยทีเดียว ซึ่งจำนวนนักท่องเที่ยวในกลุ่มนี้ เกือบเทียบได้กับจำนวนนักท่องเที่ยวยุโรปทั้งหมดที่มาเยือนประเทศไทย (ตารางที่ 3-3)

ตารางที่ 3-3 : จำนวนนักท่องเที่ยวที่มาเยือนประเทศไทยจำแนกตามถิ่นที่อยู่

ประเทศ	2542	2543	2544	2545	2546
เอเชียตะวันออก	5,195,972	5,752,871	6,064,117	6,564,664	6,166,460
มาเลเซีย	998,060	1,054,469	1,159,630	1,332,355	1,338,624
ญี่ปุ่น	1,064,539	1,197,931	1,168,548	1,239,421	1,014,513
เกาหลีใต้	338,039	447,798	552,977	704,649	694,340
สิงคโปร์	604,867	655,767	664,980	546,796	629,103
จีน	775,626	704,080	694,886	797,976	624,214
ฮ่องกง	429,944	487,151	523,465	335,816	649,920
ไต้หวัน	557,629	707,305	724,769	674,366	521,941
ยุโรป	1,990,449	2,168,996	2,304,640	2,650,992	2,256,160
สหราชอาณาจักร	425,688	476,387	517,974	704,416	545,000
เยอรมนี	375,345	378,562	398,034	411,049	378,642
ฝรั่งเศส	227,219	239,532	237,511	271,395	219,227
สวีเดน	162,465	209,092	223,040	215,894	209,444
อเมริกา	514,595	584,967	604,041	730,402	576,589
สหรัฐอเมริกา	417,860	473,285	485,276	555,353	459,862
แคนาดา	76,501	86,279	92,803	135,668	97,616
เอเชียใต้	280,422	339,413	333,248	410,206	390,335
อินเดีย	163,980	202,868	206,132	280,641	230,316
ปากีสถาน	39,054	49,148	35,737	31,246	30,894
โอเชียเนีย	350,555	381,464	427,673	427,109	343,914
ออสเตรเลีย	303,844	323,275	363,696	351,508	281,361
นิวซีแลนด์	44,183	55,775	61,190	73,710	60,005
ตะวันออกกลาง	175,106	200,523	237,268	245,822	203,878
อิสราเอล	64,981	73,470	91,166	98,691	64,650
สหรัฐอเมริกาหรับเอมิเรตส์	29,599	34,124	36,692	26,565	39,317
แอฟริกา	73,233	80,389	90,963	98,290	67,117
รวม	8,580,332	9,508,623	10,061,950	10,799,067	10,004,453

ที่มา: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2547.

นักท่องเที่ยวที่มาเยือน สปป.ลาว มาจากอาเซียนในสัดส่วนประมาณร้อยละ 70 รองลงมาคือนักท่องเที่ยวจากยุโรป (ร้อยละ 12.70) และอีกกลุ่มหนึ่งที่ใกล้เคียงกันคือนักท่องเที่ยวจากเอเชียตะวันออกเฉียงและโอเชียเนีย (ร้อยละ 10.53) แต่ยังไม่เด่นมากเพราะแม้จะรวมเอาจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งจากเอเชียตะวันออกเฉียงและโอเชียเนียเข้าด้วยกันแล้วยังน้อยกว่าจำนวนนักท่องเที่ยวจากยุโรป จากตารางที่ 3-4 จึงแสดงให้เห็นได้ว่า สปป.ลาว ยังคงเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชาวอาเซียนด้วยกัน โดยเฉพาะการเดินทางไปมาหาสู่ระหว่างประเทศเพื่อนบ้านมากกว่า ดังนั้น สปป.ลาว ยังดูเหมือนจะมีตลาดการท่องเที่ยวที่ค่อนข้างจะกระจุกตัว

ตารางที่ 3-4 : จำนวนนักท่องเที่ยวที่มาเยือน สปป.ลาว จำแนกตามภูมิภาค

ภูมิภาค	จำนวนนักท่องเที่ยว (คน)					สัดส่วนเฉลี่ย (ร้อยละ)
	2542	2543	2544	2545	2546	
อาเซียน	446,295	528,353	472,137	508,783	432,720	70.31
เอเชียตะวันออกเฉียงและโอเชียเนีย	64,408	75,901	81,112	70,248	65,465	10.53
ยุโรป	68,564	86,462	80,736	101,924	93,960	12.70
อเมริกา	31,780	42,111	34,370	46,704	39,453	5.71
แอฟริกาและตะวันออกเฉียงกลาง	3,231	4,381	5,468	8,003	4,763	0.75
รวม	614,278	737,208	673,823	735,662	636,361	100.00

ที่มา : องค์การท่องเที่ยวแห่งชาติลาว, 2547.

เมื่อพิจารณานักท่องเที่ยวรายประเทศแล้ว พบว่านักท่องเที่ยวจากไทยและเวียดนามเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ใหญ่ที่สุดที่มาเยือน สปป.ลาว (ตารางที่ 3-5) แต่นักท่องเที่ยวกลุ่มที่มีจำนวนมากรองลงมา (จำนวนมากกว่า 20,000 คนต่อปี) ในปี พ.ศ. 2546 ได้แก่ สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส สหราชอาณาจักรและจีนตามลำดับ ซึ่งหาก สปป.ลาว ได้ให้ความสำคัญกับนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มากยิ่งขึ้นอาจจะทำให้สามารถยกระดับการท่องเที่ยวของประเทศให้มีความหลากหลายในระดับสากลได้ในอีกไม่ช้า และจีนอาจจะเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีการขยายตัวเร็วที่สุด

ตารางที่ 3-5 : จำนวนนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยว สปป.ลาว จำนวนตามถิ่นที่อยู่

ประเทศ	2542	2543	2544	2545	2546
นักท่องเที่ยวจากทั่วโลก	614,278	737,208	673,823	735,662	636,361
เอเชียแปซิฟิก	510,703	604,254	553,249	579,031	498,185
อาเซียน	446,295	528,353	472,137	508,783	432,720
ไทย	356,105	442,564	376,685	422,766	377,748
เวียดนาม	71,748	68,751	82,411	71,001	41,594
มาเลเซีย	4,485	4,211	2,544	3,543	3,072
กัมพูชา	1902	1,841	1,806	2,620	2,702
ฟิลิปปินส์	3,091	3,452	2,240	2,549	2,618
สิงคโปร์	2,690	2,514	2,055	2,454	2,442
อินโดนีเซีย	2,384	2,403	2,082	1,903	1,443
พม่า	3,186	2,086	1,459	1,365	744
บรูไน	704	531	855	582	357
นักท่องเที่ยวจากนอกอาเซียน	64,408	75,901	81,112	70,248	65,465
จีน	20,269	28,215	40,644	21,724	21,232
ญี่ปุ่น	14,860	20,687	15,547	19,801	17,766
ออสเตรเลีย	10,789	10,168	9,547	12,611	11,697
เกาหลีใต้	3,786	4,944	4,051	4,891	5,442
ไต้หวัน	2,801	2,940	2,461	3,918	3,316
นิวซีแลนด์	2,117	3,385	2,521	2,271	1,977
อินเดีย	6,533	3,309	2,693	2,319	1,590
อื่น ๆ	3,253	2,253	3,648	2,713	2,445

ที่มา : องค์การท่องเที่ยวแห่งชาติลาว, 2547.

ตารางที่ 3-5 (ต่อ) : จำนวนนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยว สปป.ลาว จำแนกตามถิ่นที่อยู่

ประเทศ	2542	2543	2544	2545	2546
ยุโรป	68,564	86,462	80,736	101,924	93,960
ฝรั่งเศส	19,960	24,534	21,662	26,748	23,958
สหราชอาณาจักร	12,298	15,204	15,722	21,749	22,541
เยอรมนี	9,262	11,580	10,322	12,777	12,146
เนเธอร์แลนด์	3,686	5,035	4,498	6,656	6,638
สวีเดน	3,888	3,986	3,710	4,507	4,244
สวิตเซอร์แลนด์	2,974	3,305	3,597	4,480	3,844
เบลเยียม	3,157	3,363	3,301	4,111	3,762
อิตาลี	3,258	4,061	3,128	3,517	3,241
เดนมาร์ก	2015	2,855	2,874	3,345	2,414
นอร์เวย์	1168	1506	1,380	2,110	1,652
รัสเซีย	2,258	2,415	1,533	1,371	1,031
ฟินแลนด์	1434	1,772	704	1,072	982
ออสเตรีย	478	1,375	1,405	890	938
สเปน	435	753	908	1,450	893
กรีซ	149	139	216	489	179
อื่น ๆ	2,144	4,579	5,776	6,652	5,497
อเมริกา	31,780	42,111	34,370	46,704	39,453
สหรัฐอเมริกา	24,672	32,869	25,779	35,734	30,133
แคนาดา	6,355	8,330	7,174	9,060	8,006
อื่น ๆ	753	912	1,417	1,910	1,314
แอฟริกาและตะวันออกกลาง	3,231	4,381	5,468	8,003	4,763
อิสราเอล	2,191	3,241	3,417	5,515	3,354
อื่น ๆ	1,040	1,140	2,051	2,488	1,409

ที่มา : องค์การท่องเที่ยวแห่งชาติลาว, 2547

ข้อมูลจำนวนนักท่องเที่ยวที่มาเยือนกัมพูชาได้มาจากสองส่วน คือ ส่วนแรก เป็นนักท่องเที่ยวที่เดินทางจากต่างประเทศมายังท่าอากาศยานนานาชาติพนมเปญ และส่วนที่สอง เป็นนักท่องเที่ยวที่เดินทางโดยเครื่องบินจากเสียมเรียบมายังกรุงพนมเปญ ซึ่งกองตรวจคนเข้าเมืองของกัมพูชาสามารถตรวจสอบจำแนกสัญชาติได้เฉพาะนักท่องเที่ยวส่วนแรก เท่านั้น แต่ส่วนที่สองนั้นไม่สามารถตรวจสอบได้เพราะไม่มีสำนักงานของกองตรวจคนเข้าเมืองที่จะทำหน้าที่บันทึกสถิติสัญชาติของนักท่องเที่ยวที่เสียมเรียบ เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาทางเสียมเรียบและเดินทางต่อมายังกรุงพนมเปญก็จะไม่มีการตรวจสอบแล้วเพราะถือเป็นการเดินทางภายในประเทศไม่มีการตรวจสอบสัญชาติอีก ดังนั้นข้อมูลนักท่องเที่ยวที่สามารถจำแนกสัญชาติได้นั้นจึงเป็นเฉพาะกลุ่มแรกเท่านั้น ส่วนนักท่องเที่ยวกลุ่มที่สองไม่สามารถจำแนกสัญชาติได้

ตารางที่ 3-6: สัดส่วนของนักท่องเที่ยวในกัมพูชาที่ผ่านท่าอากาศยานพนมเปญจำแนกตามภูมิภาค

ภูมิภาค	2542	2543	2544	2545	2546	สัดส่วนเฉลี่ย (ร้อยละ)
อาเซียน	18.6	15.8	14.3	10.6	11.6	14.2
เอเชียและโอเชียเนีย	33.4	28.3	25.7	22.7	25.1	27.0
ยุโรป	22.8	18.7	16.2	15.2	13.3	17.2
อเมริกา	13.8	11.6	10.8	12.3	8.8	11.5
แอฟริกา และตะวันออกกลาง	0.4	0.4	0.4	0.4	0.3	0.4
ไม่สามารถจำแนกได้	11.0	25.2	32.6	38.8	40.9	29.7
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

หมายเหตุ : * การที่ไม่สามารถจำแนกสัญชาติของนักท่องเที่ยวได้ในส่วนนี้เป็นเพราะมีนักท่องเที่ยวกลุ่มหนึ่งที่เดินทางโดยเครื่องบินมาจากเสียมเรียบโดยตรง ซึ่งไม่มีการตรวจนับและแยกสัญชาตินักท่องเที่ยวกลุ่มนี้

ที่มา: กระทรวงท่องเที่ยวกัมพูชา, 2546.

จากตารางข้างต้น เมื่อพิจารณาเฉพาะนักท่องเที่ยวที่จำแนกสัญชาติได้ พบว่า กลุ่มนักท่องเที่ยวที่ใหญ่ที่สุด คือ นักท่องเที่ยวจากเอเชียและโอเชียเนีย (ไม่รวมอาเซียน) รองลงมา คือ นักท่องเที่ยวจากยุโรป ทำให้เห็นได้ชัดว่าการท่องเที่ยวของกัมพูชาต่างจากการท่องเที่ยวของ สปป.ลาว ตรงที่ไม่ได้เน้นนักท่องเที่ยวจากอาเซียนเพราะนักท่องเที่ยวอาเซียนเป็นกลุ่มที่มีจำนวนมากเป็นเพียงอันดับที่สาม แม้ว่านักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวกัมพูชาและ สปป.ลาว จะมีจำนวนใกล้เคียงกันแต่นักท่องเที่ยวที่มาเยือนกัมพูชาเป็นคนละกลุ่มกับที่มาเยือน สปป.ลาว และตัวเลขจากตารางข้างต้น ทำให้เชื่อได้ว่านักท่องเที่ยวที่มาเยือนกัมพูชาเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่สนใจด้านวัฒนธรรม ทั้งนี้เป็นเพราะกัมพูชามีนครวัดซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นสิ่งมหัศจรรย์ของโลกจึงสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวกลุ่มที่สนใจด้านวัฒนธรรมได้ดีกว่า สปป.ลาว

ข้อสังเกตอีกประการหนึ่ง คือ จำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางโดยเครื่องบินมาจาก เสียมเรียบมีสัดส่วนมากขึ้นเรื่อยๆ ทำให้เห็นได้ว่านักท่องเที่ยวนิคมที่จะมาเที่ยวนครวัดก่อนที่ จะมายังกรุงพนมเปญ ซึ่งหลักฐานนี้สนับสนุนว่าหลังจากที่กัมพูชามีความสงบภายในประเทศ และเปิดรับนักท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้นแล้ว กัมพูชาประสบความสำเร็จในการดึงดูดนักท่องเที่ยว กลุ่มที่สนใจวัฒนธรรมให้เดินทางไปเยี่ยมเยือนนครวัดมากยิ่งขึ้นเรื่อยๆ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 เป็นต้นมา

3.1.3 รายได้จากการท่องเที่ยว

จากการศึกษารายได้จากการท่องเที่ยวของประเทศไทยและ สปป.ลาว พบว่า มีมูลค่ามากกว่ามูลค่าสินค้าส่งออกอันดับหนึ่งของประเทศนั้น โดยรายได้จากการท่องเที่ยว ของประเทศไทยมีมูลค่า 323,484 ล้านบาท หรือ 7,530 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ในปี พ.ศ. 2545 ซึ่งมากกว่ามูลค่าการส่งออกเครื่องคอมพิวเตอร์ อุปกรณ์และส่วนประกอบ ซึ่งมีมูลค่า (313,153 ล้านบาท หรือ 7,290 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ) ในปีเดียวกัน (ตารางที่ 3-7) ในขณะที่รายได้ จากการท่องเที่ยวของ สปป.ลาว ก็ก้าวขึ้นมาเป็นรายได้อันดับหนึ่งของประเทศได้ในปี พ.ศ. 2542 โดยมีมูลค่า 97 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ซึ่งมากกว่ามูลค่าการส่งออกสิ่งทอและเครื่องนุ่งห่ม อันเป็นสินค้าส่งออกอันดับหนึ่งที่มีมูลค่า 76.5 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ส่วนกัมพูชาแม้ว่ารายได้ จากการท่องเที่ยวในปี พ.ศ. 2545 จะมีมูลค่า 576 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ แต่ก็ยังไม่มากไปกว่ามูลค่า ของสินค้าส่งออกอันดับหนึ่ง คือ สิ่งทอและเครื่องนุ่งห่มซึ่งมีมูลค่า 1,380 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ทั้งนี้รายได้จากการท่องเที่ยวก็เป็นแหล่งรายได้ที่มีสัดส่วนมากถึง ร้อยละ 20 ของผลิตภัณฑ์ มวลรวมเบื้องต้นภายในประเทศ (GDP)

ตารางที่ 3-7: การเปรียบเทียบความสำคัญของรายได้จากการท่องเที่ยวกับรายได้จากการส่งออก
ของประเทศไทย สปป.ลาว และกัมพูชา

รายการ	ไทย (พ.ศ. 2545)	สปป.ลาว (พ.ศ. 2542)	กัมพูชา (พ.ศ. 2545)
รายได้จากการท่องเที่ยว (ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ)	7,530	97	576
รายได้จากการส่งออกสินค้าอันดับหนึ่ง (ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ)	7,290	76.5	1,380
สัดส่วนรายได้จากการท่องเที่ยวต่อรายได้ จากการส่งออกสินค้าอันดับหนึ่ง (เท่า)	1.03	1.27	0.42

ที่มา : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, องค์การท่องเที่ยวแห่งชาติลาว, กระทรวงท่องเที่ยว
กัมพูชา และการคำนวณ

รายได้จากการท่องเที่ยวของประเทศไทยในรูปเงินบาทมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง
ตั้งแต่ปี พ.ศ.2536 แต่ในปี พ.ศ.2546 ประเทศไทยเผชิญกับวิกฤติโรคซาร์สทำให้มีการ
หดตัวของรายได้ประมาณร้อยละ 4.39 ในรูปเงินบาท และรายได้ในรูปเงินดอลลาร์สหรัฐฯ
ลดลงประมาณร้อยละ 1.62

ข้อสังเกตในเรื่องนี้ พบว่ารายได้ในรูปเงินดอลลาร์สหรัฐฯ ลดลงในปี พ.ศ. 2540 พ.ศ.
2541 และ พ.ศ. 2544 แม้ประเทศไทยจะมีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นในปีดังกล่าว (ตารางที่
3-8) ทำให้ตั้งเป็นข้อสังเกตว่าในช่วงหลังวิกฤติเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 นักท่องเที่ยวใช้จ่ายเงิน
เพื่อการท่องเที่ยวในรูปเงินดอลลาร์สหรัฐฯ ต่อกันน้อยลง หรือกล่าวได้ว่าค่าใช้จ่ายในการ
ท่องเที่ยวประเทศไทยถูกลง มีการตัดราคากันระหว่างผู้ประกอบการเพื่อความอยู่รอด
หลังวิกฤติเศรษฐกิจ ซึ่งเหตุการณ์เดียวกันนี้ยังไม่คลี่คลายเมื่อพบว่าในปี พ.ศ. 2544
ก็ยังคงเกิดเหตุการณ์เช่นเดียวกันอยู่ ดังนั้นจึงน่าเป็นห่วงว่าหากผู้ประกอบการในอุตสาหกรรม
ท่องเที่ยวยังมีการแข่งขันกันด้วยการตัดราคาอยู่ ก็อาจจะทำให้คนไทยไม่ได้รับประโยชน์
จากการท่องเที่ยวเท่าที่ควร

ตารางที่ 3-8 : รายได้จากการท่องเที่ยวของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2536 - 2546

ปี พ.ศ.	รายได้จากการท่องเที่ยว (ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ)	อัตราการเติบโต (ร้อยละ)	รายได้จากการท่องเที่ยว (ล้านบาท)	อัตราการเติบโต (ร้อยละ)
2536	5,013		127,802	
2537	5,762	14.94	145,211	13.62
2538	7,664	33.01	190,765	31.37
2539	8,664	13.05	219,364	14.99
2540	7,048	-18.65	220,754	0.63
2541	5,934	-15.81	242,177	9.70
2542	6,695	12.82	253,018	4.48
2543	7,112	6.23	285,272	12.75
2544	6,731	-5.36	299,047	4.83
2545	7,530	11.87	323,484	8.17
2546	7,408	-1.62	309,269	-4.39

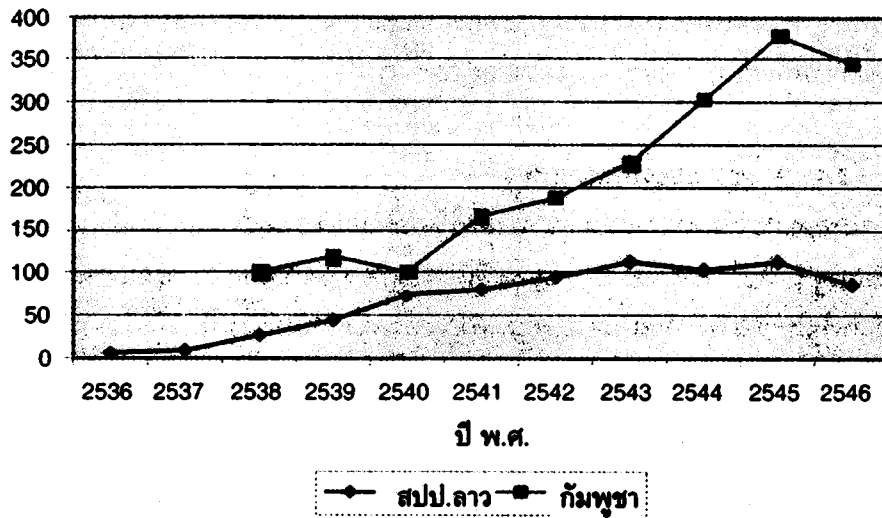
ที่มา : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, รายงานสถิติประจำปี 2546.

ส่วนรายได้จากการท่องเที่ยวของ สปป.ลาว และกัมพูชา มีมูลค่าไม่เกิน 120 ล้าน ดอลลาร์สหรัฐฯ และ 400 ล้าน ดอลลาร์สหรัฐฯ ในปี พ.ศ. 2545 ตามลำดับ ซึ่งทำให้เห็นว่า รายได้จากการท่องเที่ยวของกัมพูชามากกว่าของ สปป.ลาว ประมาณ 3 เท่า ทั้งที่มีจำนวน นักท่องเที่ยวใกล้เคียงกัน ตัวเลขนี้เป็นหลักฐานอีกประการหนึ่งที่ชี้ให้เห็นว่านักท่องเที่ยว ที่มาเยือนกัมพูชาใช้จ่ายต่อคนมากกว่า

รายได้จากการท่องเที่ยวของ สปป.ลาว ยังน่าเป็นห่วงเมื่อมีการลดลงของรายได้ ตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2544 เป็นต้นมา ส่วนรายได้ของกัมพูชายังขยายตัวได้อย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 เป็นต้นมา อย่างไรก็ตาม ในปี พ.ศ. 2546 ทั้ง สปป.ลาว และกัมพูชา มีรายได้จากการท่องเที่ยวลดลงเนื่องจากได้รับผลกระทบจากโรคซาร์ส (รูปที่ 3-3 และตารางที่ 3-9)

รายรับจากการท่องเที่ยวของ สปป.ลาว และกัมพูชา

ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ

รูปที่ 3-3 : รายรับจากการท่องเที่ยวของ สปป.ลาว และกัมพูชา

ตารางที่ 3-9 : รายได้จากการท่องเที่ยวของ สปป.ลาว และกัมพูชา ปี พ.ศ. 2536 - 2546

ปี พ.ศ.	รายได้การท่องเที่ยว สปป.ลาว (ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ)	อัตรา การเติบโต (ร้อยละ)	รายได้การท่องเที่ยว กัมพูชา (ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ)	อัตรา การเติบโต (ร้อยละ)
2536	6	-	NA	-
2537	7	16.67	NA	-
2538	25	257.14	100	-
2539	44	76.00	118	18.00
2540	73	65.91	103	-12.71
2541	80	9.59	166	61.17
2542	97	21.25	190	14.46
2543	114	17.53	228	20.00
2544	104	-8.77	304	33.33
2545	113	8.65	379	24.67
2546	87	-23.01	346	-8.71

ที่มา : องค์การการท่องเที่ยวแห่งชาติลาว, 2547 และกระทรวงการท่องเที่ยว กัมพูชา, 2545.

3.2 พฤติกรรมการท่องเที่ยว

การวิเคราะห์พฤติกรรมการท่องเที่ยวแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนแรก ค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว ส่วนที่สอง พฤติกรรมการเดินทางและจำนวนวันพักเฉลี่ย และส่วนที่สาม แหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยม ดังมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

3.2.1 ค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในกัมพูชาจะมีค่าใช้จ่ายต่อคนต่อวันมากที่สุด คือประมาณ 89.74 ดอลลาร์สหรัฐฯ ในปี พ.ศ. 2546 ในขณะที่นักท่องเที่ยวในประเทศไทยใช้จ่ายคนละ 86.22 ดอลลาร์สหรัฐฯ ต่อวัน ส่วน สปป.ลาว หากคำนวณจากนักท่องเที่ยวทั้งหมดแล้วพบว่า จะมีค่าใช้จ่ายในวันหนึ่งประมาณคนละ 23.72 ดอลลาร์สหรัฐฯ แต่นักท่องเที่ยวของ สปป.ลาว จะมีสามประเภทคือ นักท่องเที่ยวต่างชาติ นักท่องเที่ยวไทย และแรงงานบังคลาเทศและปากีสถาน ที่เดินทางเข้ามาเพื่อประโยชน์ในเรื่องหนังสือเดินทาง ทั้งสามกลุ่มจะใช้จ่ายต่างกัน โดยกลุ่มนักท่องเที่ยวต่างชาติจะใช้จ่ายมากที่สุด คือ ประมาณ 60 ดอลลาร์สหรัฐฯ ต่อคนต่อวัน ในขณะที่นักท่องเที่ยวไทยใช้จ่ายประมาณ 40 ดอลลาร์สหรัฐฯ ต่อคนต่อวัน และแรงงานบังคลาเทศและปากีสถานแทบจะไม่ได้ใช้จ่ายเลยทำให้ค่าเฉลี่ยของค่าใช้จ่ายต่อคนต่อวัน ของนักท่องเที่ยวทั้งหมดที่มาเยือน สปป.ลาว ค่อนข้างน้อยมาก นักวิจัยของ สปป.ลาว จึงเลือกที่จะนำเสนอว่าค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวที่มาเยือน สปป.ลาว มีค่าเท่ากับ 60 ดอลลาร์สหรัฐฯ ต่อคนต่อวัน ตามค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวต่างชาติที่แท้จริง

นักท่องเที่ยวที่มาเยือนประเทศไทยดูเหมือนจะใช้จ่ายด้านอาหารและเครื่องดื่ม ในสัดส่วนที่น้อยกว่าใน สปป.ลาว และกัมพูชา คือ ร้อยละ 18.1 เทียบกับร้อยละ 26.0 และ 27.6 ตามลำดับ (ตารางที่ 3-10) ซึ่งตัวเลขนี้สะท้อนให้เห็นว่าในเรื่องอาหารการกิน สำหรับนักท่องเที่ยวในประเทศไทยดูจะมีความพร้อมมากกว่า ในขณะที่นักท่องเที่ยวที่เดินทางไปเที่ยวกัมพูชายังต้องจ่ายค่าที่พักในสัดส่วนที่สูงกว่าประเทศอื่น (ร้อยละ 30.7) และยังมีค่าใช้จ่ายในการเข้าชมสถานที่ท่องเที่ยวที่สูงกว่าประเทศอื่น (ร้อยละ 10.1) เฉพาะที่นครวัดก็จะต้องจ่ายอย่างน้อย 50 ดอลลาร์สหรัฐฯต่อวัน เพื่อการเข้าชม ในขณะที่แหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทยไม่ค่อยเก็บค่าเข้าชมหรือเก็บบ้างในอัตราที่ไม่สูงมากนัก ทำให้สัดส่วนค่าใช้จ่ายในส่วนของเข้าชมสถานที่ท่องเที่ยวของไทยมีค่าเพียงร้อยละ 4.0

ตารางที่ 3-10 : สัดส่วนค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในประเทศไทย สปป.ลาว และกัมพูชาปีพ.ศ.2546

ประเภทค่าใช้จ่าย	ไทย	สปป. ลาว	กัมพูชา
ที่พัก	26.9	21.0	30.7
อาหารและเครื่องดื่ม	18.1	26.0	27.6
ซื้อของที่ระลึก	27.0	13.0	14.4
การบันเทิง	12.7	5.0	-
การเดินทางภายในประเทศ	8.3	30.0	17.2
การเข้าชมสถานที่ท่องเที่ยว	4.0	-	10.1
อื่นๆ	3.0	5.0	-
รวม	100.00	100.00	100.00

ที่มา: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2547. องค์การการท่องเที่ยวแห่งชาติลาว, 2547. การสำรวจของนักวิจัยในกัมพูชา

อย่างไรก็ตาม นักท่องเที่ยวมักจะสนใจซื้อของที่ระลึกในประเทศไทยมากกว่าประเทศอื่น (สัดส่วนค่าใช้จ่ายร้อยละ 27.0) เพราะประเทศไทยเป็นตลาดที่ได้รับความนิยมในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ขึ้นชื่อว่าจำหน่ายสินค้าที่มีเครื่องหมายการค้าเป็นที่รู้จักและมีราคาไม่แพงเกินไป ส่วนใน สปป.ลาว นักท่องเที่ยวต้องจ่ายค่าเดินทางภายในเป็นสัดส่วนที่สูงมากกว่าในประเทศอื่น (สัดส่วนค่าใช้จ่ายร้อยละ 30.0) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า สปป.ลาว ยังอาจจะต้องปรับปรุงเรื่องสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานที่จะรองรับนักท่องเที่ยวให้มีความสะดวกสบายและทำให้มีต้นทุนค่าใช้จ่ายในส่วนนี้ลดลง ซึ่งหากทำได้ก็น่าจะสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้าไปเที่ยวใน สปป.ลาว ให้มากยิ่งขึ้นได้

ตารางที่ 3-11 : การใช้จ่ายเฉลี่ยของนักท่องเที่ยวที่มาเยือนประเทศไทย จำแนกตามภูมิภาค
ในปี พ.ศ.2546

ภูมิภาค	การใช้จ่ายเฉลี่ย (บาทต่อคนต่อวัน)	จำนวน วันพักเฉลี่ย (วัน)	การใช้จ่ายเฉลี่ยต่อคน ต่อการเดินทาง 1 เที่ยว (บาท)
เอเชียตะวันออก	3,941.29	6.09	25,346.93
อาเซียน	3,853.29	5.67	22,697.93
ยุโรป	3,189.24	12.62	41,154.74
อเมริกา	3,674.20	11.71	43,497.19
เอเชียใต้	4,187.20	6.88	28,478.85
โอเชียเนีย	3,496.42	10.68	37,985.95
ตะวันออกกลาง	3,940.42	10.45	41,374.55
แอฟริกา	3,977.92	9.35	36,070.30
นักท่องเที่ยวทั้งหมด	3,599.74	8.19	30,913.14

ที่มา: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, โครงการสำรวจค่าใช้จ่ายนักท่องเที่ยว ปี พ.ศ. 2546

เมื่อจำแนกค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวในประเทศไทยตามถิ่นที่อยู่ของนักท่องเที่ยวแล้ว (ตารางที่ 3-11) พบว่านักท่องเที่ยวจากเอเชียใต้ใช้จ่ายต่อคนต่อวันมากที่สุด (4,187 บาทต่อคนต่อวัน) แต่พักอยู่ในประเทศไทยไม่นานนัก (6.88 วัน) แต่นักท่องเที่ยวยุโรปจะพักอยู่ในประเทศไทยนานที่สุด (12.62 วัน) ทำให้ใช้จ่ายต่อวันไม่มากนัก (3,189 บาทต่อคนต่อวัน) เมื่อพิจารณาการใช้จ่ายเฉลี่ยต่อคนต่อการเดินทาง 1 เที่ยว พบว่านักท่องเที่ยวที่มีการใช้จ่ายเฉลี่ยมากที่สุด 3 อันดับแรก คือ นักท่องเที่ยวจากอเมริกา ตะวันออกกลางและยุโรป โดยมีค่าใช้จ่าย 43,497 บาท 41,374 และ 41,154 บาท ตามลำดับ

พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวจากชาติต่างๆ สะท้อนออกมาจากประเภทของค่าใช้จ่าย ซึ่งผลการวิเคราะห์พบว่ามีพฤติกรรมที่น่าสนใจต่างๆ ดังแสดงในตารางที่ 3-12 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 3-12 : ประเภทของการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวที่มาเยือนประเทศไทยจำแนกตามภูมิภาคในปี พ.ศ. 2546

หน่วย : บาทต่อคนต่อวัน

ประเภทค่าใช้จ่าย	นักท่องเที่ยวทั้งหมด	เอเชียตะวันออก	อาเซียน	ตะวันออกกลาง	แอฟริกา
ซื้อสินค้าและของที่ระลึก	973.26 (27.04)	1,167.49 (29.62)	1,295.20 (33.61)	1,319.91 (33.50)	1,452.35 (36.51)
การบันเทิง	455.80 (12.66)	552.47 (14.02)	589.69 (15.30)	450.04 (11.42)	260.11 (6.54)
บริการนำเที่ยวภายในประเทศ	143.36 (3.98)	142.16 (3.61)	139.30 (3.62)	112.60 (2.86)	86.95 (2.19)
ที่พัก	968.84 (26.91)	986.05 (25.02)	811.95 (21.07)	937.34 (23.79)	1,098.69 (27.62)
อาหารและเครื่องดื่ม	651.88 (18.11)	681.83 (17.30)	689.04 (17.88)	660.53 (16.76)	675.86 (16.99)
พาหนะในการเดินทางภายในประเทศ	299.06 (8.31)	282.82 (7.18)	207.32 (5.38)	365.18 (9.27)	320.77 (8.06)
อื่นๆ	107.54 (2.99)	128.47 (3.26)	120.79 (3.13)	95.00 (2.41)	83.19 (2.09)
รวมค่าใช้จ่ายทั้งหมด	3,599.74 (100.00)	3,941.29 (100.00)	3,853.29 (100.00)	3,940.60 (100.00)	3,977.92 (100.00)

หมายเหตุ : ตัวเลขในวงเล็บคือสัดส่วนของค่าใช้จ่ายแต่ละรายการต่อค่าใช้จ่ายทั้งหมด

ที่มา: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, โครงการสำรวจค่าใช้จ่ายนักท่องเที่ยวปี พ.ศ. 2546

ตารางที่ 3-12 (ต่อ) : ประเภทของการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวที่มาเยือนประเทศไทย
จำแนกตามภูมิภาคในปี พ.ศ. 2546

หน่วย : บาทต่อคนต่อวัน

ประเภทค่าใช้จ่าย	ยุโรป	อเมริกา	เอเชียใต้	เอเชียเนียบ
ซื้อสินค้าและของที่ระลึก	733.78 (23.01)	914.36 (24.89)	1,610.19 (38.46)	834.31 (23.86)
การบันเทิง	410.19 (12.86)	351.10 (9.56)	315.66 (7.54)	463.42 (13.25)
บริการนำเที่ยวภายในประเทศ	132.40 (4.15)	182.34 (4.96)	146.15 (3.49)	177.15 (5.07)
ที่พัก	909.89 (28.53)	1,080.67 (29.41)	1,043.82 (24.93)	1,007.86 (28.83)
อาหารและเครื่องดื่ม	632.83 (19.84)	665.64 (18.12)	586.52 (14.01)	599.07 (17.13)
พาหนะในการเดินทาง ภายในประเทศ	291.30 (9.13)	349.55 (9.51)	334.74 (7.99)	302.48 (8.65)
อื่นๆ	78.85 (2.47)	130.54 (3.55)	150.12 (3.59)	112.13 (3.21)
รวมค่าใช้จ่ายทั้งหมด	3,189.24 (100.00)	3,674.20 (100.00)	4,187.20 (100.00)	3,496.42 (100.00)

หมายเหตุ : ตัวเลขในวงเล็บ คือ สัดส่วนของค่าใช้จ่ายแต่ละรายการต่อค่าใช้จ่ายทั้งหมด
ที่มา: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, โครงการสำรวจค่าใช้จ่ายนักท่องเที่ยวปี 2546.

จากตารางที่ 3-12 พบว่าในบรรดานักท่องเที่ยวจากภูมิภาคต่างๆ ที่เข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย แต่ละภูมิภาคก็มีพฤติกรรมที่แตกต่างกัน คือ นักท่องเที่ยวจากยุโรปจะใช้จ่ายต่อวัน ในด้านต่างๆ ค่อนข้างน้อยกว่านักท่องเที่ยวจากชาติอื่นๆ แต่กลับพักอยู่ในประเทศไทยนานที่สุด (12.62 วัน) นักท่องเที่ยวจากทวีปอเมริกาจะให้ความสำคัญกับการใช้จ่ายด้านที่พัก การเลือกสรรพาหนะในการเดินทางภายในประเทศและการบริการนำเที่ยวภายในประเทศที่มีคุณภาพดี นักท่องเที่ยวจากอาเซียนและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ออกจะมีพฤติกรรมที่ใกล้เคียงกันคือ การมาท่องเที่ยวเพื่อความบันเทิง การรับประทานอาหารและการซื้อสินค้าและของที่ระลึก

ส่วนนักท่องเที่ยวจากตะวันออกกลางและจากแอฟริกา จะเน้นการซื้อสินค้าและของที่ระลึกเป็นหลัก แต่ในบรรดานักท่องเที่ยวทั้งหมด นักท่องเที่ยวจากเอเชียใต้เป็นกลุ่มที่ใช้จ่ายเงินมากที่สุดต่อคนต่อวัน (4,187 บาท) โดยเป็นกลุ่มที่ซื้อสินค้าและของที่ระลึกเป็นเงินมากที่สุดด้วย (1,610 บาทต่อคนต่อวัน)

เมื่อพิจารณาค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวตามจุดประสงค์การเดินทางมาเยือนประเทศไทย ในตารางที่ 3-13 พบว่า กลุ่มที่ใช้จ่ายต่อคนต่อวันมากเป็น 5 อันดับแรก คือ นักท่องเที่ยวที่มาเพื่อเรื่องส่วนตัว ทั้งกลุ่มนักท่องเที่ยวจากโอเชียเนีย (7,109 บาท) เอเชียตะวันออก (6,254 บาท) อาเซียน (6,081 บาท) ส่วนอีกสองกลุ่มที่ใช้จ่ายค่อนข้างมากเช่นกันคือ นักท่องเที่ยวจากเอเชียใต้ที่มาปฏิบัติราชการ (6,502 บาท) และนักท่องเที่ยวจากตะวันออกกลางที่มาประกอบธุรกิจ (5,771 บาท) อย่างไรก็ตาม ตัวเลขนี้เป็นตัวเลขค่าใช้จ่ายต่อคนต่อวันทำให้ยังไม่ทราบแน่ชัดว่าผู้ที่เดินทางมาตามจุดประสงค์ใดที่ใช้จ่ายต่อครั้งมากที่สุด เพราะยังไม่มีตัวเลขจำนวนวันพักเฉลี่ยของแต่ละกลุ่มนักท่องเที่ยว การนำตัวเลขไปใช้จึงควรระมัดระวัง

ตารางที่ 3-13 : แสดงการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวที่มาเยือนประเทศไทยจำแนกตามจุดประสงค์ของการเดินทาง ในปี พ.ศ. 2546

ภูมิภาค	พักผ่อน	ธุรกิจ	ประชุมสัมมนา	ปฏิบัติราชการ	อื่นๆ (ส่วนตัว)
เอเชียตะวันออก	4,124.30	4,102.36	3,185.89	2,865.22	6,254.43
อาเซียน	3,891.83	4,406.73	3,693.65	2,455.30	6,081.07
ยุโรป	3,123.13	4,986.17	2,950.00	2,198.88	5,040.09
อเมริกา	3,759.85	4,289.59	2,864.74	3,901.90	2,331.03
เอเชียใต้	4,025.61	4,800.40	5,128.60	6,502.07	3,555.18
โอเชียเนีย	3,560.17	2,684.97	1,434.30	2,750.35	7,109.19
ตะวันออกกลาง	3,858.63	5,771.67	1,938.00	3,395.44	3,593.39
แอฟริกา	3,971.83	3,394.44	2,594.48	4,249.75	4,192.74
นักท่องเที่ยวทั้งหมด	3,841.75	4,270.65	3,149.83	3,510.81	5,291.11

ที่มา: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, โครงการสำรวจค่าใช้จ่ายนักท่องเที่ยวปี 2546.

3.2.2 พฤติกรรมการเดินทางและจำนวนวันพักผ่อน

นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยวประเทศไทยและกัมพูชานิยมที่จะเดินทางเข้าประเทศด้วยเครื่องบิน (ร้อยละ 81 และร้อยละ 65 ตามลำดับ จากตารางที่ 3-14) ซึ่งทำอากาศยานที่นักท่องเที่ยวมักจะเดินทางเข้ามาประเทศไทย คือ ทำอากาศยานนานาชาติกรุงเทพฯ ทำอากาศยานนานาชาติภูเก็ต ทำอากาศยานนานาชาติเชียงใหม่ และทำอากาศยานนานาชาติหาดใหญ่ ส่วนทำอากาศยานที่นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามายังกัมพูชา คือ ทำอากาศยานนานาชาติพนมเปญ และทำอากาศยานนานาชาติเสียมเรียบ แต่สำหรับ สปป.ลาว แล้ว นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางข้ามแดน เข้ามาทางบกและทางน้ำ (ร้อยละ 86) ซึ่งส่วนใหญ่เดินทางผ่านทางชายแดนจังหวัดหนองคายของไทย และชายแดนเวียตนาม

ตารางที่ 3-14 : ลักษณะและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง พ.ศ. 2546

ลักษณะของนักท่องเที่ยว	ไทย	สปป.ลาว	กัมพูชา
ลักษณะของการเดินทางเข้ามาในประเทศ	100.00	100.00	100.00
เครื่องบิน	80.89	14.07	65.04
ทางบกและทางน้ำ	19.02	85.93	34.96
จุดประสงค์ของการเดินทาง	100.00	100.00	100.00
พักผ่อน	87.88	78.22	75.64
ธุรกิจ	8.53	8.91	6.04
ประชุม หรือสัมมนา	1.31	4.95	2.91
อื่นๆ	2.27	7.92	15.42
จำนวนครั้งที่มาเยือน	100.00	100.00	100.00
เดินทางมาครั้งแรก	44.67	33.00	86.83
เคยเดินทางมาแล้ว	55.33	67.00	13.18
จำนวนวันพักผ่อน (วัน)	8.19	6.00	5.50^a (8.64)^b

ที่มา: จากการสำรวจของคณะนักวิจัย และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2547.
องค์การการท่องเที่ยวแห่งชาติลาว, 2547 และกระทรวงท่องเที่ยวกัมพูชา, 2547.

จากตารางที่ 3-14 พบว่าจุดมุ่งหมายในการเดินทางของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่แล้วไม่แตกต่างกัน คือ ต้องการเดินทางเข้ามาพักผ่อน (สัดส่วนมากกว่าร้อยละ 75 สำหรับทั้งสามประเทศ) นอกจากนั้น เดินทางมาเพื่อทำธุรกิจ (ไม่ถึงร้อยละ 10 สำหรับแต่ละประเทศ) ซึ่งนักท่องเที่ยวกลุ่มธุรกิจนี้เป็นกลุ่มสำคัญที่จะเดินทางด้วยสายการบิน จึงเป็นที่น่าสนใจว่าสายการบินราคาประหยัดในประเทศไทยจะได้ให้บริการกับคนกลุ่มนี้ด้วยหรือไม่

ข้อมูลที่น่าสนใจคือ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่มาเที่ยวประเทศไทยเป็นการมาเที่ยวซ้ำ (ร้อยละ 55) ซึ่งมูลเหตุจูงใจในการมาเที่ยวซ้ำตลอดจนกิจกรรมของนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ยังไม่ได้มีการศึกษาอย่างเจาะลึกทำให้เป็นที่น่าสนใจที่จะศึกษาในเชิงลึกต่อไป

ส่วน สปป.ลาว นั้น แม้จะมีตัวเลขของนักท่องเที่ยวที่เที่ยวซ้ำ เป็นสัดส่วนถึงร้อยละ 67 แต่ก็เป็นการเดินทางข้ามไปมาของคนไทยและแรงงานจากบังคลาเทศ และปากีสถานที่อาศัยการผ่านเข้าออก สปป.ลาว เพื่อประโยชน์ด้านหนังสือเดินทาง ส่วนกัมพูชานั้น นักท่องเที่ยวกว่าร้อยละ 80 เป็นการมาเยี่ยมเยือนครั้งแรก นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มักมีจุดประสงค์ในการชมสิ่งมหัสจรรย์ของโลกและมักจะต้องการชมให้ครบทั้ง 7 แห่งทั่วโลก ดังนั้นเมื่อได้มาชมนครวัดแล้วก็จะไปชมสิ่งมหัสจรรย์แห่งอื่นต่อไป จึงมักไม่กลับมาชมพูชากลับเป็นครั้งที่สอง

สำหรับวันหยุดเฉลี่ยนั้น นักท่องเที่ยวนิยมที่จะพักในประเทศไทยนานที่สุด คือ มีวันหยุดเฉลี่ยประมาณ 8.19 วัน ในปี พ.ศ. 2546 รองลงมา คือ สปป.ลาว ที่มีวันหยุดเฉลี่ยประมาณ 6.00 วัน และในลำดับสุดท้ายคือ กัมพูชา ในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยวมีวันหยุดเฉลี่ยประมาณ 5.50 วัน แต่จากการรายงานของ Men Prachvuthy (2003) พบว่าในปี พ.ศ. 2547 กัมพูชากลับมีจำนวนวันหยุดเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเป็น 8.64 วัน ด้วยเหตุผลของการเก็บข้อมูลในช่วงนอกฤดูกาลท่องเที่ยวซึ่งค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวจะลดลงมากทำให้นักท่องเที่ยวพักได้นานขึ้น ประกอบกับเป็นช่วงวันหยุดยาวหลายวันของนักท่องเที่ยวที่เป็นนักเรียนและนักศึกษา

3.2.3 แหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยม

ตารางที่ 3-15 : แหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวในตลาดที่สำคัญให้ความสนใจใน สปป.ลาว
ในปี พ.ศ. 2546

รายการ	สหรัฐ อเมริกา	สหราชอาณาจักร	เยอรมัน	ฝรั่งเศส	อิตาลี	เนเธอร์แลนด์	ออสเตรเลีย	ญี่ปุ่น	ไทย
ธรรมชาติ	26.69	19.23	27.30	23.10	27.27	25.36	20.76	32.91	25.76
พิพิธภัณฑ์และ อนุสรณ์สถาน	4.51	10.49	14.42	14.93	18.18	13.77	6.92	15.19	11.74
วัฒนธรรม	25.94	25.17	25.46	21.69	36.36	28.26	25.95	8.86	26.14
วิถีชีวิตชาวบ้าน	9.40	11.19	14.72	16.90	-	14.86	17.30	15.19	8.71
อาหาร	6.39	5.59	5.83	5.92	-	5.07	3.46	12.24	8.71
สินค้าของ ที่ระลึก	3.76	1.75	-	-	-	-	13.84	12.66	7.58
สถานที่ท่องเที่ยว ใหม่ๆ	16.92	20.63	7.36	9.86	9.09	10.87	7.61	-	5.68
อื่นๆ	6.39	5.94	4.91	7.61	9.09	1.81	4.15	2.95	5.68
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

ที่มา : องค์การท่องเที่ยวแห่งชาติลาว, 2547.

จากการสำรวจของการท่องเที่ยวแห่ง สปป.ลาว พบว่าในปี พ.ศ. 2546 นักท่องเที่ยวในตลาดหลักมีความสนใจในแหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือสนใจแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นแหล่งธรรมชาติและวัฒนธรรมโดยเฉพาะในตลาดนักท่องเที่ยวจากญี่ปุ่นซึ่งมีสัดส่วนของผู้ให้ความสนใจในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติสูงที่สุดเมื่อเทียบกับตลาดอื่น (แต่กลับให้ความสนใจในเรื่องวัฒนธรรมค่อนข้างน้อย) ส่วนนักท่องเที่ยวจากอิตาลีเป็นกลุ่มที่ให้ความสนใจกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมากที่สุด ในขณะที่นักท่องเที่ยวไทยให้ความสนใจกับการท่องเที่ยวทั้งในด้านธรรมชาติและวัฒนธรรมในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน (ตารางที่ 3-15)

นอกจากนั้นแล้ว แหล่งท่องเที่ยวที่โดดเด่นขึ้นมาอีกแหล่งหนึ่ง คือ การท่องเที่ยวในสถานที่ท่องเที่ยวใหม่ๆ ที่เพิ่งได้รับการบุกเบิก ซึ่งนักท่องเที่ยวจากสหราชอาณาจักรเป็นกลุ่มที่ให้ความสนใจมากที่สุด (ได้รับความสนใจจากร้อยละ 20 ของนักท่องเที่ยวจากสหราชอาณาจักรทั้งหมด)

สำหรับกัมพูชาแล้ว แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญที่สุดและได้รับความนิยมสูงสุดจากนักท่องเที่ยวทั่วโลก คือ นครวัด ซึ่งตั้งอยู่ที่เสียมเรียบ จากนั้นนักท่องเที่ยวมักจะเดินทางจากนครวัดต่อไปยังกรุงพนมเปญ แล้วก็เดินทางออกจากกัมพูชา ข้อมูลที่น่าสนใจจึงอยู่ที่ว่าหลังจากนักท่องเที่ยวกลับออกจากกัมพูชาแล้วจะเดินทางไปไหนต่อ ซึ่งผลการศึกษารายงานไว้ในตารางที่ 3-16 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 3-16 : สถานที่ท่องเที่ยวแห่งต่อไปของนักท่องเที่ยวที่เดินทางออกจากกัมพูชา ในปี พ.ศ. 2547

สถานที่ท่องเที่ยวแห่งต่อไป	สัดส่วน (ร้อยละ)
ไทย	45
เวียดนาม	29
สิงคโปร์	4
สปป.ลาว	5
อินโดนีเซีย	2
มาเลเซีย	3
สหภาพพม่า	1
อื่น ๆ	11
รวม	100

ที่มา : จากการสำรวจของคณะนักวิจัย, 2547.

จากตารางที่ 3-16 พบว่านักท่องเที่ยวที่เดินทางออกจากกัมพูชามักจะเดินทางต่อไปยังประเทศไทยมากที่สุด (ร้อยละ 45) รองลงมา คือ เวียดนาม (ร้อยละ 29) จากตัวเลขดังกล่าวทำให้เชื่อมโยงไปได้ว่าหากนักท่องเที่ยวเลือกที่จะเดินทางด้วยเครื่องบินก็จะใช้เส้นทางเสียมเรียบ-กรุงเทพฯ หรือไมก็เส้นทางพนมเปญ-กรุงเทพฯ ทำให้เข้าใจได้ว่าผู้ให้บริการสายการบินในเส้นทางการบินดังกล่าวน่าจะได้รับประโยชน์ค่อนข้างมากจากการท่องเที่ยวที่จะเติบโตขึ้นเรื่อยๆของกัมพูชา และอาจจะดึงดูดให้สายการบินราคาประหยัดเข้ามาแข่งขันได้ในอนาคต ซึ่งจะทำให้เส้นทางการบินดังกล่าวมีการแข่งขันที่ดุเดือดยิ่งขึ้นระหว่างสายการบินต่างๆ

3.3 การพยากรณ์แนวโน้มของการท่องเที่ยว

การพยากรณ์แนวโน้มการท่องเที่ยวสำหรับประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ระหว่างปี พ.ศ. 2547 - 2551 ใช้เทคนิคการวิเคราะห์ด้วยเส้นแนวโน้ม (Time trend) และสำหรับการพยากรณ์ของประเทศไทยได้เพิ่มการวิเคราะห์ด้วยวิธี ARIMA ด้วย ซึ่งผลที่ได้รับจากเส้นแนวโน้ม (Time trend) จะได้เป็นขอบเขตขั้นต่ำ (Lower bound) ในขณะที่ผลที่ได้รับจากวิธี ARIMA จะเป็นขอบเขตขั้นสูงของการพยากรณ์ (Upper bound)

ผลการวิเคราะห์ของประเทศไทยแสดงไว้ในตารางที่ 3-17 และ 3-18 ส่วนรายละเอียดของแบบจำลองได้แสดงไว้ในภาคผนวก

ตารางที่ 3-17 : ผลการพยากรณ์จำนวนนักท่องเที่ยวต่างประเทศ วันพักเฉลี่ย ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อวัน และรายได้จากการท่องเที่ยวของประเทศไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2547 - 2551

หน่วย : ล้านคน

รายการ	วิธีการ	พ.ศ. 2547	พ.ศ. 2548	พ.ศ. 2549	พ.ศ. 2550	พ.ศ. 2551
จำนวนนักท่องเที่ยวต่างประเทศ (ล้านคน)	ARIMA ^{1/} Trend ^{1/} ทท. ^{2/}	13.31	15.24	16.73	18.25	19.91
จำนวนวันพักเฉลี่ย (วัน)	ARIMA ^{1/} Trend ^{1/}	8.23	8.37	8.52	8.67	8.83
ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อวัน (บาท/คน/วัน)	ARIMA ^{1/} Trend ^{1/}	3,637	3,619	3,611	3,602	3,597
รายได้ทั้งหมดจากนักท่องเที่ยวต่างชาติ (ล้านบาท)	ARIMA ^{1/} Trend ^{1/} ทท. ^{2/}	398,273	461,742	514,722	570,186	632,571
		367,335	397,264	428,712	461,714	496,304
		-	449,768	533,131	651,981	788,993

หมายเหตุ : ^{1/}คำนวณโดยใช้ข้อมูลปี พ.ศ. 2513-2545

^{2/}การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (มติชนรายวัน : 19 กรกฎาคม 2547 ปีที่ 27 ฉบับที่ 9627 หน้า 17).

ที่มา : จากการคำนวณ.

ตารางที่ 3-18 : ผลการพยากรณ์จำนวนนักท่องเที่ยวต่างประเทศ ในตลาดที่สำคัญ
ของประเทศไทย

หน่วย : ล้านคน

ภูมิภาค	วิธีการ	พ.ศ. 2547	พ.ศ. 2548	พ.ศ. 2549	พ.ศ. 2550	พ.ศ. 2551
เอเชียตะวันออก	ARIMA	8.15	9.40	10.57	11.78	13.30
	Time Trend	6.86	7.16	7.45	7.75	8.04
ยุโรป	ARIMA	3.06	3.42	3.82	4.27	4.77
	Time Trend	2.57	2.68	2.78	2.89	2.99
อเมริกา	ARIMA	0.70	0.73	0.77	0.81	0.88
	Time Trend	0.68	0.71	0.74	0.77	0.80
เอเชียใต้	ARIMA	0.45	0.49	0.53	0.58	0.63
	Time Trend	0.36	0.37	0.38	0.39	0.40
โอเชียเนีย	ARIMA	0.48	0.51	0.53	0.56	0.59
	Time Trend	0.44	0.46	0.47	0.49	0.51
ตะวันออกกลาง	ARIMA	0.33	0.36	0.39	0.42	0.46
	Time Trend	0.36	0.40	0.46	0.51	0.57
แอฟริกา	ARIMA	0.10	0.11	0.11	0.12	0.12
	Time Trend	0.10	0.10	0.11	0.11	0.12

หมายเหตุ : คำนวณโดยใช้ข้อมูลปี พ.ศ. 2528 - 2545.

ที่มา : จากการคำนวณ.

ผลการพยากรณ์จำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เข้ามาในประเทศไทย พบว่า ถ้าหากในอีก 5 ปี ข้างหน้า (พ.ศ. 2547 - 2551) ไม่เกิดภาวะวิกฤติที่มีผลต่อการท่องเที่ยวอย่างเช่นในปี พ.ศ. 2546 ที่ผ่านมา จำนวนนักท่องเที่ยวต่างประเทศที่เข้ามาเที่ยวในประเทศไทยน่าจะเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 3.68 - 15.10 ต่อปี หรือเพิ่มขึ้นประมาณปีละ 4 แสน - 2 ล้านคนต่อปี โดยในปี พ.ศ.2551 ประเทศไทยจะมีจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวประมาณเกือบ 20 ล้านคน ในขณะที่จำนวนวันพักเฉลี่ยของนักท่องเที่ยวต่างชาติจะอยู่ที่ประมาณ 8 - 9 วัน โดยเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 1 - 2 สำหรับค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อวันของนักท่องเที่ยวต่างชาติ คาดว่าจะเพิ่มขึ้นเป็น 3,600 - 4,600 บาทต่อวัน ในปี พ.ศ. 2551 ทำให้ในปี พ.ศ. 2551 ประเทศไทย น่าจะได้รับรายได้จากการท่องเที่ยวประมาณ 5.0 - 6.3 แสนล้านบาท โดยมีอัตราการเพิ่มขึ้น

เฉลี่ยร้อยละ 7.93 - 12.40 ต่อปี หรือประมาณ 32,000 - 56,000 ล้านบาทต่อปี สำหรับผลพยากรณ์จำนวนนักท่องเที่ยวในตลาดหลักที่สำคัญ สามารถสรุปผลการพยากรณ์ เป็นรายตลาดหลักที่สำคัญได้ดังนี้

ภาพรวม : เมื่อพิจารณาจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในประเทศไทยอีก 5 ปีข้างหน้า ตามตลาดหลักที่สำคัญ พบว่า ตลาดเอเชียตะวันออกจะเป็นตลาดที่มีอัตราการขยายตัวดีที่สุดใน โดยอัตราการขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 13.02 ต่อปี รองลงมาได้แก่ ตลาดยุโรป เอเชียใต้ และตะวันออกกลาง โดยอัตราการขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 11.75, 8.83 และ 8.78 ต่อปี ตามลำดับ ในขณะที่ตลาดอเมริกา โอเชียเนีย และแอฟริกา มีอัตราการขยายตัวเฉลี่ยปีละประมาณร้อยละ 4 - 5 ต่อปี

ภูมิภาคเอเชียตะวันออก : จากการพยากรณ์ทำให้ทราบว่า อีก 5 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2547 - 2551) ประเทศไทยจะมีจำนวนนักท่องเที่ยวจากภูมิภาคเอเชียตะวันออกเข้ามาเที่ยวเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 13.02 ต่อปี หรือเพิ่มขึ้นประมาณปีละ 1.29 ล้านคนต่อปี โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวจากจีนจะมีจำนวนเพิ่มขึ้นมากที่สุดในภูมิภาคนี้ โดยเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 40.57 ต่อปี รองลงมาได้แก่ นักท่องเที่ยวจากเกาหลีใต้และญี่ปุ่นเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 19.89 และ 12.90 ต่อปี ตามลำดับ สำหรับนักท่องเที่ยวจากกลุ่มประเทศอาเซียนมีจำนวนเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 5.69 ต่อปี ส่วนนักท่องเที่ยวจากประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกมีจำนวนเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 2 - 5 ต่อปี ยกเว้นนักท่องเที่ยวจากไต้หวันที่น่าจะมีจำนวนลดลงเฉลี่ยร้อยละ 11.19 ต่อปี ในปี พ.ศ. 2551 ประเทศไทยน่าจะมีนักท่องเที่ยวจากภูมิภาคเอเชียตะวันออกเข้ามาเที่ยวประเทศไทย ประมาณ 8.04 - 13.30 ล้านคน โดยเป็นนักท่องเที่ยวจากอาเซียนมากที่สุด รองลงมาได้แก่ นักท่องเที่ยวจากจีน เกาหลีใต้ และญี่ปุ่น ตามลำดับ

ภูมิภาคยุโรป : ในอีก 5 ปี ข้างหน้า (พ.ศ. 2547 - 2551) นักท่องเที่ยวจากภูมิภาคยุโรป จะเข้ามาเที่ยวประเทศไทยเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 11.75 ต่อปี หรือเพิ่มขึ้นประมาณ 4 แสนคนต่อปี นักท่องเที่ยวจากประเทศที่สำคัญอย่างเยอรมนี อังกฤษ และสวีเดน ยังคงเข้ามาเที่ยวประเทศไทยเพิ่มขึ้นไม่ต่ำกว่าร้อยละ 9 ต่อปี โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวจากประเทศสวีเดนจะเข้ามาเที่ยวประเทศไทยเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 12.90 ต่อปี ในขณะที่นักท่องเที่ยวจากอังกฤษและเยอรมนีจะเข้ามาเที่ยวประเทศไทยเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 10.98 และ 8.64 ต่อปี ในปี พ.ศ. 2551 นักท่องเที่ยวจากภูมิภาคยุโรปจะเข้ามาเที่ยวประเทศไทยประมาณ 2.99 - 4.77 ล้านคน โดยเป็นนักท่องเที่ยวจากอังกฤษ เยอรมนี และสวีเดนมากที่สุด

ภูมิภาคอเมริกา : ในอีก 5 ปี ข้างหน้า (พ.ศ. 2547 - 2551) นักท่องเที่ยวจากภูมิภาคอเมริกาจะเข้ามาเที่ยวประเทศไทยเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 5.89 ต่อปี หรือเพิ่มขึ้นประมาณ 45,000 คนต่อปี โดยนักท่องเที่ยวจากแคนาดาจะเพิ่มขึ้นร้อยละ 26.35 ต่อปี

ในขณะที่นักท่องเที่ยวจากสหรัฐอเมริกาจะเพิ่มขึ้นเพียงร้อยละ 4.31 ต่อปี โดยในปี พ.ศ. 2551 นักท่องเที่ยวจากภูมิภาคอเมริกา จะเข้ามาเที่ยวประเทศไทยประมาณ 875,000 คน โดยเป็น นักท่องเที่ยวจากสหรัฐอเมริกา และแคนาดามากที่สุด

ภูมิภาคเอเชียใต้ : ในอีก 5 ปี ข้างหน้า (พ.ศ. 2547 - 2551) นักท่องเที่ยวจากภูมิภาค เอเชียใต้จะเข้ามาเที่ยวประเทศไทยเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 8.83 ต่อปี หรือเพิ่มขึ้นประมาณ 45,000 คนต่อปี โดยนักท่องเที่ยวจากประเทศอินเดียมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นมากที่สุดถึงร้อยละ 20.78 ต่อปี ในขณะที่นักท่องเที่ยวจากศรีลังกาเพิ่มขึ้นเพียงร้อยละ 2.98 ต่อปี ส่วนนักท่องเที่ยว จากบังคลาเทศและปากีสถานจะมีจำนวนลดลง โดยในปี พ.ศ. 2551 ประเทศไทยจะมี นักท่องเที่ยวจากภูมิภาคเอเชียใต้เข้ามาเที่ยวประมาณ 631,000 คน โดยส่วนใหญ่จะเป็น นักท่องเที่ยวจากประเทศอินเดียมากกว่าประเทศอื่นๆ

ภูมิภาคโอเชียเนีย : ในอีก 5 ปี ข้างหน้า (พ.ศ. 2547 - 2551) นักท่องเที่ยวจากภูมิภาค โอเชียเนียจะเข้ามาเที่ยวประเทศไทยเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 5.26 ต่อปี หรือเพิ่มขึ้นประมาณ 27,000 คนต่อปี โดยนักท่องเที่ยวจากนิวซีแลนด์มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นมากที่สุดถึงร้อยละ 16.59 ต่อปี ในขณะที่นักท่องเที่ยวจากออสเตรเลียจะเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 5.33 ต่อปี โดยในปี พ.ศ. 2551 ประเทศไทยจะมีนักท่องเที่ยวจากภูมิภาคโอเชียเนียเข้ามาเที่ยวประมาณ 587,000 คน โดยส่วนใหญ่ยังคงเป็นนักท่องเที่ยวจากออสเตรเลียมากกว่านิวซีแลนด์

ภูมิภาคตะวันออกกลาง : ในอีก 5 ปี ข้างหน้า (พ.ศ. 2547 - 2551) นักท่องเที่ยวจาก ภูมิภาคตะวันออกกลางจะเข้ามาเที่ยวประเทศไทยเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 8.78 ต่อปี หรือเพิ่มขึ้น ประมาณ 33,000 คนต่อปี โดยนักท่องเที่ยวจากอิสราเอลมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นมากที่สุดถึงร้อยละ 11.19 ต่อปี โดยในปี พ.ศ. 2551 ประเทศไทยจะมีนักท่องเที่ยวจากภูมิภาคตะวันออกกลาง เข้ามาเที่ยวประมาณ 462,000 คน และเป็นนักท่องเที่ยวจากอิสราเอลมากที่สุด

ภูมิภาคแอฟริกา : ในอีก 5 ปี ข้างหน้า (พ.ศ. 2547 - 2551) นักท่องเที่ยวจาก ภูมิภาคแอฟริกา จะเข้ามาเที่ยวประเทศไทยเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 4.66 ต่อปี หรือเพิ่มขึ้น ประมาณ 5,000 คนต่อปี โดยในปี พ.ศ. 2551 นักท่องเที่ยวจากแอฟริกาจะเข้ามาเที่ยวประเทศไทย ประมาณ 122,000 คน

การพยากรณ์การท่องเที่ยวของ สปป. ลาวได้ใช้การวิเคราะห์ด้วยเส้นแนวโน้ม (Time trend) และได้แสดงผลการพยากรณ์ภาพรวมไว้ในตารางที่ 3-19 และได้แสดงผลการพยากรณ์ จำนวนนักท่องเที่ยวจำแนกตามถิ่นที่อยู่ไว้ในตารางที่ 3-20 ดังนี้

ตารางที่ 3-19 : ผลการพยากรณ์จำนวนนักท่องเที่ยว รายได้จากการท่องเที่ยวและจำนวนวันพักเฉลี่ยของ สปป. ลาว ระหว่างปี พ.ศ. 2547 - 2551

ปี พ.ศ.	จำนวนนักท่องเที่ยว (คน)	รายรับจากการท่องเที่ยว (ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ)	จำนวนวันพักเฉลี่ย (วัน)
2547	747,829	106	7.00
2548	801,821	114	7.00
2549	855,814	123	7.50
2550	909,807	132	8.00
2551	963,800	140	8.00

ที่มา : จากการคำนวณ

จากตารางที่ 3-19 คาดว่าจำนวนนักท่องเที่ยวที่จะมาเยือน สปป.ลาว จะมีค่าใกล้ 1 ล้านคน โดยในปี พ.ศ. 2551 น่าจะมีจำนวนนักท่องเที่ยวประมาณ 960,000 คน โดยมีวันพักเฉลี่ยเพิ่มมากขึ้นเป็นประมาณ 8 วัน อันจะทำให้รายได้จากการท่องเที่ยวมีมูลค่าสูงขึ้นเป็นประมาณ 140 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯในปีดังกล่าว โดยอัตราการเติบโตของจำนวนนักท่องเที่ยวทั่วโลกเฉลี่ยแล้วประมาณร้อยละ 6.55 ต่อปี (ตารางที่ 3-20) ทั้งนี้นักท่องเที่ยวจากประเทศอินเดีย น่าจะมีการขยายตัวมากที่สุด (ร้อยละ 46.65 ต่อปี) ส่วนในกลุ่มนักท่องเที่ยวยุโรปพบว่า นักท่องเที่ยวจากนอร์เวย์น่าจะมีการขยายตัวมากที่สุด (ร้อยละ 10.48 ต่อปี) และนักท่องเที่ยวจากยุโรปโดยรวมน่าจะขยายตัวได้ประมาณร้อยละ 8 ต่อปี ในขณะที่นักท่องเที่ยวจากจีน ยังมีอัตราการขยายตัวไม่มากนักคือประมาณร้อยละ 6 ต่อปี ซึ่งหากเป็นไปตามการพยากรณ์ เช่นนี้อาจจะทำให้ สปป.ลาว ไม่ได้รับผลดีเท่าที่ควรจากกระแสการขยายตัวของการเดินทางออกไปเที่ยวต่างประเทศของชาวจีน เพราะฐานจำนวนนักท่องเที่ยวจีนใน สปป.ลาวก็น้อยอยู่แล้ว หากยังไม่มียุทธศาสตร์การต้อนรับนักท่องเที่ยวชาวจีนและปล่อยให้ไปเป็นไปตามแนวโน้มเช่นนี้ก็อาจจะได้รับจำนวนนักท่องเที่ยวชาวจีนเพิ่มขึ้นไม่มากนักในอีก 5 ปีข้างหน้า

ตารางที่ 3-20 : การพยากรณ์จำนวนนักท่องเที่ยวที่มาเยือน สปป.ลาว จำแนกตามถิ่นที่อยู่

ประเทศ	2547	2548	2549	2550	2551	อัตราการเติบโตเฉลี่ย (ร้อยละ)
นักท่องเที่ยวจากทั่วโลก	747,829	801,821	855,814	909,807	963,800	6.55
เอเชียแปซิฟิก	597,432	639,137	677,744	719,119	760,075	6.21
อาเซียน	521,787	556,859	588,829	623,570	657,108	5.93
บรูไน	444	493	543	592	627	9.01
อินโดนีเซีย	1,332	1,455	1,491	1,876	2,086	11.87
มาเลเซีย	3,951	4,188	4,600	4,924	5,248	7.34
สหภาพพม่า	2,137	2,195	2,253	2,311	2,369	2.61
ฟิลิปปินส์	2,609	2,726	2,854	2,934	3,013	3.66
สิงคโปร์	2,801	3,032	3,263	3,495	3,726	7.39
ไทย	429,866	460,202	490,538	520,874	551,210	6.41
เวียดนาม	76,104	79,904	80,331	83,489	85,546	2.95
กัมพูชา	2,543	2,663	2,956	3,075	3,283	6.59
นอกอาเซียน	75,645	82,279	88,914	95,549	102,966	8.01
ออสเตรเลีย	12,859	13,903	14,948	15,992	17,037	7.29
จีน	27,378	29,230	31,082	32,934	34,785	6.17
อินเดีย	1,666	3,176	4,686	6,196	7,706	46.65
ญี่ปุ่น	20,431	22,193	23,955	25,717	27,479	7.69
เกาหลีใต้	5,193	5,375	5,558	5,740	6,705	6.67
นิวซีแลนด์	2,776	3,008	3,239	3,471	3,703	7.47
ไต้หวัน	3,495	3,742	3,989	4,236	4,484	6.43
อื่น ๆ	1,848	1,653	1,457	1,262	1,067	-12.83

ที่มา : จากการคำนวณ

ณ
 ๑/๓/๑๓๖
 ๒/๓/๑๓๖
 เลขที่.....
 สำนักท่องเที่ยว สปป.ลาว เวียงจันทน์

ตารางที่ 3-20 (ต่อ) : การพยากรณ์จำนวนนักท่องเที่ยวที่มาเยือน สปป.ลาว จำแนกตามถิ่นที่อยู่

ประเทศ	2547	2548	2549	2550	2551	อัตราการเติบโต เฉลี่ย (ร้อยละ)
ยุโรป	99,185	106,958	117,870	125,715	134,501	7.91
ออสเตรีย	1,132	1,242	1,351	1,460	1,570	8.52
เบลเยียม	4,078	4,458	4,838	5,218	5,599	8.25
เดนมาร์ก	3,211	3,542	3,873	4,203	4,534	9.00
ฟินแลนด์	957	990	1,004	1,017	1,031	1.88
ฝรั่งเศส	26,679	28,818	30,956	33,095	35,233	7.21
เยอรมนี	13,074	14,230	15,386	16,542	17,698	7.86
กรีซ	262	285	3,070	329	352	7.66
อิตาลี	3,752	4,038	4,323	4,609	4,895	6.87
เนเธอร์แลนด์	6,255	6,851	7,448	8,044	8,640	8.41
นอร์เวย์	1,780	1,919	2,280	2,466	2,652	10.48
รัสเซีย	1,032	1,044	1,055	1,178	1,218	4.23
สเปน	1,059	1,163	1,268	1,373	1,478	8.69
สวีเดน	4,726	5,055	5,557	5,972	6,388	7.82
สวิตเซอร์แลนด์	4,172	4,551	4,929	5,308	5,308	8.05
สหราชอาณาจักร	21,126	22,314	23,501	27,298	27,298	8.57
อื่น ๆ	5,889	6,459	7,030	7,600	8,171	8.53
อเมริกา	34,554	37,581	40,609	43,636	46,663	7.88
แคนาดา	9,093	9,924	10,754	11,585	12,415	8.11
สหรัฐอเมริกา	34,554	37,581	40,609	43,636	46,663	7.81
อื่น ๆ	1,483	1,628	1,773	1,917	2,062	8.59
แอฟริกาและ ตะวันออกกลาง	6,081	6,592	7,065	7,835	8,084	7.38
อิสราเอล	4,104	4,448	4,842	5,358	5,440	7.31
อื่น ๆ	1,978	2,144	2,224	2,477	2,644	7.52

ที่มา : จากการคำนวณ

สำหรับการพยากรณ์การท่องเที่ยวของกัมพูชาได้ใช้เส้นแนวโน้ม (Time trend) โดยผลการศึกษาก็ได้แสดงไว้ในตารางที่ 3-21 ถึงตารางที่ 3-23 ดังนี้

ตารางที่ 3-21 : ผลการพยากรณ์จำนวนนักท่องเที่ยวของกัมพูชา

พ.ศ.	จำนวนนักท่องเที่ยว (คน)
2547	783,182
2548	1,179,450
2549	1,476,651
2550	1,674,785
2551	1,773,852

ที่มา : จากการคำนวณ

จากตารางที่ 3-21 พบว่าจำนวนนักท่องเที่ยวของกัมพูชาในปี พ.ศ.2551 จะยังมีจำนวนไม่ถึง 2 ล้านคน (1.77 ล้านคน) โดยกลุ่มนักท่องเที่ยวจากเอเชียและโอเชียเนีย จะยังคงเป็นนักท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่ที่สุดซึ่งคาดว่าในปี พ.ศ. 2551 จะมีจำนวนนักท่องเที่ยวผ่านท่าอากาศยานนานาชาติพนมเปญ จำนวนประมาณ 214,683 คน (ตารางที่ 3-22) นอกจากนั้นนักท่องเที่ยวกลุ่มสำคัญที่สนใจวัฒนธรรม คือกลุ่มยุโรปและกลุ่มอเมริกา ก็ยังคงขยายตัวต่อไป

ตารางที่ 3-22: ผลการพยากรณ์จำนวนนักท่องเที่ยวที่ผ่านท่าอากาศยานนานาชาติ พนมเปญ

ปี พ.ศ.	อาเซียน	เอเชีย และโอเชียเนีย	ยุโรป	อเมริกา	แอฟริกา และตะวันออกกลาง
2547	58,446	122,343	72,303	54,056	2,018
2548	69,506	159,279	87,227	74,300	2,994
2549	77,801	186,981	98,420	89,483	3,726
2550	83,331	205,449	105,882	99,605	4,214
2551	86,096	214,683	109,613	104,666	4,458

ที่มา : จากการคำนวณ

ผลการพยากรณ์เช่นนี้ทำให้คาดการณ์ได้ว่ารูปแบบการท่องเที่ยวกับพวยายังจะไม่มีการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ นักท่องเที่ยวก็คงจะมุ่งไปเที่ยวชมนครวัดเหมือนเดิมแต่จะเพิ่มจำนวนมากยิ่งขึ้น สังเกตได้จากตารางที่ 3-23 พบว่า เฉพาะจำนวนนักท่องเที่ยวที่จะไปเยือนเสียมเรียบแล้วโดยสารเครื่องบินไปยังกรุงพนมเปญนั้นน่าจะเพิ่มเป็นถึง 625,559 คน ในปี พ.ศ. 2551 จากเดิมที่มีจำนวนเพียง 221,609 คนในปี พ.ศ. 2547 หรือเพิ่มขึ้นถึงเกือบสามเท่าในเวลาเพียง 4 ปี

ตารางที่ 3-23 : ผลการพยากรณ์จำนวนนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางด้วยเครื่องบินจากเสียมเรียบไปยังท่าอากาศยานนานาชาติพนมเปญ ระหว่างปี พ.ศ. 2547 - 2551

ปี พ.ศ.	จำนวนนักท่องเที่ยว (คน)	อัตราการเติบโต (ร้อยละ)
2547	221,609	
2548	377,189	70.20
2549	501,374	32.92
2550	584,164	16.51
2551	625,559	7.09

ที่มา : จากการคำนวณ

ผลการพยากรณ์จำนวนนักท่องเที่ยวจำแนกตามถิ่นที่อยู่แสดงไว้ในตารางที่ 3-24 ซึ่งพบว่า นักท่องเที่ยวโดยรวมน่าจะขยายตัวได้ประมาณร้อยละ 24 ต่อปี โดยนักท่องเที่ยวจากสิงคโปร์น่าจะมียอดการขยายตัวมากที่สุด (ร้อยละ 33 ต่อปี) ส่วนนักท่องเที่ยวจากออสเตรเลีย เกาหลีใต้ และอินเดีย ก็เป็นนักท่องเที่ยวอีกกลุ่มหนึ่งที่น่าจะมีการขยายตัวที่ดีในอัตราประมาณร้อยละ 21 ต่อปี จึงน่าจับตามองนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ ในขณะที่กลุ่มนักท่องเที่ยวจากยุโรปอาจจะขยายตัวไม่มากเท่าใดนัก (ประมาณร้อยละ 10 ต่อปีสำหรับนักท่องเที่ยวฝรั่งเศส) แต่จะเด่นที่นักท่องเที่ยวจากสแกนดิเนเวีย คือ นอร์เวย์ และเดนมาร์กที่น่าจะขยายตัวได้ประมาณร้อยละ 18 และ 20 ต่อปีตามลำดับ นอกจากนั้นนักท่องเที่ยวจากสหรัฐอเมริกาและแคนาดาก็ดูเหมือนจะมีอัตราการขยายตัวที่ดี คือ ร้อยละ 19 และ 18 ต่อปีตามลำดับ ส่วนนักท่องเที่ยวจีนก็ดูจะมีอนาคตที่สดใสเมื่อผลการพยากรณ์ทำนายไว้ว่าน่าจะขยายตัวได้ในอัตราร้อยละ 16 ต่อปี

ตารางที่ 3-24 : ผลการพยากรณ์จำนวนนักท่องเที่ยวที่จะมาเยือนกัมพูชา จำนวนตามถิ่นที่อยู่

ประเทศ	2547	2548	2549	2550	2551	อัตราการเติบโตเฉลี่ย (ร้อยละ)
รวม	783,182	1,179,450	1,476,651	1,674,785	1,773,852	23.78
ไต้หวัน	31,087	42,111	50,379	55,891	58,647	17.74
จีน	36,178	47,682	56,310	62,062	64,938	16.19
ญี่ปุ่น	18,424	20,048	21,266	22,078	22,484	5.14
ออสเตรเลีย	16,423	23,503	28,813	32,353	34,123	20.87
เกาหลีใต้	11,285	16,313	20,084	22,598	23,855	21.44
นิวซีแลนด์	2,594	3,482	4,148	4,592	4,814	17.22
อินเดีย	2,670	3,814	4,672	5,244	5,530	20.76
ไทย	16,716	19,116	20,916	22,116	22,716	8.06
มาเลเซีย	16,044	19,312	21,763	23,397	24,214	11.02
สิงคโปร์	6,633	11,745	15,579	18,135	19,413	33.29
เวียดนาม	8,327	6,387	4,932	3,962	3,477	-19.50
ฟิลิปปินส์	2,655	3,623	4,349	4,833	5,075	18.16
อินโดนีเซีย	5,851	6,095	6,278	6,400	6,461	2.52
สปป.ลาว	1,393	2,133	2,688	3,058	3,243	24.74
สหภาพพม่า	659	871	1,030	1,136	1,189	16.35
บรูไน	159	207	243	267	279	15.49
ฝรั่งเศส	28,489	34,493	38,996	41,998	43,499	11.35
สหราชอาณาจักร	16,941	20,173	22,597	24,213	25,021	10.40
เยอรมนี	7,791	9,679	11,095	12,039	12,511	12.82
เบลเยียม	2,498	2,594	2,666	2,714	2,738	2.33
สวีตเซอร์แลนด์	3,328	4,288	5,008	5,488	5,728	14.90
อิตาลี	2,841	2,853	2,862	2,868	2,871	0.26

ที่มา : จากการคำนวณ

ตารางที่ 3-24 (ต่อ) : ผลการพยากรณ์จำนวนนักท่องเที่ยวที่จะมาเยือนกัมพูชา จำแนกตามถิ่น

ประเทศ	2547	2548	2549	2550	2551	อัตราการเติบโตเฉลี่ย (ร้อยละ)
เนเธอร์แลนด์	2,310	2,886	3,318	3,606	3,750	13.14
เดนมาร์ก	1,198	1,698	2,073	2,323	2,448	20.32
นอร์เวย์	869	1,189	1,429	1,589	1,669	18.31
ออสเตรีย	798	1,042	1,225	1,347	1,408	15.66
สหรัฐอเมริกา	45,499	62,567	75,368	83,902	88,169	18.60
แคนาดา	7,356	9,876	11,766	13,026	13,656	17.24

ที่มา : จากการคำนวณ

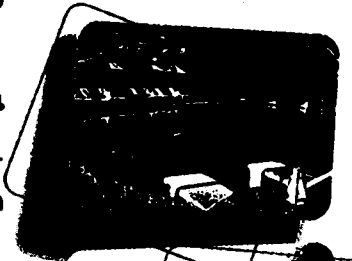
บทที่ 4

การวิเคราะห์ความได้เปรียบด้านการท่องเที่ยว

ประเทศในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงต่างมีความประสงค์ที่จะดึงดูดให้นักท่องเที่ยวจากทั่วโลกเข้ามาเยือนดินแดนของตน แต่ในขณะเดียวกัน นักท่องเที่ยวก็มีทางเลือกอย่างมากมาย การวัดความเข้มข้นของปริมาณนักท่องเที่ยวจากชาติต่างๆ ที่เข้ามาท่องเที่ยวในดินแดนภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง เทียบกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ จะสามารถบอกได้ว่าแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทย สปป.ลาว และกัมพูชา มีความได้เปรียบมากกว่าหรือน้อยกว่า แหล่งท่องเที่ยวแห่งอื่นๆ สำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยวชาติใด

เนื้อหาในบทนี้จะแบ่งออกเป็นสองส่วน คือ ส่วนแรกเป็นการแสดงส่วนแบ่งการตลาดของประเทศในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงเมื่อเทียบกับการท่องเที่ยวของเอเชียแปซิฟิกทั้งหมด และส่วนที่สองเป็นการแสดงผลการวิเคราะห์ความได้เปรียบด้านการท่องเที่ยวผ่านการวัดด้วยดัชนีความได้เปรียบด้านการท่องเที่ยว (Comparative Advantage Ratio : CAR)

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาได้จาก PATA (2003) ซึ่งได้นำเอาจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยือนประเทศไทย สปป.ลาว และกัมพูชา ในปี พ.ศ. 2545 เทียบกับจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยือนภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกทั้งหมด ซึ่งข้อมูลดังกล่าวแสดงไว้ในตารางที่ 4-1

ตารางที่ 4-1 : จำนวนนักท่องเที่ยวในประเทศไทย สปป.ลาว กัมพูชา และเอเชียแปซิฟิกในปี
พ.ศ. 2545

ประเทศ	ไทย	สปป.ลาว	กัมพูชา	เอเชียแปซิฟิก
รวม	10,872,976	735,662	786,524	172,178,207
เอเชียตะวันออกเฉียงใต้	2,474,523	508,783	133,882	24,800,291
บรูไน	10,129	582	176	359,220
อินโดนีเซีย	164,645	1,903	3,633	3,247,808
สปป.ลาว	90,717	-	3,083	133,720
มาเลเซีย	1,332,355	3,543	17,942	3,867,316
สหภาพพม่า	36,111	1,365	917	78,123
ฟิลิปปินส์	139,364	2,549	4,248	2,132,679
ไทย	-	422,766	59,575	3,157,742
กัมพูชา	70,187	2,620	-	150,296
สิงคโปร์	546,796	2,454	12,700	11,307,978
เวียดนาม	84,219	70,001	31,608	322,737
เอเชียใต้	410,206	2,319	4,459	2,726,052
อินเดีย	280,641	2,319	3,785	1,955,661
เนปาล	19,933	-	-	73,660
ปากีสถาน	31,246	-	-	257,082
ศรีลังกา	31,649	-	674	148,854
บังคลาเทศ	35,928	-	-	139,319
เอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ	3,752,228	50,334	222,608	39,721,229
จีน	797,976	21,724	54,045	15,683,265
ฮ่องกง	335,816	-	2,889	69,285,320
ไต้หวัน	674,366	3,918	33,020	11,057,747
ญี่ปุ่น	1,239,421	19,801	105,545	17,720,687
เกาหลีใต้	704,649	4,891	27,109	7,103,519

ที่มา : PATA, 2003.

ตารางที่ 4-1 (ต่อ): จำนวนนักท่องเที่ยวในประเทศไทย สปป.ลาว กัมพูชาและเอเชียแปซิฟิก
ปี พ.ศ. 2545

ประเทศ	ไทย	สปป.ลาว	กัมพูชา	เอเชีย แปซิฟิก
โอเชียเนีย	427,109	14,882	32,429	6,034,879
ออสเตรเลีย	351,508	12,611	28,401	4,057,463
นิวซีแลนด์	73,710	2,271	4,028	1,509,357
ยุโรป	2,650,992	101,924	218,948	24,839,412
ออสเตรีย	54,020	890	2,860	360,992
เบลเยียม	56,865	4,111	5,642	418,319
เดนมาร์ก	90,480	3,345	2,735	392,452
ฟินแลนด์	66,772	1,072	1,179	213,214
ฝรั่งเศส	271,395	26,748	62,817	2,489,061
เยอรมนี	411,049	12,777	30,108	3,401,531
อิตาลี	129,293	3,517	13,800	1,211,409
เนเธอร์แลนด์	150,138	6,656	5,506	1,242,099
นอร์เวย์	74,607	2,110	1,817	371,235
รัสเซีย	70,692	1,371	-	1,442,824
สเปน	47,431	1,450	-	555,443
สวีเดน	215,894	4,507	-	753,040
สวิตเซอร์แลนด์	118,827	4,480	6,676	799,180
สหราชอาณาจักร	704,416	21,749	48,170	8,697,830
อเมริกา	730,402	46,704	113,144	46,595,090
แคนาดา	135,668	9,060	15,550	14,376,502
สหรัฐอเมริกา	555,353	35,734	88,396	22,962,142
อาร์เจนตินา	3,398	-	-	707,675
บราซิล	8,960	-	-	581,940
แอฟริกาและตะวันออกกลาง	238,103	5,515	-	1,284,445
อิสราเอล	98,691	5,515	-	526,897
แอฟริกาใต้	39,262	-	-	279,826
สหรัฐอเมริกาฮับเอมิเรต	26,565	-	-	80,240

ที่มา : PATA, 2003.

4.1 ส่วนแบ่งการตลาด

ส่วนแบ่งการตลาดสามารถใช้วิเคราะห์ความได้เปรียบด้านการท่องเที่ยวได้อย่างคร่าวๆ โดยในการศึกษานี้ได้คำนวณส่วนแบ่งการตลาดด้วยสูตรต่อไปนี้

$$S_i = \frac{Ni}{N}$$

เมื่อ S_i คือ ส่วนแบ่งการตลาดของประเทศ i
 N_i คือ จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในประเทศ i
 N คือ จำนวนนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก

ผลการคำนวณส่วนแบ่งการตลาดได้แสดงไว้ในตารางที่ 4-2 ถึง 4-7 ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ 4-2 : ส่วนแบ่งการตลาดการท่องเที่ยวทั่วโลกของประเทศไทย สปป.ลาว และกัมพูชา เมื่อเทียบกับภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ในปี พ.ศ. 2545

ตลาด	ไทย (ร้อยละ)	สปป.ลาว (ร้อยละ)	กัมพูชา (ร้อยละ)
นักท่องเที่ยวที่มายังเอเชียแปซิฟิก	6.09	0.41	0.44
เอเชียตะวันออกเฉียงใต้และอาเซียน	9.98	2.05	0.54
เอเชียใต้	15.05	0.09	0.16
เอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ	9.08	0.12	0.54
โอเชียเนีย	6.95	0.24	0.53
ยุโรป	10.62	0.41	0.88
อเมริกา	1.44	0.09	0.22
แอฟริกาและตะวันออกกลาง	18.54	0.43	-

ที่มา : จากการคำนวณโดยข้อมูลจาก PATA, 2003.

จากตารางที่ 4-2 จะเห็นได้ว่าประเทศไทยเป็นประเทศที่มีส่วนแบ่งการตลาดมากที่สุดในบรรดาประเทศในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงด้วยกัน โดยมีส่วนแบ่งการตลาดถึงประมาณร้อยละ 6 ในขณะที่ สปป.ลาว และกัมพูชามีส่วนแบ่งการตลาดเพียงประมาณร้อยละ 0.4 อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาส่วนแบ่งการตลาดตามแหล่งที่มาของนักท่องเที่ยวในตลาดที่เด่นๆแล้วจะพบว่า ไทยมีส่วนแบ่งการตลาดในกลุ่มนักท่องเที่ยวเกือบจากทุกแหล่งที่มากกว่าค่าเฉลี่ย โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากแอฟริกา ตะวันออกกลาง เอเชียใต้ และยุโรป ตามลำดับ แต่กลับไม่ค่อยได้ต้อนรับนักท่องเที่ยวจากอเมริกาเท่าใดนัก สังเกตว่าไทยมีส่วนแบ่งการตลาดในกลุ่มอเมริกันน้อยมากเพียงร้อยละ 1.44 เท่านั้น

สปป.ลาว มีจุดเด่นในการต้อนรับนักท่องเที่ยวจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และอาเซียนมากกว่าจากที่อื่น โดยมีส่วนแบ่งการตลาดมากถึงร้อยละ 2.05 ซึ่งมากกว่ากัมพูชาเกือบ 4 เท่า อีกกลุ่มหนึ่งคือนักท่องเที่ยวจากแอฟริกาและตะวันออกกลางที่เลือกจะไปเที่ยว สปป.ลาว และไทยมากกว่ากัมพูชา

กัมพูชานั้นจะได้เปรียบในตลาดนักท่องเที่ยวจากยุโรปมากที่สุด โดยมีนักท่องเที่ยวจากยุโรปไปเที่ยวกัมพูชามากกว่า สปป.ลาว ถึง 2 เท่า สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวจากอเมริกาให้เข้ามาเยือนได้มากกว่า สปป.ลาว ถึงประมาณ 2.5 เท่า และยังเป็นที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยวจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มากกว่า สปป.ลาวประมาณ 4.5 เท่าอีกด้วย ซึ่งโดยภาพรวมแล้วแม้กัมพูชาจะยังเป็นรองไทยในจำนวนนักท่องเที่ยวแต่ก็มีความได้เปรียบมากกว่า สปป.ลาว ในเกือบจะทุกภูมิภาค

ตารางที่ 4-3 ถึงตารางที่ 4-7 แสดงการวิเคราะห์ส่วนแบ่งการตลาดในแต่ละภูมิภาคอย่างเจาะลึก ซึ่งมีผลการวิเคราะห์ดังนี้

ตารางที่ 4-3: ส่วนแบ่งการตลาดการท่องเที่ยวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และอาเซียน
ของประเทศไทย สปป.ลาว และกัมพูชา เมื่อเทียบกับภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกในปี
พ.ศ. 2545

ตลาด	ไทย (ร้อยละ)	สปป.ลาว (ร้อยละ)	กัมพูชา (ร้อยละ)
เอเชียตะวันออกเฉียงใต้และอาเซียน	9.98	2.05	0.54
บรูไน	2.82	0.16	0.05
อินโดนีเซีย	5.07	0.06	0.11
สปป.ลาว	67.84	-	2.31
มาเลเซีย	34.45	0.09	0.46
พม่า	46.22	1.75	1.17
ฟิลิปปินส์	6.53	0.12	0.20
ไทย	-	13.39	1.89
กัมพูชา	46.70	1.74	-
สิงคโปร์	4.83	0.02	0.11
เวียดนาม	26.10	21.69	9.79

ที่มา : จากการคำนวณโดยข้อมูลจาก PATA, 2003.

เมื่อวิเคราะห์นักท่องเที่ยวในกลุ่มเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และอาเซียน พบว่า การท่องเที่ยวข้ามระหว่างชายแดนค่อนข้างมีบทบาทมาก โดยสังเกตได้ว่า สปป.ลาว เป็นจุดหมาย ในการเดินทางของคนไทยถึงร้อยละ 13 ที่เดินทางออกนอกประเทศไปยังภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ในขณะที่ไทยก็ให้การต้อนรับชาวลาวถึงร้อยละ 68 ที่เดินทางออกนอกประเทศไปยังภูมิภาค เอเชียแปซิฟิกเช่นกัน ไม่เพียงเท่านั้นไทยและ สปป.ลาว ยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชาวเวียดนาม ในสัดส่วนใกล้เคียงกันอีกด้วย (ร้อยละ 26 และร้อยละ 22 ตามลำดับ) ทางด้านชายแดนไทย- กัมพูชาก็มีการท่องเที่ยวข้ามชายแดนมากเช่นกัน โดยไทยเป็นแหล่งเดินทางของชาวกัมพูชา ถึงร้อยละ 47 ที่ข้ามพรมแดนไปยังภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก แต่คนไทยค่อนข้างไปเยือนกัมพูชา น้อยกว่าที่จะไปเยือน สปป.ลาว โดยกัมพูชาได้ให้การต้อนรับคนไทยที่เดินทางไปยังประเทศต่างๆ ในเอเชียแปซิฟิกเพียงร้อยละ 2 เท่านั้น ในขณะที่การท่องเที่ยวด้านชายแดนกัมพูชากับเวียดนาม ค่อนข้างคึกคักกว่า เมื่อกัมพูชาได้รับนักท่องเที่ยวจากเวียดนามถึงประมาณร้อยละ 10 ที่เดินทางในย่านเอเชียแปซิฟิก

ตารางที่ 4-4 : ส่วนแบ่งการตลาดการท่องเที่ยวในเอเชียใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ
ของประเทศไทย สปป.ลาว และกัมพูชา เมื่อเทียบกับภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกในปี
พ.ศ. 2545

ตลาด	ไทย (ร้อยละ)	สปป.ลาว (ร้อยละ)	กัมพูชา (ร้อยละ)
เอเชียใต้	15.05	0.09	0.16
อินเดีย	14.35	0.12	0.19
เอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ	9.08	0.12	0.54
จีน	5.08	0.14	0.34
ไต้หวัน	6.09	0.04	0.30
ญี่ปุ่น	6.45	0.10	0.55
เกาหลีใต้	9.85	0.07	0.38

ที่มา : จากการคำนวณโดยข้อมูลจาก PATA, 2003.

ในกลุ่มนักท่องเที่ยวจากเอเชียใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่าไทยได้ต้อนรับนักท่องเที่ยวจากอินเดียและเกาหลีใต้ค่อนข้างมาก (ร้อยละ 14 และร้อยละ 10 ของผู้เดินทางไปยังประเทศต่างๆ ในเอเชียและแปซิฟิก) ในขณะที่ สปป.ลาว ได้ต้อนรับนักท่องเที่ยวจากชาติต่างๆ ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน ส่วนกัมพูชาโดดเด่นในการต้อนรับนักท่องเที่ยวจากญี่ปุ่น (ส่วนแบ่งการตลาดร้อยละ 0.55) ถึงแม้ว่าจะยังมีส่วนแบ่งการตลาดน้อยกว่าไทยเกือบ 12 เท่า แต่ก็มากกว่าสปป.ลาวถึง 5.5 เท่า

สำหรับนักท่องเที่ยวจีนแล้ว ไทยมีส่วนแบ่งการตลาดเพียงร้อยละ 5 เท่านั้น ทั้งนี้นักท่องเที่ยวจีนส่วนใหญ่เดินทางไปยังฮ่องกงเพื่อซื้อสินค้าและเดินทางไปมาเก๊าเพื่อเล่นการพนันส่วนประเทศไทยนั้น นักท่องเที่ยวจีนเดินทางมาเพื่อพักผ่อนและชมการแสดงบันเทิงต่างๆ สำหรับ สปป.ลาว และกัมพูชายังได้ต้อนรับนักท่องเที่ยวจีนไม่มากนัก (ร้อยละ 0.14 และ 0.34 ตามลำดับ) ทั้งนี้กัมพูชาได้ต้อนรับนักท่องเที่ยวจากจีนมากกว่า สปป.ลาว เกือบ 2.5 เท่า

ตารางที่ 4-5 : ส่วนแบ่งการตลาดการท่องเที่ยวในโอเชียเนียของประเทศไทย สปป.ลาว และกัมพูชา เมื่อเทียบกับภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ในปี พ.ศ. 2545

ตลาด	ไทย (ร้อยละ)	สปป.ลาว (ร้อยละ)	กัมพูชา (ร้อยละ)
โอเชียเนีย	6.95	0.24	0.53
ออสเตรเลีย	8.47	0.30	0.68
นิวซีแลนด์	4.83	0.15	0.26

ที่มา : จากการคำนวณโดยข้อมูลจาก PATA, 2003.

ในบรรดาสวนแบ่งการตลาดของนักท่องเที่ยวจากโอเชียเนียที่เดินทางมายังประเทศไทย (ร้อยละ 7) สังเกตได้ว่าเป็นส่วนแบ่งการตลาดจากกลุ่มนักท่องเที่ยวออสเตรเลียที่มาเยือนไทยมากกว่านิวซีแลนด์ (ร้อยละ 8 กับร้อยละ 5 ตามลำดับ) ในขณะที่นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้เลือกที่จะเดินทางไปยังกัมพูชามากกว่า สปป.ลาว ทำให้ส่วนแบ่งการตลาดของกัมพูชามากกว่า สปป.ลาว ประมาณ 2 เท่า

ตารางที่ 4-6: ส่วนแบ่งการตลาดการท่องเที่ยวในยุโรป ของประเทศไทย สปป.ลาว และกัมพูชาเมื่อเทียบกับภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ในปี พ.ศ. 2545

ตลาด	ไทย (ร้อยละ)	สปป.ลาว (ร้อยละ)	กัมพูชา (ร้อยละ)
ยุโรป	10.62	0.41	0.88
เดนมาร์ก	23.06	0.85	0.70
นอร์เวย์	20.10	0.57	0.49
ออสเตรีย	14.96	0.25	0.79
เบลเยียม	13.59	0.98	1.35
เนเธอร์แลนด์	12.09	0.54	0.44
เยอรมนี	12.00	0.37	0.88
ฝรั่งเศส	10.87	1.07	2.52
อิตาลี	10.63	0.29	1.13
สหราชอาณาจักร	8.04	0.25	0.55

ที่มา : จากการคำนวณโดยข้อมูลจาก PATA, 2003.

ในกลุ่มนักท่องเที่ยวจากยุโรป ประเทศไทยมีส่วนแบ่งการตลาดค่อนข้างมาก ในกลุ่มนักท่องเที่ยวจากแถบสแกนดิเนเวีย ได้แก่ เดนมาร์กและนอร์เวย์ (ร้อยละ 23 และ 20 ตามลำดับ) หรือหมายความว่าในนักท่องเที่ยวจากสองชาตินี้ประมาณ 5 คนที่มาเยือน ในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกจะต้องมีคนทีเลือกเดินทางมาเยือนประเทศไทย ในขณะที่ไทยยังมี ส่วนแบ่งการตลาดในกลุ่มนักท่องเที่ยวจากสหราชอาณาจักร ฝรั่งเศส และอิตาลีค่อนข้างน้อย (ร้อยละ 8, ร้อยละ 10 และร้อยละ 10 ตามลำดับ)

สำหรับ สปป.ลาว นั้นมีความโดดเด่นในการต้อนรับนักท่องเที่ยวจากฝรั่งเศส เบลเยียม และเดนมาร์ก โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวจากฝรั่งเศสซึ่งมีส่วนแบ่งการตลาดเกินกว่าร้อยละ 1 อยู่เพียงชาติเดียวในกลุ่มยุโรปนี้ ซึ่งก็คล้ายกันกับกัมพูชาที่เด่นในการต้อนรับนักท่องเที่ยว จากประเทศฝรั่งเศส เบลเยียมและอิตาลี โดยกัมพูชามีส่วนแบ่งการตลาดในกลุ่มนักท่องเที่ยว ฝรั่งเศสมากกว่าร้อยละ 2 (ร้อยละ 2.52) ซึ่งอาจเป็นเพราะนักท่องเที่ยวชาวฝรั่งเศสนิยมเดินทางไป ท่องเที่ยวประเทศที่เคยเป็นอาณานิคม

ตารางที่ 4-7 : ส่วนแบ่งการตลาดการท่องเที่ยวในอเมริกาของประเทศไทย สปป.ลาว และกัมพูชา เมื่อเทียบกับภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ในปี พ.ศ. 2545

ตลาด	ไทย (ร้อยละ)	สปป.ลาว (ร้อยละ)	กัมพูชา (ร้อยละ)
อเมริกา	1.44	0.09	0.22
แคนาดา	0.93	0.06	0.11
สหรัฐอเมริกา	2.05	0.13	0.33

ที่มา : จากการคำนวณโดยข้อมูลจาก PATA, 2003.

ในบรรดานักท่องเที่ยวจากแคนาดาที่เดินทางมายังภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกแล้วมีเพียง ร้อยละ 1 เท่านั้นที่เลือกเดินทางมายังประเทศไทย และเพียงร้อยละ 0.1 เท่านั้นที่มาเยือนกัมพูชา ส่วนนักท่องเที่ยวจากสหรัฐอเมริกาก็ไม่ได้แตกต่างจากแคนาดามากนัก โดยเพียงร้อยละ 2 จากชาว อเมริกันที่เดินทางมายังภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกทั้งหมดที่จะเดินทางมายังประเทศไทย และเพียงร้อยละ 0.3 เท่านั้นที่มาเยือนกัมพูชา ส่วน สปป.ลาว นั้นแทบจะไม่ได้รับนักท่องเที่ยว จากแคนาดาและสหรัฐอเมริกาเลย ซึ่งส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะจำนวนวันหยุดของสหรัฐ อเมริกาน้อยกว่ายุโรปและการเข้าถึงภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงต้องใช้เวลา

4.2 ดัชนีวัดความได้เปรียบด้านการท่องเที่ยว

ดัชนีวัดความได้เปรียบด้านการท่องเที่ยว (Comparative Advantage Ratio: CAR) ได้รับการพัฒนาขึ้นด้วยแนวคิดของการวัดความเข้มข้นของการมาเยือนแหล่งท่องเที่ยวในประเทศต่างๆ ในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงเมื่อเทียบกับความเข้มข้นของการมาเยือนแหล่งท่องเที่ยวทั้งหมดในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกซึ่งหากประเทศใดประเทศหนึ่งมีนักท่องเที่ยวมาเยือนจากชาติใดชาติหนึ่งมากกว่าชาติอื่นมากๆ หรือกล่าวได้ว่ามีความเข้มข้นของนักท่องเที่ยวจากชาตินั้นมาก ย่อมสันนิษฐานได้ว่าประเทศนั้นมีความได้เปรียบในการมีนักท่องเที่ยวมาเยือนจากชาติดังกล่าว แต่กระนั้นก็ต้องเปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ โดยเฉลี่ยด้วยว่ามีความเข้มข้นในระดับเดียวกันหรือไม่ หากอยู่ในระดับเดียวกันก็ย่อมไม่เห็นความแตกต่างอันใดระหว่างประเทศนั้นกับประเทศอื่น แต่หากความเข้มข้นของประเทศนั้นมีมากกว่าอัตราการดูดซับนักท่องเที่ยวจากประเทศนั้นโดยเฉลี่ยก็ย่อมเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าประเทศนั้นมีความได้เปรียบในการมีนักท่องเที่ยวมาเยือน จากชาติที่ศึกษา

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้ทำการคำนวณดัชนี CAR ด้วยสูตรดังต่อไปนี้

$$CAR_j = \frac{\left(\frac{n_{ij}}{N_j} \right)}{\left(\frac{m_{iw}}{M_w} \right)}$$

โดยที่	n_{ij}	คือ	จำนวนนักท่องเที่ยวชาติ i ที่เดินทางมาเยือนประเทศ j
	N_j	คือ	จำนวนนักท่องเที่ยวทั้งหมดที่เดินทางมาเยือนประเทศ j
	m_{iw}	คือ	จำนวนนักท่องเที่ยวชาติ i ที่เดินทางมาเยือนในภูมิภาค w
	M_w	คือ	จำนวนนักท่องเที่ยวทั้งหมดที่เดินทางมาเยือนในภูมิภาค w
	w	คือ	ภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก

การวิเคราะห์ความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบด้านการท่องเที่ยวมีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบศักยภาพในการท่องเที่ยวของประเทศที่สนใจกับประเทศกลุ่มหนึ่ง ซึ่งในการศึกษานี้ได้ทำการเปรียบเทียบประเทศไทย สปป.ลาว และกัมพูชา กับประเทศทั้งหมดในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ซึ่งหากพบว่าค่าดัชนีของประเทศที่สนใจมีค่ามากกว่า 1 ก็ จะหมายความว่าประเทศนั้นมีความได้เปรียบด้านการท่องเที่ยวมากกว่าประเทศในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกทั้งหมด ในทางตรงกันข้ามหากค่าดัชนีมีค่าน้อยกว่า 1 ก็ จะหมายถึง

ประเทศนั้นไม่มีความได้เปรียบ

การศึกษาครั้งนี้ได้แยกวิเคราะห์เป็นรายตลาด เพื่อให้เห็นว่าแต่ละประเทศในภูมิภาค
ลุ่มแม่น้ำโขง จะมีความได้เปรียบในการรองรับนักท่องเที่ยวจากชาติใดบ้าง ซึ่งผลการวิเคราะห์ในปี
พ.ศ. 2545 มีดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4-8: ดัชนีวัดความได้เปรียบด้านการท่องเที่ยวทั่วโลกของประเทศไทย สปป.ลาว
และกัมพูชา เมื่อเทียบกับภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ในปี พ.ศ. 2545

ตลาด	ไทย (ร้อยละ)	สปป.ลาว (ร้อยละ)	กัมพูชา (ร้อยละ)
เอเชียตะวันออกเฉียงใต้และอาเซียน	1.64	4.98	1.23
เอเชียใต้	2.47	0.21	0.37
เอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ	1.49	0.30	1.22
โอเชียเนีย	1.14	0.59	1.20
ยุโรป	1.74	0.99	1.99
อเมริกา	0.24	0.22	0.50
แอฟริกาและตะวันออกกลาง	3.04	1.04	-

ที่มา : จากการคำนวณโดยข้อมูลจาก PATA, 2003.

จากตารางข้างต้น พบว่าประเทศไทยมีความได้เปรียบในเกือบทุกตลาด ยกเว้น
แต่เพียงตลาดอเมริกาเท่านั้น และไทยได้เปรียบในตลาดเอเชียใต้มากกว่าตลาดอื่นๆ
(ค่าดัชนีเท่ากับ 2.47) ในขณะที่ สปป.ลาว ได้รับความนิยมในกลุ่มนักท่องเที่ยวจากเอเชียตะวันออกเฉียง
ใต้และอาเซียนมากที่สุด (ค่าดัชนี เท่ากับ 4.98) และพอจะได้เปรียบบ้างในตลาดแอฟริกา
และตะวันออกกลาง (ค่าดัชนีเท่ากับ 1.04) ส่วนกัมพูชามีความได้เปรียบในเกือบทุกตลาด
เช่นกันโดยเฉพาะอย่างยิ่งตลาดยุโรป (ค่าดัชนีเท่ากับ 1.99) ยกเว้นแต่เพียงตลาดเอเชียใต้ อเมริกา
แอฟริกาและตะวันออกกลาง

ผลการศึกษาจะลึกรายตลาดจะช่วยให้ทราบได้ว่าแต่ละประเทศในภูมิภาค
ลุ่มแม่น้ำโขงมีความได้เปรียบในการมีนักท่องเที่ยวมาเยือนจากชาติใดบ้าง ซึ่งผลการศึกษา
ได้แสดงไว้ในตารางที่ 4-9 ถึง 4-13 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4-9 : ดัชนีวัดความได้เปรียบด้านการท่องเที่ยวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และ
อาเซียนของประเทศไทย สปป.ลาว และกัมพูชา เมื่อเทียบกับภูมิภาค
เอเชียแปซิฟิก ในปี พ.ศ. 2545

ตลาด	ไทย (ร้อยละ)	สปป.ลาว (ร้อยละ)	กัมพูชา (ร้อยละ)
เอเชียตะวันออกเฉียงใต้และอาเซียน	1.64	4.98	1.23
บรูไน	0.46	0.39	0.11
อินโดนีเซีย	0.83	0.14	0.25
สปป.ลาว	11.14	-	5.23
มาเลเซีย	5.66	0.22	1.05
พม่า	7.59	4.24	2.66
ฟิลิปปินส์	1.07	0.29	0.45
ไทย	-	32.50	4.28
กัมพูชา	7.67	4.23	-
สิงคโปร์	0.79	0.05	0.25
เวียดนาม	4.29	52.65	22.24

ที่มา : จากการคำนวณโดยข้อมูลจาก PATA, 2003.

ในบรรดานักท่องเที่ยวจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และอาเซียน พบว่าไทยมีความได้เปรียบในการได้รับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยือนจากประเทศเพื่อนบ้านเป็นหลัก ทั้งจาก สปป.ลาว กัมพูชา สหภาพพม่า และมาเลเซีย ตามลำดับ ประเทศอื่นๆ ที่ไม่ใช่ประเทศเพื่อนบ้านแต่ไทยยังพอจะมีความได้เปรียบก็คือเวียดนาม (ค่าดัชนีเท่ากับ 4.29) และฟิลิปปินส์ (ค่าดัชนีเท่ากับ 1.07) เท่านั้น ส่วน สปป.ลาว มีความได้เปรียบเฉพาะการท่องเที่ยวชายแดนซึ่งติดกับประเทศเพื่อนบ้าน คือ เวียดนาม ไทย สหภาพพม่า กัมพูชา ตามลำดับ ในขณะที่กัมพูชาก็มีลักษณะเดียวกันคือมีความได้เปรียบกับประเทศเพื่อนบ้าน นอกจากนี้ก็ยังมีมีความได้เปรียบในตลาดมาเลเซียด้วย (ค่าดัชนีเท่ากับ 1.05) ผลการศึกษาจากตารางข้างต้นจึงตอกย้ำให้เห็นถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวชายแดนระหว่างประเทศเพื่อนบ้านในอาเซียนได้เป็นอย่างดี

ตารางที่ 4-10 : ดัชนีวัดความได้เปรียบด้านการท่องเที่ยวเอเชียใต้ และเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย สปป.ลาว และกัมพูชา เมื่อเทียบกับภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ในปี พ.ศ. 2545

ตลาด	ไทย (ร้อยละ)	สปป.ลาว (ร้อยละ)	กัมพูชา (ร้อยละ)
เอเชียใต้	2.47	0.21	0.37
อินเดีย	2.36	0.29	0.44
เอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ	1.49	0.30	1.22
จีน	0.83	0.34	0.78
ไต้หวัน	1.00	0.09	0.68
ญี่ปุ่น	1.06	0.25	1.25
เกาหลีใต้	1.62	0.17	0.86

ที่มา : จากการคำนวณโดยข้อมูลจาก PATA, 2003.

เมื่อพิจารณาด้านนักท่องเที่ยวจากเอเชียใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่าไทยเป็นประเทศเดียวในภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงที่ได้เปรียบในตลาดอินเดีย (ค่าดัชนีเท่ากับ 2.36) และเกาหลีใต้ (ค่าดัชนีเท่ากับ 1.62) ส่วนตลาดญี่ปุ่นนั้นไทยและกัมพูชามีความได้เปรียบเพียงสองประเทศเท่านั้น ในตลาดไต้หวันพบว่าไทยมีค่าดัชนีเท่ากับ 1 พอดี ซึ่งหมายความว่าไทยอยู่ในระดับเดียวกับค่าเฉลี่ยจึงไม่ได้เปรียบหรือเสียเปรียบชาติอื่นๆ ในขณะที่ตลาดนักท่องเที่ยวชาวจีนนั้นพบว่าทั้งสามประเทศต่างไม่มีความได้เปรียบเลย หมายความว่ายังมีประเทศอื่นในเอเชียแปซิฟิกที่นักท่องเที่ยวจีนนิยมไปมากกว่าภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง

สปป.ลาว ไม่มีความได้เปรียบในตลาดกลุ่มนี้เลย ในขณะที่กัมพูชายังพอที่จะมีความได้เปรียบในตลาดญี่ปุ่น เนื่องจากประเทศญี่ปุ่นเป็นผู้บริจาครายใหญ่ให้กับกัมพูชา และยังได้รับสัมปทานในการสร้างถนนสายระเบียงตะวันออก-ตะวันตก (East-West Corridor) ในส่วนที่อยู่ในกัมพูชาด้วย จึงเป็นไปได้ว่านักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นส่วนหนึ่งก็คือผู้ที่มีธุรกิจเกี่ยวข้องกับการสร้างสาธารณูปโภคในกัมพูชา ส่วนนักท่องเที่ยวเกาหลีนิยมไปเที่ยวเกาหลีในกัมพูชาและ สปป.ลาว แต่ไม่มีจำนวนมากพอที่จะแสดงให้เห็นความได้เปรียบเป็นพิเศษ

ตารางที่ 4-11 : ดัชนีวัดความได้เปรียบด้านการท่องเที่ยวในโอเชียเนียของ ประเทศไทย
 สปป.ลาว และกัมพูชา เมื่อเทียบกับภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ในปี พ.ศ. 2545

ตลาด	ไทย (ร้อยละ)	สปป.ลาว (ร้อยละ)	กัมพูชา (ร้อยละ)
โอเชียเนีย	1.14	0.59	1.20
ออสเตรเลีย	1.39	0.74	1.55
นิวซีแลนด์	0.79	0.36	0.60

ที่มา : จากการคำนวณโดยข้อมูลจาก PATA, 2003.

ในกลุ่มตลาดโอเชียเนียแล้ว ประเทศในภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงยังได้เปรียบเฉพาะกับตลาดออสเตรเลียเท่านั้น แต่ยังไม่ได้เปรียบในตลาดนิวซีแลนด์ แต่ สปป.ลาว กลับไม่มีความได้เปรียบในทั้งสองตลาดเลย สาเหตุหนึ่งว่าการท่องเที่ยวของประเทศเหล่านี้ไม่ได้รับความนิยมนอกจากตลาดนิวซีแลนด์อาจจะเป็นเพราะระยะทางที่ค่อนข้างห่างไกล นอกจากนั้นชาวนิวซีแลนด์ยังเดินทางเข้าออกออสเตรเลียมากกว่าทุกประเทศในโลก รวมทั้งประเทศไทย สปป.ลาว และกัมพูชา ในสัดส่วนที่ค่อนข้างมาก ทำให้เมื่อเทียบสัดส่วนความเข้มข้นกันแล้วจึงทำให้ตัวเลขออกมาพบว่าประเทศในภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงแทบจะไม่มีมีความได้เปรียบในตลาดนิวซีแลนด์เลย

ตารางที่ 4-12: ดัชนีวัดความได้เปรียบด้านการท่องเที่ยวในยุโรปของประเทศไทย สปป.ลาว และกัมพูชา เมื่อเทียบกับภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ในปี พ.ศ. 2545

ตลาด	ไทย (ร้อยละ)	สปป.ลาว (ร้อยละ)	กัมพูชา (ร้อยละ)
ยุโรป	1.74	0.99	1.99
เดนมาร์ก	3.79	2.07	1.58
นอร์เวย์	3.30	1.38	1.11
ฝรั่งเศส	1.79	2.60	5.71
เบลเยียม	2.23	2.39	3.06
เนเธอร์แลนด์	1.99	1.30	1.01
ออสเตรเลีย	2.46	0.60	1.80
เยอรมนี	1.97	0.91	1.99
อิตาลี	1.75	0.70	2.58
สหราชอาณาจักร	1.32	0.60	1.25

ที่มา : จากการคำนวณโดยข้อมูลจาก PATA, 2003.

ในกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวยุโรปพบว่าประเทศไทยมีความได้เปรียบในทุกตลาด โดยเฉพาะในตลาดสแกนดิเนเวีย คือ เดนมาร์ก และนอร์เวย์ ซึ่งสอดคล้องกับตัวเลขส่วนแบ่งการตลาด ส่วนประเทศ สปป.ลาวนั้น ได้เปรียบในตลาดฝรั่งเศส เบลเยียม เดนมาร์ก เนเธอร์แลนด์และนอร์เวย์ ซึ่ง สปป.ลาว มีความได้เปรียบกว่ากัมพูชาในสามตลาด คือ เดนมาร์ก นอร์เวย์และเนเธอร์แลนด์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าประเทศแถบสแกนดิเนเวียไม่ค่อยนิยมไปเที่ยว กัมพูชามากเท่ากับไทยและ สปป.ลาว

ผลการศึกษาที่น่าสนใจมาก คือ กัมพูชามีความได้เปรียบในตลาดยุโรปทั้งหมด เช่นเดียวกับไทย แต่เด่นในตลาดฝรั่งเศสและเบลเยียม และที่น่าสนใจมากที่สุดคือ ในตลาด ฝรั่งเศส เบลเยียม อิตาลี และเยอรมนี ทั้งสี่ตลาดนี้กัมพูชามีความได้เปรียบมากกว่าไทย

ตารางที่ 4-13 : ดัชนีวัดความได้เปรียบด้านการท่องเที่ยวในอเมริกาของประเทศไทย สปป.ลาว และกัมพูชา เมื่อเทียบกับภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ในปี พ.ศ. 2545

ตลาด	ไทย (ร้อยละ)	สปป.ลาว (ร้อยละ)	กัมพูชา (ร้อยละ)
อเมริกา	0.24	0.22	0.50
แคนาดา	0.15	0.15	0.24
สหรัฐอเมริกา	0.34	0.32	0.74

ที่มา : จากการคำนวณโดยข้อมูลจาก PATA, 2003.

ในตลาดอเมริกาพบว่าทั้งสามประเทศในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงไม่มีความได้เปรียบในตลาดนี้เลยแต่หากเปรียบเทียบกันแล้ว กัมพูชามีความได้เปรียบมากกว่าไทยและ สปป.ลาว โดยมีค่าดัชนีที่สูงกว่าคือ 0.24 ในตลาดแคนาดา และ 0.74 ในตลาดสหรัฐอเมริกา ซึ่งส่งผลให้ในตลาดอเมริกาโดยรวมกัมพูชาจึงมีความได้เปรียบกว่าไทยและ สปป.ลาว ด้วย คือ มีค่าดัชนีเท่ากับ 0.50 เทียบกับไทยซึ่งมีค่าดัชนีเท่ากับ 0.24 และ สปป.ลาว ซึ่งมีค่าดัชนีเท่ากับ 0.22

4.3 สรุป

จากการศึกษาความได้เปรียบด้านการท่องเที่ยวด้วยดัชนีวัดความได้เปรียบด้านการท่องเที่ยว (Comparative Advantage Ratio : CAR) พบว่าประเทศไทยมีความได้เปรียบในเกือบทุกตลาดแสดงให้เห็นว่าไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ยกเว้นแต่เพียงนักท่องเที่ยวจากสหรัฐอเมริกา แคนาดา อินโดนีเซีย บรูไน สิงคโปร์ และนิวซีแลนด์ ที่เลือกจะไปท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวอื่นมากกว่าไทย และที่น่าสนใจที่สุด คือ นักท่องเที่ยวจีน ซึ่งปรากฏว่าในปี พ.ศ. 2545 ไทยยังไม่มีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในตลาดกลุ่มนี้ (ค่าดัชนีเท่ากับ 0.83) แต่คาดว่าเมื่อนักท่องเที่ยวจากจีนมีอัตราการขยายตัวที่โดดเด่นระหว่างปี พ.ศ. 2547 - 2551 ก็น่าจะทำให้ดัชนีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบของไทยมีค่าสูงกว่า 1 ได้ในที่สุด

กัมพูชามีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นสิ่งมหัศจรรย์ของโลกคือ นครวัด จึงมีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในกลุ่มของนักท่องเที่ยวที่มีการศึกษาและสนใจวัฒนธรรม คือ นักท่องเที่ยวจากยุโรปโดยรวมและโดยเฉพาะอย่างยิ่งนักท่องเที่ยวจากฝรั่งเศส เบลเยียม และอิตาลี รวมทั้ง

อีกกลุ่มหนึ่งที่สำคัญ คือ ญี่ปุ่นและออสเตรเลียและยังมีความได้เปรียบในกลุ่มนักท่องเที่ยวจากอเมริกามากกว่าประเทศไทยและ สปป.ลาว แต่ก็ยังไม่ได้มีความได้เปรียบกับนักท่องเที่ยวจากประเทศจีน

สปป.ลาว มีความได้เปรียบและได้รับความนิยมในตลาดบางแห่ง ซึ่งเป็นประเทศเพื่อนบ้านเป็นส่วนใหญ่ คือ ไทย กัมพูชา เวียดนาม และสหภาพพม่า ในกลุ่มอื่นจะพบความได้เปรียบบ้างในนักท่องเที่ยวจากฝรั่งเศส เบลเยียม เดนมาร์ก นอร์เวย์ และเนเธอร์แลนด์ แต่ไม่ได้เปรียบในกลุ่มนักท่องเที่ยวยุโรปโดยรวม นอกจากนี้ยังพบว่าไม่มีความได้เปรียบในกลุ่มนักท่องเที่ยวจากชาติอื่นเลย รวมทั้งนักท่องเที่ยวจากจีน

ผลการศึกษาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า เมื่อเปรียบเทียบกับแหล่งท่องเที่ยวทั้งหมดในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกแล้ว ประเทศไทยยังคงเป็นประเทศที่มีความได้เปรียบในการท่องเที่ยวอยู่มาก ในขณะที่ สปป.ลาว ยังไม่ใช่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นที่นิยมกว่าแหล่งท่องเที่ยวอื่น แต่กัมพูชามีนครวัดเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว จึงมีความเป็นไปได้ที่จะมีความได้เปรียบในอนาคตหากภาพของความไม่สงบภายในประเทศรวมทั้งเรื่องความไม่ปลอดภัยจากกับระเบิดหมดสิ้นไป ซึ่งในปัจจุบันก็ได้มีนักท่องเที่ยวจากยุโรปบางประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากฝรั่งเศสเริ่มให้ความสนใจมาเที่ยวชมมากขึ้นแล้ว

บทที่ 5

เสถียรภาพของภาคเศรษฐกิจท่องเที่ยว

ในช่วงต้นปี พ.ศ. 2546 สถานการณ์การท่องเที่ยวของประเทศไทย ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์สำคัญสองเหตุการณ์ คือ หนึ่ง ช่วงเดือนกุมภาพันธ์ เกิดสงครามระหว่างสหรัฐอเมริกาและอิรัก และ สอง การเกิดการแพร่ระบาดของโรคซาร์ส (SARS) หรือโรคทางเดินหายใจเฉียบพลันรุนแรงในภูมิภาคเอเชีย ตั้งแต่เดือนมีนาคมถึงมิถุนายน โดยเหตุการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวของประเทศไทย มากที่สุด คือ เหตุการณ์การแพร่ระบาดของโรคซาร์ส แม้องค์การอนามัยโลกจะไม่ได้ประกาศว่าประเทศไทยเป็นแหล่งที่มีการแพร่ระบาดของโรคซาร์สก็ตาม จากวิกฤตการณ์ดังกล่าวทำให้ประเทศไทยต้องปรับเป้าหมายจำนวนนักท่องเที่ยวลงจาก 11.13 ล้านคน เป็น 9.70 ล้านคน (ลดลงร้อยละ 10.15) รวมทั้งเป้าหมายรายได้จาก 360,600 ล้านบาท เป็น 289,600 ล้านบาท (ลดลงร้อยละ 10.47)¹

ประเทศไทยได้รับผลกระทบจากโรคซาร์สมากที่สุดในเดือน พฤษภาคม แต่ในเดือนมิถุนายนประเทศไทยและประเทศในเอเชีย ก็สามารถควบคุมการระบาดของโรคซาร์สได้ ทำให้สถานการณ์การท่องเที่ยวของไทยเริ่มดีขึ้นเรื่อยๆ จากสถานการณ์โรคซาร์ส ที่เกิดในช่วงระหว่างมีนาคม-มิถุนายน ทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวต่างประเทศที่เข้ามาในประเทศไทยลดลงประมาณร้อยละ 33 เมื่อเปรียบเทียบกับช่วงเดียวกันในปี พ.ศ. 2545 จะเห็นได้ว่าวิกฤตการณ์โรคซาร์สเป็นวิกฤตการณ์ที่ส่งผลโดยตรงต่อการท่องเที่ยวของประเทศไทย โดยเฉพาะในเรื่องของความเชื่อมั่นของนักท่องเที่ยวต่างชาติที่จะเข้ามาเที่ยวในประเทศไทยทำให้ประเทศไทยสูญเสียรายได้จากการท่องเที่ยวเป็นจำนวนมหาศาลจากวิกฤตการณ์ดังกล่าว ดังนั้นรายงานฉบับนี้

¹การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 'สถานการณ์การท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่เดินทางเข้าประเทศไทย ในปี 2546.' e-TAT Tourism Journal ไตรมาสที่ 1/2547 (มกราคม-มีนาคม 2547). (<http://www2tat.or.th/tat/e-journal/47jan-mar/index.html>). 5 กรกฎาคม 2547

จึงต้องการประเมินความสูญเสียและประเมินผลกระทบของโรคซาร์สที่มีต่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศไทย โดยประเมินผลกระทบในช่วงเดือนมีนาคม- มิถุนายน (รวม 4 เดือน) และใช้แบบจำลอง SARIMA ในการประเมินผลกระทบดังกล่าว จากนั้นจึงจะได้ใช้แบบจำลอง CGE (Computable General Equilibrium) เพื่อวัดผลกระทบของโรคซาร์สที่มีต่อเศรษฐกิจของประเทศไทยโดยรวม

บทนี้ จึงจะได้รายงานผลกระทบของโรคซาร์สที่มีต่อการท่องเที่ยวของไทย ซึ่งแบ่งออกเป็นสามส่วนคือ ส่วนแรกแสดงเสถียรภาพของรายได้จากการท่องเที่ยวของประเทศไทย ส่วนที่สองเป็นการคำนวณหาจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยวที่ลดลงจากที่ควรจะเป็นด้วยแบบจำลอง SARIMA และในส่วนที่สามเป็นการคำนวณผลกระทบที่มีต่อเศรษฐกิจของประเทศไทยด้วยแบบจำลอง CGE (Computable General Equilibrium)

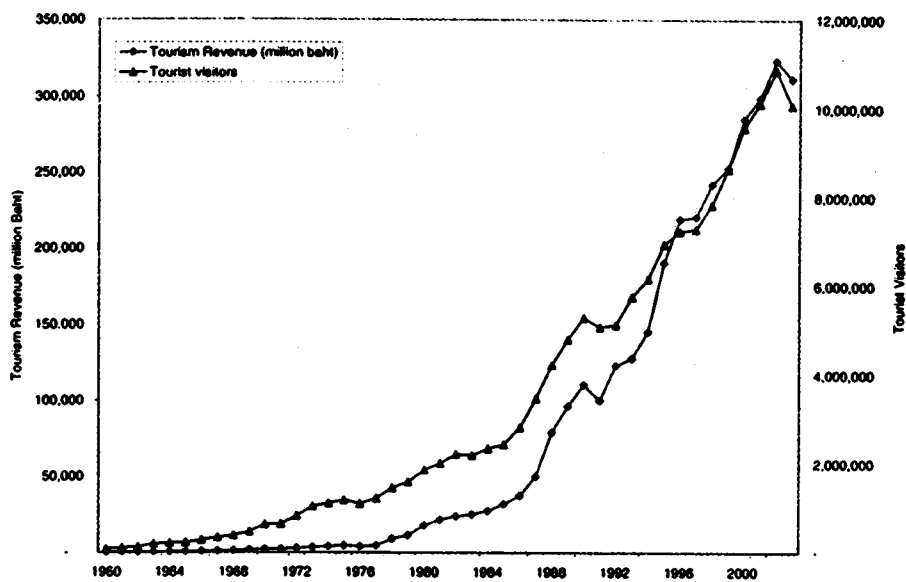
5.1 เสถียรภาพของรายได้จากภาคอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศไทยอยู่ใน 20 ลำดับแรกของโลก จากข้อมูลจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติของโลกปี พ.ศ. 2545 ประเทศไทยอยู่ในลำดับที่ 18 มีจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติประมาณ 10.9 ล้านคน หรือร้อยละ 1.5 ของโลก หรือร้อยละ 8.3 ของเอเชียแปซิฟิก (WTO, 2003a) เมื่อพิจารณารายได้นักท่องเที่ยวต่างชาติ ประเทศไทยอยู่ลำดับที่ 15 มีรายได้ 7.9 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ หรือร้อยละ 1.7 ของโลก หรือร้อยละ 8.3 ของเอเชียแปซิฟิก

ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา รายได้นักท่องเที่ยวต่างชาติเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 2.68 ของ GDP ในปี พ.ศ. 2523 เป็นร้อยละ 5.93 ในปี พ.ศ. 2545 แต่ลดลงเล็กน้อยในปี พ.ศ. 2546 เท่ากับร้อยละ 5.25 เนื่องจากผลของการเกิดภาวะระบาดของโรคซาร์ส สำหรับรายได้นักท่องเที่ยวต่างชาติเพิ่มขึ้นจาก 145 พันล้านบาท ในปี พ.ศ. 2537 เป็น 312 พันล้านบาท ในปี พ.ศ. 2546 ถึงแม้ว่ารายได้เพิ่มขึ้น แต่เพิ่มขึ้นด้วยอัตราการเพิ่มแบบถดถอย กล่าวคือ ในช่วงก่อนวิกฤติเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 มีอัตราการเพิ่มร้อยละ 12 ต่อปี ในช่วงปี พ.ศ. 2541 - 2545 ร้อยละ 9.0 ต่อปี และร้อยละ 8.0 ต่อปี ในปี พ.ศ. 2546

ถึงแม้ว่าจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติเพิ่มขึ้นจาก 81,340 คน ในปี พ.ศ. 2503 เป็น 10.08 ล้านคนในปี พ.ศ. 2546 (รูปที่ 5-1) แต่ในบางปีมีการลดลงของจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติ เช่น ปี พ.ศ. 2519, 2526, 2534 ซึ่งเป็นปีที่มีเหตุการณ์ความไม่สงบภายในประเทศ หรือในภูมิภาค และในปี พ.ศ. 2546 มีการระบาดของโรคซาร์ส อย่างไรก็ตาม โดยเฉลี่ยแล้วอัตราการเพิ่มของนักท่องเที่ยวต่างชาติเท่ากับร้อยละ 4.81 ในขณะที่อัตราการเปลี่ยนแปลง

ของจำนวนวันพักเฉลี่ยและค่าใช้จ่ายเฉลี่ยมีแนวโน้มที่ค่อนข้างคงที่ คือ ร้อยละ -0.04 และ ร้อยละ 0.29 ต่อปี (ตารางที่ 5-1) สำหรับมูลค่าแท้จริงของค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวต่างชาติ โดยเฉลี่ยในหน่วยดอลลาร์สหรัฐามีค่าลดลงอย่างมีนัยสำคัญ ในขณะที่มูลค่าที่แท้จริง ในหน่วยบาทไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก (Apichart and Kiratiping, 2003) รายจ่ายของ นักท่องเที่ยวต่างชาติ ส่วนใหญ่ถูกใช้ในการซื้อสินค้า (ร้อยละ 32) ค่าที่พัก (ร้อยละ 25) ค่าอาหาร (ร้อยละ 16) ค่านันทนาการ (ร้อยละ 11) ค่าเดินทาง (ร้อยละ 7) และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ (ร้อยละ 9) (รูปที่ 5-2)

รูปที่ 5-1: จำนวนของนักท่องเที่ยวต่างชาติและรายได้จากการท่องเที่ยว ของประเทศไทย ระหว่างปี ค.ศ. 1960 - 2003

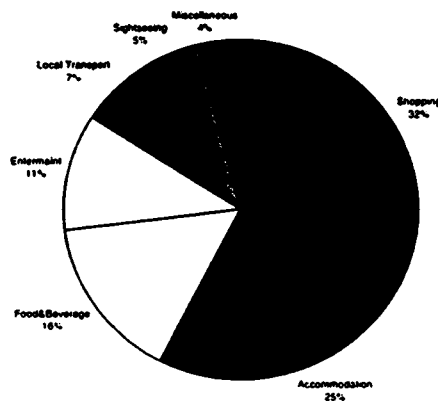
ที่มา : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

ตารางที่ 5-1: จำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติและรายได้จากการท่องเที่ยวของไทย พ.ศ. 2539

- 2548

ปี พ.ศ.	นักท่องเที่ยว		จำนวน วันพัก เฉลี่ย (วัน)	ค่าใช้จ่ายเฉลี่ย		รายได้จากการท่องเที่ยว	
	จำนวน (ล้านคน)	อัตราการ เปลี่ยนแปลง (ร้อยละ)		บาทต่อคน ต่อวัน	อัตราการ เปลี่ยนแปลง (ร้อยละ)	(ล้านบาท)	อัตราการ เปลี่ยนแปลง (ร้อยละ)
2539 ^{/1}	7.19	3.46	8.23	3,706	0.34	219,364	14.99
2540 ^{/1}	7.22	0.41	8.33	3,672	-0.92	220,754	0.63
2541 ^{/1}	7.76	7.53	8.40	3,713	1.12	242,177	9.70
2542 ^{/1}	8.58	10.5	7.96	3,705	-0.23	253,018	4.48
2543 ^{/1}	9.51	10.82	7.77	3,861	4.23	285,272	12.75
2544 ^{/1}	10.06	5.82	7.93	3,748	-2.93	299,047	4.83
2545 ^{/1}	10.80	7.33	7.98	3,754	0.16	323,484	8.17
2546 ^{/1}	10.00	-7.36	8.19	3,774	0.55	309,269	-4.39
2547 ^{/2}	12.00	19.95	8.00	4,000	5.97	384,000	24.16
2548 ^{/2}	13.38	11.50	8.10	4,150	3.75	450,000	17.19

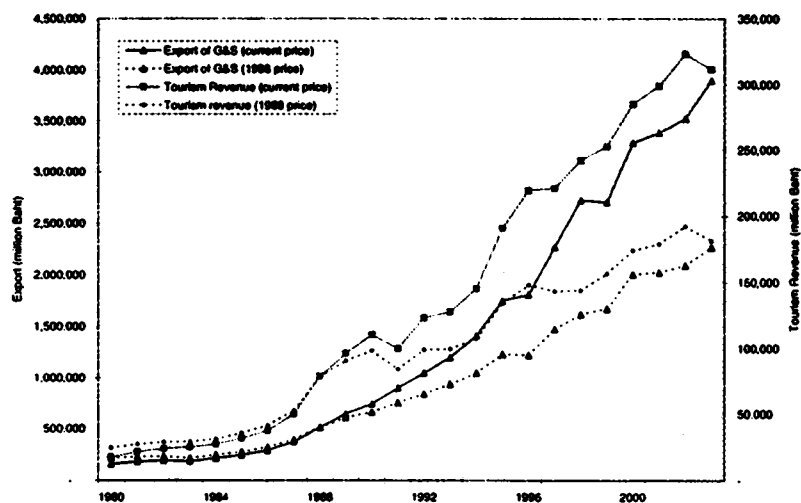
หมายเหตุ : /1=ค่าจริง; /2= แผนกลยุทธ์การท่องเที่ยว ของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา
ที่มา : http://www2.tat.or.th/stat/web/static_index.php (30 สิงหาคม พ.ศ. 2547)

รูปที่ 5-2 : ค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ยของนักท่องเที่ยวต่างชาติระหว่างปี พ.ศ. 2537 - 2546

ที่มา : จากการคำนวณโดยใช้ข้อมูลจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

ถึงแม้ว่าภาคอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจะมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศ ในฐานะที่เป็นแหล่งรายได้จากนักท่องเที่ยวต่างประเทศก็มีผลต่อการจ้างงานและระบบเศรษฐกิจภายในประเทศ แต่รายได้จากภาคท่องเที่ยวก็มีความผันแปรขึ้นอยู่กับปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกประเทศ เช่น GDP อัตราแลกเปลี่ยนเงินตรา ภาวะสงคราม การระบาดของโรค เป็นต้น (Syriopoulos, 1995) การศึกษาเชิงเปรียบเทียบระดับความเสถียรภาพของรายได้จากภาคท่องเที่ยวและรายได้จากการส่งออกสินค้าโดยใช้ค่า Coefficient of Variation (COV) เป็นตัวชี้วัดระดับความแปรปรวนของรายได้ในช่วงปี พ.ศ. 2503-2537 รายได้นักท่องเที่ยวต่างชาติมีความแปรปรวน (โดยเปรียบเทียบกับค่าเฉลี่ยของรายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติ) ใกล้เคียงกับรายได้จากการส่งออกสินค้า โดยค่า COV ของรายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติเท่ากับร้อยละ 143.3 และ COV ของรายได้จากการส่งออกสินค้าเท่ากับร้อยละ 143.0 (Nipon, 1995 cited in TDRI, 1997) สำหรับในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา ปี พ.ศ. 2523 - 2546 เสถียรภาพของรายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติและรายได้จากการส่งออกสินค้ามีแนวโน้มที่ดีขึ้น (ค่า COV น้อยลงเท่ากับร้อยละ 75.2 และร้อยละ 89.1) และในหนึ่งทศวรรษที่ผ่านมา ปี พ.ศ. 2533-2546 รายได้จากทั้งสองแหล่งมีเสถียรภาพมากขึ้น (ค่า COV น้อยลงเท่ากับร้อยละ 37.4 และร้อยละ 48.8) กล่าวโดยสรุปว่า เมื่อเปรียบเทียบความเสถียรภาพของรายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติและรายได้จากการส่งออกสินค้า พบว่า รายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติมีเสถียรภาพที่ดีกว่ารายได้จากการส่งออกสินค้าเล็กน้อย (รูปที่ 5-3)

รูปที่ 5-3 : มูลค่าการส่งออกสินค้าและบริการเปรียบเทียบกับรายได้จากการท่องเที่ยวของประเทศไทยระหว่างปี ค.ศ. 1980 - 2003

ที่มา : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และธนาคารแห่งประเทศไทย

5.2 ผลกระทบของโรคซาร์สที่มีต่อจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยว : วิเคราะห์ด้วยแบบจำลอง SARIMA

เนื่องจากจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยวเป็นข้อมูลอนุกรมเวลา (Time Series) จึงสามารถวิเคราะห์ได้ดีด้วยแบบจำลอง ARIMA แต่เนื่องจากข้อมูลดังกล่าวเป็นข้อมูลรายเดือน ทำให้มีผลของฤดูกาล (Seasonal effect) จึงต้องปรับแบบจำลอง ARIMA ให้สามารถวิเคราะห์ผลของฤดูกาลได้ด้วยจึงกลายเป็นแบบจำลอง SARIMA แล้วนำแบบจำลองดังกล่าวมาศึกษาผลกระทบของโรคซาร์สต่อไป

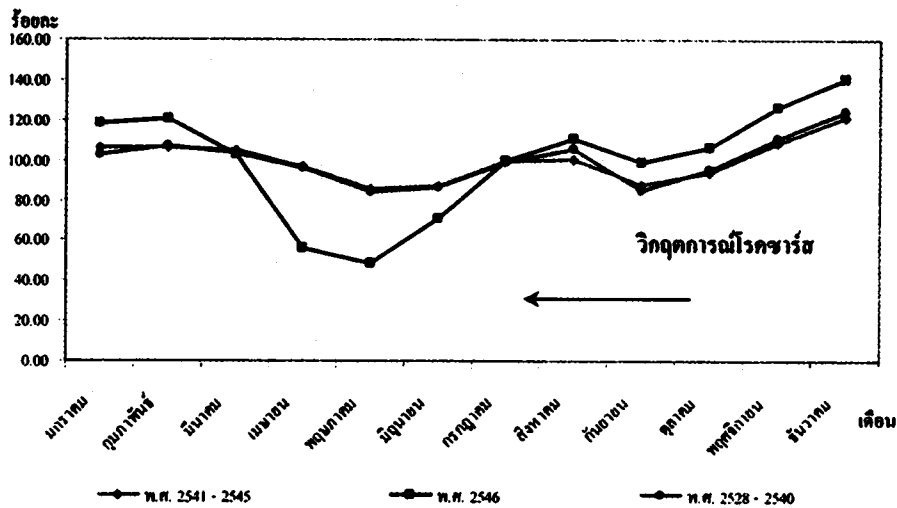
5.2.1 วิธีการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ ใช้ข้อมูลจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เข้ามาประเทศไทยในช่วงระหว่างเดือนมกราคม พ.ศ. 2528 - ธันวาคม พ.ศ. 2545 รวม 216 เดือน จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและจะทำการประมาณค่าสมการพยากรณ์ด้วยวิธีการ Box and Jenkins ซึ่งเป็นวิธีการพยากรณ์ค่าในอนาคตที่พัฒนาและเสนอโดยนักสถิติผู้มีชื่อเสียงสองท่านคือ George E.P. Box และ Gwilym M. Jenkins ในปี พ.ศ. 2513 วิธีนี้เป็นวิธีที่ให้ค่าพยากรณ์ที่ดี คือ มีค่าเฉลี่ยของความคลาดเคลื่อนกำลังสอง (Mean Square Error : MSE) ของการพยากรณ์ต่ำกว่าวิธีอื่นเหมาะสมกับการพยากรณ์ไปข้างหน้าในช่วงเวลาสั้นๆ และต้องมีอนุกรมเวลาที่ยาวพอสมควร ภายหลังจากได้สมการพยากรณ์แล้วจะประมาณค่าจำนวนนักท่องเที่ยวต่างประเทศที่เข้ามาในประเทศไทยปี พ.ศ. 2546 เป็นรายเดือน ต่อมาจะคำนวณหาจำนวนนักท่องเที่ยวที่ลดลงในช่วงเดือนมีนาคม - มิถุนายน และนำข้อมูลดังกล่าวไปคำนวณหามูลค่ารายได้ที่สูญหายไปในช่วงเวลาดังกล่าว ซึ่งในที่นี้ได้มีข้อสมมติว่าถ้าหากไม่เกิดวิกฤตการณ์โรคซาร์ส จำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เข้ามาเที่ยวในประเทศไทยน่าจะมีจำนวนไม่แตกต่างจากค่าพยากรณ์ ซึ่งรายละเอียดของแบบจำลอง ARIMA และ SARIMA ได้กล่าวไว้ในภาคผนวก

5.2.2 ผลการประเมินจำนวนนักท่องเที่ยวที่ลดลงจากผลของโรคซาร์ส

วิกฤตการณ์โรคซาร์สได้ทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เข้ามาในประเทศไทยลดลงเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับดัชนีฤดูกาลของปี พ.ศ. 2546 กับช่วงปี พ.ศ. 2541 - 2545 และ พ.ศ. 2528 - 2545 พบว่า ช่วงที่เกิดวิกฤตการณ์โรคซาร์ส (มีนาคม - มิถุนายน) เป็นช่วงที่จำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติลดลงอย่างเห็นได้ชัดเจน แต่ภายหลังจากวิกฤตการณ์โรคซาร์สจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เข้ามาในประเทศไทยก็เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว สาเหตุหนึ่งมาจากการที่ภาครัฐและเอกชนร่วมมือกันส่งเสริมการตลาดโดยใช้มาตรการด้านราคาเพื่อดึงดูด

นักท่องเที่ยวผนวกกับภาพลักษณ์ด้านความปลอดภัยในประเทศที่รัฐบาลได้พยายามนำเสนอในการจัดประชุมเอเปคในเดือนตุลาคม รวมทั้งการเปิดบริการของสายการบินราคาประหยัดในช่วงปลายปี ทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เข้ามาในประเทศไทยเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 13.3 (ช่วงเดือน กรกฎาคม - ธันวาคม)

รูปที่ 5-4 : ดัชนีฤดูกาลของจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เข้ามาเที่ยวในประเทศไทย

ที่มา : จำนวนโดยใช้ข้อมูลจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

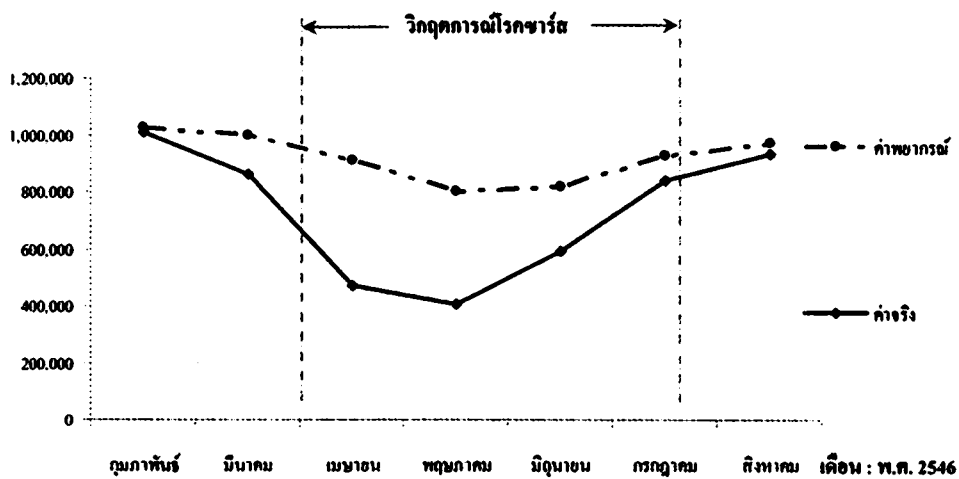
จากรูปจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าวิกฤตการณ์โรคซาร์สทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เข้ามาในประเทศไทยลดลง การลดลงดังกล่าวย่อมทำให้ประเทศไทยสูญเสียรายได้ที่ควรจะได้รับและทำให้ภาคเศรษฐกิจต่างๆ ได้รับผลกระทบดังกล่าวด้วยโดยเฉพาะภาคธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ดังนั้นในที่นี้จะทำการประเมินจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่ลดลงจากวิกฤตการณ์โรคซาร์ส โดยสมมติให้จำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เข้ามาในประเทศไทยในช่วงเดือนมีนาคม-มิถุนายน เป็นไปตามค่าประมาณที่ได้จากสมการพยากรณ์ในรูปแบบ SARIMA (1,1,1) (0,1,1)₁₂ และนำค่าพยากรณ์ที่ได้มาคำนวณหาความแตกต่างและเปอร์เซ็นต์ความแตกต่างระหว่างค่าจริงที่เกิดขึ้นในกรณีที่เกิดวิกฤตการณ์โรคซาร์ส และค่าพยากรณ์ที่ได้จากสมการพยากรณ์ แล้วนำจำนวนนักท่องเที่ยวที่ลดลงไปคูณกับจำนวนวันพักเฉลี่ยและจำนวนค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อวันในช่วงเดือนมีนาคม-มิถุนายน ของนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เข้ามาในประเทศไทยในปี พ.ศ. 2545 (โดยสมมติให้นักท่องเที่ยวต่างชาติที่เข้ามาเที่ยวในประเทศไทยในปี พ.ศ. 2545 ในช่วงเดือนมีนาคม-มิถุนายน มีจำนวนวันพักเฉลี่ยและค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อวันไม่แตกต่างกัน) สามารถแสดงผลการคำนวณความสูญเสียได้ดังนี้

ตารางที่ 5-2 : ผลการประเมินความสูญเสียที่เกิดจากวิกฤตการณ์โรคซาร์ส

ปี พ.ศ.	เดือน	จำนวนนักท่องเที่ยว (คน)			เปอร์เซ็นต์ ความ แตกต่าง	จำนวนวัน พักเฉลี่ย (วัน/ครั้ง)	รายได้ที่ สูญเสีย (ล้านบาท)
		ค่า พยากรณ์	ค่าจริง	ความ แตกต่าง			
2546	มีนาคม	994,704	861,259	-133,445	-13.42	8.52	4,268
2546	เมษายน	910,455	470,969	-439,486	-48.27	7.89	13,016
2546	พฤษภาคม	802,591	404,563	-398,028	-49.59	7.32	10,937
2546	มิถุนายน	816,515	591,164	-225,351	-27.60	7.44	6,294
รวม 4 เดือน		3,524,265	2,327,955	-1,196,310	-34.72 ¹	7.79 ¹	34,515

หมายเหตุ : 1 ค่าเฉลี่ย

ที่มา : จากการคำนวณ

รูปที่ 5-5 : ค่าจริงและค่าพยากรณ์ของจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เข้ามาเที่ยวในประเทศไทย

ที่มา : จากการคำนวณ

ตารางที่ 5-3 : ผลการประเมินความสูญเสียที่เกิดจากวิกฤตการณ์โรคซาร์ส แยกตามประเภท
รายจ่ายของนักท่องเที่ยว

ปี พ.ศ.	เดือน	ค่าเรือของ ที่ระลึก	ค่า ที่พัก	ค่าอาหารและ เครื่องดื่ม	ค่าใช้จ่ายเพื่อ การเดินทาง	ค่าใช้จ่ายเพื่อ การเดินทาง	ค่าใช้จ่าย อื่น
2546	มีนาคม	1,214	1,145	720	521	359	310
2546	เมษายน	3,702	3,491	2,195	1,589	1,095	945
2546	พฤษภาคม	3,110	2,933	1,844	1,335	920	794
2546	มิถุนายน	1,790	1,688	1,061	768	529	457
รวม 4 เดือน		9,816	9,257	5,820	4,213	2,903	2,506

ที่มา : จากการคำนวณ

จากตารางที่ 5-2 และรูปที่ 5-5 พบว่า ในช่วงระหว่างเดือนมีนาคม - มิถุนายน ซึ่งเป็นช่วงที่ประเทศไทยประสบกับวิกฤตการณ์โรคซาร์ส ทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เข้ามาเที่ยวในประเทศไทยลดลงประมาณ 1.20 ล้านคน จากจำนวนที่ควรจะเป็นหรือลดลงเฉลี่ยประมาณร้อยละ 34.72 โดยในเดือนเมษายนและพฤษภาคมเป็นเดือนที่จำนวนนักท่องเที่ยวลดลงมากที่สุดประมาณร้อยละ 48 และ 50 ตามลำดับ หรือการลดลงของจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติทำให้ประเทศไทยสูญเสียรายได้ประมาณ 34,515 ล้านบาท จากจำนวนที่ควรจะเป็น (ในช่วงเดือนมีนาคม - มิถุนายน) และเป็นการสูญเสียในเดือนเมษายนและพฤษภาคมประมาณ 13,000 และ 11,000 ล้านบาท ตามลำดับ

เมื่อพิจารณามูลค่าการสูญเสียรายได้ตามประเภทของรายจ่ายของนักท่องเที่ยว พบว่าในช่วงวิกฤตการณ์โรคซาร์ส ธุรกิจประเภทขายของที่ระลึกและที่พักสูญเสียรายได้ที่ควรจะได้รับจากนักท่องเที่ยวต่างชาติประมาณ 9,800 และ 9,300 ล้านบาท ตามลำดับ รองลงมาเป็นการสูญเสียของธุรกิจอาหารและเครื่องดื่มประมาณ 5,800 ล้านบาท (ดูรายละเอียดในตารางที่ 5-3)

5.3 ผลกระทบของโรคชราที่มีต่อเศรษฐกิจของประเทศไทย

การลดลงของจำนวนนักท่องเที่ยวไม่ได้ก่อให้เกิดเพียงผลกระทบเฉพาะกับรายได้จากการท่องเที่ยวหากยังส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวอื่นๆ ดังนั้นการศึกษานี้จึงจะได้วัดผลกระทบของโรคชราที่เกิดขึ้นกับเศรษฐกิจของประเทศไทย โดยรวมตลอดจนผลกระทบทางสังคมด้วยแบบจำลอง CGE (Computable General Equilibrium)

5.3.1 แบบจำลอง CGE

แบบจำลอง CGE ใช้เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงภายนอกและการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบาย แบบจำลองนี้จะแสดงราคาสินค้าที่เกิดจากดุลยภาพของระบบเศรษฐกิจ ซึ่งดุลยภาพดังกล่าวเกิดขึ้นพร้อมกันทั้งในภาคการผลิตและการบริโภค ซึ่งก็นำไปสู่ดุลยภาพในการจ้างงานและรายได้ แบบจำลอง CGE มีความสามารถในการเชื่อมโยงอุตสาหกรรมต่างๆ ในระบบเศรษฐกิจเข้าด้วยกัน จึงสามารถวัดผลกระทบที่เกิดขึ้น ณ จุดหนึ่งของระบบเศรษฐกิจแล้วกระจายผลไปยังอุตสาหกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องได้ ระบบสมการของแบบจำลอง CGE ประกอบด้วยสมการแสดงเงื่อนไขของดุลยภาพ สมการเชิงพฤติกรรม และข้อจำกัดด้านงบประมาณ

Social Accounting Matrix (SAM) เป็นฐานข้อมูลสำหรับแบบจำลองเศรษฐกิจมหภาค รวมไปถึงแบบจำลอง CGE หลักการสำคัญของ SAM คือรายการทั้งหมดต้องได้ดุลกัน กระแสการไหลของสินค้าและปัจจัยการผลิตจะต้องเท่ากับความต้องการสินค้าและปัจจัยการผลิตของทุกอุตสาหกรรม ซึ่งการได้ดุลเช่นนี้แสดงให้เห็นถึงดุลยภาพของระบบเศรษฐกิจ การสร้าง SAM จำเป็นต้องมียอดประกอบสามด้านคือ บัญชีรายได้ประชาชาติ ตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิต และข้อมูลจากการสำรวจด้านเศรษฐกิจและสังคมในระดับประเทศ

แบบจำลอง CGE ที่สร้างขึ้นสำหรับการศึกษานี้ใช้ฐานข้อมูลจาก SAM 2001 ซึ่งประกอบด้วย บัญชี 1,007 รายการ อุตสาหกรรม 79 สาขา และกลุ่มครัวเรือน 20 กลุ่ม ซึ่งแยกตามระดับรายได้และการประกอบอาชีพในภาคเกษตรและนอกภาคเกษตร นอกจากนี้ยังประกอบด้วยภาคธุรกิจ ภาครัฐบาล การบริโภคของครัวเรือน การลงทุนภาคเอกชน การใช้จ่ายภาครัฐ การออม การท่องเที่ยว และอื่นๆ

การศึกษานี้ได้ทำการทดสอบภายใต้สถานการณ์ 2 กรณี ดังนี้

ก) กรณีที่รายได้จากการท่องเที่ยวลดลงร้อยละ 5 (ซึ่งคำนวณได้จากผลต่างของรายรับจากการท่องเที่ยวในปี พ.ศ. 2546 กับ พ.ศ. 2545)

ข) กรณีที่รายได้จากการท่องเที่ยวลดลงร้อยละ 12 (ซึ่งคำนวณได้จากแบบจำลอง SARIMA)

5.3.2 ผลการศึกษา

ผลการศึกษาผลกระทบของโรคซาร์สที่มีต่อเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศไทย ด้วยแบบจำลอง CGE แสดงไว้ในตารางที่ 5-4 และผลกระทบทางสังคมได้แสดงไว้ในตารางที่ 5-5 ดังนี้

ตารางที่ 5-4 : การประเมินผลกระทบของโรคซาร์สที่มีต่อเศรษฐกิจไทย

รายการ	เหตุการณ์ ปกติ (ล้านบาท)	อัตราการเจริญเติบโตเมื่อเทียบกับเหตุการณ์ปกติ (ร้อยละ)	
		ถ้ารายได้จากการท่องเที่ยว ลดลงร้อยละ 5	ถ้ารายได้จากการท่องเที่ยว ลดลงร้อยละ 12
รายได้จากการท่องเที่ยว	313,999	-5.00	-12.00
GDP ภาคเกษตร	604,658	-0.14	-0.33
GDP ภาคอุตสาหกรรม	2,513,138	-0.16	-0.38
GDP ภาคบริการ	2,704,981	-0.24	-0.57
GDP	5,822,776	-0.19	-0.46
การส่งออกสินค้า และบริการทั้งหมด	3,826,830	-0.38	-0.91
การนำเข้าสินค้า และบริการทั้งหมด	3,564,246	-0.17	-0.40
ดุลการค้า	127,996	4.97	11.93
ดุลบริการ	134,588	-11.06	-26.54
ดุลบัญชีเดินสะพัด	191,763	-4.44	-10.66

หมายเหตุ : กรณีที่ 1 จำนวนในกรณีถ้ารายได้จากการท่องเที่ยวลดลงร้อยละ 5 โดยใช้ข้อมูลอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ.2545 และกรณีที่ 2 จำนวนในกรณีถ้ารายได้จากการท่องเที่ยวลดลงร้อยละ 12 ซึ่งเป็นตัวเลขที่คำนวณได้จากแบบจำลอง SARIMA

ที่มา: ฝ่ายนโยบายเศรษฐศาสตร์มหภาค, สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI).

การประเมินผลกระทบของโรคร้ายที่มีต่อเศรษฐกิจของประเทศไทยโดยรวมด้วยแบบจำลอง CGE ในกรณีที่น่าจะได้จากการท่องเที่ยวลดลงร้อยละ 5 และร้อยละ 12 จะทำให้ผลผลิตมวลรวมในประเทศเบื้องต้น (GDP) ลดลงร้อยละ 0.19 และร้อยละ 0.46 ตามลำดับ หรือ ประมาณ 11,150 และ 26,780 ล้านบาท ตามลำดับ ภาคบริการจะได้รับผลกระทบให้หดตัวร้อยละ 0.24 และ 0.57 ตามลำดับ ส่วนภาคอุตสาหกรรมได้รับผลกระทบน้อยกว่าโดยมีอัตราการหดตัวร้อยละ 0.16 และ 0.38 ตามลำดับ ในขณะที่ภาคเกษตรดูเหมือนจะได้รับผลกระทบน้อยที่สุดโดยมีอัตราการหดตัวเพียงร้อยละ 0.14 และ 0.33 ตามลำดับ

ผลกระทบของโรคร้ายยังมีการส่งออกและนำเข้าสินค้าและบริการของประเทศไทยอีกด้วย โดยการส่งออกถูกจุดให้หดตัวลงร้อยละ 0.38 และ 0.91 ตามลำดับ สิ่งที่น่าเป็นอันตรรกการหดตัวที่มากกว่าการลดลงของ GDP ในภาคบริการซึ่งเป็นเพราะรายได้จากการท่องเที่ยวก็คือการส่งออกบริการนั่นเอง ดังนั้นจึงได้รับผลกระทบโดยตรงและเป็นที่น่าแปลกใจที่การนำเข้าสินค้าและบริการก็ลดลงไปด้วยในอัตราร้อยละ 0.17 และ 0.40 ตามลำดับ ซึ่งอาจเป็นเพราะการชะลอตัวของเศรษฐกิจไทยโดยรวมทำให้ความต้องการซื้อสินค้าทุนจากต่างประเทศลดลง อย่างไรก็ตามดุลการค้ากลับดีขึ้นเนื่องจากผลกระทบทำให้การนำเข้าลดลง มากกว่าการส่งออก

ในส่วนของดุลบริการพบว่าขาดดุลมากยิ่งขึ้นถึงร้อยละ 11.06 และร้อยละ 26.54 ตามลำดับ ซึ่งถือได้ว่าเป็นตัวเลขที่ค่อนข้างสูงมากเพราะดุลบริการของประเทศไทยซึ่งหารายได้จากการท่องเที่ยวเป็นหลักและผลจากการขาดดุลบริการนี้ทำให้ดุลบัญชีเดินสะพัดขาดดุลเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 4.44 และ 10.66 ตามลำดับ อีกด้วย

ตารางที่ 5-5 : การประเมินผลกระทบทางสังคมของโรคซาร์สในประเทศไทย

รายการ	เหตุการณ์ปกติ (ล้านบาท)	อัตราการเติบโตเมื่อเทียบกับเหตุการณ์ปกติ (ร้อยละ) ถ้ารายได้จากการท่องเที่ยวลดลงร้อยละ 12
รายได้จากการท่องเที่ยว	313,999	-12.00
กลุ่มรายได้		
กลุ่มผู้มีรายได้สูงสุด (ร้อยละ 20)	สัดส่วนรายได้ ร้อยละ 57.75	-0.01
กลุ่มผู้มีรายได้สูงรองลงมา (ร้อยละ 20)	สัดส่วนรายได้ ร้อยละ 19.75	0.00
กลุ่มผู้มีรายได้ปานกลาง (ร้อยละ 20)	สัดส่วนรายได้ ร้อยละ 11.39	0.02
กลุ่มผู้มีรายได้ต่ำรองลงมา (ร้อยละ 20)	สัดส่วนรายได้ ร้อยละ 7.20	0.03
กลุ่มผู้มีรายได้ต่ำที่สุด (ร้อยละ 20)	สัดส่วนรายได้ ร้อยละ 3.91	0.03
การกระจายรายได้		
ภาคเกษตร กลุ่มที่ 1	46,091	-0.64
ภาคเกษตร กลุ่มที่ 2	68,208	-0.62
ภาคเกษตร กลุ่มที่ 3	79,840	-0.61
ภาคเกษตร กลุ่มที่ 4	84,903	-0.61
ภาคเกษตร กลุ่มที่ 5	88,244	-0.60
ภาคเกษตร กลุ่มที่ 6	84,145	-0.60
ภาคเกษตร กลุ่มที่ 7	87,309	-0.61
ภาคเกษตร กลุ่มที่ 8	79,133	-0.59
ภาคเกษตร กลุ่มที่ 9	74,854	-0.57
ภาคเกษตร กลุ่มที่ 10	152,995	-0.59

ที่มา: ฝ่ายนโยบายเศรษฐกิจอุตสาหกรรมภาค, สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI).

ตารางที่ 5-5 (ต่อ) : การประเมินผลกระทบทางสังคมของโรคซาร์สในประเทศไทย

รายการ	เหตุการณ์ปกติ (ล้านบาท)	อัตราการเติบโตเมื่อเทียบกับเหตุการณ์ปกติ (ร้อยละ) ถ้ารายได้จากการท่องเที่ยวลดลงร้อยละ 12
นอกภาคเกษตร กลุ่มที่ 1	9,662	-0.68
นอกภาคเกษตร กลุ่มที่ 2	21,974	-0.68
นอกภาคเกษตร กลุ่มที่ 3	38,894	-0.68
นอกภาคเกษตร กลุ่มที่ 4	64,904	-0.69
นอกภาคเกษตร กลุ่มที่ 5	99,966	-0.69
นอกภาคเกษตร กลุ่มที่ 6	152,775	-0.69
นอกภาคเกษตร กลุ่มที่ 7	222,695	-0.70
นอกภาคเกษตร กลุ่มที่ 8	348,147	-0.69
นอกภาคเกษตร กลุ่มที่ 9	562,948	-0.69
นอกภาคเกษตร กลุ่มที่ 10	1,364,539	-0.69
ครัวเรือนทั้งหมด	3,732,226	-0.67

ที่มา: ฝ่ายนโยบายเศรษฐกิจมหภาค, สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI).

ในส่วนของผลกระทบทางสังคมนั้น ได้ทำการศึกษาเฉพาะกรณีที่รายได้จากการท่องเที่ยวลดลงร้อยละ 12 (ตารางที่ 5-5) ซึ่งพบว่าเฉพาะกลุ่มผู้มีรายได้สูงที่สุดร้อยละ 20 แรกเท่านั้นที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตการณ์โรคซาร์ส สังเกตได้ว่ากลุ่มนี้เป็นเพียงกลุ่มเดียวที่มีรายได้ลดลง (ร้อยละ 0.01) ทั้งนี้เพราะกิจการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวให้ผลประโยชน์กับคนกลุ่มนี้มากที่สุด เพราะครองรายได้ถึงร้อยละ 57.75 ของทั้งประเทศจึงไม่สามารถหลีกเลี่ยงผลของการหดตัวของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวได้

ในส่วนของการกระจายรายได้ พบว่า ครัวเรือนในภาคเกษตรจะมีรายได้ลดลงระหว่างร้อยละ 0.57 ถึงร้อยละ 0.64 ในขณะที่ครัวเรือนนอกภาคเกษตรจะมีรายได้ลดลงระหว่างร้อยละ 0.68 ถึงร้อยละ 0.70 ซึ่งเมื่อคำนวณค่าเฉลี่ยของรายได้ที่ลดลงจากทุกครัวเรือนแล้วพบว่ามียอดการลดลงประมาณร้อยละ 0.67 ตัวเลขดังกล่าวเป็นไปตามที่คาดการณ์ไว้ เพราะการท่องเที่ยวส่งผลต่อครัวเรือนนอกภาคเกษตรซึ่งประกอบอาชีพด้านการท่องเที่ยวมากกว่าและสอดคล้องกับการลดลงของ GDP นอกภาคเกษตร (ทั้งภาคบริการและภาคอุตสาหกรรม) ที่ลดลงในอัตราที่มากกว่า GDP ของภาคเกษตร ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า วิกฤตการณ์โรคซาร์สส่งผลกระทบต่อผู้นอกภาคเกษตรมากกว่าในภาคเกษตร

5.4 สรุป

การศึกษาครั้งนี้เป็นการประยุกต์ใช้แบบจำลองการพยากรณ์มาใช้ในการประเมินมูลค่าความสูญเสียจากวิกฤตการณ์โรคซาร์สที่มีผลต่อธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว โดยประยุกต์ใช้แบบจำลองพยากรณ์ SARIMA และแบบจำลอง CGE ซึ่งจากการประเมินพบว่าวิกฤตการณ์โรคซาร์ส ทำให้นักท่องเที่ยวต่างประเทศลดลงจากจำนวนที่ควรจะเป็นประมาณ 1.20 ล้านคน หรือลดลงเฉลี่ยร้อยละ 34.72 และประเทศไทยสูญเสียรายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติจากจำนวนที่ควรจะเป็นประมาณ 35,000 ล้านบาท หรือทำให้รายได้จากการท่องเที่ยวลดลงร้อยละ 12 ต่อปี โดยธุรกิจขายของที่ระลึกและที่พักเป็นธุรกิจที่มีการสูญเสียรายได้ที่ควรจะได้รับมากที่สุด

เมื่อทำการศึกษาด้วยแบบจำลอง CGE ในสองกรณีคือ กรณีที่รายได้จากการท่องเที่ยวลดลงร้อยละ 5 (จากการเปลี่ยนแปลงของรายได้จากการท่องเที่ยวซึ่งรายงานโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย) และร้อยละ 12 (จากการคำนวณด้วย SARIMA) พบว่า ผลผลิตมวลรวมในประเทศเบื้องต้น (GDP) ลดลงร้อยละ 0.19 และร้อยละ 0.46 หรือประมาณ 11,150 และ 26,780 ล้านบาท ตามลำดับ ภาคบริการจะได้รับผลกระทบให้หดตัวลงมากกว่าภาคอุตสาหกรรม และดุลการบริการจะขาดดุลมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ผลกระทบทางสังคมยังทำให้รายได้ของครัวเรือนโดยเฉลี่ยลดลงประมาณร้อยละ 0.67 ซึ่งครัวเรือนนอกภาคเกษตรได้รับผลกระทบมากกว่าครัวเรือนในภาคเกษตร

บทที่ 6

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง

การท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นองค์ประกอบสำคัญมีชื่อเรียกต่างๆ อย่างหลากหลาย ได้แก่ การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-based Tourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน (Community-based Ecotourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro - tourism) และการท่องเที่ยวแบบพักร่วมกับชาวบ้าน (Home Stay) ซึ่งรูปแบบลักษณะของการให้บริการนั้นใกล้เคียงกัน คือ เป็นการท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นองค์ประกอบสำคัญทั้งในด้านการดำเนินการ การบริหารจัดการ การตัดสินใจ และการจัดการผลประโยชน์ การจัดการท่องเที่ยวชุมชนส่วนใหญ่อาศัยปัจจัยเกื้อหนุนจากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ประเพณีวัฒนธรรม และกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้น ปัจจุบันมีหลายชุมชนที่ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนของตนเอง ซึ่งผลจากการดำเนินการดังกล่าวได้ก่อให้เกิดผลประโยชน์ตามมาทั้งทางตรงและทางอ้อม นั่นคือ ทางตรง ก่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน ในทางอ้อม ก่อให้เกิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของท้องถิ่นและก่อให้เกิดการพัฒนาสาธารณประโยชน์ของชุมชนอีกด้วย (พจนา สวนศรี, 2546)

ในบทนี้จะกล่าวถึงการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งนักวิจัยของแต่ละประเทศจะเลือกศึกษาชุมชนที่มีการจัดการท่องเที่ยวและมีนักท่องเที่ยวต่างชาติเข้าไปเยือน เพื่อหารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวที่ดีตามหลักเกณฑ์ที่นักวิจัยแต่ละประเทศกำหนด สปป.ลาว ได้เลือกศึกษา 3 พื้นที่ คือ ชุมชนน้ำฮ้ำ ชุมชนภูเขาควย และชุมชนภูซางแยและดงภูเวียง กัมพูชาเลือกศึกษา 3 พื้นที่ ได้แก่ Yeak Laom, Phnom Chisor และ Chambok ส่วนในประเทศไทยนั้นได้เลือกศึกษา 7 พื้นที่ คือ บ้านม้งท่าปอง บ้านผานกกก บ้านแม่กลางหลวง บ้านห้วยแม่ซ้าย บ้านห้วยอี บ้านอุ้มยอม และบ้านปลายโพงพาง

6.1 สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว)

การพัฒนาการท่องเที่ยวในส่วนของ สปป.ลาว นั้น ดำเนินการโดยภาครัฐและภาคเอกชน นับเป็นเรื่องที่ดีที่การท่องเที่ยวเข้ามามีบทบาทในสังคมของ สปป.ลาว มากขึ้น เพราะนอกจากจะทำให้เกิดการใช้จ่ายที่อย่างเหมาะสมแล้ว การท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นยังช่วยแก้ปัญหาความยากจน และกระตุ้นให้เกิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่นมากขึ้น เนื่องจากสิ่งเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นทรัพยากรพื้นฐานที่สำคัญสำหรับการท่องเที่ยวของชุมชน

การจัดการท่องเที่ยวในชุมชน ถือได้ว่าเป็นกิจกรรมที่ยังใหม่สำหรับ สปป.ลาว ดังนั้นจึงมีเพียงชุมชนไม่กี่แห่งที่มีการจัดการท่องเที่ยวในลักษณะดังกล่าวขึ้น ตัวอย่างพื้นที่หรือชุมชนที่มีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน้ำฮ่า การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนภูเขาควาย และการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนภูซางแะและดงภูเวียง ซึ่งทุกแห่งกำลังอยู่ในระหว่างการพัฒนา รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและผู้วิจัยได้เลือกทำการศึกษาใน 3 พื้นที่นี้ด้วย

จากการศึกษาวิเคราะห์การจัดการท่องเที่ยวที่ดี (Good Practice) ในชุมชนที่มีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของ สปป.ลาว 3 แห่ง พบว่าการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน้ำฮ่านั้นมีการจัดการในด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ดี (Good Product Development) การจัดการองค์กรและการมีส่วนร่วมที่ดี (Good Organization and Participation) และการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดี (Good Environment) ส่วนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนภูเขาควาย ภูซางแะและดงภูเวียงนั้นมีการจัดการที่ดีในเรื่องของการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Good Planning of Community-based Tourism Development)

6.1.1 การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนน้ำฮ่า (Nam Ha Community-based Ecotourism)

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ดี

สำหรับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ดีของชุมชนน้ำฮ่า นั้น เนื่องมาจากชุมชนได้มีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ได้แก่

- ก) โปรแกรมเดินทาง 3 วัน ในน้ำหมัดเก่า - น้ำหมัดใหม่ (Nammatt Kao - Nammatt Mai 3 day-Trek)
- ข) โปรแกรมเดินทาง 2 วัน ในบ้านนาแลน (Ban Nalan 2-day Trek)
- ค) โปรแกรมเดินทาง 1 วัน ในบ้านเปียงงาม (Ban Pieng Ngam 1-day trek)
- ง) โปรแกรมการเดินทางโดยเรือ 1 วัน ในสบตุ่ย (Sop Dtui 1-day boat trip)

นอกจากกิจกรรมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจแล้ว องค์ประกอบของการจัดการการท่องเที่ยวที่ดีในชุมชนน้ำฮ้ำ ยังประกอบด้วย

- การให้บริการการท่องเที่ยวของหมู่บ้านในลักษณะหมุนเวียนทำให้แต่ละครอบครัวมีรายได้ที่แน่นอน
- ห้ามไม่ให้มีการลักลอบขายของป่าและสัตว์ป่า ตลอดจนเงินของโบราณต่างๆ อย่างเข้มงวด
- มีการปฐมนิเทศนักท่องเที่ยวทั้งหมดเกี่ยวกับเรื่องการรักษาวัฒนธรรม การดูแลสิ่งแวดล้อม รวมถึงเรื่องการรักษาความปลอดภัยอย่างเคร่งครัดก่อนออกเดินทาง
- นักท่องเที่ยวมีการตอบรับที่ดีหลังจบการท่องเที่ยว
- มีกลุ่มหรือหน่วยงานที่ดูแลชุมชนโดยเฉพาะอยู่ในพื้นที่
- มีการพิจารณาความสามารถในการรองรับและขนาดของกลุ่มท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม
- การรวมราคาสินค้าของที่ระลึกไว้ในราคาทัวร์ซึ่งนอกจากจะทำให้สินค้าขายได้แล้วยังสามารถสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวอีกด้วย
- ชาวบ้านและชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการท่องเที่ยว
- วิธีการเดินทางจะใช้เฉพาะการเดินทางตามแบบของท้องถิ่นเท่านั้น เป็นการอนุรักษ์วิถีชีวิตของท้องถิ่น
- การท่องเที่ยวช่วยสนับสนุนและส่งเสริมกองทุนสำหรับใช้ในการป้องกัน ดูแล และจัดการพื้นที่
- การท่องเที่ยวทำให้เกิดการจ้างงานในท้องถิ่นตั้งแต่ระดับจังหวัดไปจนถึงระดับหมู่บ้าน
- การสงวนรักษาสภาพธรรมชาติตั้งอยู่บนพื้นฐานของอุปสงค์ด้านการท่องเที่ยว
- มีการจำกัดการใช้สินค้าหรือผลิตภัณฑ์นำเข้า ชยะทั้งหมดจะนำกลับออกมาด้วย
- การท่องเที่ยวถือเป็นการศึกษาเรียนรู้ทั้งของนักท่องเที่ยวและชาวบ้านในพื้นที่ โดยทั้งสองฝ่ายจะได้รับประโยชน์จากการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม

การจัดการองค์กรและการมีส่วนร่วมที่ดี

หลักเกณฑ์การพิจารณาที่ทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน้ำฮ้ำมีการจัดการองค์กรและการมีส่วนร่วมที่ดีนั้น พิจารณาจากร้อยละของครัวเรือนที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว การรวมตัวเป็นองค์กรและรูปแบบการจัดสรรรายได้หรือผลประโยชน์ รวมทั้งการนำเทคนิควิธีการที่ดีมาใช้ในการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน การจัดการด้านพื้นที่ และการจัดการชยะต่างๆ ด้วย

โปรแกรมการเดินทางสองวันสู่หมู่บ้านน้ำหมัดเก่า-น้ำหมัดใหม่นั้น ส่วนใหญ่แล้ว จะขายให้กับนักท่องเที่ยวอิสระที่เข้ามาท่องเที่ยวในหลวงน้ำทาโดยการท่องเที่ยวหลักที่สำคัญ คือ การท่องเที่ยวโดยชุมชนภายในแขวง เส้นทางการท่องเที่ยวจะเริ่มต้นตั้งแต่ทางต้นน้ำ ซึ่งตั้งอยู่ห่างจากถนนทางเท้า ซึ่งเชื่อมระหว่างหลวงน้ำทากับเมืองสิงห์ห่างจากเมืองหลวงน้ำทา ไปทางทิศเหนือ 20 กิโลเมตร

หน่วยงานที่ให้การดูแล ได้แก่ สำนักงานการท่องเที่ยวท้องถิ่นของจังหวัดหลวงน้ำทา (The Luang Namtha Provincial Tourism Office : PTO) ซึ่งเป็นหน่วยงานรัฐบาล และมีหน่วยงาน Nam Ha Ecoguide Service ทำหน้าที่ดูแล ควบคุมเกี่ยวกับการให้บริการ นำเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในการเดินทางท่องเที่ยวแบบเดินป่า

สำหรับในส่วนของการท่องเที่ยวภาคเอกชนนั้น ได้มีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวสู่หลวงน้ำทาในรูปแบบของแพ็คเกจทัวร์ อย่างไรก็ตามตลาดการท่องเที่ยวในรูปแบบของการเดินป่าส่วนใหญ่เป็นกลุ่ม backpacker การประชาสัมพันธ์ก็เป็นในลักษณะของการพูดต่อกันไปแบบปากต่อปากอย่างไม่เป็นทางการ

สำหรับการเดินทางทั้งหมดนั้นจะต้องใช้บริการนำเที่ยวจากไกด์ของสำนักงานการท่องเที่ยวท้องถิ่นของแขวงหลวงน้ำทา (PTO' Nam Ha Ecoguide Service) ซึ่งจะจำกัดจำนวนของนักท่องเที่ยวกลุ่มละ 8 คน แต่ละกลุ่มจะมีไกด์จำนวน 3 คน โดยจะเป็นไกด์ที่มาจากในเมือง 2 คน และมาจากหมู่บ้านดอนไซ ซึ่งตั้งอยู่ทางต้นน้ำอีก 1 คน การเดินทางจะทำเพียง 2 ครั้งต่อสัปดาห์ ราคาสำหรับโปรแกรมท่องเที่ยว 3 วัน รวมทั้งหมดคือ 36 ดอลลาร์สหรัฐฯ ต่อคน (ระยะทาง ที่ใช้ในการเดินป่า 25 กิโลเมตร) รวมค่าอาหารในแต่ละมื้อ ค่าเดินทาง ค่าธรรมเนียมในการเดินทาง (NPA trekking permit) ค่าไกด์นำเที่ยว และค่าที่พัก ในหมู่บ้าน

การลงทุนในหมู่บ้านนั้น เริ่มแรกจะเป็นการลงทุนในเรื่องของโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ได้แก่ บ้านพัก ห้องน้ำและห้องส้วม โดยโครงการนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากรัฐบาลของประเทศนิวซีแลนด์และญี่ปุ่น โดย Nam Ha Ecotourism Project (NHEP) ร่วมกับรัฐบาลลาว และองค์การยูเนสโก

ชาวบ้านและคนในท้องถิ่นจะได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการจัดการต้อนรับนักท่องเที่ยวการดูแลเพื่อป้องกันผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นต่อความหลากหลายทางชีวภาพ และวัฒนธรรม การมีส่วนร่วมในการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ชาวบ้านจะเป็นผู้จัดการ สิ่งอำนวยความสะดวกของหมู่บ้านและการให้บริการต่างๆ แก่นักท่องเที่ยวเองทั้งหมด โดยจะมีการแบ่งกลุ่มกันทำงานในหน้าที่ต่างๆ หมุนเวียนกันไป ได้แก่ หน้าที่ในการจัดเตรียมอาหาร การให้บริการนำเที่ยว การทำงานฝีมือ และการทำความสะอาดบ้านพักสำหรับนักท่องเที่ยว

รายได้จากค่าที่พักจะนำไปเป็นกองทุนของหมู่บ้านซึ่งชุมชนจะบริหารจัดการกันเอง ส่วนรายได้จากการขายงานฝีมือ อาหารและบริการนำเที่ยวนั้นจะเป็นของเจ้าของสินค้า หรือ ผู้ให้บริการโดยตรง

ก่อนออกเดินทางท่องเที่ยวในแต่ละครั้ง นักท่องเที่ยวจะต้องเข้ารับการปฐมุนิเทศ เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดผลกระทบต่อวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นน้อยที่สุด รวมทั้งในเรื่องของความปลอดภัยในการเดินทางด้วย

สำนักงานการท่องเที่ยวแขวงหลวงน้ำทา (PTO) ยังเน้นความสำคัญในเรื่องของนโยบาย เกี่ยวกับขยะซึ่งหากใครนำสิ่งใดเข้ามาจะต้องนำสิ่งนั้นออกไปด้วย เช่น ถังน้ำขวดน้ำพลาสติกเข้ามา ก็ต้องนำขวดน้ำพลาสติกที่ใช้แล้วออกไปด้วย จึงมีการจำกัดการใช้สินค้าและอาหารที่ไม่ใช่ของท้องถิ่นอย่างเข้มงวด อาหารที่อนุญาตให้รับประทานในระหว่างการท่องเที่ยวจะเป็นอาหารลาว หรืออาหารที่ทำขึ้นในท้องถิ่นเท่านั้น นักท่องเที่ยวจะอาบน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติตามวิถีชีวิต แบบลาว ระหว่างการเดินทางไกด์จะดูแลกลุ่มนักท่องเที่ยวให้เดินไปตามเส้นทางที่กำหนดไว้ โดยให้รับกวนพืชและสัตว์ที่อยู่ในบริเวณเหล่านั้นน้อยที่สุด มีการห้ามซื้อขายของป่า หรือสัตว์ป่าอย่างเข้มงวด เช่นเดียวกับการห้ามไม่ให้ซื้อขายของโบราณที่เป็นมรดกตกทอด ในแต่ละครอบครัวด้วย อย่างไรก็ตาม ได้มีการสนับสนุนให้มีการซื้อขายสินค้าที่ผลิตขึ้นมาใหม่ เพื่อช่วยเหลือส่งเสริมให้ช่างฝีมือในท้องถิ่นมีรายได้เพิ่มมากขึ้น และเป็นการอนุรักษ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านี้ไว้ด้วย

สิ่งดึงดูดสำคัญในการท่องเที่ยวแบบเดินป่า คือโอกาสที่จะได้รับประสบการณ์และเรียนรู้ เกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมของชาวอาข่าที่มีวิถีชีวิตที่น่าตื่นตาตื่นใจและประทับใจ ในธรรมชาติของป่าไม้และภูเขาบนเขตป่าสงวนของน้ำฮ่า (Nam Ha National Protected Area : NPA) ในตอนเช้าตรู่วันที่สองของการเดินทาง นักท่องเที่ยวและไกด์ท้องถิ่นจะเดินทาง เข้าสู่เขตสงวนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบนพื้นที่ 100 เฮคเตอร์ ซึ่งชาวบ้านน้ำหมัดเก่าเป็นผู้ก่อตั้ง ที่นัไกด์ท้องถิ่นจะสาธิตเทคนิควิธีการล่าสัตว์แบบพื้นเมือง อาทิ การทำกับดักสัตว์โดยใช้ไม้ไผ่ สาธิตวิธีการเรียกนกและนำชมพืชสมุนไพรต่างๆ ที่สามารถนำมาเป็นยารักษาโรคให้นักท่องเที่ยว ได้ชมกันอีกด้วย

หลังอาหารค่ำจะมีกิจกรรมการนวดแบบชาวอาข่าจากชาวบ้านที่เป็นเจ้าภาพ หรือ เจ้าของบ้านให้แก่นักท่องเที่ยว ชาวบ้านจะสาธิตวิธีการทำการเกษตรบนที่สูงและการผลิตสินค้า งานฝีมือ ซึ่งการแสดงหรือสาธิตต่างๆ จะขึ้นอยู่กับฤดูกาลด้วยถ้าในระหว่างการท่องเที่ยว ตรงกับการจัดเทศกาลหรืองานประเพณีต่างๆ ของชาวบ้าน นักท่องเที่ยวก็จะได้รับเชิญให้เข้าร่วม กิจกรรมเหล่านั้นด้วย อย่างไรก็ตามจะไม่มีการจัดกิจกรรมเป็นพิเศษ (Special performance) ขึ้นสำหรับนักท่องเที่ยวแต่อย่างใด ทั้งสองหมู่บ้านนี้ยังไม่มีไฟฟ้าใช้ ไม่มีท่อส่งน้ำ ร้านค้า และร้านอาหาร ซึ่งจะช่วยให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ประสบการณ์การใช้ชีวิตในป่าอย่างแท้จริง

ผลกำไรทางการเงินจากกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบทวิร์ป่า (Trekking tour)

ตารางที่ 6-1 : ตัวอย่างรายได้ในแต่ละไตรมาส จากการท่องเที่ยวของหมู่บ้านน้ำหมัดเก่า - น้ำหมัดใหม่ สปป.ลาว ในปี พ.ศ. 2545

น้ำหมัดเก่า		น้ำหมัดใหม่	
จำนวนครัวเรือนที่มีรายได้จากการท่องเที่ยว (n = 35)	US \$ 248.00	จำนวนครัวเรือนที่มีรายได้จากการท่องเที่ยว (n = 31)	US\$ 168.00
รายได้จากที่พัก (กองทุนหมู่บ้าน)	US \$ 121.00	รายได้จากที่พัก (กองทุนหมู่บ้าน)	US \$ 121.00
รายได้รวมจาก Ecotourism	US \$ 369.00	รายได้รวมจาก Eco tourism	US \$ 289.10
รายได้รวมจาก N Ecotourism	US \$ 1,634.40	รายได้รวมจาก Non Eco tourism *	US \$ 394.00
รวมรายได้ทั้งหมดของหมู่บ้าน	US \$ 2,003.40	รวมรายได้ทั้งหมดของหมู่บ้าน	US \$ 683.10
1 US\$ = 9,000 กีบ, ธันวาคม 2545			

หมายเหตุ : * รายได้ที่ไม่ได้มาจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นมาจากการขายเครื่องทอผ้า ปลูกสัตว์ กระวาน พืชผัก งานฝีมือ และอื่นๆ

ที่มา : Luang Namtha Provincial Tourism Office Report, 2002.

จากตารางที่ 6-1 แสดงให้เห็นผลกำไรทางการเงินที่ได้รับจากการจัดการท่องเที่ยวแบบ Trekking tour ในหมู่บ้านน้ำหมัดเก่าและน้ำหมัดใหม่ ตั้งแต่เดือนตุลาคม-ธันวาคม พ.ศ. 2545 และผลรวมทั้งหมดในช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2544 ถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2546 จากรายงานของสำนักงานการท่องเที่ยวแขวงหลวงน้ำทา พบว่า มีจำนวนโปรแกรมทัวร์ที่ขายไปได้ทั้งหมด 151 ทัวร์ มีนักท่องเที่ยวทั้งหมด 890 คน ที่เข้าไปท่องเที่ยวแบบ Trekking tour ในหมู่บ้านน้ำหมัดเก่าและน้ำหมัดใหม่ ทำให้หมู่บ้านมีรายได้หรือกำไรจากการท่องเที่ยวทั้งหมดประมาณ 10,000 ดอลลาร์สหรัฐฯ

ผลกำไรทางวัฒนธรรมจากกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบทวิร์ป่า (trekking tour)

ตารางที่ 6-2: จำนวนครัวเรือนที่ผลิตและขายเกี่ยวกับงานฝีมือในหมู่บ้านน้ำหมัดเก่า-น้ำหมัดใหม่ สปป.ลาว ในปี พ.ศ. 2544

Nammat Kao		Nammat Mai	
จำนวนครอบครัวที่ขายงานหัตถกรรม	9 (หรือ 25% ของประชากรในหมู่บ้าน)	จำนวนครอบครัวที่ขายงานหัตถกรรม	4 (หรือ 12% ของประชากรในหมู่บ้าน)
จำนวนผู้ที่เข้าฝึกอบรมหัตถกรรมที่บ้าน (n = 35)	3	จำนวนผู้ที่เข้าฝึกอบรมหัตถกรรมที่บ้าน (n = 31)	1

ที่มา : Luang Namtha Provincial Tourism Office Report, 2002.

การวัดผลกำไรทางวัฒนธรรมที่ได้จากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบทวิร์ป่า (Trekking tour) นั้นมีความซับซ้อนมากกว่าการวัดผลกำไรในระบบเศรษฐกิจ จากตัวเลขใน ตารางที่ 6-2 จะเห็นได้ว่ามีจำนวนคนรุ่นใหม่ที่เข้ารับการฝึกหัดหรือฝึกอบรมการทำงานฝีมือของท้องถิ่นค่อนข้างน้อย แสดงให้เห็นว่าคนรุ่นใหม่นั้นให้ความสนใจที่จะสืบสานประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่นน้อยกว่าในเชิงอุตสาหกรรม จากการศึกษาพบว่า ชาวบ้านไม่ค่อยมีความกังวลว่านักท่องเที่ยวจะเข้ามาลวงละเมิดหรือไม่เคารพวัฒนธรรมท้องถิ่น แต่อาจมีปัญหาบ้างเพียงเล็กน้อยในเรื่องของการอาบน้ำในป่าของนักท่องเที่ยว ซึ่งเนื่องจากบางครั้งไกด์ที่พานักท่องเที่ยวเข้ามาไม่ได้แนะนำให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักกับหัวหน้าหรือผู้นำของหมู่บ้าน

เหตุผลในการศึกษา

นับตั้งแต่ UNESCO-National Tourism Authority of Lao PDR Nam Ha Ecotourism Project ได้ประสบความสำเร็จในการจัดโครงการท่องเที่ยวโดยชุมชนขึ้นใน สปป.ลาว โดยได้ก่อตั้งและดำเนินการท่องเที่ยวแบบเดินป่าในหมู่บ้านน้ำหมัดเก่าและน้ำหมัดใหม่ ใช้วิธีการดำเนินงานแบบเรียนรู้โดยการปฏิบัติควบคู่กันไป ภายหลังจากการดำเนินการผ่านไปได้เกือบสองปีโครงการดังกล่าวก็ได้ถอนตัวออกไปเนื่องจากเห็นว่าได้สร้างคณะทำงานในพื้นที่ขึ้นมาและคณะทำงานดังกล่าวก็ได้มีประสบการณ์ที่เพียงพอที่จะสามารถดำเนินการเองได้ เหตุผลที่เลือกศึกษาพื้นที่นี้ มีดังต่อไปนี้

- ในพื้นที่ที่มีการรวบรวมหมู่บ้านเป้าหมายในการท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้ด้วยกัน โดยเน้นในเรื่องของภูมิปัญญาหรือความรู้ของคนในท้องถิ่นเป็นจุดเด่นสำคัญในการท่องเที่ยว
- มีการสร้างกฎเกณฑ์และใช้บังคับเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นร่วมกัน
- ชุมชนมีการก่อตั้งและสนับสนุนความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวอย่างชาญฉลาด
- นักท่องเที่ยวและชุมชนมีการศึกษาและเรียนรู้ร่วมกันทั้งในด้านหลักการและการปฏิบัติ เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว
- มีการติดตามผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวไว้ในรายการท่องเที่ยวด้วย ซึ่งมาตรการดังกล่าวประสบผลสำเร็จ
- การออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวที่เหมาะสมและไม่แพงจนเกินไปนักท่องเที่ยวซึ่งได้รับความประทับใจจากการท่องเที่ยวมีการบอกต่อกันไปในลักษณะปากต่อปากถือได้ว่าเป็นการสนับสนุนการท่องเที่ยว
- หากต้องการนักท่องเที่ยวจากตลาดที่มีระดับสูงขึ้นจำเป็นต้องปรับปรุงเทคนิคทางการตลาดให้เหมาะสม
- กิจกรรมการท่องเที่ยวควรจะคำนึงถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมด้วย
- สร้างทรัพยากรบุคคลก่อนที่จะทำการลงทุนในด้านโครงสร้างพื้นฐานสำหรับการดำเนินการท่องเที่ยวโดยชุมชนขนาดใหญ่

บทสรุป

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในลักษณะ Trekking tour ของบ้านน้ำมดเก่า และน้ำมดใหม่นั้นจัดตั้งขึ้นโดยมีพื้นฐานเพื่อให้ชาวบ้านที่อยู่ในหมู่บ้านมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว และการเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานในช่วงระยะเวลาสั้นๆ หลังจากที่ได้เริ่มมีการจัดตั้งการท่องเที่ยวขึ้น พบว่า มีผลกระทบทางด้านลบต่อประเพณีวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมเพียงเล็กน้อย ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเพิ่งจะเริ่มเห็นถึงความแตกต่างในเรื่องของรายได้ วัฒนธรรม และผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่จะเกิดจากการท่องเที่ยวจึงจำเป็นต้องคอยตรวจสอบและหมั่นดูแลอย่างสม่ำเสมอ และควรจะมีการประเมินรายการท่องเที่ยวโดยหน่วยงานด้านการท่องเที่ยวและการดูแลป้องกันพื้นที่ก่อนที่ชุมชนจะถูกคุกคามอย่างหนักจากการแสวงหาประโยชน์

6.1.2 การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตสงวนภูเขาควาย (Community-based Tourism at Phou Khao Khouay National Protected Area)

การท่องเที่ยวโดยชุมชนภูเขาควาย มีการดำเนินการใน 2 หมู่บ้าน คือ บ้านนา และบ้านหาดใต้ ซึ่งสามารถวิเคราะห์การจัดการท่องเที่ยวที่ดี ได้ดังต่อไปนี้

การวางแผนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ดี

(Good Practice in Community-based tourism planning)

จากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของทั้งสองหมู่บ้านประสบผลสำเร็จดังนี้

- บ้านนา ดำเนินการมาแล้ว 6 เดือน มีนักท่องเที่ยว 10 คน รายได้ที่ได้จาก การท่องเที่ยวเท่ากับ 260 ดอลลาร์สหรัฐฯ

- บ้านหาดใต้ ดำเนินการมาแล้ว 8 เดือน มีนักท่องเที่ยว 82 คน รายได้ที่ได้จากการท่องเที่ยวเท่ากับ 2,132 ดอลลาร์สหรัฐฯ

จากการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนของบ้านนาและบ้านหาดใต้ ทำให้มีการจัดการท่องเที่ยวที่ดีในด้านการวางแผนศักยภาพของโครงสร้างการวางแผนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและการวางแผนเพื่อการตระหนักของชาวบ้านในพื้นที่ สำหรับบ้านนา นั้น ได้เริ่มดำเนินการเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมากขึ้น โดยมีความต้องการที่จะสร้างหอดูช้าง (Elephant Tower) สำหรับนักท่องเที่ยว และมีโครงการที่จะก่อสร้างในเดือน ตุลาคม พ.ศ. 2547 นี้

◆ การวางแผนศักยภาพของโครงสร้าง (Capacity building planning)

ทั้งสองหมู่บ้านมีการเตรียมความพร้อมให้กับชาวบ้าน เพื่อรับมือกับการมาเยือนของนักท่องเที่ยว โดยการจัดโครงการฝึกอบรมและประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ได้แก่

- การอบรมไกด์นำเที่ยว (หน้าที่ของไกด์ การอนุรักษ์สัตว์ป่า การปฐมพยาบาลเบื้องต้น และอื่นๆ)
- การฝึกอบรมการปฐมพยาบาลเบื้องต้น
- การฝึกอบรมการจัดทำระบบการเงินในระดับหมู่บ้าน (การจัดสรรเงินทุน)
- การฝึกอบรมการจัดการโฮมสเตย์ (รวมทั้งการจัดเตรียมอาหาร สุขอนามัยและอัธยาศัยไมตรี)
- การฝึกอบรมการจัดสวนผัก
- การฝึกอบรมการดูแลป้องกันเรื่องผลกระทบ
- การประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ธรรมชาติ
- การฝึกอบรมการใช้ภาษาอังกฤษสำหรับไกด์

◆ การวางแผนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน (Community participation planning)
ในการลงมตินั้นจะต้องได้รับการรับรองจากคนในชุมชนซึ่งจะต้องมีจำนวนที่มากเพียงพอ 'โครงการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน' จึงจำเป็นที่จะต้องมีการจัดประชุมขึ้นในหมู่บ้านหลายๆครั้ง โดยให้ทุกคนมีส่วนร่วมเพื่อระดมความคิดเห็นหรือมติของชุมชนก่อนที่จะลงมือปฏิบัติตามข้อตกลงนั้นๆ เพื่อให้บังเกิดผลโดยชาวบ้านเอง รวมทั้งการตัดสินใจที่จะดำเนินการใดๆ ก็ควรที่จะต้องได้รับความเห็นชอบจากเสียงส่วนมากก่อนด้วยเช่นเดียวกัน

◆ การวางแผนการตระหนักของคนในชุมชน (Awareness program planning)
เพื่อให้ชาวบ้านตระหนักถึงความสำคัญของการท่องเที่ยว ผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบที่การท่องเที่ยวจะนำเข้ามาสู่หมู่บ้าน จึงต้องมีการอบรมให้ความรู้แก่ชาวบ้าน ไกด์ และเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นเช่นเดียวกับการอนุรักษ์ป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติ

นอกจากการทำให้ชาวบ้านเกิดความตระหนักในเรื่องเหล่านี้แล้ว นักท่องเที่ยวเองก็ควรที่จะเรียนรู้ถึงสถานการณ์และวัฒนธรรมต่างๆในหมู่บ้านด้วย ดังนั้นควรจะให้คำแนะนำหรือข้อเสนอแนะแก่นักท่องเที่ยวก่อนที่จะเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในหมู่บ้าน ตัวอย่างคำแนะนำสำหรับนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาเยี่ยมชมและบ้านหาดไคร้ ดังนี้ :

- ความเต็มใจที่จะเรียนรู้และรับผิดชอบเป็นสิ่งแรกที่นักท่องเที่ยวจะต้องนำติดตัวเข้าไปด้วยในบ้านนาและบ้านหาดไคร้
- นักท่องเที่ยวจะต้องประพฤติตนเป็นแบบอย่างสำหรับผู้อื่น ต้องเคารพผู้คนและวัฒนธรรม แต่งกายสุภาพและห้ามใส่เสื้อผ้าที่ล่อแหลม
- นักท่องเที่ยวจะต้องให้เก็บสิ่งของและสัมภาระต่างๆ ไว้ในถุงหรือกระเป๋าให้เรียบร้อย โดยเฉพาะขนมหวานและเงิน
- หุยมลภาวะ : นำสิ่งที่คุณนำเข้ามามากเกินไป โปรดจำไว้ว่าการทิ้งขยะเร็วสามารถฆ่าชีวิตของสัตว์ป่าได้
- กรูณาอย่าเก็บสะสม ทำลาย หรือฆ่าสัตว์ ต้นไม้ ดอกไม้ หรือก้อนหิน
- ให้ตรวจตราให้แน่ใจว่า มีการดับไฟจนหมดหมดแล้ว เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดเหตุร้ายต่างๆ เช่น ไฟป่า ก่อนที่จะเดินทางต่อไป
- ห้ามสนับสนุนให้ไกด์ไล่ล่าช้างในระหว่างการเดินทางเพื่อความตื่นเต้นเร้าใจ เพราะเป็นการกระทำที่อันตรายมากและไม่ก่อให้เกิดผลดีต่อสัตว์
- ห้ามซื้อสัตว์ป่าทุกชนิด (สำหรับเป็นอาหารหรือของที่ระลึก)
- การเดินทางทุกครั้งต้องเริ่มต้นที่บ้านนาและบ้านหาดไคร้โดยมีไกด์นำทางไปด้วยเท่านั้น ไม่ควรเดินป่าคนเดียว

- กรุณาปฏิบัติตามคำแนะนำของไกด์ เนื่องจากพวกเขาเหล่านั้นต้องรับผิดชอบความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว
- อย่าประเมินสภาพร่างกายของตนเองสูงเกินไป เพราะบางครั้งในการเดินทางนั้นๆ ท่านอาจจะต้องประสบกับสภาพภูมิประเทศที่ยากลำบาก
- ควรวางแผนก่อนออกเดินทางทุกครั้ง ควรนำน้ำดื่มที่จำเป็นติดตัวไปด้วย ควรแต่งกายรัดกุมโดยสวมหมวก ถุงเท้า และควรสวมรองเท้าแบบหุ้มข้อทุกครั้ง
- อย่าปีนหน้าผาที่สูงชัน ก่อนขึ้นอาจจะร่วงหรือลื่นหลุดลงมา โดยเฉพาะในฤดูที่อากาศชื้นและสถานที่เปียกชื้น
- ไม่ควรเดินถอยหลังในเวลาถ่ายภาพ
ระมัดระวังต้นไม้ที่มีหนามแหลมคม ปลายไม้ไผ่และกิ่งไม้ที่ถูกตัดจากต้น (ซึ่งมักจะอยู่ในระดับสายตา)

นอกจากนี้ ยังมีการสร้างสิ่งก่อสร้างที่จำเป็นสำหรับอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยวขึ้นในทั้งสองหมู่บ้าน ดังนี้

- การสร้างสะพานข้ามระหว่างตาดลือก (Tad Leuk) และตาดชาย (Tad Xay)
- การสร้างเส้นทางเดินชมธรรมชาติที่ Tad Leuk
- การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานที่ Tad Leuk (การสร้างบิ๊มและแท็งก์เก็บน้ำ)
- การจัดหาเครื่องมือเครื่องใช้สำหรับโฮมสเตย์ (บ้านจำนวน 5 หลังในแต่ละหมู่บ้าน จะมีการสร้างห้องน้ำใหม่ พูกใหม่ ผ้าห่มใหม่ มุ้งใหม่ เครื่องใช้ในห้องพักครัว และอื่นๆ)
- การจัดซื้ออุปกรณ์แคมป์ปิ้งสำหรับ Tad Leuk (เต็นท์ 4 ผืนกับเสื่อ พูกลม ถุงนอน และอื่นๆ)
- การจัดหาอุปกรณ์เครื่องมือสำหรับไกด์ (กระเป๋าสะพายหลัง ดิกชันนารี ชุดเครื่องมือปฐมพยาบาลเบื้องต้น)
- การจัดซื้อเสื้อแจ็คเก็ตสำหรับบ้านหาดใต้
- ห้องสมุดสำหรับนักท่องเที่ยวที่ศูนย์ท่องเที่ยวตาดลือก
- ห้องน้ำและถังขยะที่ตาดชาย

รูปที่ 6-1 : ตาดชาย น้ำตกที่เป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยว

การกระจายรายได้สู่ชุมชน (Income Distribution to the Communities)

การจัดการท่องเที่ยวในชุมชนได้เข้าไปมีบทบาทสำคัญในการสร้างงานและการกระจายรายได้สู่ชุมชน เงินที่นักท่องเที่ยวใช้จ่ายไปสำหรับการเดินทางท่องเที่ยวนั้น (ยกเว้นการเดินทางจากเวียงจันทน์) ผลประโยชน์ที่ได้จะตกเป็นของชาวบ้านในท้องถิ่นโดยเฉพาะ ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม เช่นเดียวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติในเขตอุทยาน ยกตัวอย่างเช่น เงินที่นักท่องเที่ยวจ่าย 23 ดอลลาร์สหรัฐฯ สำหรับเป็นค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยว 2 วัน (ในบ้านนา) จะถูกนำไปจัดสรรดังนี้

- ไกด์ 29%
- หมูบ้าน (เข้ากองทุนสนับสนุน) 36%
- อุทยานแห่งชาติ (เข้ากองทุนอนุรักษ์) 21%
- องค์การภาครัฐในระดับตำบล (ค่าธรรมเนียมการเดินทาง) 7%
- คนที่จัดเตรียมอาหาร 7%

ทั้งนี้อาจมีค่าใช้จ่ายพิเศษอย่างอื่นด้วย เช่น ค่าที่พักโฮมสเตย์ ค่าเช่าเรือ ค่าของที่ระลึก หรือนักท่องเที่ยวอาจจะซื้ออาหารและเครื่องดื่มเพื่อเป็นการช่วยเหลือชาวบ้านเพิ่มเติมก็ได้

สำหรับ "กองทุนสนับสนุน" (Revolving fund) นั้น ถือเป็นโครงการขนาดเล็ก ในระดับหมู่บ้าน นักท่องเที่ยวสามารถที่จะบริจาคเพิ่มเติมเพื่อช่วยเหลือในการพัฒนาหมู่บ้านได้ เงินในกองทุนนี้สามารถนำไปใช้ในการปล่อยเงินกู้เพื่อเป็นประโยชน์ให้กับชาวบ้านได้ เช่น การปรับปรุงเรือสว่นไร่นา การซื้อเมล็ดพันธุ์พืช หรือการปรับปรุงบ้าน ซึ่งการกู้ยืมเงิน จะมีการกำหนดระยะเวลาในการคืนเงินที่เหมาะสมและมีดอกเบี้ยสำหรับการกู้ยืมด้วย ชาวบ้านจะมีการเลือกตั้งคณะกรรมการของหมู่บ้านเพื่อเข้ามาทำหน้าที่ในการดูแลจัดการกองทุน

ซึ่งการพิจารณาให้กู้ยืมนั้นจะต้องผ่านการเห็นชอบจากที่ประชุมของหมู่บ้าน ภายหลังจากมีการร้องขอเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการโกงหรือคอร์รัปชันเกิดขึ้น บัญชีกองทุนของหมู่บ้าน จะไม่มีการสูญหายแต่กลับจะเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่องจากเงินรายได้ที่ได้มาจากนักท่องเที่ยวเพื่อนำมาสนับสนุนกิจกรรมอย่างเป็นระบบต่อไป

บทสรุป

การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในบ้านนาและบ้านหาดไคยังคงอยู่ในระยะเริ่มแรก อย่างไรก็ตาม ทั้งสองหมู่บ้านนี้เป็น Good Practice ในเรื่องของการวางแผน ดังมีขั้นตอนดังนี้

- มีการออกสำรวจก่อนปฏิบัติจริง
- จัดประชุมอย่างมีส่วนร่วมร่วมกับชาวบ้านในหมู่บ้านเป้าหมายเพื่อแนะนำถึงคอนเซ็ปต์ของการท่องเที่ยว
- เริ่มการฝึกอบรมและการปรับตัวของไกด์ท้องถิ่น
- จัดสัมมนาเพื่อตระหนักถึงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสำหรับชาวบ้าน ไกด์ และเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น
- จัดสัมมนาเพื่อตระหนักถึงการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนมีส่วนร่วม
- ศึกษาการท่องเที่ยวจากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของ Nam Ha Community Based Ecotourism
- มีการออกแบบผลิตภัณฑ์อย่างมีส่วนร่วม
- สร้างเส้นทางสำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยวขนาดเล็กและให้เจ้าหน้าที่โครงการทำหน้าที่ไกด์
- การตอบรับเส้นทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวและชาวบ้านในหมู่บ้าน
- ฝึกอบรมไกด์ท้องถิ่น
- ฝึกอบรมการป้องกันดูแลผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยว
- ราคาทัวร์
- การตัดสินใจเรื่องระบบการจัดสรรรายได้
- การพัฒนาข้อมูลและการตลาด
- กิจกรรมที่ใช้เป็นเครื่องมือในการตระหนักถึงการอนุรักษ์ชุมชน

6.1.3 การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในภูซางแฮและดงภูเวียง (Community-based Tourism at Phu Xang Hae, and Dong Phu Vieng : NBCA)

การพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมในเขตอุทยานภูซางแฮ และดงภูเวียง (Phu Xang Hae and Dong Phu Vieng : NBCA) ยังคงเป็นโครงการนำร่องหลายกิจกรรมที่จัดขึ้นได้รับการยอมรับและบรรลุเป้าหมายที่วางแผนไว้ สิ่งสำคัญคือการประสบความสำเร็จในการนำนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่ที่มีการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน การวางแผนอย่างมีประสิทธิภาพเป็นสิ่งจำเป็นเป็นอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตาม ก็ยังคงมีทั้งจุดอ่อนและจุดแข็งซึ่งสามารถจำแนกได้ดังนี้

จุดแข็ง

- เป็นลักษณะของการปรับตัวทางธุรกิจในระดับจังหวัด
- องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้การสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- ชาวบ้านที่อยู่ใกล้เขตอุทยานมีความผูกพันกับสิ่งแวดล้อมและพร้อมที่จะให้ความร่วมมือในด้านต่างๆ คือ
 - ความสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับชาวบ้านเป็นไปในลักษณะที่ดีมาก
 - ประเพณีที่เข้มแข็ง : เรื่องเล่าหรือตำนาน พิธีกรรมและความเชื่อ
- สิ่งดึงดูดที่น่าสนใจ : ในภูซางแฮและดงภูเวียงสามารถพบเห็นสัตว์ป่าได้ง่าย
- ความหลากหลายของป่าไม้นานาชนิด แม่น้ำลำธารที่สวยงาม

จุดอ่อน

- การเดินทางขึ้นอยู่กับยานพาหนะที่ใช้ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่
 - NBCA ตั้งอยู่ค่อนข้างห่างไกลจากตัวเมือง
 - ค่าใช้จ่ายในการเดินทางค่อนข้างสูง
 - การให้บริการขนส่งสาธารณะยังขาดความน่าเชื่อถือ
- การตระหนักถึงการท่องเที่ยวในหมู่บ้านยังไม่เพียงพอ
- การติดต่อสื่อสารข้อมูลมีน้อย

6.2 กัมพูชา

รัฐบาลกัมพูชาเริ่มมีการสนับสนุนการประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยว โดยพัฒนาในพื้นที่ซึ่งมีความหลากหลายให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (MoT, 2002) โดยวางไว้ในแผน 5 ปี ของกระทรวงการท่องเที่ยว (2001-2005) เพื่อสนับสนุนและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวราคาถูก (Padeco, 2001) โดยเชื่อว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะนำไปสู่การกระจายรายได้

และความมั่งคั่ง และเพิ่มระดับมาตรฐานในการครองชีพของชุมชนในระดับท้องถิ่นได้มากขึ้น (Luis A., 2002)

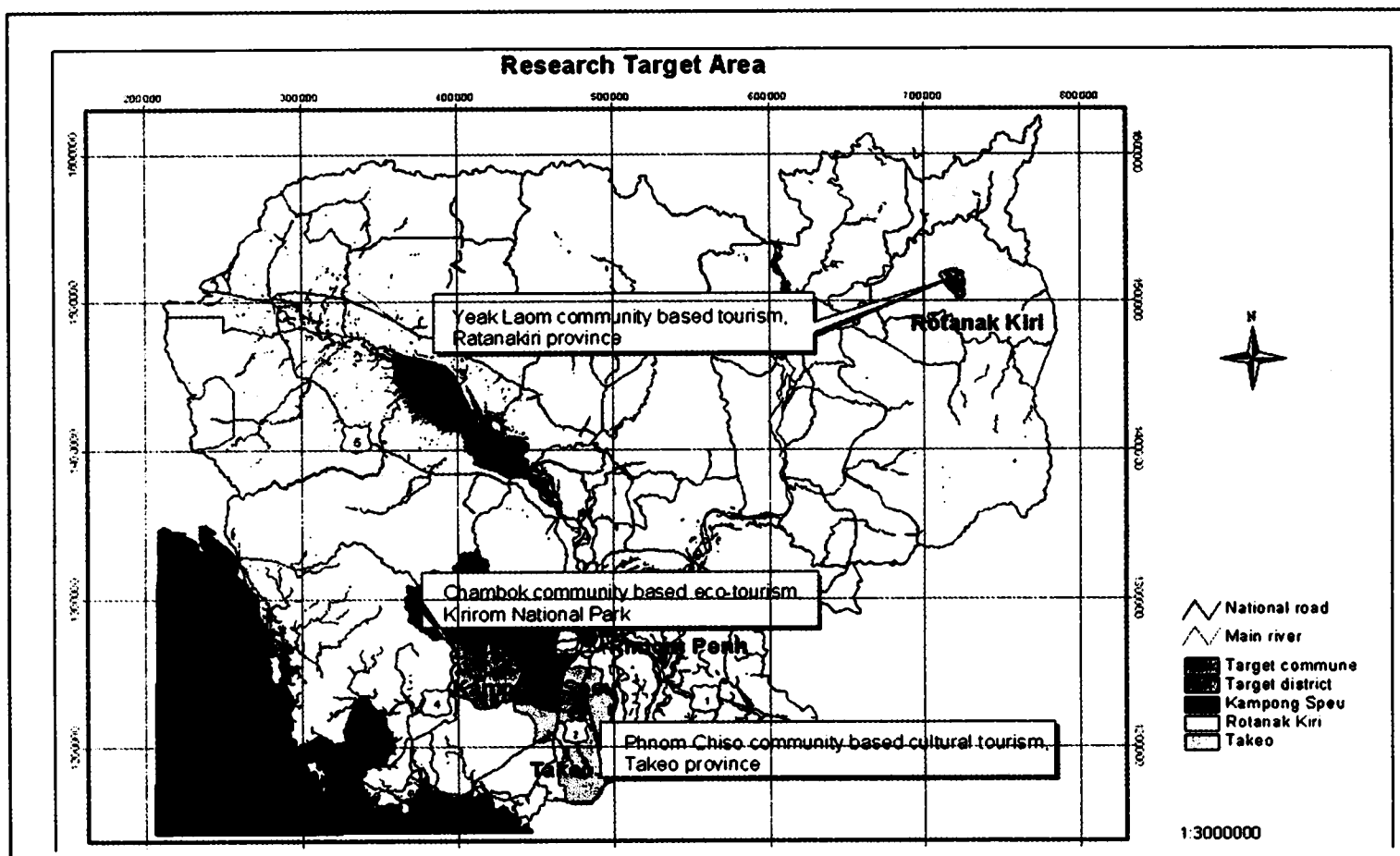
เครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนของกัมพูชาได้ก่อตั้งขึ้นโดยองค์กรพัฒนาเอกชนหลายๆ องค์กร ที่ให้การสนับสนุนการจัดการแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ (Natural Resource Management) และการพัฒนาชุมชน โดยความร่วมมือของกระทรวงการท่องเที่ยว (Mlup Baitong, 2003) แหล่งท่องเที่ยวหลายแห่งในกัมพูชา ถูกเลือกให้พัฒนาจนกลายเป็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน อาทิเช่น Yeak Laom Crater Lake, Chambok ในจังหวัดรัตนคีรี, อุทยานแห่งชาติคีรีรม (Kirirom National Park) และพนมชีอ (Chisor) สถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในจังหวัด Takeo

ในการศึกษาค้นคว้าวิจัยได้เลือกศึกษาการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 3 พื้นที่ ซึ่งแต่ละแห่งมีสิ่งดึงดูดหรือจุดเด่นที่แตกต่างกันดังนี้

- ชุมชน Yeak Laom จังหวัดรัตนคีรี ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของกัมพูชา เป็นที่ตั้งของชุมชนวัฒนธรรมชนกลุ่มน้อยและ Natural Crater Lake การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของที่นี่ได้เริ่มขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541

- ชุมชนพนมชีอ จังหวัด Takeo ซึ่งตั้งอยู่ทางตอนใต้ของประเทศ ที่มีวัดเก่าแก่โบราณสร้างขึ้นในสมัยศตวรรษที่ 11 ตั้งอยู่บนยอดเขา เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีชื่อเสียง และเริ่มมีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนขึ้นในปี พ.ศ. 2546

- ชุมชน Chambok และอุทยานแห่งชาติคีรีรม ในจังหวัด Kompong Speu ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของประเทศ จุดเด่นของที่นี่คือน้ำตก ส่วนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นเริ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2545

รูปที่ 6-2 : ชุมชนที่ศึกษา 3 แห่ง ในกัมพูชา

การรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้นำในแต่ละชุมชนที่มีการจัดการท่องเที่ยว สมาชิก และคณะกรรมการของชุมชนที่มีการจัดการท่องเที่ยว องค์กรพัฒนาเอกชน 5 องค์กรที่เข้าไปทำงานช่วยเหลือในพื้นที่ และหน่วยงานรัฐบาล 3 หน่วยงาน จาก 3 พื้นที่ดังกล่าวข้างต้น การสัมภาษณ์ชาวบ้านที่อยู่ในพื้นที่ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับผลประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมจากการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยแบ่งเป็นการสัมภาษณ์กลุ่มย่อย 3 กลุ่ม นอกจากนี้ยังใช้วิธีการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสังเกตลักษณะการจัดการพื้นที่ทางกายภาพ

นอกจากนี้ยังศึกษาจากบทความและหนังสือต่างๆ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและนำมาอ้างอิงเพิ่มเติมด้วย ส่วนข้อมูลหัตถ์ภูมิที่บรรยายเกี่ยวกับชุมชน Yeak Laom, พนมชีขอ และชุมชน Chambok นั้นก็ได้ถูกเก็บรวบรวมไว้ด้วยเช่นเดียวกัน

ส่วนในกรณีศึกษาการจัดการท่องเที่ยวที่ดี (Good Practice) และจุดอ่อนของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นจะนำเสนอโดยแยกเป็นแต่ละพื้นที่ตัวชี้วัดต่างๆ ที่ใช้ในการวิเคราะห์การพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 3 พื้นที่ จะใช้หลักเกณฑ์ดังนี้

ตารางที่ 6-3: เกณฑ์การวัดการจัดการท่องเที่ยวที่ดีของกัมพูชา

การจัดการท่องเที่ยวที่ดี (Good Practice)	ตัวชี้วัด
การพัฒนาผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยวของชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> - การรักษาศักยภาพของสิ่งดึงดูดทางการท่องเที่ยว - วัฒนธรรมและประเพณีของประชาชนในท้องถิ่น - การแสดงหรือการปฏิบัติทางวัฒนธรรม - กิจกรรมการท่องเที่ยว : โฮมสเตย์ ร้านสินค้าของที่ระลึก ร้านอาหาร และงานฝีมือท้องถิ่น
การจัดองค์กรและการมีส่วนร่วมของชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> - โครงสร้างคณะกรรมการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน - ระเบียบข้อบังคับ / กฎข้อห้าม - สัดส่วนของผู้มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน - การจัดสรรผลประโยชน์ในชุมชน

ตารางที่ 6-3 (ต่อ) : หลักเกณฑ์การวัดการจัดการท่องเที่ยวที่ดีของกัมพูชา

การจัดการท่องเที่ยวที่ดี (Good Practice)	ตัวชี้วัด
การจัดการด้านความปลอดภัยและ สุขอนามัย	<ul style="list-style-type: none"> - น้ำดื่ม / น้ำใช้ - ท้องน้ำ - อาหาร - การรักษาความปลอดภัย
การจัดการด้านตลาด	<ul style="list-style-type: none"> - จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยือนในพื้นที่ - กลยุทธ์ในการประชาสัมพันธ์ : โบรชัวร์ เว็บไซต์ นิตยสาร และทีวี

6.2.1 การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน Yeak Laom จังหวัดรัตนคีรี

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยว

ในปี พ.ศ. 2541 จังหวัดรัตนคีรีได้ออนกรรรมสิทธิการดูแลเขตป้องกันทะเลสาบ Yeak Laom Lake ให้กับชุมชน Yeak Laom เป็นผู้ดูแล การท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงเกิดขึ้นภายใต้การบริหารจัดการแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ โดยได้รับการสนับสนุนจาก IDRC, UNDP/ CARERE ชุมชนมีการก่อตั้งคณะกรรมการท่องเที่ยวขึ้นมาดูแลกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยเมื่อไม่นานมานี้คณะกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนมีศักยภาพในการบริหารจัดการที่เข้มแข็ง ขึ้นภายใต้โครงการศึกษาพัฒนาชุมชนท้องถิ่นที่อยู่ห่างไกล (Development Remote Indigenous Village Education : DRIVE) และการปกครองท้องถิ่นอย่างมีส่วนร่วม (Partnership Local Governance : PLG) มีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ สำหรับนักท่องเที่ยวหลายๆ อย่าง ศูนย์วัฒนธรรมได้ถูกสร้างขึ้นใกล้กับทะเลสาบเพื่อใช้เป็นที่พักแสดงถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่สำคัญแบบ Tempuan ให้นักท่องเที่ยวได้เยี่ยมชม ภายในศูนย์ฯ นักท่องเที่ยวจะได้ชมการแสดงเต้นรำและเครื่องดนตรีของท้องถิ่น

ใกล้กับศูนย์วัฒนธรรมจะมีร้านขายสินค้าของที่ระลึก ซึ่งก็จะมีผลิตภัณฑ์งานฝีมือหลากหลายที่ทำขึ้นโดยชาวบ้านในชุมชน โดยมีการรวมกลุ่มกันประมาณ 15 ครัวเรือนที่ผลิตงานฝีมือดังกล่าว ถือเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชน Yeak Laom สำหรับไกด์นำเที่ยวของชุมชนนั้นมีด้วยกันทั้งหมด 5 คน และทุกคนได้รับใบอนุญาตอย่างถูกต้องจากหน่วยงานท่องเที่ยวของจังหวัดโดยผ่านการฝึกในเรื่องของการใช้ภาษาอังกฤษในโครงการศึกษาพัฒนาชุมชนท้องถิ่นที่อยู่ห่างไกล ไกด์เหล่านี้จะทำหน้าที่นำนักท่องเที่ยวเดินป่าบริเวณรอบๆ ทะเลสาบ

ข้อสังเกตอย่างหนึ่งคือ นักท่องเที่ยวส่วนมากที่เข้ามาท่องเที่ยวที่ทะเลสาบ Yeak Laom ก็เพื่อต้องการที่จะว่ายน้ำในน้ำที่ใสสะอาด นักท่องเที่ยวชาวกัมพูชาเชื่อว่าการได้อาบน้ำในทะเลสาบจะทำให้เกิดความรุ่งเรืองและมั่งคั่ง จากการสัมภาษณ์พบว่านักท่องเที่ยวทุกคนชอบที่จะว่ายน้ำในทะเลสาบ ชาวบ้านได้สร้างแท่นสำหรับว่ายน้ำสองแท่นด้วยกัน ปัจจุบันเส้นทางรอบๆ ทะเลสาบได้รับการปรับปรุงให้กลายเป็นเส้นทางสำหรับนักท่องเที่ยว ซึ่งนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติส่วนใหญ่ชอบการเดินทางนี้มาก

มีการสร้างศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยวและสำนักงานขายตั๋วเดินทางขึ้น มีการจัดทำใบปลิวข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชน Yeak Laom สำหรับจัดนิทรรศการ และขายให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมทะเลสาบ นอกจากนี้ชุมชน Yeak Laom ยังมีการสร้างที่จอดรถ ซึ่งค่าที่จอดรถและค่าบัตรเข้าชมที่เก็บได้จะเป็นรายได้หลักอย่างหนึ่งของคณะกรรมการท่องเที่ยวชุมชน Yeak Laom

เป็นที่น่าสังเกตว่าที่ชุมชนแห่งนี้จะไม่มีร้านอาหารใดๆ ที่ได้มาตรฐานสำหรับนักท่องเที่ยว มีเพียงร้านเครื่องดื่มเล็กๆ จำนวน 6 ร้านอยู่ด้านข้างของทะเลสาบ โยมสหายที่มีความสะดวกสบายก็ยังสามารถไปนั่งพักผ่อนในชุมชนแห่งนี้ ซึ่งชุมชนมีการวางแผนที่จะสร้างสิ่งเหล่านี้ขึ้นในปีต่อไป

แต่ในตัวเมือง Ban Lung จังหวัดรัตนคีรี ซึ่งตั้งอยู่ห่างจากชุมชน Yeak Laom ประมาณ 3-4 กิโลเมตร ปัจจุบันมีเกสต์เฮาส์ 7 แห่ง และโรงแรม 2 แห่ง อย่างไรก็ตามจำนวนของโรงแรมและเกสต์เฮาส์ใน Ban Lung ก็ยังไม่เพียงพอที่จะรองรับนักท่องเที่ยวในช่วงฤดูการท่องเที่ยว คือ ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนไปจนถึงเดือนเมษายน

กิจกรรมและสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว

ข้อมูลนี้ได้จากการการอภิปรายกลุ่มเพื่อระดมความคิดเห็นโดยมีการใช้แผนที่ชุมชน Yeak Laom ประกอบด้วยสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวที่มีศักยภาพมีด้วยกันหลายอย่าง ซึ่งสามารถจำแนกได้ดังนี้

- ทะเลสาบ Yeak Laom Lake เป็นจุดเด่นที่มีศักยภาพในการดึงดูดนักท่องเที่ยวมากที่สุด ที่มีทัศนียภาพที่สวยงาม และน้ำในทะเลสาบที่ใสสะอาดบริสุทธิ์
- การเดินป่าในพื้นที่รอบๆ ทะเลสาบ Yeak Laom Lake
- พิธีกรรมหรืองานประเพณีตามวัฒนธรรม Tempuan ของคนในท้องถิ่นและตำนาน พื้นบ้าน ซึ่งจะมีการถ่ายทอดให้กับไกด์ท้องถิ่น
- ประเพณีการเดินรำและการเล่นดนตรีของวัฒนธรรม Tempuan
- ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของบ้านเรือน

- ผลิตภัณฑ์งานฝีมือ
- ป่าไม้

การริเริ่มและการเป็นเจ้าของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จากการศึกษาพบว่าชุมชน Yeak Laom ได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดีจากทางจังหวัดตลอดจนองค์กรพัฒนาเอกชนหลายๆ องค์กร อาทิ IDRC, CIDSE, CARERE ในปี พ.ศ.2538 องค์กร IDRC และ CIDSE ได้จัดให้มีการสัมมนาเรื่อง "ชุมชนกลุ่มน้อยและการส่งเสริมการพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของกัมพูชา" (Ethnic Communities and Sustainable Development in Northeast Cambodia) ผลที่ตามมา คือ ทะเลสาบ Yeak Laom ถูกรวมไว้ในโครงการนโยบายการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ (Resource Management Policy Project) ของ IDRC และกระทรวงสิ่งแวดล้อมในปี พ.ศ.2543 จังหวัดรัตนคีรีได้เริ่มต้นการพัฒนาการท่องเที่ยวในเขตป้องกัน Yeak Laom โดยใช้แผนการจัดการของชุมชน

มีการศึกษาศักยภาพและความเป็นไปได้ของ Yeak Laom ที่จะจัดให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเสนอให้กับทางจังหวัดและหน่วยงานระดับประเทศ นอกจากนี้ยังได้รับการสนับสนุนด้านกำลังใจจากนายกรัฐมนตรีที่ต้องการให้อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมรอบทะเลสาบไว้ภายหลังจากที่ได้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ดังกล่าว IDRC ได้เริ่มมีการประสานงานกับชุมชนและจังหวัดเกี่ยวกับการจัดการพื้นที่ Yeak Laom ผลที่ตามมาคือมีพื้นที่ในเขตสงวน 5,063 เอเคอร์ โดยแบ่งออกเป็นสองโซน คือ พื้นที่ด้านในสุด 300 เอเคอร์ และพื้นที่ที่เหลือเป็นเขตอนุรักษ์ สำหรับการพักผ่อน

ในเดือนกรกฎาคม ปี พ.ศ. 2541 ได้มีการทำสัญญาเช่าระหว่างคณะกรรมการพัฒนาชนบทจังหวัดรัตนคีรี (Ratanakiri Provincial Rural Development Committee) ซึ่งมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นตัวแทน และคณะกรรมการอนุรักษทะเลสาบ Yeak Laom (Yeak Laom Lake Conservation and Recreation Committee) ในปัจจุบันชุมชน Yeak Laom ได้เข้ามามีการบริหารจัดการเขตสงวน Yeak Laom อย่างเต็มตัว โดยได้รับการช่วยเหลือจากทางจังหวัดและองค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานในพื้นที่

ระยะเวลาในสัญญาเช่า :

ผลประโยชน์ที่ได้จากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน Yeak Laom จะถูกเก็บไว้สำหรับใช้ในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ 5,000 ดอลลาร์สหรัฐฯ อาทิ ค่าตอบแทนที่ปรึกษา เงินเดือนเจ้าหน้าที่การซ่อมแซมสิ่งก่อสร้าง การฝึกอบรมการท่องเที่ยว และอีก 5,000 ดอลลาร์สหรัฐฯ เก็บไว้สำหรับเป็นกองทุนสำหรับการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกเพิ่มเติมในพื้นที่

คณะกรรมการพัฒนาชนบทจังหวัดรัตนคีรี (Ratanakiri Provincial Rural Development Committee) จะได้รับผลตอบแทน 25% จากรายได้ทั้งหมดของทะเลสาบ ส่วนที่เหลือจะเก็บไว้ในกองทุน ส่วนอีก 75% ของผลกำไรจะนำไปเป็นกองทุนในการพัฒนาชุมชน

6.2.2 กรณีศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมพนมชีซอ จังหวัด Takeo การพัฒนาผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยว

ชุมชนพนมชีซอมีจุดเด่นทางด้านวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก เพราะมีวัดเก่าแก่ตั้งอยู่บนยอดเขา ซึ่งถูกรวมไว้ในรายการท่องเที่ยวด้วย จากการศึกษาพบว่า สิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวมีหลายอย่างด้วยกัน อาทิ หมู่บ้านทอผ้าไหม วัดเก่าแก่มียอดเขาพนมชีซอ การทำเครื่องปั้นดินเผาและดูการแสดง Bassac ซึ่งเป็นวัฒนธรรมของท้องถิ่นและจะจัดแสดงเมื่อนักท่องเที่ยวต้องการ ที่นี่มีแผงลอยขายอาหารและเครื่องดื่มเล็กๆ ประมาณ 20 ร้าน แต่ส่วนใหญ่จะให้บริการนักท่องเที่ยวชาวกัมพูชามากกว่านักท่องเที่ยวต่างชาติ

การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนมีการบริหารจัดการโดยคณะกรรมการซึ่งรูปแบบยังไม่เรียบร้อยเท่าที่ควร จากการสัมภาษณ์พบว่าที่นี่มีคณะทำงานเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในลักษณะชั่วคราวเพียงกลุ่มเดียว มีกฎเกณฑ์ข้อบังคับและข้อกฎหมายเพื่อใช้ในการดำเนินการของคณะกรรมการ คณะทำงานประกอบด้วยคณะกรรมการของชุมชน Sla และ Rovieng เจ้าหน้าที่วัฒนธรรมและการท่องเที่ยวของชุมชน หัวหน้าหมู่บ้านและตัวแทนของชุมชนต่างๆ จึงเป็นที่น่าสังเกตว่ามีกิจกรรมการท่องเที่ยวไม่มากนักที่เกิดขึ้นในชุมชน ในปัจจุบันหน่วยงานการท่องเที่ยวของจังหวัด Takeo ได้เข้ามาจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวของพนมชีซอและควบคุมดูแลค่าบัตรเข้าชมของนักท่องเที่ยวต่างชาติ

สิ่งดึงดูดและกิจกรรมการท่องเที่ยว

สิ่งดึงดูดและกิจกรรมการท่องเที่ยวซึ่งจัดขึ้นโดยชุมชนมีดังนี้

- วัดเก่าแก่ของพนมชีซอสร้างขึ้นในศตวรรษที่ 11 บนยอดเขาสูง ถือเป็นสิ่งดึงดูดการท่องเที่ยวที่สำคัญ
- Tonle Oum เป็นทะเลสาบที่ใหญ่ที่สุด เชื่อมต่อกับทะเล อยู่ระหว่างสิ่งก่อสร้างของวัดเป็นทะเลสาบที่มนุษย์สร้างขึ้น
- หมู่บ้านที่มีชื่อเสียงมากด้านการทอผ้าไหมแบบขอมโบราณ
- หมู่บ้านทำเครื่องปั้นดินเผา (Chunlout Dei village)
- คณะละคร Local Bassac Theatre (Lakhaon Bassac) โรงละครคลาสสิกตามแบบวัฒนธรรมขอมที่โด่งดังและมีชื่อเสียง
- งานฝีมือ

6.2.3 กรณีศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ Chambok อุทยานแห่งชาติคีรีธรรม จังหวัด Kompong Speu

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยว

ชุมชน Chambok เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากมีสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวหลายอย่าง กิจกรรมท่องเที่ยวก็ได้รับการพัฒนาให้มีความหลากหลายมากขึ้น มีการจัดทำเส้นทางเดินป่าจากหมู่บ้านเข้าไปยังน้ำตกและถ้ำค้างคาว เก็บค่าธรรมเนียมนำเข้าชม และบัตรจอดรถ สร้างร้านแผงลอยและเครื่องดื่มเล็กๆ 3 ร้าน และร้านขายสินค้าที่ระลึก อีกหนึ่งร้าน มีบริการเกวียนที่ลากด้วยวัว และรถจักรยานให้เช่าแก่นักท่องเที่ยวสำหรับใช้ในการเดินทางเข้าไปในป่า น้ำตก และถ้ำค้างคาว ดำเนินการโดยกลุ่มแม่บ้านในชุมชน ซึ่งประกอบด้วย 110 ครอบครัว (จาก 546 ครอบครัว) จาก 9 หมู่บ้าน ชุมชนแห่งนี้ไม่มีร้านอาหาร แต่กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามาสามารถสั่งอาหารได้จากกลุ่มแม่บ้าน ค่าอาหารแบบบุฟเฟต์สำหรับนักท่องเที่ยวราคา 7 ดอลลาร์สหรัฐฯ ต่อวัน (สำหรับมื้อเช้า มื้อเที่ยงและมื้อเย็น) ผู้หญิงจะใช้ใบตองหรือใบปาล์มห่ออาหาร (ไม่มีการใช้บรรจุภัณฑ์พลาสติก) ที่หมู่บ้านมีไกด์ท้องถิ่นจำนวน 13 คน แต่ละคนจะได้รับการฝึกอบรมความรู้ภาษาอังกฤษจากโครงการฯ การเดินทางแต่ละครั้งไกด์จะเรียกเก็บค่าบริการ 1.5 ดอลลาร์สหรัฐฯ สำหรับนักท่องเที่ยวท้องถิ่นและ 5 ดอลลาร์สหรัฐฯ สำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ ในชุมชนมีโฮมสเตย์จำนวน 4 หลังไว้บริการให้นักท่องเที่ยว โดยคิดค่าที่พักคืนละ 3 ดอลลาร์สหรัฐฯ

สิ่งดึงดูดและกิจกรรมการท่องเที่ยว

สถานที่ท่องเที่ยวและกิจกรรมที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวของชุมชน Chambok นั้นมีหลายแห่งด้วยกัน ดังนี้

- น้ำตก Chrak เป็นน้ำตกที่สวยงามมีความสูงประมาณ 30 เมตร น้ำจากน้ำตกจะเย็นและใสสะอาด นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ชื่นชอบที่จะลงไปอาบน้ำในน้ำตก
- ถ้ำค้างคาว
- การเดินป่า
- ความหลากหลายของพันธุ์ไม้ พืชสมุนไพร และดอกไม้
- การแสดงเต้นรำ และการเล่นดนตรีโดยเด็กๆ ในชุมชน
- ผลิตภัณฑ์งานฝีมือ

6.2.4 ตัวชี้วัดของการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนที่ดี

ตารางที่ 6-4 : ตัวชี้วัดการท่องเที่ยวใน 3 ชุมชน ของกัมพูชา

ตัวชี้วัดการปฏิบัติ	Yeak Laom จังหวัดรัตนคีรี	Chambok จังหวัด Kampong Speu	พนมชีซอ จังหวัด Takeo
<p>การจัดองค์กรและการมีส่วนร่วมในท้องถิ่นที่ดี</p> <p>(การจัดการท้องถิ่น โครงสร้างคณะกรรมการ กฎเกณฑ์ข้อบังคับ/ข้อกฎหมาย สัดส่วนของชาวบ้านที่เข้าไปมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยว และการจัดสรรผลประโยชน์ภายในชุมชน</p>	<ul style="list-style-type: none"> การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีมานานกว่า 25 ปี มีการเซ็นสัญญาเป็นเจ้าของกับคณะกรรมการพัฒนาชนบทจังหวัดรัตนคีรี (Ratanakiri Provincial Rural Development Committee) มีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นตัวแทน จังหวัดมีอำนาจในการดูแลและการทำกิจกรรมต่างๆ คณะกรรมการประกอบด้วยสมาชิกจาก 5 ชุมชน 15 คน (กรรมการอาวุโส 10 คน และคนหนุ่มสาว 5 คน มีเจ้าหน้าที่ที่ทำงานเต็มเวลา 13 คน ได้แก่ คนชายตัว คนรักษาความ 	<ul style="list-style-type: none"> ในเดือนสิงหาคม ปี พ.ศ.2545 กระทรวงสิ่งแวดล้อมได้จัดพื้นที่กว่า 70 เฮคเตอร์ในเขตอุทยานแห่งชาติคีร์รีม ให้คณะกรรมการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน Chambok เข้าไปบริหารจัดการพื้นที่เพื่อสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวแต่ละคณะกรรมการต้องเสนอรายงานเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ ให้กับกระทรวงและอุทยานทราบ 	<p>การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนพนมชีซอยังมีการพัฒนาในระดับเบื้องต้น</p> <ul style="list-style-type: none"> คณะกรรมการท่องเที่ยวชุมชนยังไม่รูปแบบที่ชัดเจนมีคณะทำงาน 9 คน ซึ่งเป็นตัวแทนจากชุมชน ริเริ่มขึ้นภายใต้การประสานงานโครงการของ UNESCO/UNV ในปี พ.ศ.2546 หน้าที่หลักคือเข้าไปวางแผนทางการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนพนมชีซอ

ตารางที่ 6-4 (ต่อ): ตัวชี้วัดการท่องเที่ยวใน 3 ชุมชน ของกัมพูชา

ตัวชี้วัดการปฏิบัติ	Yeak Laom จังหวัดรัตนคีรี	Chambok จังหวัด Kampong Speu	พนมชีซอน จังหวัด Takeo
<p>การจัดองค์กรและการมีส่วนร่วมในท้องถิ่นที่ดี (ต่อ) (การจัดการท้องถิ่น โครงสร้างคณะกรรมการ กฎเกณฑ์ข้อบังคับ/ข้อกำหนด สัดส่วนของชาวบ้านที่เข้าไปมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยว และการจัดสรรผลประโยชน์ภายในชุมชน)</p>	<p>ปลอดภัย และคนขายของที่ระลึก คณะกรรมการที่เป็นตัวแทนของหมู่บ้าน จะมาจากการเลือกตั้งโดยจะมีวาระดำรงตำแหน่ง 5 ปี</p> <ul style="list-style-type: none"> • คณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จะประชุมกันเดือนละครั้งและมีการประชุมย่อยสัปดาห์ละครั้งมีการประชุมประจำปีและครึ่งปีเพื่อรายงานการเงินทุก 6 เดือนและ 1 ปี สำหรับคณะกรรมการชุมชน Yeak Laom จังหวัด และหุ้นส่วนอื่นๆ ทราบโดยจะมีการรายงานกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เกิดขึ้นในชุมชนในการประชุมประจำปี 	<ul style="list-style-type: none"> • คณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยชุมชน ประกอบด้วยคณะกรรมการดูแลควบคุม 5 คน (คณะกรรมการชุมชน 1 คน ตัวแทนจากการท่องเที่ยวชุมชน 2 คน และตัวแทนจาก Mlup Baitong 2 คน) คณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน 12 คน (หัวหน้า 1 คน ผู้รักษาการแทนหัวหน้า 1 คน คนขายตัว 2 คน คนให้บริการเกวียนลากด้วยวัวและจักรยานให้เช่า 2 คน คนดูแลสถานที่ 2 คน คนรับผิดชอบการขายของที่ระลึก 2 คน) ซึ่งคณะกรรมการเหล่านี้จะมาจากการเลือกตั้งของชุมชนและจะมีการเลือกตั้งทุกๆ 3 ปี 	<ul style="list-style-type: none"> • คณะทำงานการท่องเที่ยวชุมชน ประกอบด้วยคณะกรรมการย่อย 2 กลุ่ม คือ <ol style="list-style-type: none"> 1) คณะกรรมการด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งทำงานป้องกันการทำลายและสูญเสียป่าไม้และก้อนหินที่เป็นรูปแบบของภูเขาพนมชีซอน 2) คณะกรรมการด้านการตระหนักและประเมินผล ซึ่งจะเป็นผู้ชักนำให้เกิดการประชุมร่วมกันของคนในชุมชนที่อยู่รอบๆ พื้นที่เพื่อประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว

ตารางที่ 6-4 (ต่อ): ตัวชี้วัดการท่องเที่ยวใน 3 ชุมชน ของกัมพูชา

ตัวชี้วัดการปฏิบัติ	Yeak Laom จังหวัดรัตนคีรี	Chambok จังหวัด Kampong Speu	พนมชีซอ จังหวัด Takeo
<p>การจัดองค์กรและการมีส่วนร่วมในท้องถิ่นที่ดี (ต่อ) (การจัดการท้องถิ่น โครงสร้างคณะกรรมการ กฎเกณฑ์ข้อบังคับ/ข้อกฎหมาย สัดส่วนของชาวบ้านที่เขาไปมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยว และการจัดสรรผลประโยชน์ภายในชุมชน)</p>	<p>การจัดสรรผลประโยชน์ : รายได้ของจังหวัด 25% รายได้ของชุมชน 75% ซึ่งแบ่งออกเป็น</p> <ul style="list-style-type: none"> - ครัวเรือนที่เป็นสมาชิกของกลุ่มท่องเที่ยว 30% - ผู้มีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ กระทรวงท่องเที่ยว, กระทรวงสิ่งแวดล้อม, DRIVE, IDRC, PLG, จังหวัด, กระทรวงวัฒนธรรม, ตัวแทนบริษัทท่องเที่ยว 	<ul style="list-style-type: none"> ● คณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จะมีการประชุมเดือนละหนึ่งครั้ง ● มีครัวเรือนที่เข้าร่วมการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยตรงประมาณ 139 ครัวเรือน โดยส่วนใหญ่จะเป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้าน <p>การจัดสรรผลประโยชน์ :</p> <ul style="list-style-type: none"> ● รายได้ทั้งหมดจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะแบ่งออกเป็น : <ul style="list-style-type: none"> - การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และต้นทุนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน 40% 	<p>การจัดสรรผลประโยชน์ : ยังไม่มีนโยบายการจัดการด้านการเงินที่ได้จากการท่องเที่ยวในพนมชีซอ จังหวัดเป็นผู้เก็บรวบรวมค่าธรรมเนียมการท่องเที่ยวทั้งหมด</p>

ตารางที่ 6-4 (ต่อ): ตัวชี้วัดการท่องเที่ยวใน 3 ชุมชน ของกัมพูชา

ตัวชี้วัดการปฏิบัติ	Yeak Laom จังหวัดรัตนคีรี	Chambok จังหวัด Kampong Speu	พนมเปญ จังหวัด Takeo
การจัดองค์กรและการมีส่วนร่วม ในท้องถิ่นที่ดี (ต่อ) (การจัดการท้องถิ่น, โครงสร้าง คณะกรรมการ, กฎเกณฑ์ข้อ บังคับ/ข้อกำหนด, สัดส่วน ของชาวบ้านที่เข้าไปมีส่วนร่วม ในการท่องเที่ยว และการ จัดสรรผลประโยชน์ภายใน ชุมชน)		<ul style="list-style-type: none">- การพัฒนาชุมชน 60% ได้แก่ สิ่งก่อสร้างของโรงเรียน ช่วยเหลือ● ค่าที่จอดรถจะมีการจัดสรรดังนี้<ul style="list-style-type: none">- บุรณะสถูปเจดีย์ 50%- คณะกรรมการฝ่ายปกครอง 50% ผู้มีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ : อุทยานแห่งชาติ, กระทรวง สิ่งแวดล้อม, กระทรวงท่องเที่ยว, องค์กร พัฒนาเอกชน, กระทรวงวัฒนธรรมและ การศิลปะ, คณะกรรมการชุมชนและ ตำบล, ตัวแทนบริษัทท่องเที่ยว และ เครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกัมพูชา	

ตารางที่ 6-4 (ต่อ): ตัวชี้วัดการท่องเที่ยวใน 3 ชุมชน ของกัมพูชา

ตัวชี้วัดการปฏิบัติ	Yeak Laom จังหวัดรัตนคีรี	Chambok จังหวัด Kampong Speu	พนมชีซอ จังหวัด Takeo
การจัดการด้านสิ่งแวดล้อมที่ดี (ขยะ, น้ำเสีย, ความสามารถในการรองรับ, มลพิษทางเสียงและอากาศ, ผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม)	<ul style="list-style-type: none"> • มีถังขยะและป้ายเชิญชวนให้ทิ้งขยะให้เป็นที่เป็นทางจำนวนมากในบริเวณเส้นทางรอบๆทะเลสาบ อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีการแยกขยะที่ใช้ไม่ได้แล้วกับขยะที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ขยะทั้งหมดจะถูกเผาอาทิตย์ละหนึ่งครั้ง • ยังไม่มีปัญหาในเรื่องของน้ำเสีย • ความสามารถในการรองรับ : ยังไม่มีจำนวนนักท่องเที่ยวที่จะทำให้เกิดปัญหา • เสียง : ที่นี้ค่อนข้างที่จะเงียบสงบ • การร่วมน้ำในทะเลสาบ : มีการขอร้องไม่ให้นักท่องเที่ยวใช้สบูและแชมพูเมื่ออาบน้ำในทะเลสาบ 	<ul style="list-style-type: none"> • มีกลุ่มลาดตระเวนและดูแลขยะในพื้นที่ โดยไกด์ท้องถิ่นจะรวมอยู่ในกลุ่มนี้ด้วยหน้าที่หลักคือดูแลรักษาพื้นที่ไม่ให้มีขยะและป้องกันเหตุไฟป่า ให้ความรู้นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับขยะ ตรวจสอบพื้นที่อาทิตย์ละ 2 ครั้ง พนักงานแต่ละคนจะได้รับค่าตอบแทน 1 ดอลลาร์สหรัฐต่อวัน กลุ่มจะทำงานอย่างใกล้ชิดร่วมกับคนขายของในพื้นที่เพื่อดูแลจัดการขยะจะมีการแนะนำให้ใช้วัสดุที่สามารถย่อยสลายได้ในการบรรจุอาหาร มีการแยกขยะออกเป็นขยะที่ย่อยสลายได้ขยะที่นำกลับมาใช้ใหม่ (ขวดพลาสติกที่ขายให้กับพ่อค้าของเก่า) และขยะที่ใช้อีกไม่ได้ 	<ul style="list-style-type: none"> • สภาพแวดล้อมของพื้นที่กำลังเสื่อมโทรมลงชาวบ้านส่วนใหญ่มีรายได้หลักจากการทำงานคัททิงบนภูเขาพนมชีซอ ซึ่งเป็นอันตรายต่อโบราณสถานและสิ่งแวดล้อม • ยังไม่มีการจัดการระบบขยะของเสีย • ได้รับการสนับสนุนจากกองทุนแคนาดา (Canada Fund) ในการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ มีการจัดวางถังขยะไว้หลายจุดด้วยกัน • มีการจัดวันรณรงค์ทำความสะอาดขึ้นหลายครั้ง โดย UNESCO/UNV ในพื้นที่พนมชีซอ เพื่อชักนำให้ชุมชนได้ร่วมกันปฏิบัติ

ตารางที่ ๕-4 (ต่อ): ตัวชี้วัดการท่องเที่ยวใน 3 ชุมชน ของชุมชน ของกัมพูชา

ตัวชี้วัดการปฏิบัติ	Yeak Laom จังหวัดรัตนคีรี	Chambok จังหวัด Kampong Speu	พนมชีซอน จังหวัด Takeo
<p>การจัดการด้านสิ่งแวดล้อมที่ดี (ต่อ) (ขยะ, น้ำเสีย, ความสามารถในการรองรับ มลพิษทางเสียงและอากาศ, ผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม)</p>		<p>กลุ่มคนลาดตระเวนค่อนข้างที่จะทำงานหนัก โดยเฉพาะในช่วงหน้าร้อนที่ต้องควบคุมไฟฟ้า ห้ามนักท่องเที่ยว ขับรถยนต์หรือมอเตอร์จักรยานยนต์เข้าไปในพื้นที่ต้องใช้การเดินเท้าหรือเช่าจักรยานหรือนั่งเกวียนเข้าไปยังน้ำตก ซึ่งมีระยะทางจากหมู่บ้านประมาณ 4 กิโลเมตร ดังนั้นจึงไม่มีมลพิษทางเสียงและทางอากาศ แต่พบว่าชาวบ้านที่อาศัยอยู่ใกล้กับถนนได้รับความเดือดร้อนจากฝุ่นละอองที่เพิ่มมากขึ้นตั้งแต่มีการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน นักท่องเที่ยวที่อาบน้ำที่น้ำตกจะไม่ได้ใบอนุญาตให้ใช้สบู่หรือแชมพู ที่น่าสังเกตอีกอย่างหนึ่งคือที่นี้จะไม่มีย่านน้ำเนื่องจากคนในพื้นที่เห็นว่าเป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และมีการร้องเรียนว่านักท่องเที่ยวนำขยะและของเสียจำนวนมากเข้ามาในท้องถิ่น</p>	

ตารางที่ 6-4 (ต่อ): ตัวชี้วัดการท่องเที่ยวใน 3 ชุมชน ของกัมพูชา

ตัวชี้วัดการปฏิบัติ	Yeak Laom จังหวัดรัตนคีรี	Chambok จังหวัด Kampong Speu	พนมชีร้อ จังหวัด Takeo
การจัดการด้านความปลอดภัย และสุขอนามัยที่ดี (น้ำ, ท้องน้ำ และอาหาร)	<ul style="list-style-type: none"> น้ำ : น้ำจากที่นี่จะผ่านระบบการ จัดส่งเพื่อนำไปใช้ในโรงแรมและ เกสต์เฮาส์ในเมือง Banlung แต่ ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณรอบๆ นี้ จะใช้น้ำจากแม่น้ำและทะเลสาบ อาหาร : ที่นี่จะไม่มีร้านอาหารที่ได้ มาตรฐานเหมาะสมสำหรับนัก ท่องเที่ยว แต่ในตัวเมือง Banlung จะมีร้านอาหารอยู่ 2 ร้านที่เหมาะสม สำหรับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ความปลอดภัย : การเดินป่ารอบ ทะเลสาบ Yeak Laom จะจำกัดอยู่ ในช่วงเวลา 7.00 - 17.00 น. ยกเว้น นักท่องเที่ยวจะจ้างไกด์ท้องถิ่นและ จ่ายเพิ่มสำหรับเวลาเดินป่าที่มากขึ้น 	<p>พื้นที่จะเปิดตั้งแต่เวลา 7.00 - 17.00 น. คณะกรรมการท่องเที่ยวให้การยืนยันว่า การรักษาความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยว ที่เข้ามาเยี่ยมชมที่นี่ดีมาก มีบ้านพัก โยมสത്യ 4 หลังในหมู่บ้าน แต่เป็นที่น่า สังเกตว่ามาตรฐานด้านสุขอนามัยสำหรับ นักท่องเที่ยวทั้งนักท่องเที่ยวท้องถิ่นและ นักท่องเที่ยวชาวต่างชาตินั้นยังไม่ดี มีคุณภาพที่ตึก ที่ไม่มีห้องน้ำ น้ำ ชาวบ้าน ใช้น้ำจากบ่อน้ำและลำธาร สำหรับอาหารจะ ถูกจัดเตรียมโดยกลุ่มแม่บ้าน ซึ่งได้รับการ ฝึกอบรมจากองค์กรพัฒนาเอกชน Mulp Baitong</p> <p>ไกด์ท้องถิ่นจะมีเครื่องแต่งกายเหมือนกันคือ เสื้อยืดคอกลมสีเขียว</p>	<p>มีความปลอดภัยในการเดินทางเข้าไป โดยมีบ้านเรือนของชาวบ้านตั้งอยู่ใกล้ๆ แต่ ด้านทิศตะวันออกของภูเขา นักท่องเที่ยว ไม่ควรที่จะเดินทางเข้าไปเพียงลำพังเพราะ บริเวณดังกล่าวมีเหตุการณ์ปล้นชิงทรัพย์ เกิดขึ้นหลายครั้ง</p> <p>นักท่องเที่ยวสามารถหาอาหารรับประทาน ตามร้านอาหารเล็กๆ : ส่วนใหญ่อาหาร จะเป็นอาหารพื้นบ้านสำหรับนักท่องเที่ยว ท้องถิ่นเท่านั้น ไม่มีร้านอาหารสำหรับ นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่นี่จะขาดแคลน น้ำในช่วงฤดูร้อน และชาวบ้านส่วนใหญ่ จะใช้น้ำจากหนองน้ำและบ่อน้ำ</p>

ตารางที่ 6-4 (ต่อ) : แสดงตัวชี้วัดการท่องเที่ยวใน 3 ชุมชน ของกัมพูชา

ตัวชี้วัดการปฏิบัติ	Yeak Laom จังหวัดรัตนคีรี	Chambok จังหวัด Kampong Speu	พนมชีซอน จังหวัด Takeo
<p>การจัดการด้านการตลาดที่ดี (จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่และกลยุทธ์การประชาสัมพันธ์ : โบรชัวร์, เว็บไซต์, นิตยสาร, ทวี)</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● เป็นหนึ่งในสถานที่ที่อยู่ในเขตพัฒนาการท่องเที่ยวสามเหลี่ยมมรกตของรัฐบาล ซึ่งประกอบด้วย กัมพูชา สปป.ลาว และเวียดนาม ● ในช่วงปี พ.ศ. 2542 - 2546 มีนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ 9,893 คน และนักท่องเที่ยวภายในประเทศ 50,938 คน ● ค่าธรรมเนียมที่เรียกเก็บจากนักท่องเที่ยว: <ul style="list-style-type: none"> - ค่าบัตรผ่าน : นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ 1 ดอลลาร์สหรัฐฯ และนักท่องเที่ยวภายในประเทศ 0.075 ดอลลาร์สหรัฐฯ 	<ul style="list-style-type: none"> ● ในช่วงปี พ.ศ. 2546 ถึงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2547 มีจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน Chambok ประมาณ 14,551 คน (เป็นนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ 562 คน) ● ค่าธรรมเนียมที่เรียกเก็บจากนักท่องเที่ยว : <ul style="list-style-type: none"> - ค่าบัตรผ่าน : นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ 3 ดอลลาร์สหรัฐฯ, นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ (เด็ก) 1 ดอลลาร์สหรัฐฯ และนักท่องเที่ยวภายในประเทศ 0.25 ดอลลาร์สหรัฐฯ - ค่าที่จอดรถ : รถยนต์ 0.25 ดอลลาร์สหรัฐฯ และรถทัวร์ 0.75 ดอลลาร์สหรัฐฯ ● การท่องเที่ยวโดยชุมชนได้รับการสนับสนุนอย่างเข้มแข็งจาก Mlup Baitong และการประชาสัมพันธ์ที่หลากหลาย อาทิ โบรชัวร์ ทวี และนิตยสาร 	<p>วัดพนมชีซอนเป็นที่สถานที่ที่รู้จักกันทั่วไปและถูกรวบรวมข้อมูลไว้ในคู่มือการท่องเที่ยวของกัมพูชาและตัวแทนบริษัทนำเที่ยวในพนมเปญ UNESCO/UNV สนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนาประชาสัมพันธ์จำนวนกว่า 1,000 ฉบับ</p>

ตารางที่ 6-4 (ต่อ) : แสดงตัวชี้วัดการท่องเที่ยวใน 3 ชุมชน

ตัวชี้วัดการปฏิบัติ	Yeak Laom จังหวัดรัตนคีรี	Chambok จังหวัด Kampong Speu	พนมธิซอ จังหวัด Takeo
<p>การจัดการด้านการตลาดที่ดี (ต่อ) (จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่และกลยุทธ์การประชาสัมพันธ์ : โบรชัวร์, เว็บไซต์, นิตยสาร, ทวี</p>	<p>- ค่าที่จอดรถ : รถทัวร์ 0.5 ดอลลาร์สหรัฐ, รถยนต์ 0.37 ดอลลาร์สหรัฐ, รถจักรยานยนต์ 0.12 ดอลลาร์สหรัฐ และ รถจักรยาน 0.075 ดอลลาร์สหรัฐ</p> <p>● ช่องทางในการโฆษณาประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยชุมชน Yeak Laom มีดังนี้</p> <ul style="list-style-type: none"> - โบรชัวร์ (ได้รับการสนับสนุนจาก IDRC, UNDP/CAREERE, DRIVE) - เว็บไซต์ (www.geocities.com/yeak_laom) - วีซีดี ได้รับการสนับสนุนจาก IDRC, UNDP, Sida - ทวี และนิตยสาร 	<p>บริษัทนำเที่ยวในพนมเปญได้ช่วยเหลือในการแจกโบรชัวร์ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชนกว่า 1,000 ฉบับ</p> <p>การท่องเที่ยวในชุมชน Chambok เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย สถานีโทรทัศน์ของชาติได้มีการนำเสนอรายการท่องเที่ยวของชุมชน Chambok ในรายการของสถานี</p> <p>มีบทความที่ถูกตีพิมพ์ในนิตยสารชื่อดัง คณะกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนของ Chambok มีการประสานงานกับตัวแทนบริษัทนำเที่ยวหลายๆ แห่งในกรุงพนมเปญ</p>	

6.2.5 รายได้ที่ชุมชนได้รับจากการท่องเที่ยวของชุมชน

การสร้างรายได้ถือเป็นเป้าหมายอย่างหนึ่งของการจัดการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน ดังจะยกตัวอย่างการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวโดยชุมชน Yeak Laom และชุมชน Chambok ในเขตอุทยานแห่งชาติคีรีธรรม ส่วนข้อมูลรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนพนมชีซอนนั้นยังไม่มีรายงาน

จากการศึกษาพบว่าพื้นที่ในชุมชน Yeak Laom นั้นมีศักยภาพสูงมากในการสร้างรายได้จากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตามที่ได้มีการบันทึกข้อมูลทางสถิติโดยคณะกรรมการท่องเที่ยวฯ ใน Yeak Laom ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 - 2546 ชุมชนสามารถสร้างรายได้ประมาณ 20,139 ดอลลาร์สหรัฐฯ และในช่วงเดือนมกราคมถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ.2547 มีรายได้ประมาณ 4,681 ดอลลาร์สหรัฐฯ

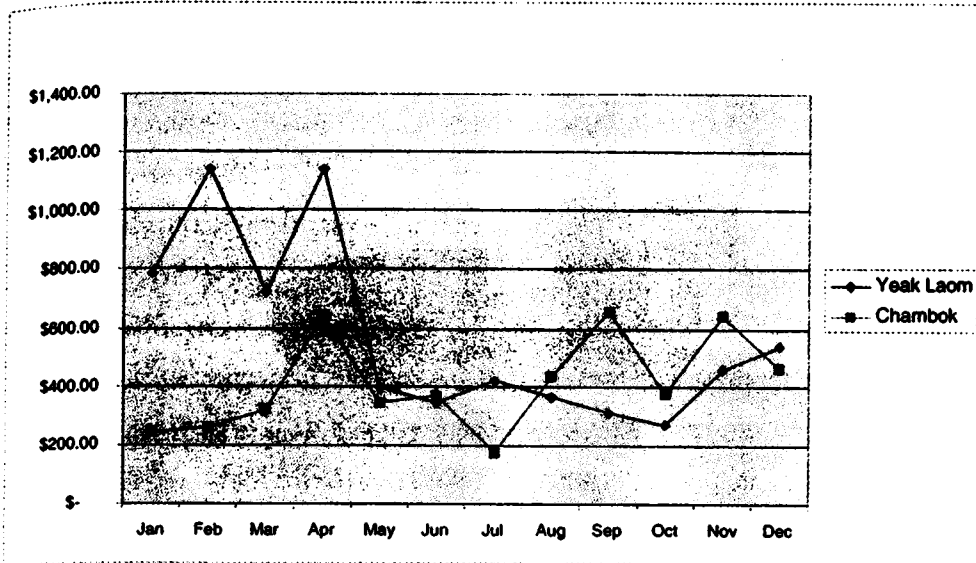
ตารางที่ 6-5 : รายได้จากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน Yeak Laom ระหว่างปี พ.ศ. 2543 - 2546

ที่มาของรายได้	2543	2544	2545	2546
ค่าธรรมเนียมเข้าชมและ ค่าที่จอดรถ	\$1623	\$2203	\$3964	\$5615
ศูนย์วัฒนธรรมและ สิ่งแวดล้อม	\$358	\$477	\$756	\$467
งานหัตถกรรม	\$295	\$702	\$769	\$634
รวม	\$2276	\$5658	\$5489	\$6716

ที่มา : CBT Committee in Yeak Laom, 2004

จากข้อมูลในตารางที่ 6-5 แสดงให้เห็นถึงรายได้ที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเนื่องจากมีการประชาสัมพันธ์โดยคณะกรรมการท่องเที่ยวและองค์กรพัฒนาเอกชนที่ร่วมมือกันทำงานในพื้นที่ ทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชน Yeak Laom มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป

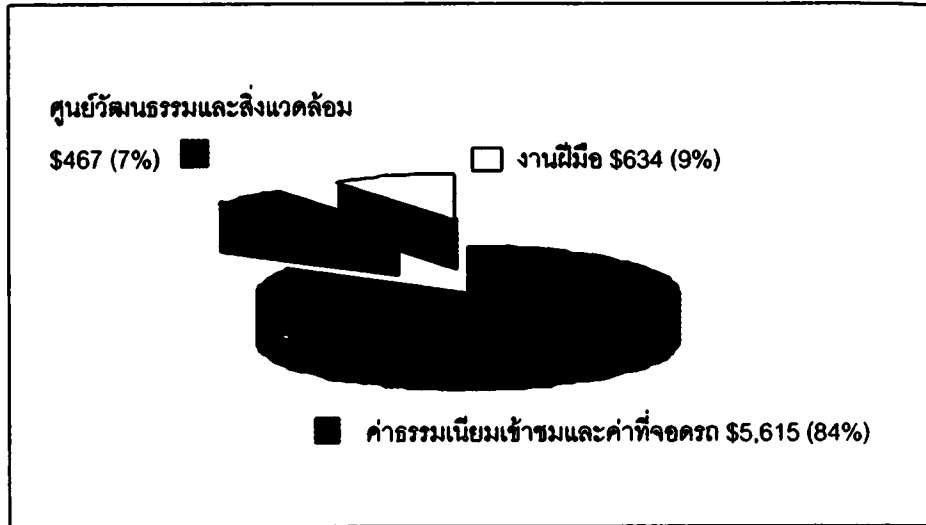
นอกจากนี้จากรูปที่ 6-3 แสดงให้เห็นว่าชุมชน Yeak Laom มีศักยภาพในการสร้างรายได้สูงในช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนเมษายน เนื่องจากการเดินทางเข้าไปในพื้นที่ทำได้ง่าย อย่างไรก็ตามชุมชน Chambok ก็มีศักยภาพในการสร้างรายได้ในช่วงเดือนกรกฎาคมถึงเดือนธันวาคม เนื่องจากนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ต้องการที่จะเยี่ยมชมความงามของน้ำตกในช่วงฤดูฝน ทั้งสองพื้นที่มีความสามารถในการสร้างรายได้สูงในช่วงเดือนเมษายนเพราะนักท่องเที่ยวท้องถิ่นจำนวนมากเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในช่วงเทศกาลปีใหม่ของกัมพูชา

รูปที่ 6-3 : แนวโน้มรายได้จากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน Yeak Laom และ Chambok ในปี พ.ศ. 2546

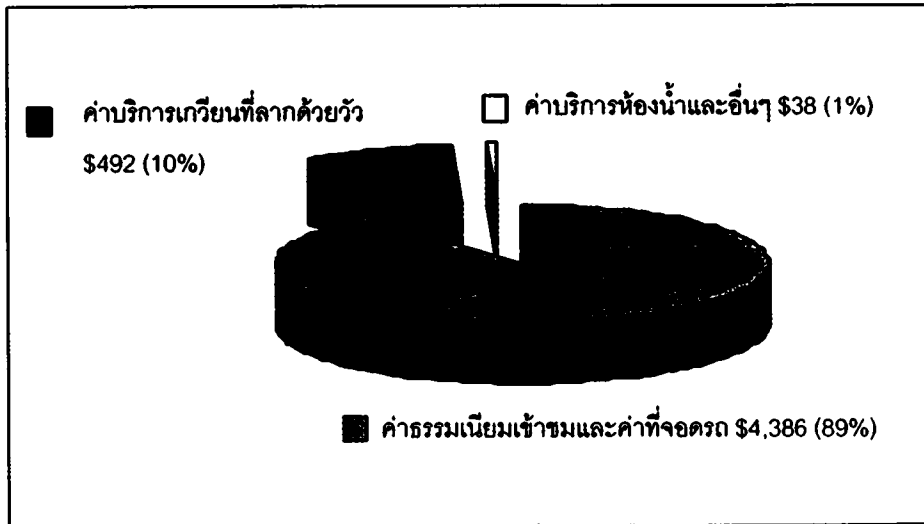
ที่มา : CBT committee in Yeak Laom and Mlup Baitong

ในปี พ.ศ. 2546 การท่องเที่ยวโดยชุมชน Chambok ได้สร้างรายได้ให้กับชุมชนประมาณ 4,916 ดอลลาร์สหรัฐฯ จากการเก็บค่าธรรมเนียมบัตรผ่าน ค่าที่จอดรถและค่าบริการเกวียนที่ลากด้วยวัว เมื่อเปรียบเทียบกับชุมชน Yeak Laom ซึ่งสร้างรายได้เท่ากับ 6,716 ดอลลาร์สหรัฐฯ จากข้อมูลพื้นฐานที่กไว้โดยคณะกรรมการท่องเที่ยวชุมชน Yeak Laom แหล่งรายได้หลัก 3 แหล่ง แบ่งออกเป็นค่าธรรมเนียมบัตรผ่าน ค่าที่จอดรถศูนย์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมและงานฝีมือ จากรูปที่ 6-4 และ 6-5 แสดงให้เห็นว่ารายได้ส่วนใหญ่มาจากค่าธรรมเนียมบัตรผ่านและค่าที่จอดรถ โดยคิดเป็น 84-89% ของรายได้ทั้งในชุมชน Yeak Laom และชุมชน Chambok เป็นที่น่าสังเกตว่าชุมชน Chambok จะเรียกเก็บค่าบัตรผ่านและที่จอดรถในราคาที่สูงกว่าชุมชน Yeak Laom ทั้งของนักท่องเที่ยวต่างชาติและนักท่องเที่ยวภายในประเทศรายได้ 9% มาจากงานฝีมือ และประมาณ 7% มาจากการให้บริการของศูนย์วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมซึ่งรวมทั้งการเล่นเครื่องดนตรีและการแสดงต่างๆ ด้วย

รูปที่ 6-4 : รายได้จากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน Yeak Laom จังหวัดรัตนคีรี ในปี พ.ศ. 2546

ที่มา : CBT Committee in Yeak Laom, Ratanakiri province, 2004

รูปที่ 6-5 : รายได้จากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน Chambok อุทยานแห่งชาติคีรีรม จังหวัด Kampong Speu ในปี พ.ศ. 2456

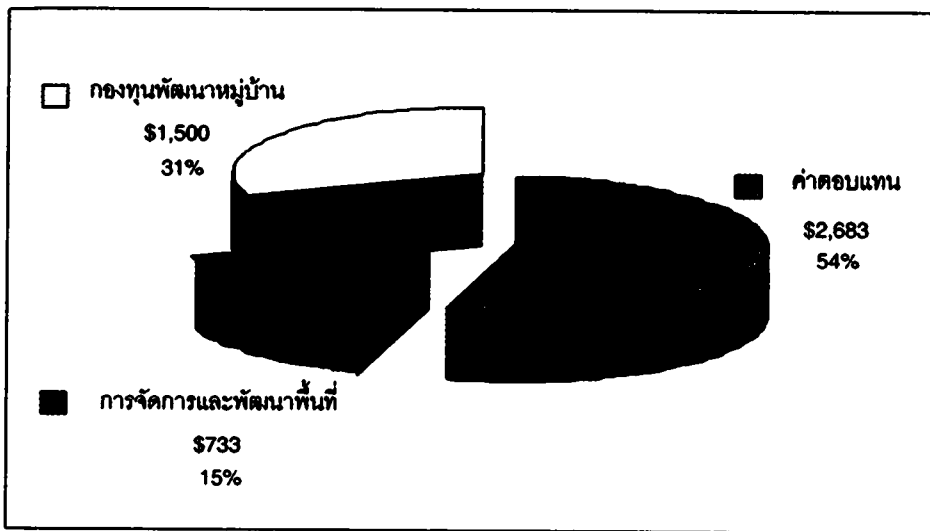
ที่มา : Mlup Baitong, 2004

เมื่อไม่นานมานี้ คณะกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน Chambok ได้มีการพัฒนา การให้บริการของท้องถิ่นมากขึ้นกว่าชุมชน Yeak Laom อาทิ มีรถจักรยานให้เช่า มีร้านขายสินค้าของที่ระลึกและงานฝีมือ อาหาร และโฮมสเตย์ ดังนั้นชุมชน Chambok จึงมีศักยภาพในการสร้างรายได้มากกว่า

การจัดสรรผลประโยชน์ภายในชุมชน

จากการศึกษาพบว่ารายได้จากการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นจะมีการจัดสรรออกเป็น 3 ส่วนใหญ่ๆ ดังนี้

- เป็นค่าตอบแทนสำหรับคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและเจ้าหน้าที่
- เป็นค่าใช้จ่ายในการจัดการและพัฒนาพื้นที่ : ค่าตอบแทนฝ่ายปกครองพื้นที่ ค่าบำรุงสิ่งก่อสร้าง และการพัฒนาการให้บริการหรือสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ
- กองทุนพัฒนาชุมชน : สนับสนุนสิ่งก่อสร้างของโรงเรียน จัดทำกองทุนเพื่อช่วยเหลือคนยากจนในหมู่บ้าน สร้างถนน และเงินช่วยเหลือสำหรับกรณีฉุกเฉินอื่นๆ ในหมู่บ้าน

รูปที่ 6-6 : การจัดสรรผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวโดยชุมชน Chambok ในปี พ.ศ.

2546

รูปที่ 6-6 แสดงให้เห็นว่าในปี พ.ศ. 2546 นั้น 54% ของรายได้จะใช้เป็นค่าตอบแทนสำหรับคณะกรรมการท่องเที่ยว และเจ้าหน้าที่ อาทิเช่น หัวหน้าการท่องเที่ยว คนขายตั๋ว ผู้ดูแลควบคุมไฟฟ้า ผู้ดูแลบัญชี จากการศึกษาพบว่า มีความแตกต่างในกระบวนการจ่ายค่าตอบแทนสำหรับหัวหน้าและผู้รักษาการแทนหัวหน้าของคณะกรรมการท่องเที่ยว ในชุมชน Yeak Laom และชุมชน Chambok ตัวอย่างเช่น หัวหน้าการท่องเที่ยวในชุมชน Yeak Laom จะได้รับค่าตอบแทนเดือนละประมาณ 25 ดอลลาร์สหรัฐฯ และผู้รักษาการแทนจะได้รับค่าตอบแทนเดือนละประมาณ 20 ดอลลาร์สหรัฐฯ เมื่อเปรียบเทียบกับเจ้าหน้าที่อื่นๆ เช่น คนขายตั๋ว จะได้รับค่าตอบแทนเดือนละประมาณ 17.5 ดอลลาร์สหรัฐฯ

หัวหน้าและผู้รักษาการแทนหัวหน้าการท่องเที่ยวในชุมชน Chambok ก็จะได้รับค่าตอบแทนประมาณ 1.25 ดอลลาร์สหรัฐฯ ต่อวันทำงาน ส่วนเจ้าหน้าที่อื่นๆ จะได้รับค่าตอบแทนประมาณ 1 ดอลลาร์สหรัฐฯ ต่อวัน เฉพาะพนักงานบัญชีกับหัวหน้าไกด์จะได้รับค่าตอบแทนเดือนละประมาณ 15 ดอลลาร์สหรัฐฯ

31% ของรายได้ที่เข้าไปสู่ชุมชนจะนำไปเป็นกองทุนในการพัฒนาสิ่งก่อสร้างของหมู่บ้าน เช่น หอประชุม โรงเรียน และสนับสนุนชาวบ้านที่ยากจนในหมู่บ้าน ประมาณ 15% จะนำไปใช้ในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นสำหรับนักท่องเที่ยวและใช้ในการพัฒนารถจักรยานให้เช่าและร้านขายของที่ระลึกประมาณ 38% ของรายได้จะเป็นค่าตอบแทนสำหรับคณะกรรมการท่องเที่ยวและเจ้าหน้าที่ ส่วนอีก 62% (4,142 ดอลลาร์สหรัฐฯ) จะเก็บไว้สำหรับเป็นกองทุนของหมู่บ้าน ในปี พ.ศ. 2543 ได้มีการนำเงินประมาณ 1,000 ดอลลาร์สหรัฐฯ ใช้ในการปรับปรุงแทนสำหรับว่ายน้ำและปรับปรุงร้านขายของที่ระลึก

6.2.6 บทสรุป

การจัดการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้นถือได้ว่าเป็นเรื่องที่ค่อนข้างใหม่และเป็นทางเลือกที่ท้าทายในการสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านในชุมชน จากการศึกษาพบว่าในทุกกรณีศึกษา มีการจัดการท่องเที่ยวที่ดีโดยชุมชน

แนวทางการปฏิบัติและทฤษฎีหลายๆ อย่างสามารถเป็นจุดเด่นได้ดังนี้

- ความเป็นเจ้าของและการมีส่วนร่วมในท้องถิ่น : ในชุมชน Yeak Laom และ ชุมชน Chambok พบว่า ชุมชนมีสิทธิความเป็นเจ้าของและจัดการรายได้จากแหล่งทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนเองได้อย่างเต็มที่ เป็นการแสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งของชุมชนและการประสานงานกับองค์กรท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งระดับชุมชนและระดับจังหวัด ในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน Yeak Laom และชุมชน Chambok ยกตัวอย่างเช่น การทำสัญญาเช่า 25 ปี ระหว่างจังหวัดรัตนคีรีและคณะกรรมการคุ้มครองและ

นันทนาการชุมชน Yeak Laom (Yeak Laom Preservation and Recreation Committee)

- การรวมตัวของผู้มีส่วนร่วม : จากกรณีศึกษาพบว่าองค์กรพัฒนาเอกชนนั้นไม่เพียงแต่ให้การสนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการจัดการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน แต่ยังให้การช่วยเหลือ โดยการจัดฝึกอบรมการจัดการท่องเที่ยวให้กับคนในชุมชนอีกด้วย
- การจัดการองค์กร : คณะกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมาจากการเลือกตั้งของชาวบ้านในชุมชน เพื่อเป็นตัวแทนและดำเนินการต่างๆ ในชุมชน
- การพัฒนาผลิตภัณฑ์ : จากกรณีศึกษาแสดงให้เห็นว่าชาวบ้านในชุมชนได้ริเริ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวหลายๆ กิจกรรม อาทิ การให้บริการเกวียนที่ลากด้วยวัว การแสดงเครื่องดนตรีพื้นบ้าน และการเต้นรำ อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่าชาวบ้านยังมีข้อจำกัดในการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลายในชุมชนของตนเอง
- การตลาดและการประชาสัมพันธ์ : คณะกรรมการท่องเที่ยวชุมชนใช้โบรชัวร์เป็นเครื่องมือในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวในพื้นที่ เช่นเดียวกับการประชาสัมพันธ์ผ่านทางสถานีโทรทัศน์ของชาติ คณะกรรมการท่องเที่ยวฯ ของ Chambok มีกลยุทธ์ในการประชาสัมพันธ์พื้นที่ของตนเองที่ดีมากโดยอาศัยการช่วยเหลือของบริษัทนำเที่ยวในกรุงเทพมหานคร

ข้อแนะนำอื่นๆ ที่พบจากกรณีศึกษาต่างๆ คือ การสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวโดยชุมชนพบว่าชุมชน Chambok และชุมชน Yeak Laom มีศักยภาพในการสร้างรายได้ให้กับชุมชนมาก การท่องเที่ยวโดยชุมชนยังสามารถช่วยแก้ปัญหาความยากจนของคนในพื้นที่ชนบท คำแนะนำจากการวิจัยคือ จะทำอย่างไรเพื่อให้เกิดการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ทั่วถึงและเป็นธรรมต่อชุมชนมากที่สุด

6.3 ประเทศไทย

รัฐบาลไทยได้มีนโยบายสนับสนุนการท่องเที่ยวไปสู่ทุกชุมชน เนื่องจากเห็นว่าการจัดการท่องเที่ยวเน้นการกระตุ้นเศรษฐกิจที่จะก่อให้เกิดการสร้างงานและสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัวและชุมชนเป็นอย่างมาก ลักษณะและรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนแต่ละแห่งก็จะมีคล้ายคลึงกัน โดยจะเป็นการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนมีส่วนร่วม และการให้บริการบ้านพักแบบโฮมสเตย์ (Home stay) กิจกรรมการท่องเที่ยวจะเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ วัฒนธรรม และประเพณีของชุมชน อาทิ การเดินป่า ชมธรรมชาติ ดูนก ชมดอกไม้ ต้นไม้ ศึกษาสมุนไพร การเรียนรู้และร่วมดำเนินวิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น และชมการแสดงศิลปะวัฒนธรรมพื้นบ้าน

นักท่องเที่ยวที่สนใจการท่องเที่ยวชุมชนจะเป็นนักท่องเที่ยวยุคใหม่ ซึ่งเป็นแนวโน้มของนักท่องเที่ยวในปัจจุบันที่จะเป็นพวกรักการผจญภัย ใฝ่รู้ มีการศึกษา และชอบทดลอง โดยมีแรงจูงใจในการเดินทางคือต้องการหาประสบการณ์ใหม่ๆ มองโอกาสทางด้านธุรกิจ และสนใจที่จะศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่น มีความต้องการในอาหารท้องถิ่น สนใจศิลปวัฒนธรรม และวิถีชีวิตพื้นบ้าน ส่วนความถี่ในการเดินทางและการจัดการท่องเที่ยวจะดำเนินการด้วยตัวเอง ไม่เป็นไปตามฤดูกาล ทำเป็นกลุ่มเล็กๆ และมีผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านเป็นผู้แนะนำในการท่องเที่ยว เช่น ไกด์สำหรับเดินป่า ดูนก (ภราเดช พยัฆวิเชียร, 2547)

ในประเทศไทยเองมีหมู่บ้านที่ดำเนินการท่องเที่ยวโดยชุมชน และบางแห่งได้ให้บริการแบบโฮมสเตย์ด้วยหลายแห่ง และมีแนวโน้มว่าจะมีเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศนิยมท่องเที่ยวแบบนี้มากขึ้น และชุมชนเองก็เห็นประโยชน์และมีรายได้เพิ่มจากการให้บริการท่องเที่ยว จำนวนแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทยจำแนกตามภาคต่างๆ มีดังนี้

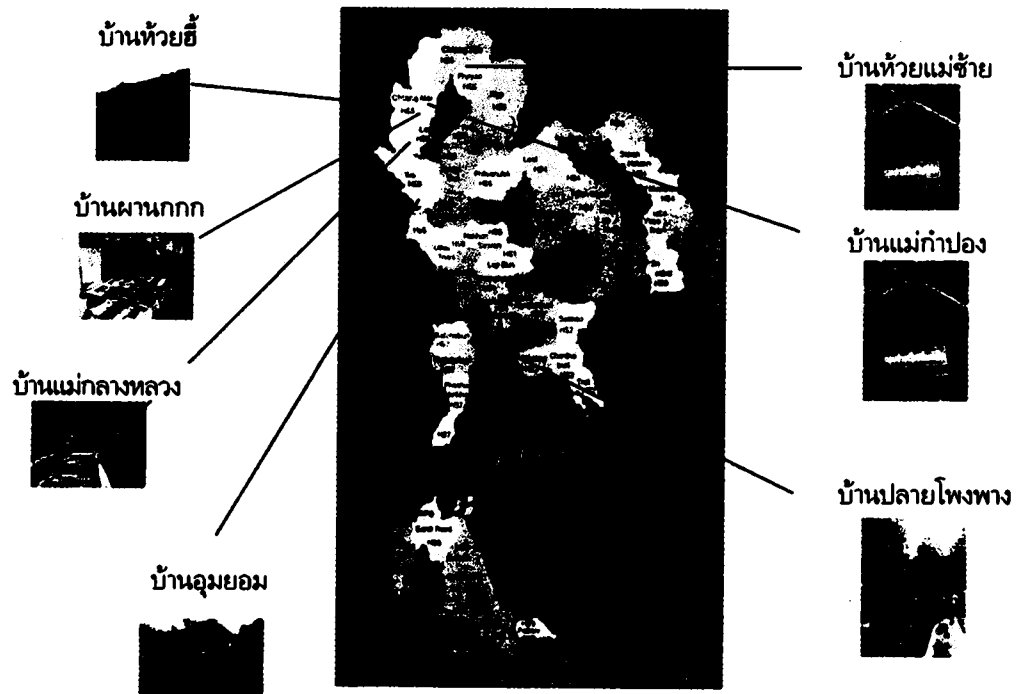
ภาคเหนือ	72	แห่ง
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	26	แห่ง
ภาคตะวันออก	25	แห่ง
ภาคกลาง	18	แห่ง
ภาคใต้	11	แห่ง

(ที่มา : ปรับปรุงจาก www.homestayfanclub.com และ <http://cvt.njai.org>)

สำนักพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาได้กระตุ้นให้แต่ละชุมชนมีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยเฉพาะโฮมสเตย์ให้ได้มาตรฐาน จึงทำการคัดสรรโฮมสเตย์มาตรฐานไทย ด้วยความมุ่งหวังที่จะให้โฮมสเตย์มาตรฐานไทยคงความเป็นเอกลักษณ์ และสามารถเชื่อมโยงกับกิจกรรมอื่นที่ก่อให้เกิดรายได้ของชุมชน เช่น สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) เป็นต้น อีกทั้งเพื่อให้โฮมสเตย์เป็นกิจกรรมที่เสริมรายได้เพิ่มเติมจากอาชีพหลักของชุมชนโดยก่อให้เกิดประโยชน์และสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนอย่างแท้จริง จึงได้มอบตราสัญลักษณ์ "โฮมสเตย์มาตรฐานไทย ประจำปี พ.ศ. 2547" ให้แก่โฮมสเตย์มาตรฐาน 16 แห่ง และหมู่บ้านแม่กำปอง ซึ่งเป็นหมู่บ้านหนึ่งที่โครงการได้เลือกศึกษาที่ได้รับมอบตราสัญลักษณ์ในครั้งนี้ด้วย

ในการวิจัยเรื่อง "การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงบูรณาการในกลุ่มแม่น้ำโขงนี้" สำหรับประเทศไทยได้ทำการศึกษาชุมชนที่มีการจัดการท่องเที่ยวขึ้นภายในชุมชน จำนวน 7 แห่งด้วยกัน ดังนี้

1. หมู่บ้านแม่กำปอง จ.เชียงใหม่
2. หมู่บ้านผานกกก จ.เชียงใหม่
3. หมู่บ้านแม่กลางหลวง จ.เชียงใหม่
4. บ้านห้วยแม่ซ้าย จ.เชียงราย
5. บ้านห้วยฮี้ จ.แม่ฮ่องสอน
6. บ้านอุ้มยอ จ.ตาก
7. บ้านปลายโพงพง จ.สมุทรสงคราม

รูปที่ 6-7 : แผนที่แสดงชุมชนที่ทำการศึกษาศึกษา 7 แห่งในประเทศไทย

จากชุมชนที่เข้าไปศึกษาทั้ง 7 แห่ง (รายละเอียดของหมู่บ้านทั้ง 7 แห่ง ดูได้จากภาคผนวก) สามารถนำมาวิเคราะห์หา Good Practice ของการจัดการท่องเที่ยวในแต่ละชุมชน โดยใช้ตัวชี้วัดที่ผู้วิจัยได้จัดทำขึ้นและให้คะแนนเป็น 4 ระดับคะแนน (1 - 4 คะแนน) โดยหมู่บ้านที่ผ่านเกณฑ์ 75.0% จะถือว่ามีจัดการที่ดีในหัวข้อนั้นๆ ซึ่งตัวชี้วัดที่ผู้วิจัยได้ศึกษามีดังต่อไปนี้

1. การจัดการด้านสิ่งแวดล้อมที่ดี (Good Environment Management)

ในด้านการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมที่ดีในแต่ละชุมชนนั้น ใช้ตัวชี้วัด 7 หัวข้อย่อย คือ ความเหมาะสมของสภาพแวดล้อมของหมู่บ้านในการจัดการท่องเที่ยวการใช้พื้นที่ส่วนรวมให้เกิดประโยชน์ การจัดการ ชยะมูลฝอย การจัดการคุณภาพน้ำและคุณภาพเสียง มาตรการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น และทัศนียภาพทางธรรมชาติ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ 6-6 : เกณฑ์การวัดการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมที่ดีของประเทศไทย

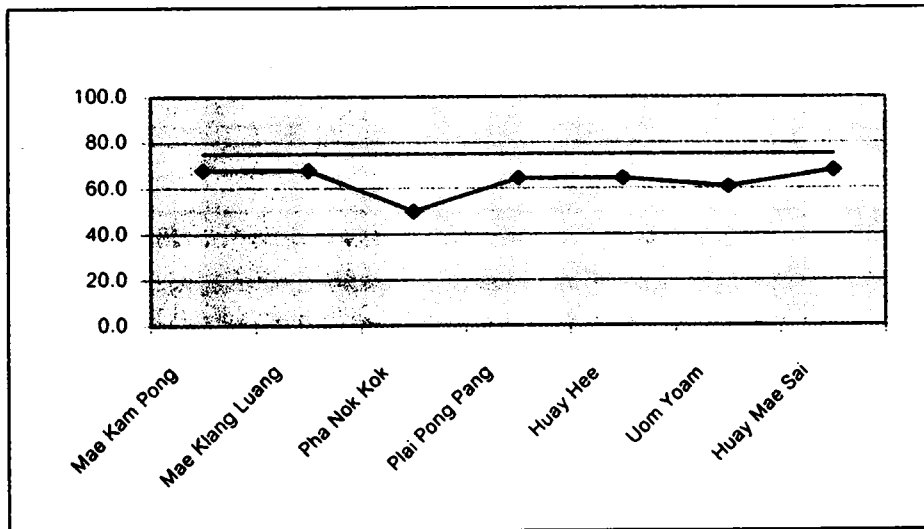
หัวข้อ	ระดับคะแนน			
	1	2	3	4
1) สภาพแวดล้อมเหมาะสมแก่การท่องเที่ยว	ไม่มีแหล่งท่องเที่ยวดึงดูดใจ	มีแหล่งท่องเที่ยวดึงดูดใจอย่างน้อย 1 ประเภท	มีแหล่งท่องเที่ยวดึงดูดใจอย่างน้อย 2 ประเภท	มีแหล่งท่องเที่ยวดึงดูดใจไม่ต่ำกว่า 3 ประเภท
2) มี land use plan	ไม่มีพื้นที่ส่วนรวม	มีพื้นที่ส่วนรวมใช้น้อย	มีพื้นที่ส่วนรวมใช้มาก	มีพื้นที่ส่วนรวมใช้มากและใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า
3) การจัดการขยะมูลฝอย	บริเวณหมู่บ้านสกปรก ไม่มีถังขยะตามจุดต่างๆ	-บริเวณโดยรอบชุมชนสะอาด -มีถังขยะตามจุดต่างๆ แต่ไม่พอเพียง	-มีถังขยะในชุมชนอย่างพอเพียง -ไม่มีการกำจัดขยะอย่างถูกวิธีและสม่ำเสมอ -ชุมชนสะอาด	-มีถังขยะชุมชนอย่างพอเพียง -มีการกำจัดขยะอย่างถูกวิธี -มีป้ายคำเตือนให้ช่วยรักษาความสะอาด -ชุมชนสะอาดมาก
4) การจัดการคุณภาพน้ำ	มีน้ำเน่าเสียในชุมชน	-มีการทำระบบการจัดการน้ำเสียอย่างง่าย -ปล่อยน้ำเสียลงแหล่งน้ำสาธารณะ	มีการจัดการน้ำเสียเป็นอย่างดี	มีการจัดการน้ำเสียอย่างดีและเป็นระบบ ก่อนปล่อยลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะ

ตารางที่ 6-6 (ต่อ) : เกณฑ์การวัดการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมที่ดีของประเทศไทย

หัวข้อ	ระดับคะแนน			
	1	2	3	4
5) การจัดการคุณภาพเสียง	ไม่มีมาตรการใดๆ ในการควบคุมเสียง	ขอความร่วมมือจากนักท่องเที่ยว ห้ามส่งเสียงดัง หลัง 22.00 น.	มีมาตรการควบคุมเสียงรบกวน แต่ยังคงมีเสียงดังอยู่	-มีมาตรการควบคุมเสียงรบกวน -ได้รับความร่วมมือจากชุมชนเป็นอย่างดี
6) มาตรการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น	ไม่มีมาตรการใดๆ ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	ชุมชนมีส่วนร่วมในการรักษาสภาพแวดล้อม	มีการจัดตั้งกลุ่มเพื่อดูแลเรื่องสิ่งแวดล้อมเป็นพิเศษ	กิจกรรมการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมไม่ทิ้งขยะไม่ทำลายป่า ฯลฯ
7) ทิวทัศน์ธรรมชาติ	เริ่มมีการทำลายธรรมชาติเพื่อการท่องเที่ยว	เคยมีการทำลายธรรมชาติ แต่ปัจจุบันมีการอนุรักษ์ฟื้นฟู	อนุรักษ์สภาพธรรมชาติเดิมไว้เป็นอย่างดี	อนุรักษ์ธรรมชาติเดิมไว้เป็นอย่างดีและปรับปรุงให้ดีขึ้น

ผลจากการวิเคราะห์ พบว่ากรณีตัวอย่างทั้ง 7 แห่ง ไม่มีหมู่บ้านใดมีการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมที่ดี (Good Environment Management) เนื่องจากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เกิดขึ้นเป็นการจัดการโดยชาวบ้าน เป็นวิถีชีวิตที่แท้จริง เรียบง่าย และพึ่งพาอาศัยธรรมชาติเป็นหลัก แต่ละหมู่บ้านจะแวดล้อมไปด้วยธรรมชาติที่สมบูรณ์และปราศจากมลภาวะ จึงทำให้ไม่ได้มีมาตรการในการจัดการด้านขยะ คุณภาพน้ำหรือคุณภาพเสียงแต่อย่างใด เมื่อนำคะแนนมาเฉลี่ยแล้ว จึงทำให้ไม่มีชุมชนใดได้เกินมาตรฐานในด้านนี้ ดังรูปที่

6-8

รูปที่ 6-8 : ผลการวิเคราะห์การจัดการด้านสิ่งแวดล้อมที่ดีของประเทศไทย

2. การจัดการด้านความปลอดภัยและสุขอนามัยที่ดี (Good Safety and Sanitation Management)

การวัดการจัดการท่องเที่ยวในด้านความปลอดภัยและสุขอนามัยที่ดีของแต่ละชุมชนนั้นใช้การวัดจากความปลอดภัยของหมู่บ้าน ความสะอาดและความปลอดภัยในการเดินทาง การมีห้องน้ำห้องส้วมที่ถูกต้องลักษณะและพื้นที่สำหรับจอดรถ ดังนี้

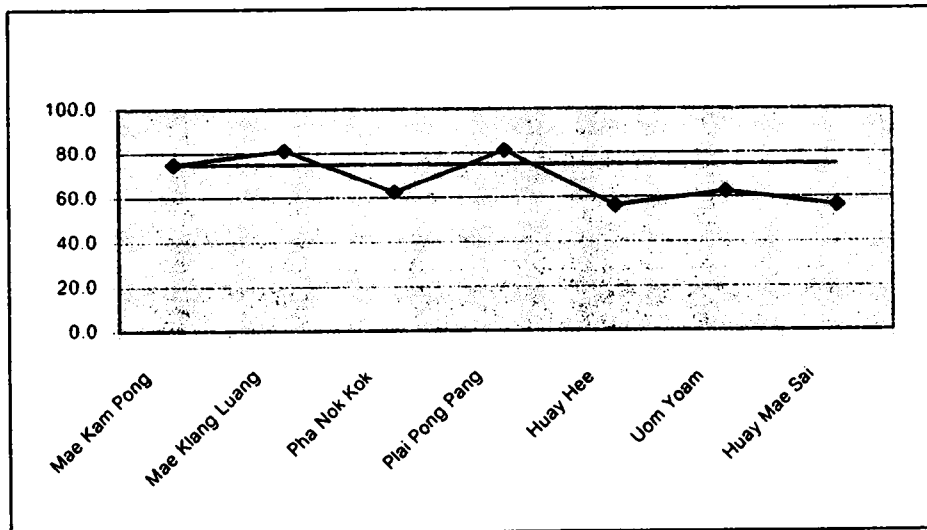
ตารางที่ 6-7 : เกณฑ์การวัดการจัดการด้านความปลอดภัยและสุขอนามัยที่ดีของประเทศไทย

หัวข้อ	ระดับคะแนน			
	1	2	3	4
1) ความปลอดภัย	ไม่มีการรักษาความปลอดภัยในหมู่บ้าน	เตือนนักท่องเที่ยวให้รักษาทรัพย์สินมีค่า	มีตารางเวรยามดูแลความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว	-มีตารางเวรยามดูแลความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว -อบรมและฝึกปฏิบัติหากมีเหตุร้าย

ตารางที่ 6-7 (ต่อ) : เกณฑ์การวัดการจัดการด้านความปลอดภัยและสุขอนามัยที่ดี
ของประเทศไทย

หัวข้อ	ระดับคะแนน			
	1	2	3	4
2) ความสะอาด และปลอดภัยใน การเดินทาง	การเดินทาง ไม่ค่อยสะอาด	ใช้รถที่มี สมรรถนะสูง ในการเดินทาง เพื่อความ ปลอดภัย	รถเก่งสามารถ ไปถึงได้	รถทุกชนิด สามารถไปถึงได้
3) ห้องน้ำ สาธารณะ	ไม่มีห้องน้ำ สาธารณะใน ชุมชน	-มีห้องน้ำ สาธารณะ -ห้องน้ำไม่สะอาด ไม่ได้รับการดูแล	-มีห้องน้ำ สาธารณะ สะอาด พอเพียง -ห้องน้ำ กระจายเป็นจุดๆ หาได้ง่าย -ห้องน้ำได้ มาตรฐาน -ห้องน้ำสะอาด	-มีห้องน้ำสาธารณะ แบบมาตรฐาน เพียงพอ -ห้องน้ำแยก ชาย/หญิง -ห้องน้ำ กระจายเป็นจุดๆ หาได้ง่าย
4) ที่จอดรถ	ไม่มีที่จอดรถ ปลอดภัย	ไม่มีที่จอดรถ สาธารณะ	-มีที่จอดรถ สาธารณะ อย่างเพียงพอ	-มีที่จอดรถ สาธารณะ เพียงพอ -ที่จอดรถ ปลอดภัย

ซึ่งพบว่าหมู่บ้านที่เป็นเลิศในการจัดการด้านความปลอดภัยและสุขอนามัยมีหลายแห่ง
ด้วยกัน ได้แก่ บ้านแม่กำปอง บ้านแม่กลางหลวง บ้านปลายโพงพาง ดังรูปที่ 6-9

รูปที่ 6-9 : ผลการวิเคราะห์การจัดการด้านความปลอดภัยและสุขอนามัยที่ดีของประเทศไทย

ทั้งนี้เนื่องจากหมู่บ้านเหล่านี้สามารถเดินทางเข้าถึงได้ง่าย มีที่จอดรถที่สะดวก และปลอดภัย ในขณะที่หมู่บ้านอื่นการเดินทางเข้าไปยังหมู่บ้านทำได้ค่อนข้างลำบาก นอกจากนี้ที่บ้านปลายโพรงพาง และบ้านแม่กลางหลวงยังมีห้องน้ำสาธารณะที่มีมาตรฐาน สะอาด แยกหญิง ชาย เป็นสัดส่วน ส่วนในเรื่องของความปลอดภัย ชาวบ้านในชุมชนมีความรู้สึกว่าเป็นชุมชนของตนเองมีความปลอดภัยอยู่แล้ว หากนักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านก็จะมีอันตรายน้อยและไม่มีการลักขโมยเกิดขึ้น จึงไม่มีการจัดเวรยามภายในหมู่บ้านแต่อย่างใด

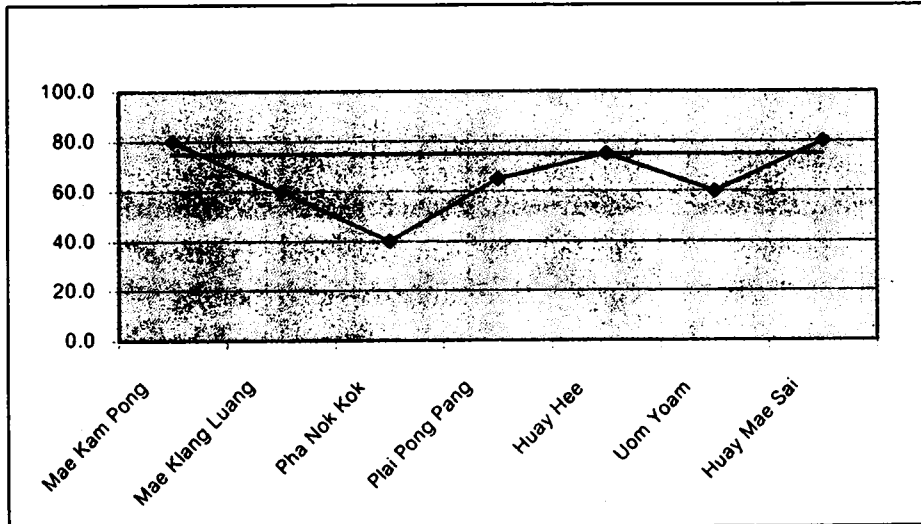
3. การจัดการองค์กรและการมีส่วนร่วมที่ดี (Good Organization and Participation)

ในการวิเคราะห์การเป็นเลิศด้านการจัดการองค์กรและการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชนใช้เกณฑ์การรวมกลุ่มของชาวบ้าน จำนวนครัวเรือนที่มีส่วนร่วมในการท่องเที่ยว การติดต่อประสานงานกับชุมชน การจองที่พัก ชี้ดจำกัดในการรองรับนักท่องเที่ยวและการกระจายผลประโยชน์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ 6-8 : เกณฑ์การวัดการจัดการองค์กรและการมีส่วนร่วมที่ดีของประเทศไทย

หัวข้อ	ระดับคะแนน			
	1	2	3	4
1) การรวมกลุ่มของชาวบ้าน	ไม่มีการรวมกลุ่มในรูปแบบชมรมหรือสหกรณ์	มีการรวมกลุ่มเพื่อจัดการท่องเที่ยวแบบไม่เป็นทางการ	มีการรวมกลุ่มของชุมชนในรูปแบบชมรมหรือสหกรณ์ แต่มีเฉพาะคนบางกลุ่มที่มีส่วนรวม	-มีการรวมกลุ่มของชุมชนในรูปแบบชมรมหรือสหกรณ์ -เปิดโอกาสให้ทุกกลุ่มมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ
2) จำนวนครัวเรือนที่มีส่วนรวมในการท่องเที่ยว	< 25%	25 - 50 %	50 - 75 %	> 75%
3) การติดต่อประสานงานกับชุมชน/การจองที่พัก	การติดต่อประสานงานยากลำบาก	สามารถติดต่อประสานงานกับชุมชนได้ทางโทรศัพท์	สามารถติดต่อกับชุมชนได้ทั้งทางโทรศัพท์ โทรสาร โทรศัพท์มือถือ	สามารถติดต่อกับชุมชนได้ ทั้งทางโทรศัพท์ โทรสาร โทรศัพท์มือถือ E-mail
4) ขีดจำกัดในการรองรับนักท่องเที่ยว	สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ไม่เกิน 30 คน	สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ไม่เกิน 50 คน	สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ไม่เกิน 100 คน	-สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ไม่เกิน 150 คน -มีบริการที่ดี
5) การกระจายผลประโยชน์	ผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวตกอยู่ที่คนเพียงคนเดียว	ผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวตกอยู่ที่คนเพียงกลุ่มเดียว	ผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวถูกกระจายไปให้คนในชุมชนอย่างทั่วถึง	-กระจายผลประโยชน์การท่องเที่ยวอย่างทั่วถึง -กระจายผลประโยชน์อย่างสม่ำเสมอ

ซึ่งพบว่า หมู่บ้านที่มีการจัดการองค์กรและการมีส่วนร่วมที่ดี ได้แก่ บ้านแม่กำปอง บ้านห้วยฮี้ และบ้านห้วยแม่ซ้าย ดังรูปที่ 6-10

รูปที่ 6-10 : ผลการวิเคราะห์การจัดการองค์กรและการมีส่วนร่วมที่ดีของประเทศไทย

ทั้งนี้เนื่องจากบ้านแม่กำปอง บ้านห้วยฮี้ และบ้านห้วยแม่ซ้ายเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวมากที่สุด โดยเฉพาะที่บ้านห้วยแม่ซ้าย และบ้านห้วยฮี้ ชาวบ้านทุกครัวเรือนเป็นสมาชิกของกลุ่มท่องเที่ยว ส่วนในด้านขององค์กรหรือการรวมกลุ่มนั้น บ้านแม่กำปองเป็นหมู่บ้านที่มีความเข้มแข็งมากที่สุด เนื่องจากการดำเนินการโดยชุมชนเองทั้งหมดและมีสหกรณ์ไฟฟ้าพลังน้ำแม่กำปองเป็นหน่วยงานรองรับ ส่วนหมู่บ้านอื่นๆ นั้นได้รับความช่วยเหลือและสนับสนุนจากหน่วยงานหรือองค์กรอื่นๆ ด้วย เช่น องค์กรพัฒนาเอกชน ศูนย์พัฒนาและส่งเสริมชาวเขา เป็นต้น ในขณะที่แต่ละแห่งยังมีข้อจำกัดในการรองรับนักท่องเที่ยว เนื่องจากเกรงว่าหากมีนักท่องเที่ยวเข้ามามากเกินไปจะไม่สามารถความสะดวกสบายเท่าที่ควร ในด้านการติดต่อประสานงานและจองที่พัก หมู่บ้านแม่กำปอง บ้านปลายโพงพาง บ้านอุ้มยอ บ้านแม่กลางหลวง และบ้านห้วยแม่ซ้ายสามารถติดต่อได้สะดวกโดยทางโทรศัพท์ โดยเฉพาะบ้านห้วยแม่ซ้ายสามารถติดต่อทาง E-mail ได้ด้วย ในด้านการกระจายผลประโยชน์จะกระจายให้กับผู้ที่ให้บริการด้านการท่องเที่ยว ทั้งการให้ที่พัก อาหาร ไกด์ การแสดง และจะมีการหักเงินบางส่วนเข้ากองกลางเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต่อส่วนรวมของหมู่บ้านต่อไป

4. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ดี (Good Product Development)

ในการวิเคราะห์การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ดี ใช้เกณฑ์จากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว อัยาศัยและการต้อนรับของชาวบ้าน การจัดการ Home stay ความรู้และประสบการณ์ของมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ร้านค้าชุมชน ร้านขายของที่ระลึก และการนำเสนอภูมิปัญญาของชาวบ้าน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

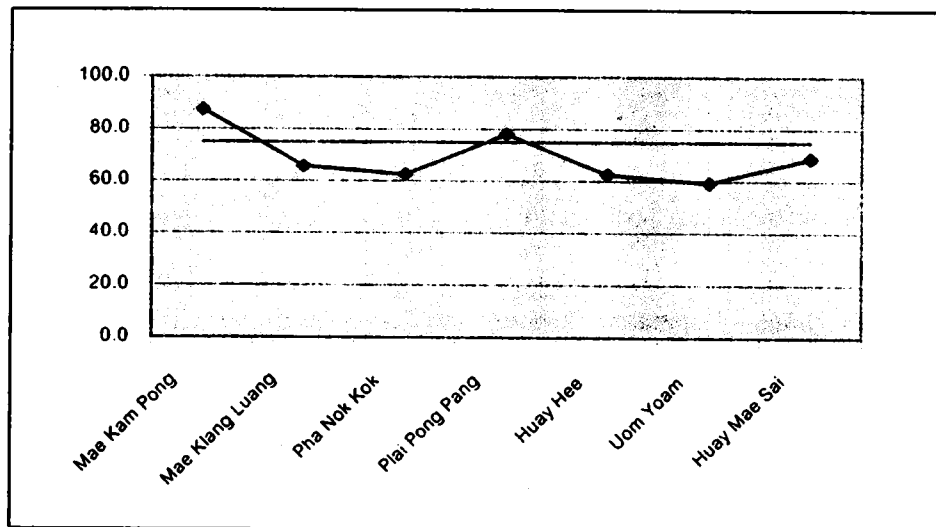
ตารางที่ 6-9 : เกณฑ์การวัดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ดีของประเทศไทย

หัวข้อ	ระดับคะแนน			
	1	2	3	4
1) กิจกรรมการท่องเที่ยว	มีอย่างจำกัด เฉพาะฤดูกาล	กำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวแล้ว และไม่มีให้เลือกหลากหลาย	มีกิจกรรมให้เลือกหลากหลาย และมีหลายช่วงเวลาให้เลือกทำ	มีกิจกรรมให้เลือกหลากหลายและโดดเด่นต่างจากที่อื่น สามารถเลือกทำได้ทั้งกลางวัน กลางคืน
2) อัยาศัย และการต้อนรับของชาวบ้าน	ชาวบ้านไม่ค่อยยินดีให้การต้อนรับนักท่องเที่ยวเท่าใดนัก	ชาวบ้านบางกลุ่มยินดีต้อนรับนักท่องเที่ยว บางกลุ่มต่อต้านการท่องเที่ยว	ชาวบ้านมีอัยาศัยดี	ชาวบ้านมีอัยาศัยดีมาก และยินดีให้การต้อนรับนักท่องเที่ยวเป็นอย่างดี
3) การจัดการ Home stay	มี Home stay แบบไม่เป็นทางการ	มีการจัดการ Home stay อย่างเป็นระบบ	มีการจัดการ Home stay อย่างเป็นระบบ และได้มาตรฐาน	การจัดการ Home stay เป็นระบบ ได้มาตรฐาน และเป็นจุดดึงดูดสำคัญของการท่องเที่ยว

ตารางที่ 6-9 (ต่อ) : เกณฑ์การวัดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ดีของประเทศไทย

หัวข้อ	ระดับคะแนน			
	1	2	3	4
4) มัคคุเทศก์ ท้องถิ่น	มีมัคคุเทศก์ ท้องถิ่น	-มัคคุเทศก์มี ความรู้ ประสบการณ์	-มัคคุเทศก์มี ความรู้ ประสบการณ์ -ได้รับการ ฝึกอบรมการเป็น มัคคุเทศก์	-มัคคุเทศก์มี ความรู้ ประสบการณ์ -สามารถสื่อสาร กับนักท่องเที่ยว ได้ดี -ได้รับการฝึกอบรม เป็นมัคคุเทศก์
5) ร้านค้าชุมชน ร้านขายของ ที่ระลึก	ไม่มีร้านค้าใน ชุมชน	-มีร้านค้าชุมชน -ไม่มีร้านขาย ของที่ระลึก	-มีร้านค้าชุมชน -มีร้านขายของ ที่ระลึก แต่เปิด เฉพาะช่วง นักท่องเที่ยว มาหลายๆ	-มีร้านอาหาร ชุมชน -มีราคาที่ เหมาะสม -สะอาด -มีร้านขายของ ที่ระลึก
6) นำเสนอภูมิ ปัญญา ท้องถิ่น อาทิ นวดแผน โบราณ สมุนไพร หัตถกรรม พื้นบ้าน	ไม่มีการนำภูมิ ปัญญาท้องถิ่น มาเป็นส่วนหนึ่ง ของกิจกรรมการ ท่องเที่ยว	นำภูมิปัญญา ท้องถิ่นมาเสนอ แก่นักท่องเที่ยว เป็นบางอย่าง	-จัดกิจกรรม เสนอภูมิปัญญา ท้องถิ่น -ให้ชาวบ้านมี ส่วนร่วม	-จัดกิจกรรม เสนอภูมิปัญญา ท้องถิ่น -ให้ชาวบ้านและ นักท่องเที่ยวมี ส่วนร่วมในการ ทำกิจกรรม

จากการวิเคราะห์ พบว่ามีเพียงบ้านแม่กำปองและบ้านปลายโพงพางที่มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ดี ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากบ้านแม่กำปองเป็นหมู่บ้านที่ค่อนข้างจะมีความพร้อมเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวของหมู่บ้านค่อนข้างมาก ไม่ว่าจะเป็นการจัดการ Home stay ที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับเจ้าของบ้านได้ทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันรับประทานอาหาร ร่วมกันมัดคุเทศก์ท้องถิ่นได้รับการฝึกอบรมจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย มีร้านค้าชุมชนและร้านขายสินค้าที่ระลึก มีการรวมกลุ่มของคนในหมู่บ้านเพื่อนำเสนอภูมิปัญญาของท้องถิ่น อาทิ กลุ่มนวดแผนโบราณ กลุ่มสมุนไพร กลุ่มดนตรีพื้นเมือง และกลุ่มทำเครื่องเรือนไม้ไผ่ เป็นต้น ส่วนหมู่บ้านปลายโพงพางมีจุดเด่นในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านทรงไทย ใช้เรือในการสัญจรในลำคลองและมีที่นั่งลอยเป็นจุดเด่นในการดึงดูดนักท่องเที่ยว ในขณะที่หมู่บ้านอื่นๆยังต้องพัฒนาในด้านสินค้าและผลิตภัณฑ์อีกค่อนข้างมาก ดังรูปต่อไปนี้

รูปที่ 6-11 : ผลการวิเคราะห์การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ดีของประเทศไทย

5. การจัดการด้านการตลาดที่ดี (Good Marketing Management)

ในการวิเคราะห์การจัดการด้านการตลาดที่ดี ใช้เกณฑ์ของการจัดเตรียมเอกสาร แผ่นพับ การประชาสัมพันธ์ทางเว็บไซต์ หรือทางสื่ออื่นๆ เช่น โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร มีการแบ่งฝ่ายรับผิดชอบด้านการตลาดโดยตรง รวมทั้งการให้ข้อมูลเกี่ยวกับค่าธรรมเนียมท่องเที่ยวต่างๆ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ 6-10 : เกณฑ์การวัดการจัดการด้านการตลาดที่ดีของประเทศไทย

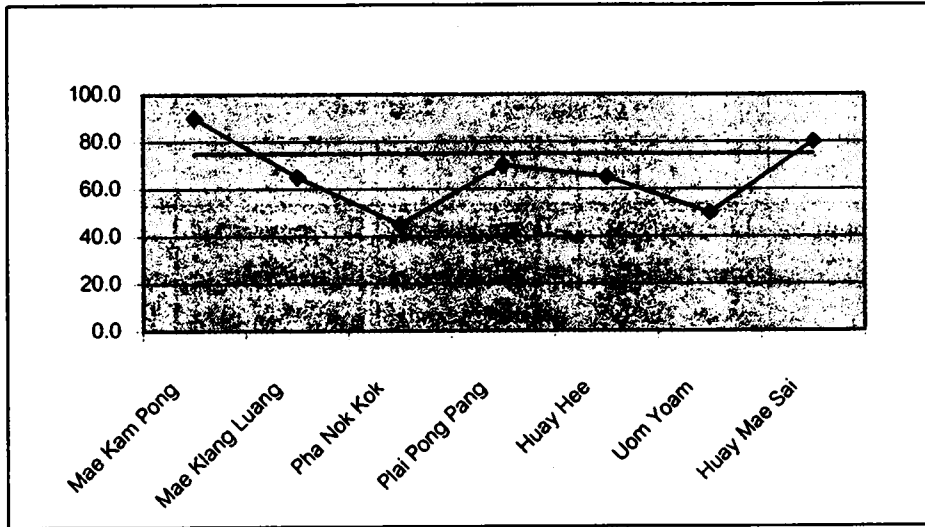
หัวข้อ	ระดับคะแนน			
	1	2	3	4
1) เอกสาร แผนพับ	ไม่มีการจัดทำ แผนพับประชา สัมพันธ์	เคยจัดทำแผนพับ ประชาสัมพันธ์ แต่หมดไปแล้ว	-มีการจัดทำแผน พับภาษาไทย -จัดทำอย่าง ต่อเนื่อง	-จัดทำแผนพับ ทั้งภาษาไทยและ อังกฤษ -จัดทำอย่างต่อเนื่อง -มีรายละเอียด กิจกรรม และค่าธรรมเนียม
2) ประชาสัมพันธ์ ทาง Website	ไม่มี Website	มีแผนการ จัดทำ Website	มีการจัดทำ Website	-มีการจัดทำ Website -พัฒนาข้อมูล อยู่เสมอ -มีผู้เข้าชม Website จำนวนมาก
3) ประชาสัมพันธ์ ทางสื่ออื่นๆ (โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร)	ไม่เคยลง ประชาสัมพันธ์ ทางสื่ออื่นๆ	ลงประชา สัมพันธ์ทาง หนังสือ นิตยสารบ้าง	มีสื่อต่างๆ สนใจ เข้ามาทำข่าวและ เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ อย่างต่อเนื่อง	มีสื่อต่างๆ สนใจ เข้ามาทำข่าวและ เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์อย่าง ต่อเนื่อง และ นักทองเที่ยวรับรู้ ข่าวสารจากสื่อ เหล่านี้
4) ผู้รับผิดชอบ ด้านการตลาด	ไม่มีผู้รับผิดชอบ โดยตรง	มีการแต่งตั้ง ผู้รับผิดชอบ ด้านการตลาด	ชุมชนและองค์กร ภายนอกมาร่วมกัน จัดทำประชา สัมพันธ์และ การตลาด	ชุมชนและองค์กร ภายนอกมาร่วมกัน จัดทำประชาสัมพันธ์ และการตลาด และประสบผลสำเร็จ มาก

ตารางที่ 6-10 (ต่อ) : เกณฑ์การวัดการจัดการด้านการตลาดที่ดีของประเทศไทย

หัวข้อ	ระดับคะแนน			
	1	2	3	4
5) ค่าธรรมเนียม	ไม่มีการกำหนดค่าธรรมเนียมตายตัว	-มีการกำหนดค่าธรรมเนียมไว้แต่ยังจัดเก็บไม่เป็นระบบตามที่ตั้งไว้	มีการระบุค่าธรรมเนียมของที่พัก อาหาร ไกด์ และกิจกรรมอื่นๆ อย่างละเอียด	-มีการระบุค่าธรรมเนียมค่าบริการไว้อย่างละเอียด -มีการกระจายค่าธรรมเนียมอย่างเป็นธรรม

ซึ่งจากการวิเคราะห์พบว่า หมู่บ้านที่มีการจัดการตลาดที่ดี คือ บ้านแม่กำปอง และบ้านห้วยแม่ซ้าย ทั้งนี้เนื่องจากในปัจจุบันบ้านแม่กำปองกำลังได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยว สื่อมวลชน หน่วยงานและองค์กรต่างๆ ทำให้ได้รับความช่วยเหลือในเรื่องของการโฆษณาประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของหมู่บ้านค่อนข้างมาก และมีสื่อมาทำข่าวเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เป็นประจำ ทั้งหนังสือพิมพ์ นิตยสาร โทรทัศน์ ส่วนบ้านห้วยแม่ซ้ายนั้นได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนจากโครงการท่องเที่ยวชนเผ่า กลุ่มศิลปินวัฒนธรรมกระเจกเงา ในการจัดทำเว็บไซต์โฆษณาประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของหมู่บ้าน ทำให้เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ซึ่งนักท่องเที่ยวที่สนใจเข้ามาเยี่ยมชมหมู่บ้านสามารถจองที่พักและโปรแกรมทัวร์ผ่านทางเว็บไซต์ได้อีกด้วย ในเรื่องของค่าธรรมเนียมทุกหมู่บ้านมีการกำหนดค่าธรรมเนียมของที่พัก ค่าอาหาร ค่าไกด์ และอื่นๆ ไว้ แต่ที่มีการกำหนดค่าธรรมเนียมอย่างเป็นระบบคือ ที่บ้านห้วยแม่ซ้าย และบ้านแม่กำปอง ดังรูปที่

6-12

รูปที่ 6-12 : ผลการวิเคราะห์การจัดการด้านการตลาดที่ดีของประเทศไทย

6. การจัดการด้านที่พักโฮมสเตย์ที่ดี (Good Home Stay Management)

ในการวิเคราะห์การจัดการด้านที่พักโฮมสเตย์ที่ดีนั้น ใช้เกณฑ์การพิจารณาจากการคัดเลือกบ้านพักที่เข้าร่วมโครงการ โครงสร้างบ้านพัก บริเวณบ้านพัก ที่นอน ห้องน้ำและห้องอาบน้ำ อาหาร น้ำดื่ม น้ำใช้ และภาชนะที่ใช้ใส่อาหาร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ 6-11 : เกณฑ์การวัดการจัดการด้านที่พักโฮมสเตย์ที่ดีของประเทศไทย

หัวข้อ	ระดับคะแนน			
	1	2	3	4
1) การคัดเลือกบ้านพักเข้าร่วมโครงการ	ไม่มีการคัดเลือกบ้านพักที่จะเข้าร่วมโครงการ	-มีการคัดเลือกบ้านพักที่จะเข้าร่วมโครงการ -ไม่มีมาตรฐานที่ชัดเจน	-มีการแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อคัดเลือกบ้านพักที่จะเข้าร่วมโครงการ -ไม่มีมาตรฐานที่ชัดเจน	-แต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อคัดเลือกบ้านพักที่จะเข้าร่วมโครงการ -กำหนดมาตรฐานการคัดเลือกไว้ชัดเจน

ตารางที่ 6-11 (ต่อ) : เกณฑ์การวัดการจัดการด้านที่หักโหมสแตยที่ดีของประเทศไทย

หัวข้อ	ระดับคะแนน			
	1	2	3	4
2) โครงสร้างบ้านพัก	โครงสร้างเสี่ยงต่ออันตรายในการเข้าไปพักอาศัย	-โครงสร้างมีความมั่นคง แข็งแรง -ไม่มีการแบ่งเป็นสัดส่วนที่ดี	-โครงสร้างมีความมั่นคง แข็งแรง -แบ่งเป็นสัดส่วนที่เหมาะสม -เหมาะแก่การพักอาศัย	-โครงสร้างมีความมั่นคง แข็งแรง สวยงาม -มีเอกลักษณ์ของท้องถิ่น -แบ่งเป็นสัดส่วน -เหมาะแก่การพักอาศัย
3) บริเวณบ้านพัก	สกปรก รก ไม่น่าดู	-สะอาด -ไม่มีการตกแต่งให้สวยงาม	-สะอาด -ตกแต่งสวยงาม	-สะอาด -ตกแต่งสวยงาม -มีที่นั่งเล่นบริเวณรอบบ้าน
4) ที่นอน	มีหมอน พูก ผ้าห่ม ผ้าปู และปลอกหมอน	-มีหมอน พูก ผ้าห่ม ผ้าปู และปลอกหมอน -อุปกรณ์การนอนสะอาด	-มีหมอน พูก ผ้าห่ม ผ้าปู และปลอกหมอน -คุณภาพดี -สะอาด	-มีหมอน พูก ผ้าห่ม ผ้าปู และปลอกหมอน -คุณภาพดี -สะอาด -ทำความสะอาดเครื่องนอนหลังจากมีผู้เข้าพัก
5) ท้องน้ำและห้องอาบน้ำ	-ห้องส้วมแบบส้วมซึม -พื้นห้องน้ำลาดซีเมนต์ - มีตุ่มรองน้ำ	- ห้องส้วมแบบส้วมซึม -พื้นห้องน้ำปูกระเบื้อง -มีตุ่มรองน้ำสะอาด	-ห้องส้วมแบบนั่งชักโครก -พื้นลาดซีเมนต์ -มีตุ่มรองน้ำสะอาด	-ห้องส้วมแบบนั่งชักโครก -พื้นปูกระเบื้อง -มีตุ่มรองน้ำสะอาด -สบู ยาสีฟัน -สำรองกรณีนักท่องเที่ยวไม่มี

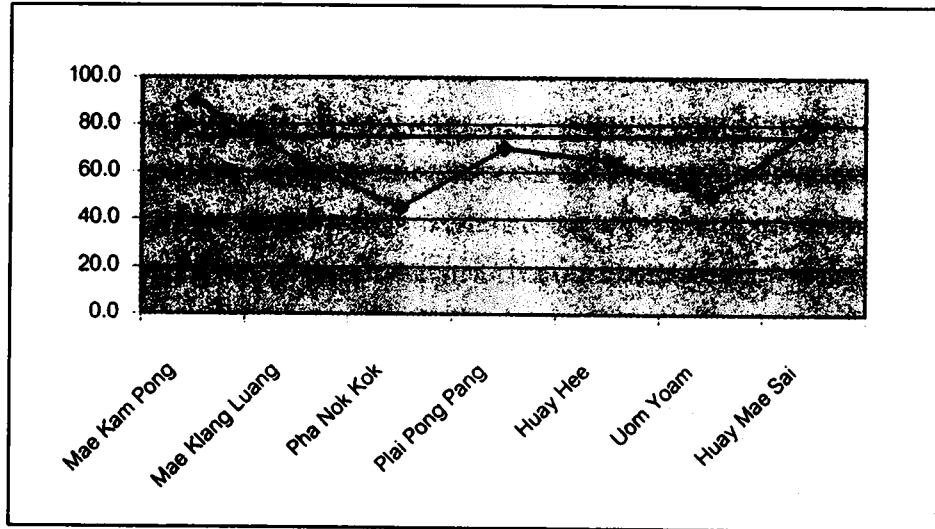

ตารางที่ 6-11 (ต่อ) : เกณฑ์การวัดการจัดการด้านที่พักโฮมสเตย์ที่ดีของประเทศไทย

หัวข้อ	ระดับคะแนน			
	1	2	3	4
6) อาหาร	-พอทานได้ -ไม่ค่อยสะอาด -ไม่ค่อยอร่อย	-รสชาติดี -สะอาด -แพง	-รสชาติดี -ปรุงอย่างดี -สะอาด -ถูกหลักโภชนาการ -คุ้มค่างบเงินที่จ่าย	-เป็นอาหารพื้นบ้านเอกลักษณ์ของท้องถิ่น -รสชาติดี -ปรุงอย่างดี -สะอาด -ถูกหลักโภชนาการ -คุ้มค่างบเงินที่จ่าย
7) น้ำดื่ม น้ำใช้	-มีแหล่งน้ำดื่ม น้ำใช้ที่ไม่สะอาด -อาจจะมียุงน้ำตะกอนหรือตะไคร่ในน้ำ	-มีแหล่งน้ำดื่ม น้ำใช้ที่สะอาด -ยังไม่มีระบบน้ำประปาใช้	-มีน้ำดื่ม น้ำใช้ที่สะอาด -มีระบบน้ำประปาใช้ในหมู่บ้าน	-มีน้ำดื่ม น้ำใช้สะอาด -ภาชนะที่ใช้สะอาด -มีระบบน้ำประปาใช้ในหมู่บ้าน
8) ภาชนะที่ใช้ใส่อาหาร	-สะอาด -เก่า -ไม่มีช้อนกลางในการตักอาหาร	-สะอาด -ใหม่ -มีช้อนกลางในการตักอาหาร	-สะอาด -ใหม่ -มีช้อนกลาง -มีการทำความสะอาดด้วยน้ำสะอาดและน้ำยาล้างจานโดยเฉพาะ	-สะอาด -ใหม่ -มีช้อนกลาง -ทำความสะอาดด้วยน้ำสะอาดและน้ำยาล้างจาน -หลังล้างแล้วมีการคว่ำและเช็ดให้แห้ง

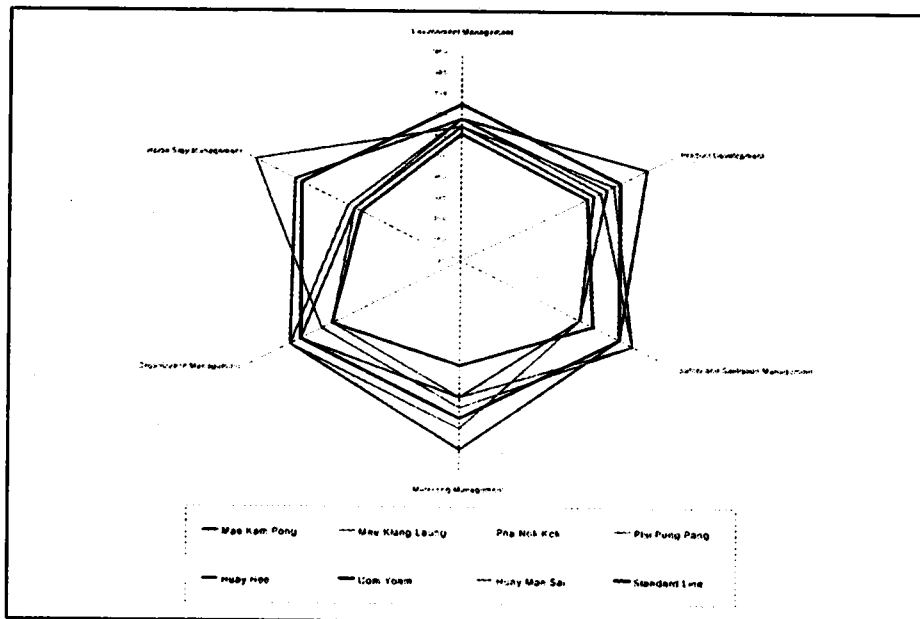
จากเกณฑ์การวิเคราะห์เหล่านี้พบว่า หมู่บ้านที่ผ่านเกณฑ์การจัดการด้านที่พักโฮมสเตย์ที่ดี ได้แก่ บ้านแม่กำปอง และบ้านปลายโพรงพาง ดังรูปที่ 6-13 เนื่องจากมีการจัดการเกี่ยวกับบ้านพักแบบโฮมสเตย์ได้ดีมาก ที่พักดูมั่นคง สะอาด บริเวณบ้านพักสะอาดและสวยงาม ห้องน้ำและห้องอาบน้ำได้มาตรฐาน อาหารอร่อย โดยเฉพาะที่บ้านแม่กำปองมีการนำเอาอาหารพื้นบ้าน (อาหารที่ปรุงจากใบเมี่ยง) มาเสิร์ฟให้กับนักท่องเที่ยว ภาชนะที่ใช้ใส่อาหารใหม่ และทำความสะอาดอย่างถูกสุขลักษณะ นอกจากนี้บ้านแม่กำปองยังได้รับรางวัลโฮมสเตย์

มาตรฐานไทยจากสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2547 ที่ผ่านมา ซึ่งทำให้เห็นว่าหมู่บ้านแม่กำปอง มีความเหมาะสมในการจัดการด้านที่พักโฮมสเตย์ที่ดี

รูปที่ 6-13 : ผลการวิเคราะห์การจัดการด้านที่พักโฮมสเตย์ที่ดีของประเทศไทย

โดยสรุปภาพรวมของการจัดการท่องเที่ยวที่ดีของแต่ละหมู่บ้านที่ศึกษาใน 6 หัวข้อตามแผนภูมิ (Radar Chart) ดังต่อไปนี้

รูปที่ 6-14 : ภาพรวมการจัดการท่องเที่ยวที่ดีของ 7 หมู่บ้านของประเทศไทย

หมู่บ้านแม่กำปอง มีการจัดการที่ได้มาตรฐานในด้านต่างๆ หลายด้านด้วยกัน ดังนี้

- การพัฒนาสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่ดี เนื่องจากหมู่บ้านแม่กำปองมีสภาพภูมิประเทศที่เอื้ออำนวยต่อการจัดการท่องเที่ยว สินค้าและผลิตภัณฑ์ของหมู่บ้านมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวและสามารถพัฒนาไปได้อีกมาก ได้แก่ เมี่ยงหรือใบชา ซึ่งสามารถนำมาทำเป็นสินค้าของที่ระลึก เช่น หมอนใบชา
- การจัดการด้านความปลอดภัยและสุขอนามัยที่ดี เนื่องจากบ้านแม่กำปองเป็นหมู่บ้านที่เงียบสงบ ชาวบ้านอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข ชาวบ้านส่วนใหญ่ยอมรับในการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น มีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของหมู่บ้าน เช่น มีการทำบันไดทางขึ้นน้ำตกแม่กำปองเพื่ออำนวยความสะดวกและสร้างความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยว ชาวบ้านต่างช่วยกันรักษาสภาพแวดล้อมของหมู่บ้านให้สะอาด สวยงามสมกับเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว
- การจัดการด้านการตลาดที่ดี หมู่บ้านมีการโฆษณาประชาสัมพันธ์ที่เหมาะสม ทั้งทางเว็บไซต์และแผ่นพับ นอกจากนี้ยังได้รับความสนใจจากสื่อต่างๆ อาทิ โทรทัศน์ วารสาร และหนังสือต่างๆ เข้ามาทำข่าวและประชาสัมพันธ์ทำให้หมู่บ้านเป็นที่รู้จักทั่วไป นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยือนและได้รับความประทับใจกลับไปยังช่วยประชาสัมพันธ์ โดยการบอกต่อปากต่อปากอีกด้วย
- การจัดการองค์กรและการมีส่วนร่วมที่ดี ทั้งนี้เนื่องจากการท่องเที่ยวในชุมชนริเริ่มขึ้น โดยผู้นำหมู่บ้านที่เข้มแข็ง มีการทำงานที่เป็นระบบ มีการจัดตั้งกลุ่มท่องเที่ยวและบริหารจัดการโดยคณะกรรมการกลุ่ม โดยชาวบ้านเป็นผู้ดำเนินการเองทั้งหมด
- การจัดการบ้านพักโฮมสเตย์ที่ดี บ้านพักที่จะเปิดให้บริการโฮมสเตย์ของบ้านแม่กำปอง จะต้องผ่านการคัดเลือกจากคณะกรรมการกลุ่มท่องเที่ยวของหมู่บ้านก่อน และหมู่บ้านแม่กำปองยังมีการจัดการด้านโฮมสเตย์ที่ดีด้วย ทำให้โฮมสเตย์ของบ้านแม่กำปองได้รับรางวัลโฮมสเตย์มาตรฐานไทยในปี พ.ศ. 2547 จากกระทรวงกีฬาและการท่องเที่ยวของไทย

หมู่บ้านปลายโพงพาง มีการจัดการด้านการท่องเที่ยวที่ได้มาตรฐานในด้านต่างๆ ดังนี้

- การจัดการด้านความปลอดภัยและสุขอนามัยที่ดี เนื่องจากการเดินทางเข้าไปยังบ้านปลายโพงพางค่อนข้างที่จะสะดวก มีพื้นที่จอดรถอย่างเพียงพอและปลอดภัย มีห้องน้ำห้องส้วมที่ถูกลักษณะ สะอาด และมีการแยกห้องน้ำชายและหญิง อย่างเป็นสัดส่วน อาหารที่นำมาต้อนรับนักท่องเที่ยวก็อร่อย สะอาด และถูกลักษณะ

- การจัดการบ้านพักโฮมสเตย์ที่ดี เนื่องจากบ้านพักมีลักษณะที่โดดเด่นมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยบ้านพักแต่ละหลังจะเป็นบ้านทรงไทยที่มีความสวยงาม บางหลังมีความเก่าแก่มากกว่า 100 ปี แต่ก็ยังคงสภาพที่แข็งแรงและสวยงาม วิถีชีวิตของผู้คนและบรรยากาศของบ้านริมคลองก็เป็นเสน่ห์ดึงดูดที่สำคัญของที่นี่ นอกจากนี้หิ้งห้อยนับหมื่นนับแสนตัวตามต้นลำพูริมคลองก็เป็นเสน่ห์อีกอย่างหนึ่งของที่นี่ด้วยเช่นกัน

หมู่บ้านห้วยแม่ซ้าย มีการจัดการด้านการท่องเที่ยวที่ได้มาตรฐานในด้าน

- การจัดการองค์กรและการมีส่วนร่วมที่ดี เนื่องจากหมู่บ้านในกลุ่มบ้านห้วยแม่ซ้าย คือ บ้านจะแล บ้านอาผ่าและบ้านยะฟู เป็นหมู่บ้านของชนเผ่าที่ยังคงรักษาวัฒนธรรม ความเชื่อดั้งเดิมของชนเผ่าได้เป็นอย่างดี ทำให้มีองค์กรพัฒนาเอกชน คือ กลุ่มศิลปวัฒนธรรมกระเจงเงาะเข้าไปให้การช่วยเหลือชาวบ้าน โดยแนะนำและส่งเสริมให้ชาวบ้านจัดการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน ทั้งช่วยในเรื่องของการวางระบบการท่องเที่ยว ที่ดำเนินการโดยชุมชนเอง การออกแบบเส้นทางท่องเที่ยว การให้บริการบ้านพักโฮมสเตย์ และกิจกรรมท่องเที่ยวต่างๆ การรวมกลุ่มชาวบ้านโดยจัดตั้งเป็นกลุ่มท่องเที่ยว มีคณะกรรมการกลุ่ม มีการประชุมชี้แจงการดำเนินงานของกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ ชาวบ้านทุกหลังคาเรือนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวและการแสดงความคิดเห็น การพัฒนาบุคลากร ทั้งในด้านของภาษา ทักษะการเป็นไกด์และการให้บริการ นักท่องเที่ยว ทำให้การจัดองค์กรของหมู่บ้านค่อนข้างเป็นระบบและเข้มแข็ง
- การจัดการด้านการตลาดที่ดี เนื่องจากการช่วยเหลือของกลุ่มศิลปวัฒนธรรมกระเจงเงาะ ทำให้การท่องเที่ยวของหมู่บ้านได้รับการประชาสัมพันธ์ผ่านทางสื่อต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางเว็บไซต์ www.hilltribetour.com ทำให้หมู่บ้านเป็นที่รู้จัก มีนักท่องเที่ยวเข้าไปท่องเที่ยวจำนวนมาก และมีสื่อต่างๆ ทั้งรายการสารคดีทางโทรทัศน์ วารสาร และหนังสือต่างๆ เข้าไปถ่ายทำและศึกษาข้อมูลกันมากขึ้นด้วย

หมู่บ้านแมงกลางหลวง มีการจัดการด้านการท่องเที่ยวที่ได้มาตรฐาน คือ

- การจัดการด้านความปลอดภัยและสุขอนามัยที่ดี เนื่องจากบ้านแมงกลางหลวง เป็นหมู่บ้านที่เงียบสงบ ตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ซึ่งมีสภาพแวดล้อมเต็มไปด้วยธรรมชาติ ที่ทำการหรือศูนย์การท่องเที่ยวของหมู่บ้าน มีพื้นที่กว้างขวาง มีห้องน้ำสาธารณะเพียงพอที่จะรองรับนักท่องเที่ยว และมีเจ้าหน้าที่ซึ่งเป็นตัวแทนของชาวบ้านผลัดเปลี่ยนกันดูแลทั้งกลางวันและกลางคืน อาหารที่ทำขึ้นสำหรับนักท่องเที่ยวนั้นก็เป็นการปรุงจนสุกใหม่ๆ และปลอดภัยพิช จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้บ้านแมงกลางมีมาตรฐานในด้านความปลอดภัย และสุขอนามัย

หมู่บ้านห้วยฮี้ มีการจัดการด้านการท่องเที่ยวที่ได้มาตรฐาน คือ

การจัดการองค์กรและการมีส่วนร่วมที่ดี เนื่องจากบ้านห้วยฮี้ตั้งอยู่ใกล้กับเขตอุทยานแห่งชาติดอยปุย ซึ่งภายในเขตอุทยานดังกล่าวค่อนข้างที่จะมีความสมบูรณ์ในระบบนิเวศสูง แต่เดิมนั้นมีโครงการไทย-เยอรมันได้เข้ามาดูแลและสนับสนุนชาวบ้านในพื้นที่ดังกล่าวและได้ให้ความรู้และคำแนะนำพร้อมทั้งช่วยเหลือกลุ่มชาวบ้านในการจัดการท่องเที่ยวขึ้นในหมู่บ้าน โดยชาวบ้านมีการรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มท่องเที่ยวมีคณะกรรมการของกลุ่มเป็นผู้บริหารจัดการและหลังจากได้เปิดการท่องเที่ยวขึ้นได้ประมาณ 1 ปี โครงการก็ได้ถอนตัวออกไปทำให้ชาวบ้านสามารถที่จะจัดระบบและบริหารจัดการการท่องเที่ยวของหมู่บ้านได้ด้วยตนเอง ซึ่งในปัจจุบันก็มีโครงการฟื้นฟูชีวิตและวัฒนธรรม จ.แม่ฮ่องสอน ช่วยเป็นสื่อกลางในการติดต่อกับนักท่องเที่ยวอีกทางหนึ่งด้วย

หมู่บ้านผานกกก ยังไม่มีการจัดการด้านการท่องเที่ยวที่ดีตามเกณฑ์ที่กำหนด

เนื่องจากชาวบ้านผานกกกส่วนใหญ่มีอาชีพค้าขาย โดยบางส่วนค้าขายของที่ระลึกอยู่ที่หมู่บ้านและบางส่วนเข้ามาค้าขายในตัวเมืองเชียงใหม่ นอกจากนี้ก็มีกลุ่มที่ทำกาแฟโดยการปลูกดอกเยอบีร่าเป็นอาชีพหลัก แต่หมู่บ้านตั้งอยู่ในเส้นทางท่องเที่ยวทำให้มีนักท่องเที่ยวแวะเวียนเข้ามาเยี่ยมเยียนที่หมู่บ้าน แต่ส่วนใหญ่จะเป็นลักษณะไปกลับทำให้ชาวบ้านมีรายได้จากการท่องเที่ยวน้อย ส่วนใหญ่จะได้รับการขายสินค้าของที่ระลึกมากกว่า ส่งผลให้ชาวบ้านให้ความสำคัญกับการพัฒนาการท่องเที่ยวของหมู่บ้านน้อย ไม่ว่าจะป็นเส้นทางเดินป่าซึ่งมีหลายเส้นทางด้วยกัน แต่ที่ยังขาดการสำรวจและออกแบบเส้นทางทำให้จุดเด่นของหมู่บ้านอยู่ที่สภาพบ้านเรือนของชาวม้ง พิพิธภัณฑสถานและการขายของที่ระลึกเท่านั้น

หมู่บ้านอุมยอม ยังไม่มีการจัดการด้านการท่องเที่ยวที่ได้มาตรฐานตามที่กำหนดเช่นกัน

เนื่องจากหมู่บ้านยังขาดการพัฒนาในหลายๆ ด้าน ทั้งในเรื่องของกิจกรรมการท่องเที่ยว สภาพแวดล้อมของหมู่บ้าน การใช้ภาษาและทักษะการเป็นไกด์ของชาวบ้าน รวมทั้งในเรื่องของผลิตภัณฑ์สินค้าของฝากของที่ระลึกด้วย จุดเด่นของบ้านอุมยอมจึงอยู่ที่สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่สมบูรณ์ และพิพิธภัณฑสถานจัดแสดงถึงวิถีชีวิตชนเผ่าต่างๆ เท่านั้น

ทั้งนี้ในภาพรวมของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทยมีจุดแข็ง ดังนี้

- มีแหล่งท่องเที่ยวให้เลือกหลากหลาย โดยนักท่องเที่ยวสามารถเลือกท่องเที่ยวได้ทั้งในแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ศึกษาวิถีชีวิตของชาวบ้านในแต่ละชุมชน และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การเดินป่าศึกษาเส้นทางธรรมชาติ
- แหล่งท่องเที่ยวของแต่ละชุมชน ส่วนใหญ่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยังใหม่ ทำให้สภาพแวดล้อมยังคงมีความสมบูรณ์ และชาวบ้านในแต่ละชุมชนต่างช่วยกันดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวของตนเองได้เป็นอย่างดี
- การท่องเที่ยวในแต่ละชุมชนจะมีการนำเอาภูมิปัญญาของท้องถิ่นมาประยุกต์เข้าเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการท่องเที่ยว อาทิ การวางแผนโบราณ หัตถกรรมพื้นบ้าน และการใช้สมุนไพร
- ในแต่ละท้องถิ่นจะมีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตนเอง และมีการนำเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการท่องเที่ยว อาทิ การทำพิธีบายศรีสู่ขวัญ และประเพณีของชนเผ่าต่างๆ ได้แก่ การเต้นจะคีของชาวมูเซอ การเล่นเครื่องดนตรีเตหน้าของชาวปกากะญอ เป็นต้น
- การท่องเที่ยวภายในประเทศของไทยมีความสะดวกในการเดินทาง นักท่องเที่ยวสามารถเลือกเดินทางโดยรถยนต์ รถไฟ และเครื่องบิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันมีสายการบินราคาประหยัด (Low Cost Airlines) เปิดให้บริการหลายสายการบินด้วยกัน อาทิ Air Asia, Nok Air และ One two go by Orient Thai
- ลักษณะนิสัยของคนไทยที่เป็นคนยิ้มง่าย มีอัธยาศัยดี และโอบอ้อมอารี ทำให้นักท่องเที่ยวรู้สึกอบอุ่นและเป็นกันเอง
- เกลักษณ์อีกอย่างหนึ่งของไทยคือ อาหารไทยนั้นมีรสชาติที่อร่อย โดยในแต่ละท้องถิ่นก็จะมีอาหารประจำท้องถิ่นแตกต่างกันไป เช่น ภาคเหนือก็จะมีน้ำพริกอ่องแกงฮังเล แกงโฮะ เป็นต้น

อย่างไรก็ตามการท่องเที่ยวโดยชุมชนของไทยก็ยังคงมีจุดอ่อนอยู่ด้วยเช่นกัน ดังนี้

- การดำเนินงานของชาวบ้านยังขาดความเข้มแข็ง โดยการท่องเที่ยวที่จัดขึ้นในชุมชนส่วนใหญ่ยังคงต้องพึ่งพาหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรพัฒนาเอกชน ที่ให้คำแนะนำและส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน
- พฤติกรรมการเล่นแบบ โดยส่วนใหญ่แล้วเมื่อเห็นว่าชุมชนใดประสบความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยว ก็จะมีการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนของตนเองบ้าง โดยที่ไม่ได้มีการเตรียมความพร้อมของชุมชน นอกจากนี้ยังส่งผลให้เกิดความซ้ำซาก เนื่องจากรูปแบบก็จะคล้ายคลึงกันหมด

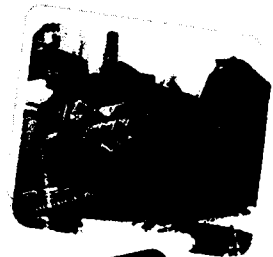
- ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวน้อย ทำให้การกระจายผลประโยชน์ที่ได้จากการท่องเที่ยวยังไม่ดีพอ โดยส่วนใหญ่จะตกเป็นของคนบางกลุ่มหรือคนส่วนน้อยในชุมชน
- ชาวบ้านให้ความสนใจกับอาชีพหลักซึ่งมีรายได้ที่แน่นอนมากกว่าการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว เนื่องจากรายได้จากการท่องเที่ยวเป็นรายได้ที่น้อยและไม่แน่นอนทำให้ในบางชุมชนขาดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของตนเอง
- การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีลักษณะแบบไม่เป็นทางการ คือบอกต่อกันปากต่อปาก ทำให้กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามาค่อนข้างจำกัดเฉพาะกลุ่ม
- เกือบทุกแห่งมีปัญหาในเรื่องของการใช้ภาษาต่างประเทศ ทำให้ต้องมีล่ามหรือไกด์จากภายนอก เดินทางมากับนักท่องเที่ยวด้วย
- เกือบทุกหมู่บ้านไม่มีการบันทึกจำนวนนักท่องเที่ยว รายได้จากการท่องเที่ยว และค่าใช้จ่ายที่เป็นระบบ

บทที่ 7

การท่องเที่ยวกับการกระจายรายได้ในระดับชุมชน

ช่วงระยะเวลา 4 - 5 ปีที่ผ่านมาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวนับเป็นอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญมากของประเทศไทย รายได้จากการท่องเที่ยวนับได้ว่าเป็นรายได้อันดับต้นๆ ของประเทศไทย การขยายตัวของการท่องเที่ยวทำให้เกิดการขยายตัวของการลงทุนในภาคธุรกิจที่เกี่ยวข้อง อาทิเช่น ธุรกิจนำเที่ยว ธุรกิจที่พัก ธุรกิจบริการ ธุรกิจการผลิตสินค้าของที่ระลึก เป็นต้น จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวอาจจะช่วยสร้างโอกาสที่จะก่อให้เกิดรายได้ การจ้างงาน และมีโอกาสที่จะก่อแนวโน้มที่สำคัญคือ มีการขยายตัวของการจัดการการท่องเที่ยวเข้าไปในชุมชนชนบทในรูปแบบต่างๆ อาทิเช่น การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม การท่องเที่ยวแบบทัวร์ป่า จึงเป็นที่น่าสนใจว่าชาวบ้านในพื้นที่จะได้รับประโยชน์มากน้อยเท่าใด รายได้จากนักท่องเที่ยวจะตกไปอยู่กับผู้ใดบ้าง และจะมีการกระจายรายได้ที่เป็นธรรมหรือไม่

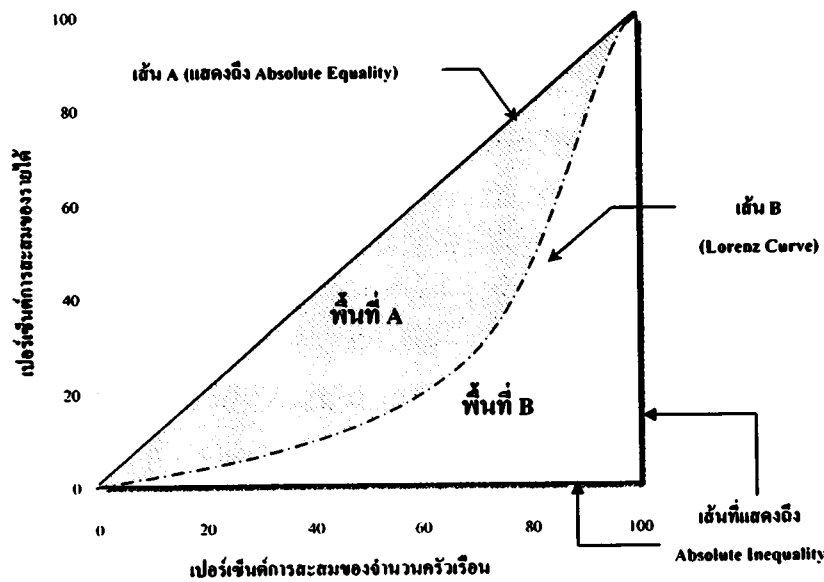
ในบทนี้จะได้นำเสนอผลการศึกษากการกระจายรายได้ในชุมชนที่เข้าร่วมในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เพื่อที่จะวิเคราะห์ว่าการท่องเที่ยวได้ก่อให้เกิดการกระจายรายได้ที่เป็นธรรมหรือไม่ในชุมชน โดยเนื้อหาจะแบ่งออกเป็นสองส่วนใหญ่ๆ คือ ส่วนแรกเป็นวิธีการศึกษา ซึ่งได้แก่ค่าสัมประสิทธิ์ Gini และดัชนี Shorrocks ในส่วนที่สองจะเป็นผลการศึกษากการกระจายรายได้ในระดับชุมชน ซึ่งแบ่งเป็นสองกรณีศึกษาคือ กรณีศึกษาของหมู่บ้านผานกกกและหมู่บ้านบวกเตย และกรณีศึกษาของหมู่บ้านแม่กำปองและกลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศตำบลปลายโพรงพาง

7.1 วิธีการศึกษา

7.1.1 ค่าสัมประสิทธิ์ Gini

การวิเคราะห์การกระจายรายได้ด้วยค่าสัมประสิทธิ์ Gini โดยอาศัยเส้นโค้งลอเรนซ์ (Lorenz Curve) ถูกพัฒนาโดยนักเศรษฐศาสตร์ชาวอเมริกาชื่อ Max O. Lorenz เส้นโค้งลอเรนซ์เป็นเครื่องมือหนึ่งที่ถูกหยิบยกนำมาใช้ในการวัดความไม่เที่ยงกันของการกระจายรายได้อยู่เสมอ เส้นโค้งลอเรนซ์เป็นวิธีการที่ใช้ในการเปรียบเทียบลักษณะการกระจายของความถี่สะสมของ 2 สิ่งในรูปแบบเดียวกัน วิธีการนี้เหมาะสำหรับการนำมาใช้พิจารณาเรื่องของความเสมอภาคหรือไม่เสมอภาค (Equality or Inequality) สำหรับในทางเศรษฐศาสตร์มักนิยมนำวิธีการนี้ไปใช้ในการวัดการกระจายรายได้โดยเส้นโค้งลอเรนซ์ที่นำมาใช้ในการวัดการกระจายรายได้จะเป็นเส้นที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างสัดส่วนการสะสมรายได้กับสัดส่วนการสะสมของจำนวนครัวเรือน ณ ระดับรายได้ต่างๆ ซึ่งสามารถแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรทั้งสองได้ในเชิงกราฟดังนี้

รูปที่ 7-1: เส้นโค้งลอเรนซ์ (Lorenz Curve)

ที่มา : ดัดแปลงมาจากวันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน และคณะ, 2539.

จากรูปที่ 7-1 เมื่อกำหนดให้แกนตั้งคือ 'เปอร์เซ็นต์การสะสมของรายได้' ส่วนแกนนอนคือ 'เปอร์เซ็นต์การสะสมของจำนวนครัวเรือน' ดังนั้นเส้น A ก็คือเส้นที่แสดงถึงความเสมอภาคอย่างสมบูรณ์ของการกระจายรายได้ ในขณะที่เส้น B ก็คือเส้น Lorenz Curve ที่ได้จากการนำข้อมูลจริงมาวาดเป็นรูปกราฟ ซึ่งก็คือเส้นที่แสดงถึงสภาพความเป็นจริงของการกระจายรายได้ ดังนั้นความแตกต่างระหว่างเส้น B กับเส้น A ก็คือความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้ ซึ่งถ้าเส้น B ยิ่งห่างจากเส้น A มากเท่าไรก็แสดงว่ายิ่งมีความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้มากยิ่งขึ้น

การวิเคราะห์การกระจายรายได้ด้วยเส้นโค้งลอเรนซ์ สามารถบอกได้แต่เพียงว่ามี การกระจายรายได้ที่เท่าเทียมกันหรือไม่ แต่ไม่สามารถบอกได้ว่าความไม่เท่าเทียมกันนั้น มีอยู่เท่าไร ดังนั้นโดยปกติในการนำเสนอการวัดการกระจายรายได้ด้วยเส้นโค้งลอเรนซ์มักจะมี การนำเสนอค่าสัมประสิทธิ์จีนิ (Gini coefficient) ด้วย ค่าสัมประสิทธิ์จีนิถูกพัฒนา โดยนักสถิติชาวอิตาลีชื่อ Corrado Gini¹ โดยการคำนวณจากการนำพื้นที่ระหว่างเส้นที่แสดงถึง การกระจายรายได้ที่เป็นจริง (เส้น B :Lorenz Curve) กับเส้นที่แสดงถึงการกระจายรายได้ ที่เป็นธรรม (เส้น A : Absolute Equality) แล้วหารด้วยพื้นที่ภายใต้เส้น B (Lorenz Curve) ค่าสัมประสิทธิ์จีนิที่คำนวณได้จะมีค่าอยู่ระหว่าง 0 ถึง 1 ถ้าเส้น B เข้าใกล้เส้น A ค่าสัมประสิทธิ์จีนิจะมีค่าวิ่งเข้าใกล้ 0 แสดงว่ามีการกระจายรายได้ที่เท่าเทียมกันมากขึ้น ในทางตรงกันข้าม ถ้าหากเส้น B อยู่ห่างจากเส้น A มากขึ้น ค่าสัมประสิทธิ์จีนิจะวิ่งเข้าใกล้ 1 แสดงว่าเกิดการกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกันมากขึ้น จากรูปที่ 7-1 สามารถแสดง ให้อยู่ในรูปแบบของสมการได้ดังนี้

$$G = \frac{\text{พื้นที่ A}}{\text{พื้นที่ A} + \text{พื้นที่ B}} \quad (7-1)$$

จากสมการที่ (7-1) สามารถใช้วิธีการทางคณิตศาสตร์เข้ามาช่วยในการคำนวณ เพื่อให้ได้มาซึ่งค่าสัมประสิทธิ์จีนิและต่อมาก็ได้มีนักเศรษฐศาสตร์หลายคนได้พัฒนา และนำเสนอสูตรการคำนวณค่าสัมประสิทธิ์จีนิอีกหลายๆ วิธี เพื่อลดความคลาดเคลื่อนที่ได้จาก การคำนวณและเพื่อความสะดวกในการคำนวณ สำหรับในงานศึกษานี้จะขอนำเสนอ วิธีการคำนวณค่าสัมประสิทธิ์จีนิที่นิยมนำมาใช้ในประเทศไทย 2 วิธีการ ดังนี้

¹Gini coefficient Wikipedia, the free encyclopedia. (http://en.wikipedia.org/wiki/Gini_coefficient : 25 กรกฎาคม พ.ศ. 2547).

วิธีการแรก เป็นวิธีการที่เสนอโดย Lerman and Yitzhaki (1994)² ซึ่งมีสูตรการคำนวณดังนี้

$$G = \frac{2COV[y_i, F(y_i)]}{\mu} \quad (7-2)$$

โดยที่ y_i = รายได้ของประชากรหรือครัวเรือนที่ i
 $F(y)$ = ฟังก์ชันความหนาแน่นสะสม (Cumulative Density Function) ของการกระจายรายได้
 μ = ค่าเฉลี่ยของ y_i

วิธีการที่สอง เป็นวิธีการที่ใช้ในการคำนวณค่าสัมประสิทธิ์จินีในงานศึกษานี้ โดยมีสูตรการคำนวณดังนี้

$$G = 1 - \sum_{i=1}^n (z_i p_i) \quad (7-3)$$

โดยที่ z_i = $y_i - y_{i-1}$
 = ความถี่สะสมของสัดส่วนรายได้ของครัวเรือนที่ระดับชั้นของรายได้ที่ i
 p_i = สัดส่วนของจำนวนครัวเรือนที่ระดับชั้นของรายได้ที่ i
 n = จำนวนระดับชั้นของกลุ่มรายได้

ปกตินักเศรษฐศาสตร์มักจะใช้เส้นโค้งลอเรนซ์ควบคู่กับค่าสัมประสิทธิ์จินี เนื่องจากการคำนวณค่าสัมประสิทธิ์จินีถูกคิดขึ้นมาจากพื้นฐานของเส้นโค้งลอเรนซ์ และในบางกรณีการพิจารณาเพียงค่าสัมประสิทธิ์จินีเพียงอย่างเดียวอาจทำให้เข้าใจผิดได้ เช่น กรณีที่ค่าสัมประสิทธิ์จินีค่าเดียวกัน อาจมีความหมายของการกระจายรายได้ 2 ความหมาย กล่าวคือค่าสัมประสิทธิ์จินีค่านั้นอาจให้ความหมายว่า คนจนมีส่วนแบ่งของรายได้เพียงเล็กน้อยเมื่อเทียบกับรายได้ทั้งหมด ในขณะที่รายได้ส่วนใหญ่ตกอยู่กับคนรวย (รายได้ส่วนใหญ่อยู่กับคนรวย) กับในความหมายตรงข้ามที่ว่ารายได้ส่วนใหญ่ตกอยู่ที่คนจนในขณะที่คนรวยกลับมีส่วนแบ่งของรายได้เล็กน้อย เมื่อเทียบกับรายได้ทั้งหมด (รายได้ส่วนใหญ่ตกอยู่กับคนจน)

² อิศรา ศานติศาสน์. การวัดการกระจายรายได้. เอกสารประกอบการบรรยาย. ณ สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 4 กรกฎาคม 2546.

³ ธิตินันท์ ไทวิจิตร. ผลกระทบของการท่องเที่ยวด้านการกระจายรายได้: การศึกษาเปรียบเทียบระหว่างบ้านผานกกก และบ้านบวกเตย ต.โป่งแยง อ.แมริม จ.เชียงใหม่. วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. กรกฎาคม 2546.

7.1.2 ดัชนี Shorrocks

ดัชนีที่ใช้วัดการกระจายรายได้มีอยู่หลายประเภทเช่น Gini Coefficient, Theil Entropy Index และ Shorrocks Class of Indices ซึ่งแต่ละวิธีก็มีจุดเด่นจุดด้อยแตกต่างกัน ดัชนีที่เป็นที่นิยมมากที่สุดก็คือ Gini Coefficient และ Shorrocks Class of Indices แต่การใช้ดัชนี Gini มีข้อจำกัด ในขณะที่ดัชนี Shorrocks มีคุณสมบัติในการใช้มากกว่า ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้จะใช้ดัชนี Shorrocks (Somchai Jitsuchon, 1989) ในการวัดการกระจายรายได้ด้วย ดังมีสูตรการคำนวณต่อไปนี้

$$I_0 = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m \ln(U/Y_{ij})$$

โดยที่ I_0 = ค่าดัชนี Shorrocks U = รายได้เฉลี่ยของรายได้ครัวเรือนทั้งหมด
 i = ครัวเรือนลำดับที่ i n = จำนวนครัวเรือน
 j = กลุ่มย่อยของประชากร m = จำนวนกลุ่มย่อย
 Y_{ij} = รายได้ครัวเรือน i = ในกลุ่มรายได้ j

ค่าดัชนี Shorrocks ใช้วิธีเปรียบเทียบรายได้ครัวเรือนกับรายได้เฉลี่ย โดยการเทียบสัดส่วนระหว่างรายได้เฉลี่ยและรายได้ครัวเรือน ถ้าครัวเรือนใดมีรายได้สูงกว่ารายได้เฉลี่ยสัดส่วนนี้จะมีค่าน้อยกว่าหนึ่ง แต่ถ้าครัวเรือนใดมีรายได้ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยสัดส่วนนี้จะมีค่ามากกว่าหนึ่ง การใช้ค่า \ln เป็นเพียงการแปลงขนาดของตัวเลขเท่านั้น ค่าดัชนี Shorrocks เป็นการหาค่าเฉลี่ยของความแตกต่างของรายได้ในกลุ่มประชากร ถ้าในสังคมนั้นมีผู้มียาได้ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยเป็นจำนวนมากแล้ว ค่าดัชนี Shorrocks จะมีค่ามาก แต่ถ้ามีผู้มียาได้สูงกว่าค่าเฉลี่ยแล้ว ค่าดัชนี Shorrocks ก็จะมีค่าน้อย

ค่าดัชนี Shorrocks สามารถนำมาแยกส่วน (Decomposed) ตามกลุ่มของประชากรเพื่อหาความไม่เท่าเทียมกันในการกระจายรายได้ในกลุ่มต่างๆได้ โดยที่การแยกกลุ่มนั้นสามารถจะแยกได้ตามกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เช่น อาชีพ สาขาการผลิต แยกตามสถานที่ตั้งของครัวเรือน เช่น ชุมชน เขต หรือ ภาค แยกตามลักษณะเฉพาะของบุคคล เช่น อายุ เพศ การศึกษา เป็นต้น การจำแนกประชากรเป็นกลุ่มนั้นเพื่อที่จะดูว่าความไม่เท่าเทียมกันนั้นเกิดขึ้นจากความไม่เท่าเทียมกันภายในกลุ่ม (Within - group Inequality) หรือเกิดจากความไม่เท่าเทียมกันระหว่างกลุ่ม (Between-group Inequality)

การวิเคราะห์ตามกลุ่มของประชากรมีแนวคิดว่าครัวเรือนที่อยู่ในกลุ่มย่อยเดียวกันก็มีลักษณะที่เหมือนกันและมีความแตกต่างกันในระหว่างกลุ่มย่อย ดังนั้นในแต่ละกลุ่มย่อยครัวเรือนก็จะมีรายได้ที่แตกต่างจากรายได้เฉลี่ยของกลุ่มเอง การผันแปรอันนี้เรียกว่าความแปรผันภายในกลุ่ม (Within-group component) ในขณะที่เดียวกันรายได้เฉลี่ยของแต่ละกลุ่มก็จะแตกต่างไปจากรายได้เฉลี่ยของประชากรทั้งหมดซึ่งเรียกการแปรผันชนิดนี้ว่าการแปรผันระหว่างกลุ่ม (Between-group component) ดังนั้นความแปรผันทั้งหมดของรายได้จึงจำแนกออกเป็น 2 ส่วนคือ

$$\begin{aligned} \text{ความแปรผันทั้งหมด} &= \text{ความแปรผันภายในกลุ่ม} + \text{ความแปรผันระหว่างกลุ่ม} \\ \text{Total Deviation} &= \text{Within-group component} + \\ &\quad \text{Between-group Component} \end{aligned}$$

ค่าดัชนี Shorrocks ข้างต้นสามารถจำแนกความแปรผันทั้งหมดออกได้เป็น 2 องค์ประกอบได้ดังนี้

$$lo = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m \ln(U/U_j) (U_j/Y_{ij})$$

$$lo = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m \ln(U_j/Y_{ij}) + \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m \ln(U/U_j)$$

$$lo = \frac{1}{n} \sum_{j=1}^m \sum_{i=1}^n \ln(U_j/Y_{ij}) + \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m \ln(U/U_j)$$

$$lo = \frac{1}{n} \sum_{j=1}^m n_j lo_j + \frac{1}{n} \sum_{j=1}^m n_j \ln(U/U_j)$$

$$lo = \sum_{j=1}^m P_j lo_j + \frac{1}{n} \sum_{j=1}^m n_j \ln(U/U_j)$$

โดยที่ U_j = รายได้เฉลี่ยในกลุ่มย่อยที่ j :

Lo_j = ค่าดัชนี Shorrocks ของกลุ่มย่อยที่ j :

P_j = n_j/n

$\sum_{j=1}^m P_j lo_j$ = องค์ประกอบภายในกลุ่ม (within-group component)

$\frac{1}{n} \sum_{j=1}^m n_j \ln(U/U_j)$ = องค์ประกอบภายในกลุ่ม (between-group component)

การศึกษาครั้งนี้ต้องการจะดูว่าการกระจายรายได้ในหมู่บ้านที่มีการท่องเที่ยวเมื่อเปรียบเทียบกับการที่ไม่มีการท่องเที่ยวโดยใช้หมู่บ้านผานกกก ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม และหมู่บ้านบวกเตย เป็นตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาข้อมูลที่ใช้เป็นข้อมูลเดียวกับข้อมูลที่ใช้ศึกษาของธิตพันธ์ (2546)

การวัดการกระจายรายได้จะใช้ดัชนี Shorrocks โดยให้ดัชนีของหมู่บ้านบวกเตยเป็นการวัดการกระจายรายได้ของหมู่บ้านเมื่อไม่มีการท่องเที่ยว และใช้ดัชนีของหมู่บ้านผานกกกเป็นการวัดการกระจายรายได้ของหมู่บ้านที่มีการท่องเที่ยว โดยมีแนวคิดที่ว่าแต่เดิมเมื่อไม่มีการท่องเที่ยว การกระจายรายได้ของประชากรเป็นเช่นเดียวกับการกระจายรายได้ในหมู่บ้านบวกเตย แต่เมื่อมีการท่องเที่ยวแล้วการกระจายรายได้ของประชากรเป็นเช่นเดียวกันกับหมู่บ้านผานกกก เพื่อเป็นการเปรียบเทียบว่าเมื่อมีการท่องเที่ยวในหมู่บ้านจะทำให้การกระจายรายได้ดีขึ้นหรือเลวลงอย่างไร การแบ่งกลุ่มประชากรจะแบ่งกลุ่มตามประเภทของรายได้คือจำแนกเป็น 2 กลุ่มคือ รายได้จากการเกษตรและรายได้นอกการเกษตร โดยรายได้นอกการเกษตร จำแนกเป็นรายได้จากการท่องเที่ยวและรายได้นอกการเกษตรอื่น

7.2 การศึกษาการกระจายรายได้ในระดับท้องถิ่น

การศึกษากการกระจายรายได้ในระดับท้องถิ่นได้ทำการศึกษาใน 2 ส่วน ส่วนแรกเป็นการศึกษาหมู่บ้านผานกกกและหมู่บ้านบวกเตย และส่วนที่สองเป็นการศึกษาหมู่บ้านแม่กำปองและกลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต.ปลายโพรงพง

7.2.1 หมู่บ้านผานกกกและหมู่บ้านบวกเตย

ผลการศึกษากการกระจายรายได้ในหมู่บ้านผานกกกและหมู่บ้านบวกเตย ได้แบ่งออกเป็น 4 ส่วน คือ ลักษณะทั่วไปของแต่ละหมู่บ้าน ลักษณะโครงสร้างรายได้ การวิเคราะห์การกระจายรายได้ และข้อสรุป ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ก) ลักษณะทั่วไปของหมู่บ้านผานกกกและหมู่บ้านบวกเตย

หมู่บ้านผานกกก ต.โป่งแยง อ.แมริม จ.เชียงใหม่ เป็นหมู่บ้านที่มีสถานที่ท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม ประชากรเป็นชาวเขาเผ่าม้งซึ่งแต่เดิมประกอบอาชีพทางการเกษตร ต่อมา มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเยี่ยมชมชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรมประเพณีในหมู่บ้าน จึงทำให้หมู่บ้านนี้เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว ภายหลังได้มีการจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมชาวเขาขึ้นในหมู่บ้าน มีการแสดง พิธีกรรมและการละเล่นต่างๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ชมโดยได้รับการสนับสนุนด้านเงินทุนจาก กรมประชาสงเคราะห์ ปัจจุบันบ้านผานกกกจัดได้ว่าเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่ง ในด้านการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม

ข) ลักษณะโครงสร้างรายได้ของหมู่บ้านผานกกกและหมู่บ้านบวกเตย

หมู่บ้านผานกกกเป็นหมู่บ้านที่ประชากรทั้งหมดเป็นชาวเขาเผ่าม้ง มีครัวเรือนทั้งสิ้น 59 ครัวเรือน มีจำนวนประชากรทั้งหมด 345 คน เดิมทีประชากรประกอบอาชีพเกษตรมีรายได้เสริมจากการทำงานเป็นลูกจ้างรายวันของศูนย์ควบคุมไฟฟ้า ต.โป่งแยง โดยการรับจ้างปลูกป่า และทำแนวกันไฟเพื่อการอนุรักษ์บริเวณเขตอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย พอโครงการเสร็จสิ้น ในปี พ.ศ. 2539 ทางกรมป่าไม้ได้เลิกจ้าง ประกอบกับได้มีนักท่องเที่ยวได้เริ่มเข้ามาเที่ยวชม ในหมู่บ้าน จึงมีสมาชิกในหมู่บ้านจำนวน 30 คนจัดตั้งโครงการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมขึ้น เพื่อสร้างรายได้ทดแทนรายได้จากการรับจ้างดังกล่าว ในช่วงเริ่มแรกนั้นการท่องเที่ยวของบ้านผานกกกยังไม่ได้รับความนิยมเท่าที่ควรเพราะสมาชิกผู้จัดตั้งยังขาดความรู้ความเข้าใจ ในการบริหารการจัดการ ประกอบกับยังไม่มีกิจกรรมที่จะดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม ดังนั้นกลุ่มสมาชิกจึงได้จัดทำแผนโครงการการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมเสนอต่อกรมประชาสงเคราะห์เพื่อขอความช่วยเหลือในด้านการวางแผนการท่องเที่ยว กรมประชาสงเคราะห์ ได้เล็งเห็นศักยภาพของพื้นที่บ้านผานกกก เนื่องจากตั้งอยู่ในเส้นทางท่องเที่ยวหลักของจังหวัดเชียงใหม่ ดังนั้นในปี พ.ศ. 2542 กรมประชาสงเคราะห์ร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและธนาคารเพื่อความร่วมมือแห่งญี่ปุ่น (JBIC) ได้สนับสนุนด้านเงินทุน จำนวน 100,000 บาท เพื่อซื้อวัสดุและอุปกรณ์ ในการจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมบ้านผานกกกขึ้น ภายในศูนย์ประกอบด้วยพิพิธภัณฑศิลปวัฒนธรรมชาวเขาเผ่าม้งที่จัดแสดงเครื่องมือเครื่องใช้ ในชีวิตประจำวันตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อาทิเช่น เครื่องแต่งกายประจำเผ่า เครื่องทอผ้า เครื่องมือล่าสัตว์ เครื่องมือทำการเกษตร นอกจากนั้นภายในศูนย์ยังมีการปลูกพืชสมุนไพรที่ชาวเขาเผ่าม้งใช้ในชีวิตประจำวัน รวมไปถึงการจัดกิจกรรมการแสดง การละเล่น ศิลปวัฒนธรรมต่างๆ ให้นักท่องเที่ยวได้เข้าชม เช่น รำดาบ รำแคน ยิงหน้าไม้ เป็นต้น ยิ่งไปกว่านั้นหมู่บ้านผานกกกเป็นหมู่บ้านที่มีภูมิประเทศเต็มไปด้วยธรรมชาติและทัศนียภาพที่สวยงาม

ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าเที่ยวชมภูมิประเทศรอบๆ หมู่บ้านและเข้าชมอนุสาวรีย์นกกกซึ่งเป็นสถานที่สำคัญของหมู่บ้านผานก๊ก ได้อีกด้วย

ตารางที่ 7-1 : โครงสร้างรายได้ของครัวเรือนบ้านผานก๊ก ปี พ.ศ. 2544

	ภาคเกษตร	นอกภาค เกษตรอื่น	ท่องเที่ยว	รวม
จำนวนครัวเรือนที่มีรายได้แต่ละประเภท	57	34	34	59
รายได้รวมทุกครัวเรือน (บาท)	3,865,000 (70.27%)	846,400 (15.38%)	789,000 (14.35%)	5,500,400 (100%)
รายได้ต่ำสุด (บาท)	2,000	3,000	1,000	80,000
รายได้สูงสุด (บาท)	141,000	120,000	50,000	200,000
รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนทั้งหมด (บาท)	65,508	14,346	13,373	93,227
รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนที่มีรายได้แต่ละประเภท (บาท)	67,807	24,894	23,205	93,227

ที่มา: จากการสำรวจ

ตารางที่ 7-1 แสดงโครงสร้างรายได้ของหมู่บ้านผานก๊กเมื่อจำแนกประเภทของรายได้ออกเป็น 3 ประเภทคือ รายได้จากภาคการเกษตร รายได้จากนอกภาคการเกษตรอื่น และรายได้จากการท่องเที่ยว จากครัวเรือนทั้งหมด 59 ครัวเรือน มีรายได้จากภาคเกษตร 57 ครัวเรือน รายได้นอกภาคการเกษตรอื่น 34 ครัวเรือน และรายได้จากการท่องเที่ยว 34 ครัวเรือน รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนเท่ากับ 93,227 บาทต่อปี เป็นรายได้จากการเกษตรคิดเป็นร้อยละ 70.27 ของรายได้รวม แสดงว่าอาชีพหลักส่วนใหญ่ก็คือ อาชีพเกษตร พืชที่ปลูก ได้แก่ ข้าวโพด ข้าวไร่ ถั่วลิสง พืชผักสวนครัวต่างๆ อาทิเช่น กะหล่ำปลี ข่า รวมถึงดอกไม้เมืองหนาว รายได้นอกภาคการเกษตรอื่นคิดเป็นร้อยละ 15.38 ของรายได้รวม ซึ่งเป็นรายได้จากการทำงานรับจ้างรายวัน การรับจ้างขนส่งผลผลิตและการรับจ้างอื่นๆ นอกภาคการเกษตร ส่วนรายได้จากการท่องเที่ยวคิดเป็นร้อยละ 14.35 ของรายได้รวมซึ่งมีส่วนที่ใกล้เคียงกับรายได้นอกภาคการเกษตร รายได้จากการท่องเที่ยวของหมู่บ้านในปี พ.ศ.2544 เท่ากับ 789,000 บาท เฉลี่ยต่อครัวเรือนเท่ากับ 13,373 บาท

ตารางที่ 7-2: รายได้จากการท่องเที่ยวของหมู่บ้านผานกกก จำแนกตามกิจกรรม ในปี พ.ศ.

2544

แหล่งรายได้	จำนวน ครัวเรือน ในกิจกรรม	รายได้รวมของ ทุกครัวเรือน (บาท)	รายได้ ต่ำสุด (บาท)	รายได้ สูงสุด (บาท)	รายได้เฉลี่ยต่อ ครัวเรือนใน กิจกรรม(บาท)
รายได้รวมจาก การท่องเที่ยว	34	789,000	1,000	60,000	23,206
ขายของที่ระลึก	34	775,984	1,000	58,123	22,823
การบริจาค (ค่าเข้าชมศูนย์)	8	5,016	627	627	627
มัคคุเทศก์	5	4,500	900	900	900
การแสดง	10	3,500	350	350	350

ที่มา : จากการสำรวจ, 2546

ตารางที่ 7-2 แสดงถึงรายได้จากการท่องเที่ยวของหมู่บ้านผานกกกในปี พ.ศ. 2544 จำแนกตามกิจกรรมที่สมาชิกในหมู่บ้านมีส่วนร่วม จะเห็นว่าในจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 59 ครัวเรือนนั้นมีเพียง 34 ครัวเรือนที่เข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยว รายได้จากการท่องเที่ยว เป็นรายได้จากการขายของที่ระลึก คิดเป็นร้อยละ 98.35 ส่วนรายได้ทางด้านอื่นคิดเป็น สัดส่วนน้อยมากเมื่อเทียบกับรายได้จากการท่องเที่ยวทั้งหมด เงินจากการบริจาคเป็นค่าเข้าชม ศูนย์ทั้งหมด 5,016 บาท กระจายให้กรรมการบริหารจำนวน 8 คน เฉลี่ยเท่าๆ กันคนละ 627 บาท รายได้จากการเป็นมัคคุเทศก์ทั้งหมด 4,500 บาท กระจายให้สมาชิก 5 คน คนละ 900 บาท และรายได้จากการแสดงทั้งหมด 3,500 บาท กระจายให้นักแสดง 10 คน เฉลี่ยเท่าๆ กันคนละ 350 บาท จะเห็นได้ว่าการกระจายรายได้ยกเว้นการขายของที่ระลึกนั้นมีการกระจายไปให้ สมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมอย่างเท่าเทียมกัน ความไม่เท่าเทียมกันจะเกิดที่รายได้จากการ ขายของที่ระลึก

กิจกรรมการท่องเที่ยวบ้านผานกกกที่สามารถจะทำรายได้ให้แก่สมาชิกในหมู่บ้าน ก็คือ การนำเข้าชมศูนย์วัฒนธรรมและการนำเที่ยวชมภายในหมู่บ้าน การแสดงต่างๆ และขายผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก การจัดการเกี่ยวกับโครงการการท่องเที่ยวของบ้านผานกกก ประกอบด้วย

1) กรรมการบริหารและจัดการโครงการประกอบด้วยสมาชิกที่เป็นกรรมการจำนวน 8 คน มีหน้าที่ดูแลและวางแผนการต้อนรับนักท่องเที่ยว โดยผลประโยชน์ที่จะได้รับ คือ เงินที่นักท่องเที่ยวบริจาคให้เป็นค่าเข้าชมศูนย์วัฒนธรรม โดยจะแบ่งเงินออกเป็น 11 ส่วน ประกอบด้วย รายได้ 8 ส่วน เป็นของกรรมการแต่ละคน อีก 1 ส่วนเป็นค่าบำรุงสถานที่ อีก 1 ส่วนเป็นเงินกองกลางของหมู่บ้าน และส่วนสุดท้ายจะแบ่งให้นักแสดงและเจ้าหน้าที่ดูแลสถานที่

2) สมาชิกของโครงการการท่องเที่ยวมีจำนวน 30 คน ทำหน้าที่ในการดำเนินกิจกรรมของโครงการ ได้แก่ การต้อนรับนักท่องเที่ยว การพัฒนาปรับปรุงสถานที่ในหมู่บ้าน โดยผลประโยชน์ที่ได้รับ คือ สิทธิที่จะได้ทำงานเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ได้แก่ การเป็นมัคคุเทศก์ และเป็นนักแสดง รายได้จากการเป็นมัคคุเทศก์เท่ากับ 150 บาทต่อวัน

3) สมาชิกที่ขายสินค้าของที่ระลึกโดยทุกครัวเรือนในหมู่บ้านสามารถจะขายของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยวได้ที่บริเวณหน้าบ้านของตนเองหรือที่แผงขายสินค้าที่ทางหมู่บ้านจัดไว้ คณะกรรมการบริหารจะเป็นผู้จัดการว่าครัวเรือนไหนจะมาขายสินค้า รายได้จากการขายสินค้าเป็นรายได้ของครัวเรือนเอง ในปี พ.ศ. 2544 มีครัวเรือนที่เข้าร่วมกิจกรรมนี้ 34 ครัวเรือน

สำหรับหมู่บ้านบวกเตย ต.โป่งแยง อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่ ซึ่งเลือกมาเป็นตัวแทนในการศึกษาสำหรับหมู่บ้านที่ไม่มีการท่องเที่ยวเพื่อจะใช้ในการเปรียบเทียบกับหมู่บ้านผานกกกที่มีการท่องเที่ยวว่าลักษณะการกระจายรายได้จะเป็นอย่างไร หมู่บ้านบวกเตยเป็นหมู่บ้านที่ประชากรทั้งหมดเป็นชาวเขาเผ่าม้งเช่นเดียวกับหมู่บ้านผานกกก มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 73 ครัวเรือน มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 396 คน ประชากรประกอบอาชีพการเกษตรและรับจ้างนอกภาคการเกษตร

ตารางที่ 7-3 : โครงสร้างรายได้ของครัวเรือนบ้านบวกเตย ปี พ.ศ. 2544

	ภาคเกษตร	นอกภาคเกษตร	รวม
จำนวนครัวเรือนที่มีรายได้แต่ละ ประเภท	73	46	73
รายได้รวมทุกครัวเรือน (บาท)	3,699,100 (87.5%)	512,000 (12.5%)	4,211,000 (100%)
รายได้ต่ำสุด (บาท)	5,000	1,500	5,000
รายได้สูงสุด (บาท)	177,000	80,000	177,000
รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนทั้งหมด (บาท)	50,672	7,010	57,686
รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนที่มีรายได้แต่ละประเภท (บาท)	50,672	11,130	57,686

ที่มา : จากการสำรวจ

ตารางที่ 7-3 ครั้วเรือนบ้านบวกเตยทั้งหมด 73 ครั้วเรือน มีรายได้จากภาคเกษตรทั้ง 73 ครั้วเรือน มีรายได้จากนอกภาคการเกษตร 46 ครั้วเรือน มีรายได้รวมทั้งหมด 4,211,000 บาท เฉลี่ยต่อครั้วเรือนประมาณ 57,700 บาท ส่วนใหญ่ของรายได้มาจากการเกษตร คิดเป็นร้อยละ 87.5 พืชที่ปลูกก็เป็นเช่นเดียวกับหมู่บ้านผานกกก รายได้นอกภาคเกษตร น้อยมากคิดเป็นร้อยละ 12.5 ของรายได้รวม

ค) การกระจายรายได้

ตารางที่ 7-4 เป็นการจำแนกครั้วเรือนว่ามีรายได้มากกว่ารายได้เฉลี่ยหรือน้อยกว่า รายได้เฉลี่ยในแต่ละกลุ่มรายได้ซึ่งจำแนกเป็นรายได้จากภาคการเกษตรและรายได้ นอกภาคการเกษตร (ในกรณีบ้านผานกกกรวมรายได้จากการท่องเที่ยวด้วย) พบว่า สำหรับรายได้จากภาคการเกษตรทั้งสองหมู่บ้านมีจำนวนครั้วเรือนที่มีรายได้ภาคการเกษตร น้อยกว่ารายได้ภาคการเกษตรเฉลี่ย และมีรายได้เกษตรมากกว่ารายได้เกษตรเฉลี่ย ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน แต่สำหรับรายได้นอกภาคการเกษตรนั้นหมู่บ้านบวกเตย มีจำนวนครั้วเรือนที่มีรายได้นอกเกษตรน้อยกว่ารายได้นอกภาคการเกษตรเฉลี่ยในสัดส่วน ที่มากกว่าหมู่บ้านผานกกก ส่วนรายได้รวมนั้นบ้านบวกเตยมีจำนวนครั้วเรือนที่มีรายได้น้อยกว่า รายได้เฉลี่ยในสัดส่วนที่มากกว่าจำนวนครั้วเรือนที่มีรายได้มากกว่ารายได้เฉลี่ย ส่วน บ้านผานกกกมีสัดส่วนใกล้เคียงกันในสองกลุ่มนี้

ตารางที่ 7-4 : จำนวนครั้วเรือนที่มีรายได้มากกว่าหรือน้อยกว่ารายได้เฉลี่ยในแต่ละกลุ่มรายได้

รายได้	บวกเตย			ผานกกก		
	เกษตร	นอกเกษตร	รวม	เกษตร	นอกเกษตร	รวม
น้อยกว่าค่าเฉลี่ย	38 (52.05)	34 (73.91)	44 (60.27)	30 (52.63)	29 (59.18)	29 (49.15)
มากกว่าค่าเฉลี่ย	35 (47.95)	12 (26.09)	29 (39.73)	27 (47.37)	20 (40.82)	30 (50.84)
รวม	73 (100)	46 (100)	73 (100)	57 (100)	49 (100)	59 (100)

หมายเหตุ: ตัวเลขในวงเล็บคือค่าร้อยละ

ตารางที่ 7-5 : จำนวนครัวเรือนที่มีรายได้มากกว่าหรือน้อยกว่ารายได้เฉลี่ยในแต่ละกลุ่มรายได้ เมื่อจำแนกรายได้นอกภาคการเกษตรเป็นรายได้จากการท่องเที่ยว และรายได้ นอกภาคการอื่นของหมู่บ้านผานกก

รายได้	ผานกก			รวม
	เกษตร	นอกภาคการอื่น	ท่องเที่ยว	
น้อยกว่าค่าเฉลี่ย	30 (52.63)	23 (67.64)	18 (52.94)	29 (49.15)
มากกว่าค่าเฉลี่ย	27 (47.37)	11 (32.35)	16 (47.06)	30 (50.84)
รวม	57 (100)	34 (100)	34 (100)	59 (100)

หมายเหตุ: ตัวเลขในวงเล็บคือค่าร้อยละ

สำหรับหมู่บ้านผานกกเมื่อจำแนกรายได้นอกภาคการเกษตรออกเป็นรายได้นอกภาคการเกษตรอื่นและรายได้จากการท่องเที่ยว จากตารางที่ 7-5 พบว่า ในกลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้นอกภาคการเกษตรอื่นมีจำนวนครัวเรือนที่มีรายได้นอกภาคการเกษตรอื่นน้อยกว่ารายได้นอกภาคการเกษตรอื่นเฉลี่ยในสัดส่วนที่มากกว่าสัดส่วนของจำนวนครัวเรือนที่มีรายได้นอกภาคการเกษตรอื่นมากกว่ารายได้นอกภาคการอื่นเฉลี่ยในกลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้จากการท่องเที่ยว พบว่า จำนวนครัวเรือนที่มีรายได้จากการท่องเที่ยว น้อยกว่าหรือมากกว่ารายได้จากการท่องเที่ยวเฉลี่ยมีสัดส่วนใกล้เคียงกัน

ค่าดัชนีของบ้านบวกเตี้ย เป็นค่าที่บอกลักษณะการกระจายรายได้ของหมู่บ้านที่ไม่มี การท่องเที่ยว ส่วนค่าดัชนี Shorrocks ของบ้านผานกกเป็นค่าดัชนีที่บอกลักษณะของการกระจายรายได้ของหมู่บ้านที่มีการท่องเที่ยว โดยมีข้อสมมุติในการศึกษาว่าเดิมบ้านผานกกมีลักษณะการกระจายรายได้เหมือนบ้านบวกเตี้ยและเมื่อมีการท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้าน

การกระจายรายได้จะเป็นแบบของบ้านผานกกก เพื่อที่จะดูว่าการท่องเที่ยวจะทำให้การกระจายรายได้มีลักษณะเป็นเช่นไร มีความเท่าเทียมกันมากกว่าหรือน้อยกว่าหมู่บ้านที่ไม่มีการท่องเที่ยว

ตารางที่ 7-6 : ค่าดัชนี Shorrocks

	บ้านบวกเตย	บ้านผานกกก
ค่าดัชนี Shorrocks	1.83829	1.88018
within-group	0.67187	0.70213
between-group	1.16642	1.17806
ค่าดัชนี Shorrocks กลุ่ม		
เกษตร	0.36001	0.26437
นอกภาคเกษตร	0.49492	0.53787 ^a 0.67687 ^b
ท่องเที่ยว		0.35867

หมายเหตุ: a หมายถึง รายได้นอกเกษตรที่รวมรายได้จากการท่องเที่ยว

b หมายถึง รายได้นอกเกษตรอื่นที่ไม่รวมรายได้จากการท่องเที่ยว

ตารางที่ 7-6 แสดงให้เห็นว่าค่าดัชนี Shorrocks ของหมู่บ้านบวกเตยเท่ากับ 1.83829 ในขณะที่หมู่บ้านผานกกกมีค่ามากกว่า คือมีค่าเท่ากับ 1.88018 จากการที่ทางหมู่บ้านมีการท่องเที่ยว ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการกระจายรายได้ในหมู่บ้านที่มีการท่องเที่ยวจะมีความเป็นธรรมน้อยกว่าในหมู่บ้านที่ไม่มีการท่องเที่ยว

เมื่อพิจารณาส่วนประกอบของค่าดัชนี Shorrocks พบอีกว่า ความแตกต่างในการกระจายรายได้มีที่มาจากความแตกต่างระหว่างกลุ่มรายได้มากกว่าภายในกลุ่มรายได้เดียวกัน โดยค่าดัชนีประเภท "ระหว่างกลุ่ม" (Between-group) มีค่ามากกว่าค่าดัชนีประเภท "ภายในกลุ่ม" (Within-group) สำหรับทั้งสองหมู่บ้าน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าในแต่ละหมู่บ้านนั้นผู้ประกอบอาชีพที่แตกต่างกันจะมีแนวโน้มที่จะมีการกระจายรายได้ที่ต่างกัน ส่วนผู้ที่ประกอบอาชีพเดียวกันก็มีแนวโน้มที่จะมีการกระจายรายได้ภายในกลุ่มอย่างเป็นธรรมมากกว่า

เมื่อเปรียบเทียบระหว่างหมู่บ้านที่ไม่มีการท่องเที่ยวและหมู่บ้านที่มีการท่องเที่ยวแล้ว ความแตกต่างภายในกลุ่มรายได้ (Within-group) ของหมู่บ้านบวกเตยมีค่าเท่ากับ 0.67187 ในขณะที่หมู่บ้านผานกกกมีค่าเท่ากับ 0.702126 หมายความว่า การท่องเที่ยวมีผลทำให้ การกระจายรายได้แม้แต่ในกลุ่มของผู้ประกอบอาชีพเดียวกันก็มีการกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกัน ในระดับที่มากกว่า

นอกจากนั้น ความแตกต่างของค่าดัชนี Shorrocks ระหว่างกลุ่มรายได้ (Between-group) พบว่าหมู่บ้านบวกเตยมีค่าเท่ากับ 1.16642 ในขณะที่หมู่บ้านผานกกกมีค่าเท่ากับ 1.17806 ซึ่งแสดงให้เห็นเช่นกันว่าการท่องเที่ยวมีผลทำให้การกระจายรายได้ระหว่างกลุ่มผู้ประกอบอาชีพ ต่างกันก็มีความเป็นธรรมในระดับที่น้อยกว่าบ้างเล็กน้อยด้วย ดังนั้นแสดงว่าการมีการท่องเที่ยว เข้มข้นในหมู่บ้านทำให้การกระจายรายได้ไม่เท่าเทียมกันมากกว่าไม่ว่าจะเป็นในระหว่างกลุ่มรายได้และ ภายในกลุ่มรายได้

เมื่อพิจารณาค่าดัชนีในแต่ละกลุ่มรายได้จะเห็นว่าในกลุ่มรายได้ภาคการเกษตร ในหมู่บ้านบวกเตยมีค่าเท่ากับ 0.36001 ในขณะที่หมู่บ้านผานกกกมีค่าเท่ากับ 0.26437 ซึ่งแสดงให้เห็นในหมู่บ้านที่มีการท่องเที่ยว การกระจายรายได้ในกลุ่มรายได้ภาคการเกษตร จะมีความเท่าเทียมกันมากกว่าส่วนค่าดัชนีในกลุ่มรายได้นอกภาคการเกษตรในหมู่บ้านบวกเตย มีค่าเท่ากับ 0.49492 ในขณะที่หมู่บ้านผานกกกมีค่าเท่ากับ 0.53787 นั่นคือการกระจาย รายได้ในกลุ่มรายได้นอกภาคการเกษตรมีความไม่เท่าเทียมกันมากกว่าในหมู่บ้านที่มี การท่องเที่ยว ทั้งนี้อาจจะเป็นผลเนื่องจากการมีการท่องเที่ยวทำให้บางครัวเรือนมีรายได้ เพิ่มขึ้นมากแตกต่างไปจากครัวเรือนอื่น

หากจำแนกกลุ่มรายได้นอกภาคการเกษตรในหมู่บ้านผานกกกออกเป็นรายได้ จากการท่องเที่ยวและรายได้นอกภาคการเกษตรอื่น พบว่า ค่าดัชนีของกลุ่มนอกภาคเกษตร มีค่าเท่ากับ 0.67687 เปรียบเทียบกับค่าดัชนีของหมู่บ้านบวกเตยที่มีค่าเท่ากับ 0.494925 นั่นคือมีความแตกต่างของการกระจายรายได้ในกลุ่มรายได้นอกภาคการเกษตรในหมู่บ้าน ผานกกกมากกว่าหมู่บ้านบวกเตย ส่วนในกลุ่มรายได้จากการท่องเที่ยวนี้มีค่าดัชนีเท่ากับ 0.35867 ซึ่งพบว่ามีความไม่เท่าเทียมกันภายในกลุ่มท่องเที่ยวมากกว่าความไม่เท่าเทียมกันในกลุ่ม ภาคการเกษตรของหมู่บ้านผานกกกเอง

เมื่อเปรียบเทียบกับงานของริติพอร์น (2546) ซึ่งใช้ข้อมูลชุดเดียวกันแต่วัดการกระจาย รายได้ โดยใช้ดัชนี Gini ตามตารางที่ 7-7 พบว่าได้ผลการศึกษาที่สอดคล้องกันนั่นคือเมื่อหมู่บ้าน มีการท่องเที่ยวแล้วการกระจายรายได้รวมมีค่าดัชนี Gini เท่ากับ 0.383 เมื่อเปรียบเทียบกับหมู่บ้าน ที่ไม่มีการท่องเที่ยวซึ่งมีค่าดัชนีเท่ากับ 0.363 นั่นคือการกระจายรายได้มีความไม่เท่าเทียมกัน มากกว่าในหมู่บ้านที่มีการท่องเที่ยว

สำหรับกลุ่มรายได้ภาคการเกษตรมีค่าดัชนี Gini ในหมู่บ้านบวกเตี้ยเท่ากับ 0.381 ในขณะที่หมู่บ้านผานกกกมีค่าเท่ากับ 0.347 นั่นคือการกระจายรายได้ในภาคการเกษตรมีความเท่าเทียมกันมากกว่าเมื่อมีการท่องเที่ยว ส่วนกลุ่มรายได้นอกภาคการเกษตรพบว่ามีค่าดัชนี Gini ในหมู่บ้านบวกเตี้ยเท่ากับ 0.257 ในขณะที่หมู่บ้านผานกกกมีค่าเท่ากับ 0.459 นั่นคือมีการกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกันมากกว่าในหมู่บ้านที่มีการท่องเที่ยวในกลุ่มผู้มีรายได้นอกภาคการเกษตร อย่างไรก็ตาม สิ่งที่แตกต่างกันก็คือ เมื่อเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มรายได้พบว่าค่าดัชนี Shorrocks แสดงว่ามีการกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกัน ในกลุ่มรายได้นอกภาคการเกษตรมากกว่ากลุ่มรายได้ภาคการเกษตร แต่ค่าดัชนี Gini ในหมู่บ้านที่ไม่มีการท่องเที่ยวคือบ้านบวกเตี้ย แสดงว่ามีการกระจายรายได้ที่เท่าเทียมในรายได้นอกภาคการเกษตรมากกว่ารายได้ภาคเกษตร ส่วนในหมู่บ้านที่มีการท่องเที่ยวให้ผลเช่นเดียวกับกับค่าดัชนี Shorrocks

ตารางที่ 7-7 : ค่าดัชนี Shorrocks และ ค่าดัชนี Ginia

กลุ่มรายได้	บ้านบวกเตี้ย		บ้านผานกกก	
	Shorrocks	Gini ^a	Shorrocks	Gini ^a
รายได้รวม	1.83829	0.363	1.88018	0.383
รายได้เกษตร	0.36001	0.381	0.26437	0.347
รายได้นอกเกษตร	0.49492	0.257	0.53787	0.459

หมายเหตุ: a เป็นค่าดัชนีที่คำนวณจากงานของธิติพนธ์ (2546)

ง) สรุป

การวิเคราะห์การกระจายรายได้ของหมู่บ้านที่มีการท่องเที่ยวโดยเปรียบเทียบกับหมู่บ้านที่มีลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจที่คล้ายคลึงกันเพื่อเป็น Paired sample มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการจะดูว่าการที่หมู่บ้านหนึ่งมีการท่องเที่ยวแล้วการกระจายรายได้ของประชาชนในท้องที่จะเป็นอย่างไรเมื่อเปรียบเทียบกับหมู่บ้านที่ไม่มีการท่องเที่ยว ใช้ข้อมูลรายได้ในปี พ.ศ. 2544 ของหมู่บ้านผานกกก เป็นหมู่บ้านที่มีการท่องเที่ยว และของหมู่บ้านบวกเตี้ยเป็นหมู่บ้านที่ไม่มีการท่องเที่ยว โดยมีข้อสมมุติว่าถ้าไม่มีการท่องเที่ยวแล้วการกระจายรายได้ของหมู่บ้านที่มีการท่องเที่ยวจะมีลักษณะเหมือนหมู่บ้านที่ไม่มี

การท่องเที่ยว การวัดการกระจายรายได้ใช้ค่าดัชนี Shorrocks โดยจำแนกการวัดค่าไปตามกลุ่มของรายได้ คือ รายได้จากภาคเกษตรและนอกภาคเกษตร โดยที่รายได้นอกภาคเกษตรประกอบด้วยรายได้จากการท่องเที่ยวและรายได้จากนอกภาคการเกษตรอื่นๆ ผลการศึกษาพบว่าการท่องเที่ยวนั้นทำให้การกระจายรายได้โดยรวมมีความไม่เท่าเทียมกันมากขึ้นไม่ว่าจะเป็นความไม่เท่าเทียมกันในกลุ่มรายได้เดียวกันโดยรวม และความไม่เท่าเทียมกันระหว่างกลุ่มรายได้โดยรวม สำหรับการกระจายรายได้ในแต่ละกลุ่มรายได้แล้วพบว่าเมื่อมีการท่องเที่ยวแล้วมีการกระจายรายได้ที่เท่าเทียมกัน มากขึ้นในกลุ่มรายได้เกษตร แต่มีการกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกันมากขึ้นในกลุ่มรายได้ นอกภาคการเกษตรซึ่งประกอบด้วยความไม่เท่าเทียมกันในรายได้จากการท่องเที่ยวและรายได้จากนอกภาคการเกษตรอื่นๆ

7.2.2 หมู่บ้านแม่กำปองและกลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต.ปลายโพงพาง

ผลการศึกษาการกระจายรายได้ในหมู่บ้านแม่กำปองและกลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตำบลปลายโพงพาง ได้แบ่งออกเป็น 4 ส่วน คือ ลักษณะทั่วไปของแต่ละหมู่บ้าน ลักษณะโครงสร้างรายได้การวิเคราะห์การกระจายรายได้ รายละเอียดข้อมูลทางเศรษฐกิจ อยู่ในภาคผนวก 3 ส่วนผลการศึกษาด้านรายได้และการกระจายรายได้มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ก) ลักษณะทั่วไปของหมู่บ้านแม่กำปองและกลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต.ปลายโพงพาง

บ้านแม่กำปองตั้งอยู่ใน ต.ห้วยแก้ว กิ่ง อ.แม่ออน จ.เชียงใหม่ หมู่บ้านนี้อยู่ห่างจากตัวเมือง จ.เชียงใหม่ประมาณ 50 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 3,888 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่อยู่อาศัยประมาณ 433 ไร่ พื้นที่ทำการเกษตร 2,524 ไร่ และพื้นที่ป่าไม้ประมาณ 930.38 ไร่ พื้นที่ส่วนใหญ่ของหมู่บ้านจะเป็นพื้นที่เกษตรกรรม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการปลูกชา (เมี่ยง) และเป็นพื้นที่ป่าไม้ประเภทป่าไม้เบญจพรรณและป่าดิบชื้น หมู่บ้านแม่กำปองตั้งอยู่ที่ระดับความสูงกว่าระดับน้ำทะเลประมาณ 800 - 1,600 เมตร ดังนั้นสภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่จึงเป็นภูเขาสูงที่มีระดับของความลาดชันมากกว่าร้อยละ 35 ส่วนสภาพภูมิอากาศของหมู่บ้านมีสภาพอากาศที่เย็นสบายตลอดทั้งปี โดยในช่วงฤดูหนาวจะมีอุณหภูมิลดต่ำถึง 10 องศาเซลเซียส (ประมาณช่วงเดือนมกราคม)⁵

⁵ใบชา วงศ์ดุษฎี. 'การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนที่มีกิจกรรมในรูปแบบบ้านพักชุมชน.'

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. มีนาคม 2546

⁶สาคริน บุญพิทักษ์. 'กิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบยั่งยืนกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ของบ้านแม่กำปอง ตำบลห้วยแก้ว กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. พฤษภาคม 2546.

ชาวบ้านในหมู่บ้านแม่กำปองประกอบอาชีพเก็บเมี่ยงมาตั้งแต่ในอดีต เนื่องจากสภาพแวดล้อมของบ้านแม่กำปองเหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของต้นเมี่ยง (ใบชา) และถ้าหากพิจารณาประวัติศาสตร์ของหมู่บ้านก็จะพบว่าหมู่บ้านนี้กำเนิดจากการรวมกลุ่มของคนที่เข้ามาเก็บเมี่ยงและเริ่มตั้งถิ่นฐานภายในหมู่บ้าน การเก็บเมี่ยงของชาวบ้านจะทำการเดือนเมษายน - ธันวาคม ในขณะที่เดือนมกราคม - มีนาคม ชาวบ้านจะประกอบอาชีพอื่น เช่น รับจ้าง เก็บพิน ทำตอก เพื่อเตรียมไว้ใช้ในการทำเมี่ยง นอกจากนี้ชาวบ้านบางรายก็ได้มีการปลูกกาแฟซึ่งเป็นพืชที่ได้รับการส่งเสริมจากโครงการหลวง โดยชาวบ้านกว่าร้อยละ 44 ของทั้งหมดประกอบอาชีพปลูกกาแฟเป็นอาชีพรองและชาวบ้านอีกกว่าร้อยละ 27 ของทั้งหมดยึดอาชีพรับจ้างเป็นอาชีพรอง

หมู่บ้านแม่กำปองเป็นหนึ่งในหลายๆ หมู่บ้านที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่เกื้อหนุนที่ดีเป็นอย่างยิ่งต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น ป่าไม้ พืชพันธุ์ที่หลากหลาย น้ำตก ภูมิทัศน์ที่สวยงาม ภูมิอากาศที่เย็นสบายตลอดปี เป็นต้น นอกเหนือจากทรัพยากรธรรมชาติแล้ว หมู่บ้านแม่กำปองยังมีวิถีชีวิตของชุมชน โดยเฉพาะกิจกรรมการทำเมี่ยงซึ่งนับวันจะหาได้ยากขึ้น องค์ประกอบเหล่านี้ได้เอื้ออำนวยให้หมู่บ้านนี้พัฒนาตัวเองมาสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เน้นให้บริการบ้านพักชุมชน (Home stay) โดยในปี พ.ศ. 2542 บ้านแม่กำปองเริ่มทดลองรับนักท่องเที่ยวจากประเทศญี่ปุ่นประมาณ 22 คน (กลุ่มนักศึกษา) เป็นกลุ่มแรก ซึ่งได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี ต่อมาในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2543 จึงได้มีการเปิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เน้นให้บริการบ้านพักชุมชนอย่างเป็นทางการ ปัจจุบันบ้านแม่กำปองได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติเข้าไปเยี่ยมชมอยู่เสมอ สำหรับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของบ้านแม่กำปองเป็นการจัดการโดยชุมชนเป็นหลัก

ปัจจุบันบ้านแม่กำปองมีรูปแบบการรับนักท่องเที่ยว 3 รูปแบบ คือ (1) แบบไป-กลับ ในวันเดียว นักท่องเที่ยวจะมาเที่ยวด้วยตนเองกำหนดเขตท่องเที่ยวถึงแค่น้ำตกและใช้รถขึ้นดอยม่อนล้านเอง (2) แบบไป-กลับ ในวันเดียว แต่ต้องอาศัยผู้นำทาง เช่น การทำทัวร์ป่าศึกษาวิถีชีวิตชาวบ้านและ (3) แบบบ้านพักชุมชน (Home stay) โดยทั้ง 3 รูปแบบยึดหลักปฏิบัติว่านักท่องเที่ยวต้องได้รับอนุญาตจากชุมชนในฐานะที่ชุมชนช่วยกันดูแลพัฒนาปรับปรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติ* สำหรับกำลังรองรับนักท่องเที่ยวที่มาพักแรมที่บ้านแม่กำปองสามารถรองรับได้ประมาณ 50 - 60 คนต่อครั้ง

* สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค. 'บ้านแม่กำปองและการท่องเที่ยว กระบวนการปรับเปลี่ยนวิถีการอยู่กับป่า.' (<http://cvt.vijai.org/information/article/gumpong1.htm> : 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2547).

สำหรับอาชีพที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการท่องเที่ยวนั้นมีชาวบ้านเพียงร้อยละ 16 ของทั้งหมด ประกอบอาชีพนี้ จากการสำรวจข้อมูลในปี พ.ศ. 2546 พบว่า มีชาวบ้านประกอบธุรกิจบ้านพักแรม (Home stay) จำนวน 9 ราย (พ.ศ. 2547 เพิ่มขึ้นเป็น 11 ราย) ธุรกิจนำเที่ยว 7 ราย การแสดง 15 ราย นอกจากธุรกิจเหล่านี้แล้วปัจจุบันได้มีการส่งเสริมให้มีอาชีพอื่นๆ เพิ่มขึ้นอีก เช่น การผลิตสินค้าเพื่อขายเป็นของที่ระลึก การวาดแผนไทย และการทาสุนัขไทร เป็นต้น

กรณีศึกษาอีกแห่งหนึ่งที่ได้ศึกษาพร้อมกันนี้คือ กลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านทรงไทยตั้งอยู่ใน ต.ปลายโพงพาง ซึ่งเป็นตำบลที่มีเนื้อที่ประมาณ 9,358 ไร่ พื้นที่ส่วนใหญ่ของตำบลประมาณร้อยละ 74 ของพื้นที่ทั้งหมดเป็นพื้นที่เกษตรกรรม โดยส่วนใหญ่จะเป็นการทำสวนมะพร้าวและส้มโอ ปัจจุบัน ต.ปลายโพงพางมีจำนวนครัวเรือนทั้งหมดประมาณ 1,644 ครัวเรือน แบ่งการปกครองเป็น 9 หมู่บ้าน¹ สภาพภูมิประเทศของ ต.ปลายโพงพางเป็นที่ราบลุ่ม และมีลำคลองหลายสายลำคลองที่สำคัญ เช่น คลองโคกเกตุ คลองโพงพาง คลองประชามชื่น เป็นต้น เนื่องจากพื้นที่ของตำบลมีลำคลองอยู่มากมายและชาวบ้านในชุมชนยังคงนิยมใช้ลำคลองเหล่านี้เป็นเส้นทางคมนาคมระหว่างกันตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จึงเป็นหนึ่งในสาเหตุที่ทำให้วิถีชีวิตของชุมชนปลายโพงพางผูกพันกับลำคลอง และมีวิถีชีวิตและการตั้งบ้านเรือนต่างๆ อยู่บริเวณใกล้ฝั่งคลองเพื่อความสะดวกในการเดินทาง

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านทรงไทย ต.ปลายโพงพาง เริ่มเปิดรับนักท่องเที่ยว ตั้งแต่วันที่ 8 มิถุนายน พ.ศ. 2542 และเปิดตัวอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ. 2542 ซึ่งภายหลังจากการเปิดตัวอย่างเป็นทางการก็ได้รับการตอบรับจากนักท่องเที่ยว อย่างมากมาย โดยเฉพาะกลุ่มนักท่องเที่ยวภายในประเทศ (ซึ่งมีสัดส่วนประมาณร้อยละ 80 - 90 ของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวที่บ้านปลายโพงพางทั้งหมด) โดยจุดเด่นของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านทรงไทย ก็คือ การนั่งเรือชมหิ่งห้อย บ้านทรงไทย (ซึ่งมีประมาณ 160 หลังคาเรือน) และวิถีชีวิตของชุมชนริมคลอง นอกจากนี้การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านทรงไทยยังมีบริการบ้านพักชุมชน (Home stay) อาหารแบบไทยๆ การเยี่ยมชมการทำสวน และการทำน้ำตาลมะพร้าวซึ่งเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่ได้รับความสะดวกจากนักท่องเที่ยว

ปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านทรงไทยมีรูปแบบการท่องเที่ยวอยู่ 2 รูปแบบ คือ

1. แบบไป-กลับ ภายในวันเดียว โดยนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมวิถีชีวิตของชุมชน การทำสวน การทำน้ำตาลมะพร้าว แล้วรับประทานอาหารเย็น ตลอดจนถึงเรือชมหิ่งห้อยในยามค่ำคืนแล้วจึงเดินทางกลับ

¹รวบรวมจากองค์การบริหารส่วนตำบลปลายโพงพาง (ณ วันที่ 30 สิงหาคม พ.ศ. 2547) และจาก website: <http://www.samutsongkhram.go.th>.

2. แบบพักค้างคืน โดยนักท่องเที่ยวต้องการพักค้างคืนภายในชุมชนซึ่งจะมีบ้านพักชุมชน (Home stay) ที่เป็นบ้านทรงไทยให้เลือกประมาณ 15 หลัง กระจายอยู่ประมาณ 3 โซน หรือถ้าหากมาเป็นกลุ่มก็สามารถเลือกพักเกสต์เฮาส์ในบริเวณศูนย์บริการ นักท่องเที่ยวก็ได้ โดยรูปแบบนั้นนอกจากจะมีกิจกรรมในรอบวันเหมือนกันรูปแบบที่ 1 แล้ว ในยามเช้านักท่องเที่ยวก็จะมีกิจกรรมการตัดบาตรและมีกิจกรรมการเยี่ยมชมวิถีชีวิตของชุมชนเพิ่มเติมจากรูปแบบที่ 1

นอกจากรูปแบบการท่องเที่ยวทั้งสองรูปแบบแล้ว นักท่องเที่ยวสามารถติดต่อเข้ามาที่ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านทรงไทย เพื่อตกลงในรูปแบบของการท่องเที่ยวได้อีกด้วย

ปัจจุบันการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านทรงไทยดำเนินการโดยศูนย์บริการนักท่องเที่ยว กลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านทรงไทย ภายในกลุ่มมีสมาชิกประมาณ 30 ราย ประกอบไปด้วยกลุ่มบ้านพักชุมชนจำนวน 16 ราย แบ่งเป็น 3 โซน ดังนี้

- โซนที่ 1 อยู่บริเวณศูนย์บริการนักท่องเที่ยว เป็นบ้านพักทรงไทยจำนวน 3 หลัง และเป็นบ้านพักลักษณะเกสต์เฮาส์จำนวน 1 หลัง
- โซนที่ 2 เป็นบ้านเรือนไทยโบราณ อยู่ในบริเวณ หมู่ที่ 3 จำนวน 2 หลัง และอยู่บริเวณโรงเรียนวัดประชาโมหิตารามจำนวน 3 หลัง
- โซนที่ 3 เป็นบ้านเรือนไทยประยุกต์ อยู่บริเวณใกล้กับโรงเรียนวัดโคกเกตุจำนวน 7 หลัง

นอกจากนี้ยังมีสมาชิกที่ขับเรือ (บริการขนส่งและนำเที่ยว) อีก 9 ราย ทำอาหาร 4 ราย และเปิดให้เข้าเยี่ยมชมสวนและการทำน้ำตาลมะพร้าวอีก 3 ราย (แต่ละครั้วเรือสามารถมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวได้มากกว่า 1 อย่าง) สำหรับการเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านทรงไทย มีหลักเกณฑ์ต่างๆ อย่างสังเขปดังนี้

1. กลุ่มบ้านพักชุมชน พิจารณาจากแหล่งที่ตั้งของบ้าน ซึ่งจะต้องอยู่บริเวณริมคลอง ตัวบ้านมีลักษณะเป็นบ้านทรงไทย มีความสะอาด มีห้องน้ำที่สะอาด สะดวกสบายและเพียงพอ นอกจากนี้คณะกรรมการยังพิจารณาถึงอสังหาริมทรัพย์ของเจ้าของบ้านอีกด้วย
2. กลุ่มขับเรือ (บริการขนส่งและนำเที่ยว) ผู้เข้าร่วมเป็นสมาชิกในกลุ่มนี้จะต้องมีเรือและเป็นเรือที่มีสภาพสมบูรณ์ แข็งแรง มีที่นั่งที่มีเบาะและพนักพิง
3. กลุ่มที่ทำอาหาร คณะกรรมการของศูนย์บริการนักท่องเที่ยวจะเป็นผู้จัดหาพ่อครัวและแม่ครัวทำอาหารโดยเน้นอาหารไทย ความสะอาด และเน้นให้นักท่องเที่ยวได้รับความพึงพอใจในรสชาติ

ข) ลักษณะโครงสร้างรายได้ของหมู่บ้านแม่กำปองและกลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต. ปลายโพงพาง

1) บ้านแม่กำปอง

จากการสำรวจข้อมูลรายได้ของครัวเรือนในรอบปี พ.ศ. 2546 จำนวน 118 ครัวเรือน ทำให้ทราบว่า ในปี พ.ศ. 2546 ชาวบ้านในหมู่บ้านแม่กำปองมีรายได้ทั้งหมดประมาณ 5.75 ล้านบาท (เฉลี่ยครัวเรือนละ 49,120 บาทต่อปี) โดยรายได้หลักของชาวบ้านยังคงเป็นรายได้จากภาคเกษตรกรรมถึง 3.6 ล้านบาท (เฉลี่ยครัวเรือนละ 32,269 บาทต่อปี) ส่วนรายได้นอกภาคการเกษตรมีประมาณ 2.1 ล้านบาท (เฉลี่ยครัวเรือนละ 18,149 บาทต่อปี)

เมื่อพิจารณารายได้ที่รับจากภาคการเกษตร พบว่า ชาวบ้านได้รับรายได้จากการประกอบอาชีพเก็บเมี่ยงมากถึง 3.1 ล้านบาท หรือร้อยละ 54 ของรายได้ทั้งหมด (เฉลี่ยครัวเรือนละ 28,810 บาทต่อปี) รองลงมาเป็นรายได้จากกาแฟและเลี้ยงสัตว์ ซึ่งมีรายได้ประมาณ 2 - 3 แสนบาท สำหรับรายได้นอกภาคการเกษตรนั้น ส่วนใหญ่เป็นรายได้จากการประกอบอาชีพอื่นๆ เช่น รับจ้าง เป็นต้น แต่เมื่อพิจารณารายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนแล้วพบว่า ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพค้าขายจะมีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนสูงที่สุดถึงปีละประมาณ 44,550 บาท

สำหรับรายได้จากการท่องเที่ยวของหมู่บ้านแม่กำปองแบ่งออกเป็นสองส่วน คือ ส่วนที่เป็นรายได้ของชาวบ้านที่ประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและรายได้ในส่วนของกลุ่มท่องเที่ยวของหมู่บ้าน ซึ่งจากการสำรวจพบว่า ในปี พ.ศ. 2546 ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวได้รับรายได้ทั้งหมดประมาณ 223,500 บาท หรือเฉลี่ยครัวเรือนละ 7,450 บาทต่อปี โดยธุรกิจอาหารสามารถสร้างรายได้ได้สูงที่สุดถึงประมาณ 80,000 บาท รองลงมาได้แก่ ธุรกิจบ้านพักแรมซึ่งทำรายได้ให้ประมาณ 75,000 บาท นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์แกนนำในหมู่บ้านทำให้ทราบว่า ในปี พ.ศ. 2546 กลุ่มท่องเที่ยวของหมู่บ้านสามารถเก็บรายได้ได้จากนักท่องเที่ยวประมาณ 260,000 บาท ดังนั้นเมื่อรวมรายได้ที่ชาวบ้านได้รับ พบว่า ในปี พ.ศ. 2546 บ้านแม่กำปองได้รับรายได้จากการท่องเที่ยวประมาณ 483,500 บาท

2) กลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านทรงไทย ต.ปลายโพงพาง

จากการสำรวจข้อมูลรายได้ของครัวเรือนที่เป็นสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านทรงไทย จำนวน 30 ครัวเรือน พบว่า ชาวบ้านที่เป็นสมาชิกกลุ่มดังกล่าวมีรายได้ทั้งหมดประมาณ 5,813,810 หรือเฉลี่ยครัวเรือนละ 193,794 บาทต่อปี โดยเป็นรายได้จากภาคเกษตรกรรม 1,272,850 บาท หรือเฉลี่ยครัวเรือนละ 53,035 บาทต่อปี และเป็นรายได้นอกภาคการเกษตรประมาณ 2,962,080 บาท หรือเฉลี่ยครัวเรือนละ 134,640 บาทต่อปี

เมื่อพิจารณารายได้ที่ได้รับจากภาคการเกษตร พบว่า ชาวบ้านได้รับรายได้จากการประกอบอาชีพผลิตน้ำตาลมะพร้าวมากที่สุด คือ 718,800 บาท หรือเฉลี่ยครัวเรือนละ 119,800 บาทต่อปี รองลงมาเป็นรายได้จากการทำมะพร้าวขาย 463,650 บาท หรือเฉลี่ยครัวเรือนละ 25,758 บาทต่อปี สำหรับรายได้นอกภาคการเกษตรส่วนใหญ่เป็นรายได้จากการประกอบอาชีพอื่นๆ เช่น รับราชการ ทำธุรกิจส่วนตัว เป็นต้น ซึ่งมีรายได้สูงถึง 2,962,080 บาท คิดเป็นรายได้เฉลี่ยครัวเรือนละ 247,485 บาทต่อปี

สำหรับรายได้จากการท่องเที่ยวของกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านทรงไทย ต.ปลายโพงพาง สามารถแบ่งรายได้ที่ได้รับจากการท่องเที่ยวออกเป็น 2 ส่วน เช่นเดียวกันกับกรณีบ้านแม่กำปอง ซึ่งจากการสำรวจ พบว่า ในปี พ.ศ. 2546 ส่วนที่เป็นรายได้ของชาวบ้านที่ประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมีรายได้ประมาณ 1,578,880 บาท หรือเฉลี่ยครัวเรือนละ 52,629 บาท โดยธุรกิจทำอาหารสามารถสร้างรายได้ได้สูงสุดประมาณ 667,400 บาท รองลงมาได้แก่ ธุรกิจขนส่งและนำเที่ยวซึ่งทำรายได้ประมาณ 620,000 บาท สำหรับรายได้ของศูนย์บริการนักท่องเที่ยวนั้นมีรายได้ประมาณ 80,000 บาท (ตั้งแต่เปิดโครงการมาศูนย์บริการนักท่องเที่ยวมีรายได้สะสมประมาณ 200,000 บาท) ดังนั้นเมื่อรวมรายได้ที่ชาวบ้านได้รับ พบว่า ในปี พ.ศ. 2546 กลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านทรงไทย ต. ปลายโพงพาง ได้รับรายได้จากการท่องเที่ยวประมาณ 1,658,880 บาท

ค) การกระจายรายได้

การศึกษาถึงการกระจายรายได้ของครัวเรือนในหมู่บ้านแม่กำปอง ต.ห้วยแก้ว กิ่ง อ.แม่ออน จ.เชียงใหม่ และกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านทรงไทย ต.ปลายโพงพาง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม จะใช้ข้อมูลปฐมภูมิที่ได้จากการสัมภาษณ์ครัวเรือนภายในหมู่บ้านแม่กำปองจำนวน 118 ครัวเรือน ส่วนกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านทรงไทยจะทำการสัมภาษณ์ครัวเรือนที่ประกอบอาชีพเกี่ยวกับท่องเที่ยวจำนวน 30 ครัวเรือน และครัวเรือนที่ไม่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวอีกจำนวน 29 ครัวเรือน

สำหรับวิธีการวัดการกระจายรายได้ที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้จะใช้วิธีการเปรียบเทียบสัดส่วนรายได้ของครัวเรือน (Relative Income Share) ซึ่งวิธีการนี้เป็นวิธีการวัดการกระจายรายได้ โดยดูจากแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงและความแตกต่างใน ส่วนแบ่งของรายได้ทั้งหมดที่คน 5 กลุ่มได้รับ โดยการสร้างตารางความสัมพันธ์ระหว่างสัดส่วนของครัวเรือนในกลุ่มต่างๆ กับสัดส่วนรายได้ของครัวเรือนในแต่ละกลุ่ม ในการสร้างตารางดังกล่าวดำเนินการโดยการนำจำนวนครัวเรือนทั้งหมดมาเรียงลำดับจากรายได้น้อยไปหามาก แล้วทำการแบ่งกลุ่มออกเป็น 5 กลุ่ม โดยแต่ละกลุ่มจะมีสัดส่วนร้อยละ 20 ของครัวเรือนทั้งหมด

หลังจากนั้นก็ทำการคำนวณหาสัดส่วนรายได้ของแต่ละกลุ่มต่อรายได้ทั้งหมดของชุมชน ในที่สุดแล้วจะทำให้ทราบว่าในแต่ละกลุ่มมีรายได้อย่างไร และระหว่างกลุ่มที่จนที่สุด กับรวยที่สุดมีความแตกต่างกันอย่างไรบ้าง หลังจากนั้นจึงจะนำข้อมูลมาสร้างเป็นเส้นโค้งลอเรนซ์ และคำนวณค่าสัมประสิทธิ์จีนิ (Lorenz Curve and Gini Coefficient)

การศึกษาครั้งนี้ได้แบ่งการวิเคราะห์การกระจายรายได้ออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ในกรณีศึกษาหมู่บ้านแม่กำปองจะทำการวิเคราะห์ถึงการกระจายรายได้ทั้งหมดของครัวเรือนและการกระจายรายได้ของกลุ่มอาชีพ 3 กลุ่ม ซึ่งได้แก่ อาชีพทางการเกษตร ท่องเที่ยว และนอกภาคการเกษตร เพื่อเปรียบเทียบกันภายในหมู่บ้านว่ากลุ่มอาชีพแต่ละกลุ่มมีการกระจายรายได้เป็นอย่างไร และกลุ่มไหนที่มีการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรมมากที่สุด โดยงานศึกษานี้ได้ให้ความสำคัญกับกลุ่มอาชีพท่องเที่ยวมากกว่ากลุ่มอื่นๆ สำหรับในกรณีของกลุ่มท่องเที่ยวบ้านทรงไทย ต. ปลายโพรงจะทำการวิเคราะห์ถึงการกระจายรายได้เฉพาะภายในกลุ่มท่องเที่ยวเท่านั้น ไม่ได้ทำการวิเคราะห์การกระจายรายได้ของกลุ่มอาชีพอื่นๆ ภายในหมู่บ้าน สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์การกระจายรายได้ ได้แก่ การเปรียบเทียบสัดส่วนของรายได้ครัวเรือนตามชั้นรายได้ (Relative Income Share) ค่าสัมประสิทธิ์จีนิ (Gini Coefficient) และเส้นโค้งลอเรนซ์ (Lorenz Curve) ส่วนชั้นของรายได้ของครัวเรือนจะแบ่งออกเป็น 5 ช่วงดังนี้

ช่วงที่ 1 ช่วงรายได้ของรายได้รวมของคนกลุ่มที่ 1 จำนวน 20% ของครัวเรือนทั้งหมด (จนที่สุด)

ช่วงที่ 2 ช่วงรายได้ของรายได้รวมของคนกลุ่มที่ 2 จำนวน 20% ของครัวเรือนทั้งหมด

ช่วงที่ 3 ช่วงรายได้ของรายได้รวมของคนกลุ่มที่ 3 จำนวน 20% ของครัวเรือนทั้งหมด

ช่วงที่ 4 ช่วงรายได้ของรายได้รวมของคนกลุ่มที่ 4 จำนวน 20% ของครัวเรือนทั้งหมด

ช่วงที่ 5 ช่วงรายได้ของรายได้รวมของคนกลุ่มที่ 5 จำนวน 20% ของครัวเรือนทั้งหมด (รวยที่สุด)

1) บ้านแม่กำปอง

จากข้อมูลการสำรวจทำให้ทราบว่าในปี พ.ศ. 2546 ประชาชนในหมู่บ้านแม่กำปอง มีรายได้เฉลี่ยครัวเรือนละ 49,120 บาท โดยมีค่ามัธยฐาน (Median) เท่ากับ 39,150 บาท ซึ่งน้อยกว่าค่าเฉลี่ย แสดงว่าบ้านแม่กำปองมีการกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกัน โดยมีการกระจายรายได้ที่เบ้ไปทางค่าน้อย หมายความว่ามีการกระจายรายได้ที่กระจุกตัวอยู่กับกลุ่มที่รวยได้มาก ในขณะที่ประชากรกลุ่มใหญ่กลับได้รับรายได้น้อย ซึ่งจากการใช้วิธีการเปรียบเทียบสัดส่วนรายได้ของครัวเรือนตามชั้นของรายได้ในตารางที่ 7-8 พบว่า ครัวเรือนกลุ่มที่ 4 - 5 (รวยที่สุด) มีส่วนแบ่งรายได้ประมาณร้อยละ 67 ของรายได้รวมทั้งหมด ในขณะที่กลุ่มที่ 1- 3

มีสัดส่วนของรายได้รวมกันเพียงร้อยละ 33 ของรายได้รวมทั้งหมด ในขณะที่เดียวกัน เมื่อพิจารณาจากเส้นโค้งลอเรนซ์และค่าสัมประสิทธิ์จีไน (มีค่าเท่ากับ 0.358) พบว่า ผลการศึกษาที่ได้ก็ยังคงให้คำตอบในทิศทางเดียวกัน คือ ในปี พ.ศ. 2546 บ้านแม่กำปองมีความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้ โดยประชาชนกลุ่มอาชีพนอกภาคการเกษตรจะมีความไม่เท่าเทียมกันของรายได้สูงที่สุด (ค่าสัมประสิทธิ์จีไน เท่ากับ 0.600) รองลงมาได้แก่ กลุ่มอาชีพท่องเที่ยว (ค่าสัมประสิทธิ์จีไน เท่ากับ 0.573) สำหรับกลุ่มอาชีพเกษตรกรรมซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเก็บเม็ยงเป็นหลักกลับเป็นกลุ่มอาชีพที่มีความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ที่น้อยที่สุด (ค่าสัมประสิทธิ์จีไนเท่ากับ 0.350)

ตารางที่ 7-8 : ส่วนแบ่งรายได้ตามลำดับกลุ่มรายได้ของบ้านแม่กำปอง

ประเภทรายได้	กลุ่มที่ 1 (20%)	กลุ่มที่ 2 (20%)	กลุ่มที่ 3 (20%)	กลุ่มที่ 4 (20%)	กลุ่มที่ 5 (20%)	ค่าดัชนี จีไน
1. รายได้จากภาคการเกษตร	4.30	11.17	17.19	27.34	40.00	0.350
2. รายได้จากนอกภาคการเกษตร	1.36	4.28	6.78	18.19	69.39	0.600
3. รายได้จากการท่องเที่ยว	2.42	3.04	8.01	21.92	64.61	0.573
รายได้รวม	5.35	10.55	17.18	23.05	43.87	0.358

ที่มา : คำนวณจากข้อมูลการสำรวจ เมื่อ 26 -28 เมษายน พ.ศ. 2547

เมื่อพิจารณากลุ่มอาชีพท่องเที่ยว พบว่า คริวเรือนกลุ่มที่ 5 (รายได้สูงสุด) มีส่วนแบ่งรายได้ถึงร้อยละ 65 ของรายได้รวมทั้งหมดในกลุ่มอาชีพท่องเที่ยว แสดงว่า รายได้ที่ได้รับจากการประกอบอาชีพทางด้านท่องเที่ยวยังคงกระจุกตัวอยู่กับกลุ่มคนที่มีฐานะดี สาเหตุหนึ่งอาจเป็นเพราะว่าคนกลุ่มนี้มีทุนและมีความสามารถในการเข้าถึงธุรกิจต่างๆ ได้ดีกว่าคนที่มีฐานะยากจน ซึ่งจากการพูดคุยกับชาวบ้านและกลุ่มแกนนำทำให้ทราบว่า การดำเนินธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในปัจจุบันของบ้านแม่กำปองยังคงอยู่ในกลุ่มของแกนนำที่ได้มีการผลักดันให้เกิดธุรกิจท่องเที่ยวภายในหมู่บ้าน และชาวบ้านยังคงถือว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นอาชีพรอง ซึ่งมีชาวบ้านเข้าร่วมเพียงร้อยละ 16 ของทั้งหมด ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงยึดอาชีพเกษตรกรรม (เก็บเม็ยง) เป็นอาชีพหลัก แต่อย่างไรก็ตามกลุ่มแกนนำและผู้นำ

ในหมู่บ้านก็ยังคงพยายามที่จะกระจายงานและกิจกรรมต่างๆ ให้ชาวบ้านภายในหมู่บ้าน ได้มีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว

2) กลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านทรงไทย ต.ปลายโพรงพง

จากข้อมูลการสำรวจทำให้ทราบว่าในปี พ.ศ. 2546 ชาวบ้านที่เป็นสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านทรงไทยมีรายได้รวมเฉลี่ยครัวเรือนละ 193,794 บาท โดยมีค่ามัธยฐาน (Median) เท่ากับ 137,400 บาท ซึ่งมีค่าน้อยกว่าค่าเฉลี่ย หมายความว่า ชาวบ้านภายในกลุ่มฯ โดยส่วนใหญ่จะได้รับรายได้เพียงเล็กน้อย ในขณะที่รายได้โดยส่วนใหญ่จะตกอยู่กับชาวบ้านเพียงไม่กี่รายเท่านั้น ซึ่งแสดงถึงความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้ และจากการใช้วิธีการเปรียบเทียบสัดส่วนของรายได้ของครัวเรือนตามชั้นของรายได้ ก็ให้ผลการศึกษาในทิศทางเดียวกัน คือ ครัวเรือนกลุ่มที่ 4 -5 (รวยที่สุด) มีส่วนแบ่งรายได้ประมาณร้อยละ 76 ของรายได้รวมทั้งหมด ในขณะที่กลุ่มที่ 1 - 3 มีสัดส่วนของรายได้รวมกันเพียงร้อยละ 24 ของรายได้รวมทั้งหมด ซึ่งผลที่ได้สอดคล้องกับการพิจารณาจากเส้นโค้งลอเรนซ์และค่าสัมประสิทธิ์จีนิ (มีค่าเท่ากับ 0.46) ดังนั้นจึงสามารถกล่าวได้ว่า ในปี พ.ศ. 2546 การกระจายรายได้ของสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านทรงไทยมีความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้เกิดขึ้น โดยเฉพาะรายได้ที่ได้รับจากการท่องเที่ยว จะมีความไม่เท่าเทียมกันของรายได้มากที่สุด (ค่าสัมประสิทธิ์จีนิ = 0.61) ในขณะที่

กลุ่มอาชีพนอกภาคการเกษตรมีความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ที่น้อยที่สุด (ค่าสัมประสิทธิ์จินี = 0.52) ดังแสดงไว้ในตารางที่ 7-9

ประเภทรายได้	กลุ่มที่ 1 (20%)	กลุ่มที่ 2 (20%)	กลุ่มที่ 3 (20%)	กลุ่มที่ 4 (20%)	กลุ่มที่ 5 (20%)	ค่าดัชนี จินี
1. รายได้จากภาค การเกษตร	1.01	3.59	10.35	18.86	66.18	0.580
2. รายได้จากนอก ภาคการเกษตร	1.82	7.94	7.62	23.83	58.79	0.520
3. รายได้จากการ ท่องเที่ยว	2.25	4.86	6.81	10.25	75.82	0.610
4. รายได้รวม	2.94	7.07	13.63	24.20	52.16	0.460

ตารางที่ 7-9 : ส่วนแบ่งรายได้ตามลำดับรายได้ของสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
บ้านทรงไทย ต. ปลายโพรงพง

ที่มา : จากการสำรวจ เมื่อ 31 สิงหาคม -1 กันยายน พ.ศ. 2547.

เมื่อพิจารณาเฉพาะรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยว พบว่าครัวเรือนกลุ่ม 5 (รายได้สูงสุด) มีส่วนแบ่งรายได้ถึงร้อยละ 76 ของรายได้รวมทั้งหมดในกลุ่มอาชีพท่องเที่ยว สาเหตุหนึ่งอาจเป็นเพราะว่าการดำเนินธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในปัจจุบันของกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านทรงไทยยังคงอยู่ในกลุ่มของแกนนำที่ได้มีการผลักดันให้เกิดธุรกิจท่องเที่ยวภายในหมู่บ้าน กอปรกับอาชีพทางด้านท่องเที่ยวเป็นเพียงอาชีพเสริมสำหรับชาวบ้านใน ต. ปลายโพรงพง ชาวบ้านโดยส่วนใหญ่ยังคงให้ความสำคัญกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ไม่ว่าจะเป็นการทำสวนมะพร้าวหรือสวนส้มโอ

จากกรณีศึกษาทั้งสองกรณี ได้ทำให้ทราบว่า การท่องเที่ยวได้ส่งผลทำให้ชุมชนมีรายเพิ่มขึ้นจริง แต่รายได้ที่เพิ่มขึ้นยังไม่ได้ถูกกระจายไปยังชุมชนอย่างเท่าเทียมกัน รายได้ที่เกิดขึ้นโดยส่วนใหญ่ตกอยู่กับกลุ่มแกนนำที่ผลักดันให้เกิดการท่องเที่ยว

ง) สรุป

จากผลการศึกษาทั้งหมดสามารถสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวได้ทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจริง แต่รายได้ที่เพิ่มขึ้นของชุมชนมักจะกระจุกตัวอยู่ในกลุ่มของผู้ที่มีฐานะดี มีความรู้

หรือกลุ่มที่เป็นแกนนำในการผลักดันให้เกิดการท่องเที่ยวภายในชุมชน ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้เป็นกลุ่มคนที่มีความสามารถในการเข้าถึงธุรกิจและเงินทุน และสามารถมองเห็นถึงโอกาสในการพัฒนาธุรกิจได้ดีกว่ากลุ่มคนที่มีฐานะยากจน แต่อย่างไรก็ตามในระยะยาวถ้าหากมีการจัดการโดยเพิ่มโอกาสและให้ความรู้กับกลุ่มคนที่มีฐานะยากจน และมีการเพิ่มกิจกรรมต่างๆ โดยให้ชาวบ้านในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ และมีส่วนแบ่งในรายได้จากกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นก็อาจทำให้ความเหลื่อมล้ำดังกล่าวลดลงได้

บทที่ 8

ข้อสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการดำเนินการศึกษาในโครงการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเชิงบูรณาการที่ยั่งยืนในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงได้ข้อสรุปและข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

(1) การท่องเที่ยวในวันจะเป็นภาคเศรษฐกิจอันสำคัญยิ่งของภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศไทยซึ่งเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวของอนุภูมิภาคและกัมพูชาซึ่งเป็นประเทศที่มีมรดกทางประวัติศาสตร์ที่มีศักยภาพที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มาก

(2) การขยายตัวทางเศรษฐกิจของจีนที่จะทำให้จีนกลายเป็นประเทศส่งออกและนำเข้านักท่องเที่ยวที่ใหญ่ที่สุดในโลก ซึ่งประเทศไทยมีโอกาสที่จะเป็นส่วนแบ่งในตลาดใหม่นี้ จึงสมควรที่ประเทศไทยจะต้องลงทุนในการศึกษาตลาดจีน และพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีความสอดคล้องกับความต้องการและสามารถดึงดูดตลาดรายได้สูงของจีนให้มาเยือนไทยมากขึ้น

(3) สปป.ลาวเริ่มมีแนวโน้มการท่องเที่ยวลดลง ถึงแม้ว่า สปป.ลาวจะมีแหล่งมรดกโลกและแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูง เช่น หลวงพระบาง คอนพะเพ็ง หลินผี วัดพู ทุ่งไหหิน แต่แหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งก็ห่างกันมาก การเข้าถึงไม่สะดวกนัก ต้นทุนการเดินทางภายในประเทศจัดเป็นต้นทุนที่สำคัญและมีสัดส่วนสูง การพัฒนาการท่องเที่ยวภายในของ สปป.ลาวจึงควรพัฒนาควบคู่ไปกับแหล่งท่องเที่ยวของไทย เช่น ปากเซ (คอนพะเพ็ง) - อุบลราชธานี / หลวงพระบาง - เชียงใหม่ และการพัฒนาในอนาคตควรให้ความสนใจกับปัญหาโลจิสติกเพื่อลดต้นทุนการเดินทางและเวลาซึ่งเป็นต้นทุนท่องเที่ยวที่สูงทั้งใน สปป.ลาว และกัมพูชา

(4) แม้ว่าในอดีตที่ผ่านมาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไม่จัดว่าเป็นอุตสาหกรรมที่มีเสถียรภาพเท่ากับอุตสาหกรรมส่งออก แต่เนื่องจากปัญหาโรค SARs และใช้วัตถุดิบที่อาจหวนกลับมาระบาดอีก อาจทำให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวในภูมิภาคมีความไร้เสถียรภาพแฝงอยู่ได้ตลอดเวลา ในอนาคตจึงควรมีการศึกษาเกี่ยวกับสภาพคล่องของผู้ประกอบการ SMEs ท่องเที่ยว การจัดความสัมพันธ์ภายในคลัสเตอร์ท่องเที่ยวเพื่อลดปัญหาความเสี่ยงด้านเสถียรภาพ

(5) การศึกษาพบว่าผลกระทบจากความไร้เสถียรภาพของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่มีผลต่อเนื่องไปยังอุตสาหกรรมของที่ระลึกในระดับสูงในอนาคตจึงควรมีการศึกษาด้านการพัฒนาของที่ระลึกให้มีความหลากหลายสอดคล้องกับการใช้งานในต่างประเทศได้ และสามารถเป็นสินค้าที่ตอบสนองนักท่องเที่ยวในฐานะของที่ระลึกและเป็นสินค้าที่สามารถส่งออกไปยังตลาด Giftshops ในต่างประเทศได้ ดังนั้น การศึกษาตลาดของที่ระลึกในประเทศภูมิภาคุ่มแม่ฮ่องสอน จะสามารถช่วยสนับสนุนอุตสาหกรรมท่องเที่ยว SMEs และวิสาหกิจชุมชนที่ผลิตสินค้า OTOP ได้ด้วย

(6) การศึกษาด้านการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวในระดับชุมชน การกระจายรายได้จากการท่องเที่ยว พบว่า ในระดับชุมชนผลด้านการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวในชุมชนยังไม่ดีนัก หมู่บ้านส่วนใหญ่ยังอยู่ในขั้นของการเรียนรู้การจัดการ จำนวนนักท่องเที่ยวมีไม่มากนัก ยกเว้นหมู่บ้านปลายโพงพางและแม่กำปอง แต่ทั้งสองหมู่บ้านก็มีปัญหาด้านการกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกันและมีโอกาสที่จะมีปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มที่ได้ผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว ดังนั้นการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนในอนาคตต้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนแต่แรกเริ่ม และการแบ่งปันผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวให้ไปถึงสังคมโดยรวมและจะต้องไม่ให้การท่องเที่ยวเป็นภาระหรือสร้างผลทางลบแก่สังคมส่วนรวม

(7) การศึกษาการท่องเที่ยวระดับชุมชนในสปป.ลาวและกัมพูชา พบว่าส่วนใหญ่ยังอยู่ในระยะวางแผน ซึ่งมักมีองค์กรต่างชาติเข้ามาให้ความช่วยเหลือทำให้โครงการมีกระบวนการมีส่วนร่วมและดูมีโอกาสดีที่จะประสบความสำเร็จ ปัญหาสำคัญน่าจะเป็นปัญหาการบริหารจัดการและปัญหาการตลาดว่าจะพัฒนาให้เกิดความคุ้มค่าและสามารถสร้างรายได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืนได้อย่างที่วางแผนไว้หรือไม่

(8) กรณีศึกษาการท่องเที่ยวในชุมชนของประเทศไทยได้ให้บทเรียนสำคัญๆ ในด้านประเด็นของการแบ่งปันผลประโยชน์ ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญในการดำเนินการท่องเที่ยว การดำเนินงานของชาวบ้านยังไม่เข้มแข็งเท่าที่ควรยังต้องพึ่งพาหน่วยงานจากภายนอกเข้ามาช่วยเหลือแนะนำอยู่

(9) ประเทศในภูมิภาคควรจัดทำแผนการตลาดแยกสำหรับกลุ่มต่างๆ โดยเฉพาะกลุ่มนักศึกษา กลุ่มวัฒนธรรม รวมทั้งกลุ่มผู้หญิงวิชาชีพ (Professional Woman) ซึ่งมีกำลังซื้อสูง

สนใจวัฒนธรรม และมีความยินดีที่จะจ่ายสินค้า OTOP สำรวจเส้นทางท่องเที่ยวในลักษณะ Single Destination และเสนอขายทัวร์เป็น Package ร่วมกัน โดยเน้นการท่องเที่ยวครั้งละ 2-3 ประเทศ ใช้เวลาประมาณ 1 สัปดาห์ สำหรับคนเอเชีย และ 2-3 สัปดาห์ สำหรับชาวยุโรป เพื่อที่จะทำให้ทุกประเทศได้ประโยชน์ร่วมกัน

(10) หน่วยราชการ ภาครัฐ ควรจะอำนวยความสะดวกในการข้ามฝั่งไปมาระหว่างประเทศ อำนวยความสะดวกในการออก VISA on Arrival ให้แก่นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาจากประเทศเพื่อนบ้าน ณ จุดผ่านแดนบริเวณแนวชายแดนนอกเหนือจากที่มีอยู่แล้วที่สนามบินของแต่ละประเทศ คลี่คลายปัญหากฎระเบียบเพื่ออำนวยความสะดวกต่อการเดินทางของนักท่องเที่ยวโดยพัฒนาให้มีมาตรฐานเดียวกัน ควรมีการให้บริการด้วยระบบ One Stop Services และพัฒนาไปสู่ VISA FREE ZONE ทั้งภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง

ภาษาไทย

- กวรรณ ชิวสันต์. 2543. ปัจจัยส่งเสริมและที่เป็นอุปสรรคต่อความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศไทยและ สปป.ลาว. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภูมิภาคศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- 2547. ผลกระทบจากการเป็นเมืองท่าของอำเภอเชียงแสนและอำเภอเชียงของจังหวัดเชียงราย. เชียงใหม่ : บริษัทเชียงใหม่พรีนซ์ดี้ง จำกัด. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. "สถานการณ์การท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่เดินทางเข้าประเทศไทยในปี 2546." e-TAT Tourism Journal ไตรมาสที่ 1/2547 (มกราคม-มีนาคม 2547).
- 2541. รายงานประจำปี 2541. กรุงเทพฯ : ททท.
- การประชุมเชิงปฏิบัติการการท่องเที่ยวโดยชุมชน. 2547. "ท่องเที่ยวโดยชุมชน : ทางเลือกเครือข่ายและธุรกิจของท้องถิ่น". วันที่ 22 - 23 มกราคม 2547 ณ โรงแรมอมิตี กรีนฮิลล์ จ.เชียงใหม่.
- จักรกฤษ กิตตินากกุล. 2543. การเปรียบเทียบการวิเคราะห์ข้อมูลตามฤดูกาลโดยวิธีบ็อกซ์-เจนกินส์และวิธีการปรับให้เรียบเอ็กซ์โปเนนเชียลแบบไฮลท์-วินเตอร์. การค้นคว้าแบบอิสระ. ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสถิติประยุกต์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ทรงศิริ แต่สมบัติ. 2539. เทคนิคการพยากรณ์เชิงปริมาณ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ฟิลิปปส์เซ็นเตอร์.
- ธิตินันท์ ไตวิจิตร. 2546 . ผลกระทบของการกระจายรายได้: การศึกษาเปรียบเทียบระหว่างบ้านผานกกก และบ้านบวกเตย ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ .
- ไบชา วงศ์ตุ้ย. 2546. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนที่มีกิจกรรมในรูปแบบบ้านพักชุมชน. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พจนา สวนสี. 2546. คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism Handbook). กรุงเทพฯ : โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ.
- พนิตดา สิงห์ครา. 2544. ศักยภาพของชุมชนบ้านห้วยฮีในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์. เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- มติชนรายวัน. 19 กรกฎาคม 2547 ปีที่ 27 ฉบับที่ 9627 หน้า 17.
- รจนา สุตาแก้ว. 2546. การพยากรณ์ปริมาณน้ำไหลเข้าอ่างเก็บน้ำสิริกิติ์ จังหวัดอุตรดิตถ์. การค้นคว้าแบบอิสระ. ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสถิติประยุกต์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วชิราภรณ์ วงศ์ษาเดช. 2543. การพยากรณ์อนุกรมเวลาโดยการเปรียบเทียบวิธีคลาสสิกและวิธีบ็อกซ์แอนด์ เจนกินส์. การค้นคว้าแบบอิสระ. ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสถิติประยุกต์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วันรักษ์ มิ่งมณีนาถ และคณะ. 2539. พจนานุกรมศัพท์เศรษฐศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิจิต หล่อจිරะชุนท์กุล และคณะ. 2539. เทคนิคการพยากรณ์. กรุงเทพฯ : โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ศิริลักษณ์ สุวรรณวงศ์. 2535. การวิเคราะห์อนุกรมเวลา. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- สมศักดิ์ เตชะเอวรัตน์. 2544. การจัดการธุรกิจบ้านพักแบบชุมชนมีส่วนร่วม : กรณีศึกษาบ้านแม่กำปอง กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สาคริน บุญพิทักษ์. 2546. กิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบยั่งยืนกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของบ้านแม่กำปอง ตำบลห้วยแก้ว กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุกัญญา หุตเศรณี. 2535. "วิธีวัดความยากจนและการกระจายรายได้และแนวทางปรับปรุงวิธีการวัด." วารสารเศรษฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์ 4, 2 (สิงหาคม) : 256-298.
- สุทิตา นพดลธิยากุล. 2541. การวิเคราะห์ข้อมูลที่มีฤดูกาลโดยวิธีบ็อกซ์และเจนกินส์. การค้นคว้าแบบอิสระ. ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสถิติประยุกต์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อิสรา ศานติศาสน์. 2546. การวัดการกระจายรายได้. เอกสารประกอบคำบรรยาย ณ สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

บรรณานุกรม (ต่อ)

ภาษาอังกฤษ

- ADB 2001. *Tourism Planning Capacity Building Strategies and Priority Actions for Cambodia (2001-2005)*. Asian Development Bank.
- Cho, V. 2003. "A comparison of three different approaches to tourist arrival forecasting. " *Tourism Management*, 24: pp 323 - 330.
- CIDA. 2000. "Recommendations for Sustainable Village Tourism Development in the Greater Mekong Sub-region". Canadian University Consortium.
- Dharmaratne, G.S. and Greenidge, K. 1999. "Forecasting arrivals to Barbados." *Annals of Tourism Research*. 26(1) : pp. 188-191.
- Dharmaratne, G.S. 1995. "Forecasting tourist arrivals in Barbados." *Annals of Tourism Research*. 22(4) : pp 804-818.
- Enders, Walter. 2004. *Applied Econometric Time Series*. 2nd ed. New York: John Wiley & Sons.
- Huot (1998). *Upland Agriculture and Livelihood of Indigenous*. Ratanakiri province, Royal University of Agriculture.
- Jamieson W. 2001. *Community Tourism Destination Management: Principles and Practices*, first edn., CUC UEM Project, Asian Institute of Technology, Thailand.
- Jitsuchon, Somchai . 1989. *Alleviation of Rural Poverty in Thailand*. Bangkok: Thailand Development Research Institute. .
- Kang and Chan 2003. *Cambodia's Annual Economic Review*. Issue 3. Cambodia Development Resource Institute.
- Lim, C. and M. McAleer. 2000. "A seasonal analysis of Asian tourist arrivals to Australia." *Applied Economics*, 32 : pp. 499-509.
- Lindberg and Hawkins 1993. *Ecotourism: A guide for Planners and Managers, Basic Steps Towards Encouraging Local Participation in Nature Tourism Projects*. The Ecotourism Society, North Bennington, Vermont, pgs 134-169.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- Lindberg K., Wood M. Engeldrum D.. 1998. **Ecotourism: A guide for Planners and Managers**, first edn, vol. 1-2. The Ecotourism Society, North Bennington,Vermont.
- Melanie B. et al 2004. **The Macroeconomics of Poverty Reduction in Cambodia**. Asia-Pacific Regional Programme on The Macroeconomics of Poverty Reduction, United Nations Development Program. Cambodia.
- Men Prachvuthy. 2002. **"Local Participation in Tourism Planning, Phnom Chisor Case"**, Field work report. Royal University of Phnom Penh.
- Ministry of Tourism (MoT). 1998. **"Master Plan for Tourism Development in Ratanakiri and Mondol Kiri province"**. Thailand Institute of Scientific an Technological Research.
- Min, Jennifer C.H. and Karen I.F. Wu. 2004. "SARS Devastation And Recovery In Taiwan's Tourism Industry: A SARIMA Model Approach." **paper present at Second Asia-Pacifi CHRIE (APacCHRIE) Conference and The Sixth Biennial Conference on Tourism in Asia**. Phuket, Thailand.
- Mlup Baitong. 2003. **Report on Natural Resource Utilization and Food Security in Chambok commune**, Kompong Speu province.
- Pacific Asia Travel Association. Annual Statistical Report 2001.
.....**Annual Statistical Report 2002**.
.....**Annual Statistical Report 2003**.
- Padeco. 2001. **Cambodian National Tourism Development Plan**. Asian Development Bank.
- Pindyck, Robert S. and Daniel L. Rubinfeld. **Econometric Models and Economic Forecasts**. 4th ed. Singapore: McGraw-Hill.
- Ratanakiri. 2000. **"5 years 2001-2005 Provincial Development Plan"**, Department of Planning, Ratanakiri Province.
- RECOFTC. 2001. **"Community-based Tourism for Conservation and Development"**, RECOFTC Training and Workshop Report.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- Richards G. and Hall D.. 2000. **Tourism and Sustainable Community Development**, first edn. Routledge, 11 New Fetter Lane, London.
- Rutz T., Puczko L.. 1998. **"Rural Tourism and Sustainable Development"** International Conference paper, Budapest University of Economic Sciences.
- Sarntisart. Isra. 1997. "Educational Expansions and Labour Earnings Inequality : the Case of Thailand between 1988 and 1992." **Chulalongkorn Journal of Economics**, 9(2) : pp. 127 -174.
- Sproule and Subandi. 1998. **"Community-based Ecotourism Development: Identifying Partners in the Process"**, Paper Presented as the PACT/WALHI Community-based Ecotourism Workshop and Seminar, Bogor, Indonesia.
- Suansri P.. 2003. **Community-based Tourism Handbook**, Responsible Ecological Social Tours Project (REST), First edn. Thailand.
- Swarbrooke J.. 1999. **Sustainable Tourism Development**, Sheffield, UK.
- Tsenga Fang-Mei, Hsiao-Cheng Yub, Gwo-Hsiung Tzeng. 2002. "Combining neural network model with seasonal time series ARIMA model." **Technological Forecasting & Social Change**, 69: pp. 71-87.
- Urquico C.. et al 1998. **Community-based Sustainable Tourism**, Assessing Support Service and Entrepreneurial Technology, Inc. Philippine.
- West. and Brechin. 1991. **Resident Peoples and National Park**, Tucson: University of Arizona Press.
- White, K.J. and L.T.M. Bui. 1988. **Basic Econometrics : A Computer Handbook Using Shazam**, New York: McGraw-Hill
- Wong, Kevin K.F. & Haiyan Song. 2002. **Tourism Forecasting and Marketing**. New York: Haworth Hospitality Press.
- Yeak Laom commune. 2003. **" Yeak Laom Protected Area Plan"**, Yeak Laom Commune council.

บรรณานุกรม (ต่อ)

Yin Soriya. 2003. **The Potential and the Challenges for Community-based tourism: A case Study of Yeak Laom Commune Protected Area, Ratanakiri province.** Master of Arts in Tourism Development thesis.

เว็บไซต์

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย : <http://www.tat.or.th>

จังหวัดสมุทรสงคราม : <http://www.samutsongkhram.go.th>

ชุมชนคนรักโฮมสเตย์ : <http://www.homestayfanclup.com>

ธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย : <http://www.adb.org>

บริษัทการบินไทยจำกัด (มหาชน) : <http://www.thaiair.com>

บริษัทท่าอากาศยานไทยจำกัด (มหาชน) : <http://www.airportthai.co.th>

บริษัทท่าอากาศยานสากลกรุงเทพแห่งใหม่จำกัด (บพม.) : <http://www.bangkokairport.org>

บริษัทสายการบินกรุงเทพฯ จำกัด : <http://www.bangkokair.com>

แม่กำปองโฮมสเตย์ : <http://www.geocities.com/maekampong>

โลกล้านนา : <http://board.dserver.org/L/LannaBoard/00000118.html>

รักบ้านเกิดท่องเที่ยวไทย: http://www.rakbankerd.com/rbk_travel/homestay/file/maekampong.html

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.). สำนักงานภาค. "บ้านแม่กำปองและการท่องเที่ยว
กระบวนการปรับเปลี่ยนวิถีการอยู่กับป่า." :

<http://cvt.vijai.org/informaiton/article/gumpong.htm> : 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2547

สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง : <http://www.imm.police.go.th>

Gecko Travel : <http://www.geckotravel.com>

Gini coefficient Wikipedia, the free encyclopedia :

http://en.wikipedia.org/wiki/Gini_coefficient : 25 กรกฎาคม พ.ศ. 2547

Yeak Laom Community-based Eco-tourism Project : http://www.geocities.com/yeak_laom

Mekonginfo :

[http://www.mekonginfo.org/mrc_en/doclib.nsf/0726638583C7DC85847256A110018CB69/\\$FILE/Chapter2.doc](http://www.mekonginfo.org/mrc_en/doclib.nsf/0726638583C7DC85847256A110018CB69/$FILE/Chapter2.doc)

ภาคผนวก

ภาคผนวก 1 : วิธีการพยากรณ์การท้องเที่ยว

ในการศึกษาครั้งนี้ได้ทำการพยากรณ์การท้องเที่ยวด้วยการวิเคราะห์แนวโน้ม (Time trend) และวิธีการ Box and Jenkins ซึ่งเป็นวิธีการพยากรณ์ค่าในอนาคตที่พัฒนาและเสนอโดยนักสถิติผู้มีชื่อเสียงสองท่านคือ George E.P. Box และ Gwilym M. Jenkins ในปี พ.ศ. 2513 วิธีนี้เป็นวิธีที่ให้ค่าพยากรณ์ในระยะสั้นที่ดี คือ มีค่าเฉลี่ยของความคลาดเคลื่อนกำลังสอง (Mean Square Error : MSE) ของการพยากรณ์ต่ำกว่าวิธีอื่นที่เหมาะสมกับการพยากรณ์ไปข้างหน้าในช่วงเวลาสั้นๆ และต้องมีอนุกรมเวลาที่ยาวพอสมควรสำหรับรายละเอียดของแต่ละวิธีการ สามารถอธิบายพอสังเขปได้ดังนี้

1.1 วิธีการพยากรณ์ด้วยการวิเคราะห์แนวโน้ม

แบบจำลองที่ใช้ในการวิเคราะห์แนวโน้มในงานศึกษานี้จะใช้สมการแนวโน้มที่ประมาณค่าสัมประสิทธิ์ด้วยวิธีการกำลังสองน้อยที่สุด (Least square method) ซึ่งเป็นวิธีการที่ทำให้ผลรวมกำลังสองของผลต่างระหว่างค่าแนวโน้มกับข้อมูลที่ใช้มีค่าน้อยที่สุด (Least square error) วิธีการนี้เป็นวิธีการหนึ่งที่มีถูกนิยมนำมาใช้ในการพยากรณ์แนวโน้ม เนื่องจากเป็นวิธีการที่ง่ายในการคำนวณและสามารถสร้างสมการพยากรณ์ได้หลายรูปแบบทั้งที่เป็นเส้นตรงหรือไม่ก็ได้ หรือสามารถประยุกต์ใช้วัดอิทธิพลของฤดูกาลได้ด้วย สำหรับวิธีการประมาณค่าพารามิเตอร์ด้วยวิธีการกำลังสองน้อยที่สุดสามารถทำได้ดังนี้

$$\hat{y} = \alpha + \beta t$$

เมื่อ \hat{y} คือ ค่าพยากรณ์ของ y
 α, β คือ ค่าพารามิเตอร์
 t คือ เวลา โดยที่ $t=1,2,\dots,n$

จากสมการที่ (1) มีค่าพารามิเตอร์ที่ต้องประมาณค่า 2 ตัว คือ ค่า α และ β ในที่นี้จะใช้วิธีการกำลังสองน้อยที่สุดในการประมาณค่าพารามิเตอร์ทั้งสอง โดยมีสูตรคำนวณค่าพารามิเตอร์ ทั้งสองดังนี้

$$\beta = \frac{n \sum_{t=0}^{n-1} y_t - \sum_{t=0}^{n-1} y_t \sum_{t=0}^{n-1} t}{n \sum_{t=0}^{n-1} t^2 - \left(\sum_{t=0}^{n-1} t \right)^2}$$
$$\alpha = \frac{\sum_{t=0}^{n-1} y_t}{n} - \frac{\beta \sum_{t=0}^{n-1} t}{n} = \bar{y}_t - \beta t$$

ถ้าจำนวนข้อมูลของอนุกรมเวลามีจำนวนมาก การหาค่า α และ β ด้วยสูตรข้างต้น จะต้องใช้เวลาในการคำนวณมาก ดังนั้นสามารถปรับสูตรข้างต้นให้คำนวณได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น โดยการย้ายจุดเริ่มต้น ณ จุดที่ $t = 0$ เป็นจุดใดจุดหนึ่งที่ทำให้ $\sum t = 0$ แล้วจะได้ว่า

$$\beta = \frac{\sum y_t t}{\sum t^2}$$

$$\alpha = \bar{y}_t$$

วิธีการที่ทำให้ $\sum t = 0$ สามารถทำได้ 2 กรณี ดังนี้

- ถ้าจำนวนอนุกรมเวลาเป็นเลขคี่ ให้เวลาที่อยู่กึ่งกลางของอนุกรมเวลามีค่า $t = 0$ ส่วนเวลาที่อยู่ก่อนเวลาถึงกลางให้มีค่า t เท่ากับ $-1, -2, -3, \dots$ สำหรับเวลาที่อยู่หลังเวลาถึงกลางจะให้ค่า t เท่ากับ $1, 2, 3, \dots$
- ถ้าจำนวนอนุกรมเวลาเป็นเลขคู่ จะให้ t ที่อยู่ระหว่างเวลาถึงกลางมีค่าเท่ากับ 0 เวลาที่อยู่ก่อนเวลาถึงกลางให้มีค่า t เท่ากับ $-1, -3, -5, \dots$ ส่วนเวลาที่อยู่หลังเวลาถึงกลางให้ค่า t เท่ากับ $-1, -3, -5, \dots$

สมการข้างต้นเป็นสมการแนวโน้มเส้นตรง แต่ในบางกรณีเส้นสมการแนวโน้ม อาจเป็นเส้นโค้งก็ได้ ดังนั้นการใช้สมการแนวโน้มเส้นตรงในการพยากรณ์ก็อาจทำให้เกิดความคลาดเคลื่อน รูปแบบสมการแนวโน้มที่ไม่เป็นเส้นตรงที่มักจะพบอยู่เสมอ ได้แก่

1. แนวโน้มโพลีโนเมียล (Polynomial trend) มีรูปแบบสมการดังนี้

$$\hat{y} = \alpha_0 + \beta_1 t + \beta_2 t^2 + \beta_3 t^3 + \dots + \beta_n t^n$$

แนวโน้มโพลีโนเมียลที่มักพบอยู่เสมอ ก็คือ แนวโน้มพาราโบลา (Parabola trend) ดังนี้

$$\hat{y} = \alpha_0 + \beta_1 t + \beta_2 t^2$$

2. แนวโน้มเอ็กซ์โปเนนเชียล (Exponential trend) มีรูปแบบดังนี้

$$\hat{y} = \alpha_0 + \beta^t$$

3. แนวโน้มเอ็กซ์โปเนนเชียลลำดับสอง (Second exponential trend) มีรูปแบบดังนี้

$$\hat{y} = \alpha_0 + \beta_1 \beta_2^t$$

การเลือกใช้วิธีการวิเคราะห์แนวโน้มแบบใดนั้น ขึ้นอยู่กับลักษณะการกระจายของค่าสังเกต ดังนั้นก่อนการสร้างสมการพยากรณ์จะต้องทำการทดสอบหรือตรวจสอบว่าตัวแปรที่ต้องการพยากรณ์นั้นมีลักษณะของการกระจายและมีเส้นกราฟแนวโน้มประเภทใด แล้วเลือกรูปแบบของสมการพยากรณ์ให้สอดคล้องกับรูปแบบการกระจายและเส้นกราฟแนวโน้ม เพื่อให้สมการและค่าพยากรณ์ที่ได้จากการคำนวณมีความแม่นยำและคลาดเคลื่อนน้อยที่สุด

1.2 วิธีการพยากรณ์ด้วยวิธี Box and Jenkins

แบบจำลองที่ใช้ในการพยากรณ์ คือ ตัวแบบ ARIMA (p,d,q) ซึ่งมีส่วนประกอบที่สำคัญ 3 ส่วน ได้แก่ Auto Regressive : AR (p), Integrated (I) และ Moving Average : MA (q) สำหรับ AR (p) เป็นรูปแบบที่ แสดงว่า ค่าสังเกต y_t ขึ้นอยู่กับค่าของ y_{t-1}, \dots, y_{t-p} หรือค่าสังเกตที่เกิดขึ้นก่อนหน้า p ค่า ส่วนรูปแบบ MA (q) เป็นรูปแบบที่แสดงว่าค่าสังเกต y_t ขึ้นอยู่กับค่าความคลาดเคลื่อน $\epsilon_{t-1}, \dots, \epsilon_{t-q}$ หรือความคลาดเคลื่อนที่อยู่ก่อนหน้า q ค่า ส่วน Integrated (I) เป็นการหาผลต่าง (Difference) ของอนุกรมเวลา เหตุผลสำคัญที่ต้องหาผลต่างของอนุกรมเวลา เนื่องจากแบบจำลอง ARIMA จะต้องใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลอนุกรมเวลาที่มีคุณสมบัติคงที่ (Stationary) เท่านั้น ในกรณีที่ข้อมูลอนุกรมเวลาที่ใช้ในการวิเคราะห์มีคุณสมบัติไม่คงที่ (Nonstationary) จะต้องทำการแปลงข้อมูลอนุกรมเวลาดังกล่าวให้มีคุณสมบัติคงที่ก่อน โดยการหาผลต่างของข้อมูลอนุกรมเวลา หรือการหาค่า Natural logarithm ของอนุกรมเวลาก่อนที่จะนำข้อมูลไปใช้สร้างแบบจำลอง ARIMA

รูปแบบทั่วไปของ ARIMA ที่ใช้ในการประมาณการ คือ

$$\phi(B)\nabla^d y_t = \delta + \theta(B)\varepsilon_t \quad (2)$$

โดยที่

$$\phi(B) = 1 - \phi_1 B - \phi_2 B^2 - \dots - \phi_p B^p$$

$$\theta(B) = 1 - \theta_1 B - \theta_2 B^2 - \dots - \theta_q B^q$$

y_t = ค่าสังเกตในอนุกรมเวลา ณ เวลา t

B = backward shift operation โดยที่ $B_m = \nabla y_{t-m}$ หรือ

$$B^d y_t = y_{t-d}$$

d = จำนวนครั้งของการหาผลต่างเพื่อให้อนุกรมเวลามีคุณสมบัติคงที่ (stationary)

p = อันดับของออโตรีเกรสซีฟ (Autoregressive Order)

q = อันดับของค่าเฉลี่ยเคลื่อนที่ (Moving Average)

δ = ค่าคงที่ (Constant Term)

ϕ_1, \dots, ϕ_p = พารามิเตอร์ของ ออโตรีเกรสซีฟ (Autoregressive parameter)

$\theta_1, \dots, \theta_q$ = พารามิเตอร์ของค่าเฉลี่ยเคลื่อนที่ (Moving - Average parameter)

ε_t = กระบวนการ white noise ซึ่งก็คือ ค่าความคลาดเคลื่อน ณ เวลา t ภายใต้ข้อสมมติว่า ความคลาดเคลื่อนที่คนละเวลาเป็นตัวแปรสุ่มที่เป็นอิสระต่อกัน โดยมีการแจกแจงแบบปกติที่มีค่าเฉลี่ยเป็นศูนย์และความแปรปรวนคงที่ []

$$[\varepsilon_t \sim N(0, \sigma^2)]$$

$$\nabla^d y_t = \nabla^{d-1} y_t - \nabla^{d-1} y_{t-1}$$

จากสมการที่ (2) อาจเขียนใหม่ได้เป็น

$$\nabla^d y_t = \delta + \phi_1 \nabla^d y_{t-1} + \phi_2 \nabla^d y_{t-2} + \dots + \phi_p \nabla^d y_{t-p} + \varepsilon_t - \theta_1 \varepsilon_{t-1} - \dots - \theta_q \varepsilon_{t-q} \quad (3)$$

จากรูปแบบทั่วไปตามสมการ (3) นำไปใช้ในการกำหนดรูปแบบที่เหมาะสมและประมาณค่าต่อไป ซึ่งอนุกรมเวลาที่จะนำมาวิเคราะห์ด้วยวิธีของ Box and Jenkins นี้ต้องมีเงื่อนไขบางประการเกี่ยวกับค่าพารามิเตอร์ในตัวแบบเพื่อให้อนุกรมเวลามีคุณสมบัติคงที่ (Stationary) และคุณสมบัติผกผัน (Invertibility) สำหรับคุณสมบัติคงที่ (Stationary) เป็นคุณสมบัติของรูปแบบ AR (p) ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่ทำให้ $E(y_t)$ และ $V(y_t)$ คงที่ และ $\text{cov}(y_t, \dots, y_{t-k})$ มีค่าคงที่ ขึ้นกับค่า lag k อย่างเดียว ส่วนคุณสมบัติผกผัน (Invertible) เป็นคุณสมบัติของรูปแบบ MA (q) ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่ทำให้ค่าคลาดเคลื่อนของการพยากรณ์ t ในเทอมของ y_t, y_{t-1} มีค่าคงที่ (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ใน ทรงศิริ แต่สมบัติ, 2539)

1.3 การคงที่ของอนุกรมเวลา (Stationary)

วิธีการ Box and Jenkins เป็นวิธีการที่ต้องใช้กับข้อมูลอนุกรมเวลาคงที่ ดังนั้นถ้าหากอนุกรมเวลาที่ใช้ในการพยากรณ์ไม่คงที่ จะต้องทำให้อนุกรมเวลาดังกล่าวคงที่ก่อนการคงที่ของอนุกรมเวลา หมายถึง อนุกรมเวลาที่อยู่ในสภาวะสมดุลเชิงสถิติ (Statistical equilibrium) ซึ่งก็คือ การที่คุณสมบัติทางสถิติของอนุกรมเวลาไม่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา

เมื่อสมมติให้ตัวแปร y_t เป็นอนุกรมเวลาที่คงที่ (stationary) ดังนั้น ตัวแปร y_t จะมีคุณสมบัติดังนี้

$$\text{Mean : } E(y_t) = \mu$$

$$\text{Variance : } \text{Var}(y_t) = E(y_t - \mu)^2 = \sigma^2$$

$$\text{Covariance : } \text{Cov}(y_t) = E(y_t - \mu)^2 = \sigma^2$$

ถ้าตัวแปร y_t เป็นอนุกรมเวลาที่ไม่คงที่ (nonstationary) ดังนั้น ตัวแปร y_t จะมีคุณสมบัติดังนี้

$$\text{Mean : } E(y_t) = t\mu$$

$$\text{Variance : } \text{Var}(y_t) = E(y_t - \mu)^2 = t\sigma^2$$

$$\text{Covariance : } E[(y_t - \mu)(y_{t+k} - \mu)] = t\gamma_k$$

ดังนั้นก่อนนำข้อมูลอนุกรมเวลาไปใช้ในการพยากรณ์ด้วยวิธีการ Box and Jenkins จำเป็นต้องทดสอบความคงที่ (Stationary) ของข้อมูลอนุกรมเวลา ข้อมูลอนุกรมเวลาที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้มีลักษณะเป็นอนุกรมเวลารายปี ดังนั้นอาจมีปัจจัยแนวโน้มที่ทำให้ข้อมูลอนุกรมเวลามีลักษณะไม่คงที่ ในการทดสอบความคงที่ (Stationary) นอกจากใช้วิธีดูจากกราฟว่าอนุกรมเวลามีแนวโน้มหรือไม่แล้ว ยังสามารถใช้วิธีพิจารณาจากกราฟคอเรลโลแกรม (Correlogram) และวิธีการทดสอบ Unit Root ซึ่งถ้าพบว่าอนุกรมเวลาชุดใดมีคุณสมบัติไม่คงที่ (Nonstationary) ก็ดำเนินการหาผลต่างของอนุกรมเวลาชุดนั้นแล้วนำไปทดสอบซ้ำจนกระทั่งได้ข้อมูลที่มีคุณสมบัติคงที่ (Stationary) ซึ่งในที่สุดแล้ว ก็จะทำให้ทราบจำนวนครั้งของผลต่างที่ใช้ในการแปลงข้อมูลอนุกรมเวลาให้ลักษณะคงที่

สำหรับการทดสอบ Unit Root สามารถทดสอบได้โดยใช้ Dicky - Fuller (DF) test และ Augmented Dicky - Fuller (ADF) test ซึ่ง Null hypothesis ของ DF test คือ

$H_0 : \rho = 1$ จากสมการ (4) ด้านล่าง

$$y_t = \rho y_{t-1} + \varepsilon_t \quad (4)$$

ซึ่งเรียกว่า Unit Root test โดยที่ถ้า $|\rho| < 1$; y_t จะมีลักษณะคงที่ (stationary) ; และถ้า $\rho = 1$; y_t จะมีลักษณะไม่คงที่ (nonstationary) อย่างไรก็ตามการทดสอบนี้สามารถทำได้อีกทางหนึ่งซึ่งเหมือนกับสมการ (4) กล่าวคือ

$$\nabla y_t = \theta y_{t-1} + \varepsilon_t \quad (5)$$

สมการที่ (5) สามารถแสดงใหม่ได้ว่า " $y_t = (1 + \theta)y_{t-1} + \varepsilon_t$ " ซึ่งคือสมการ (4) นั้นเอง โดยที่ $\rho = (1 + \theta)$ ถ้า θ ในสมการ (5) มีค่าเป็นลบ จะได้ว่า ρ ในสมการ (4) มีค่าน้อยกว่า 1 ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่า การปฏิเสธ ซึ่งเป็นการยอมรับ $H_0 : \theta < 0$ หมายความว่า $\rho < 1$ และ y_t มี integration of order zero นั่นคือ y_t เป็น stationary และถ้าเราไม่สามารถปฏิเสธ $H_0 : \theta = 1$ ได้ ก็ จะหมายความว่า y_t เป็น nonstationary

ถ้า y_t เป็น random walk with drift เราสามารถเขียนแบบจำลองได้ดังนี้

$$\nabla y_t = \alpha + \theta y_{t-1} + \varepsilon_t \quad (6)$$

และถ้า y_t เป็น Random walk with drift และมี linear time trend เราสามารถเขียนแบบจำลองได้ดังนี้

$$\nabla y_t = \alpha + \beta t + \theta y_{t-1} + \varepsilon_t \quad (7)$$

โดยที่ t = เวลา ซึ่งจะทำการทดสอบ $H_0 : \theta = 0$ โดยมี $H_a : \theta < 0$ เช่นเดียวกับที่กล่าวมาข้างต้น โดยสรุปแล้ววิธีการทดสอบ Unit Root ของ Dickey and Fuller เป็นการพิจารณาสมการถดถอย 3 รูปแบบที่แตกต่างกันดังนี้

$$\nabla y_t = \theta y_{t-1} + \varepsilon_t$$

$$\nabla y_t = \alpha + \theta y_{t-1} + \varepsilon_t$$

$$\nabla y_t = \alpha + \beta t + \theta y_{t-1} + \varepsilon_t$$

ตัวพารามิเตอร์ ที่อยู่ในความสนใจของทุกสมการ คือ θ นั่นคือ ถ้า $\theta = 0 : y_t$ จะมี Unit Root โดยการเปรียบเทียบสถิติ t (t - statistic) ที่คำนวณได้กับค่าที่เหมาะสมที่อยู่ใน Dickey - Fuller tables (Enders, 2004) หรือ กับ MacKinnon critical values (Gujarati, 1995)

อย่างไรก็ตาม critical values จะไม่เปลี่ยนแปลง ถ้าสมการ (5), (6), (7) ถูกแทนที่โดย autoregressive processes (Enders, 2004 และ Gujarati, 1995)

$$\nabla y_t = \theta y_{t-1} + \sum_{i=1}^p \phi_i \nabla y_{t-i} + \varepsilon_t \quad (8)$$

$$\nabla y_t = \alpha + \theta y_{t-1} + \sum_{i=1}^p \phi_i \nabla y_{t-i} + \varepsilon_t \quad (9)$$

$$\nabla y_t = \alpha + \beta t + \theta y_{t-1} + \sum_{i=1}^p \phi_i \nabla y_{t-i} + \varepsilon_t \quad (10)$$

จำนวนของ lagged difference terms ที่นำเข้ามารวมในสมการนั้นต้องมีมากพอที่จะทำให้ error terms มีลักษณะเป็น serially independent และเมื่อนำเอา Dickey - Fuller (DF) test มาใช้กับสมการ (8) - (10) เรียกว่า Augmented Dickey - Fuller (ADF) test ซึ่ง ADF test statistic มีการแจกแจงแบบ Asymptotic distribution เหมือนกับ DF statistic ดังนั้น จึงสามารถใช้ Critical values แบบเดียวกัน (Gujarati, 1995)

หากข้อมูลอนุกรมเวลาที่ใช้ในการพยากรณ์มี Unit Roots แสดงว่าข้อมูลอนุกรมเวลาดังกล่าวมีคุณสมบัติไม่คงที่ จึงต้องแปลงข้อมูลอนุกรมเวลาด้วยวิธีการทางผลต่าง จนกว่าข้อมูลอนุกรมเวลาที่ใช้ในการวิเคราะห์มีคุณสมบัติคงที่แล้วจึงนำข้อมูลดังกล่าวไปใช้ในการสร้างสมการพยากรณ์ตามขั้นตอนการพยากรณ์ด้วยวิธีของ Box and Jenkins ต่อไป

1.4 ขั้นตอนการพยากรณ์

การใช้วิธีของ Box and Jenkins กับอนุกรมเวลาที่ไม่คงที่ จะต้องแปลงอนุกรมเวลาเดิมให้เป็นอนุกรมเวลาที่คงที่โดยการหาผลต่างของอนุกรมเวลาเดิม จนได้อนุกรมเวลาใหม่ที่มีลักษณะคงที่ ถ้าอนุกรมเวลามีค่าความแปรปรวนไม่คงที่ ให้แปลงอนุกรมเวลาเดิมเป็นอนุกรมเวลาใหม่ โดยการหา Natural logarithm ของอนุกรมเวลา เมื่อได้อนุกรมเวลาที่คงที่แล้วให้ทำตามขั้นตอนของวิธีการ Box and Jenkins ดังนี้

1. กำหนดรูปแบบ (Identification) เพื่อหารูปแบบที่คาดว่าเหมาะสมให้กับอนุกรมเวลา โดยใช้วิธีพิจารณาเปรียบเทียบจากคอเรลโลแกรมของค่าและของอนุกรมเวลา
2. ประมาณค่าพารามิเตอร์ในรูปแบบ (Estimation) โดยทั่วไปใช้วิธีการประมาณค่าพารามิเตอร์โดยวิธีกำลังสองน้อยที่สุดแบบธรรมดา (Ordinary Least Squares Method: OLS)
3. ตรวจสอบรูปแบบ (Diagnostic checking) เมื่อกำหนดรูปแบบและประมาณค่าพารามิเตอร์ในรูปแบบแล้ว ต้องตรวจสอบอีกครั้งว่ารูปแบบที่กำหนดมีความเหมาะสมจริงหรือไม่ โดยการพิจารณาค่าสหสัมพันธ์ในตัวเองของค่าความคลาดเคลื่อน (ดูจากกราฟคอเรลโลแกรม) การทดสอบค่าพารามิเตอร์ในรูปแบบ โดยการพิจารณาจากค่าสถิติ t (t - statistic) และการทดสอบความเหมาะสมของรูปแบบโดยการทดสอบของ Box and Pierce หรือการทดสอบของ Box and Ljung
4. การพยากรณ์ (Forecasting) นำสมการพยากรณ์ที่สร้างจากรูปแบบการพยากรณ์ที่กำหนดและผ่านการตรวจสอบรูปแบบมาพยากรณ์ค่าในอนาคต โดยสามารถทำได้ทั้งการพยากรณ์แบบจุด (Point forecast) และการพยากรณ์แบบช่วง (Interval forecast) การพยากรณ์โดยวิธีการของ Box and Jenkins จะให้ค่าพยากรณ์ไปข้างหน้าที่ดีในช่วงเวลาสั้นๆ

ภาคผนวก 2 : ข้อมูลพื้นฐานการท่องเที่ยวชุมชน

สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว)

1.การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนน้ำฮ่า (Nam Ha Community-based Ecotourism)

หลวงน้ำทา ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของ สปป.ลาว มีพรมแดนติดต่อกับ สาธารณรัฐประชาชนจีนและสหภาพพม่า ประชากรในแขวงมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ มากที่สุด โดยมีผู้นอพยพโยกย้ายเข้ามาอาศัยอยู่ที่นี่มากกว่า 20 ชาติพันธุ์ พื้นที่กว่าครึ่งหนึ่งของหลวงน้ำทา ปกคลุมด้วยป่าไม้ ซึ่งมีลักษณะเป็นป่ามรสุมเขตร้อนได้รับอิทธิพลจากภูเขาหินปูน แม่น้ำโขง หุบเขาน้ำทาและน้ำลิ่ง

หลวงน้ำทามีพื้นที่ป่าทั้งหมดประมาณ 222,400 เอเคอร์ โดยเป็นที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิต นานาชนิด ประกอบด้วย นกมากกว่า 280 ชนิด สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมประมาณ 37 ชนิด ซึ่งรวมถึง ชะนีแก้มดำ ช้างเอเชีย หมูป่า และเสือเอเชีย ซึ่งอยู่ในความคุ้มครองของ Nam Ha National Protected Area (NPA) ภายในแนวเขตแดนมีชาวบ้านเข้ามาอาศัยทำกินอยู่กว่า 26 หมู่บ้าน ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มอาข่า ชมุ ม้ง และลาวเทิง ซึ่งทั้งหมดมีอาชีพทางด้านเกษตรกรรม คือ การเพาะปลูก ได้แก่ ข้าว และพืชผักต่างๆ และเลี้ยงสัตว์ เช่น หมู และไก่ เป็นต้น

กิจกรรมการท่องเที่ยว

ก) โปรแกรมเดินทาง 3 วัน ในน้ำหมัดเก่า - น้ำหมัดใหม่ (Nammatt Kao - Nammatt Mai 3 day-Trek)

ในโปรแกรมนี้นักท่องเที่ยวจะได้เยี่ยมชมหมู่บ้านวัฒนธรรมอาข่า 2 หมู่บ้าน ที่ยังคงรักษา วัฒนธรรมประเพณีแบบดั้งเดิม คือหมู่บ้านน้ำหมัดเก่าและหมู่บ้านน้ำหมัดใหม่

หมู่บ้านน้ำหมัดเก่าก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2490 ปัจจุบันประกอบด้วย 35 ครัวเรือน มีประชากรทั้งหมด 260 คน ส่วนหมู่บ้านน้ำหมัดใหม่ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2533 ห่างจาก หมู่บ้านน้ำหมัดเก่าไปทางทิศใต้ประมาณ 10 กิโลเมตร ปัจจุบันประกอบด้วย 33 ครัวเรือน มีประชากร 177 คน

ทั้งสองหมู่บ้านมีอาชีพหลักคือ การทำการเกษตร และมีอาชีพเสริมคือ การเลี้ยงปศุสัตว์ และการเก็บท่อนไม้กิ่งไม้ที่หักโค่นจากป่านำไปขายหรือแลกเปลี่ยนเป็นสิ่งของอย่างอื่น

ประชากรของทั้งสองหมู่บ้านเกือบทั้งหมดไม่รู้หนังสือ และผู้หญิงหลายคนไม่สามารถ พูดภาษาทางการของลาวได้ จากการประเมินรายได้ต่อครัวเรือนของแต่ละหมู่บ้าน ในช่วงที่มีการแนะนำให้จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน (CBT) พบว่า แต่ละครัวเรือนมีรายได้

ประมาณ 20 - 100 ดอลลาร์สหรัฐฯ ต่อปี ซึ่งหมู่บ้านน้ำหมัดเก่านี้กำลังได้รับความสนใจมากกว่าหมู่บ้านน้ำหมัดใหม่

ทั้งสองหมู่บ้านมีที่ตั้งอยู่ลึกเข้าไปในป่า โดยจะมีชาวบ้านเข้ามารับจ้างเป็นมัคคุเทศก์หรือไกด์ท้องถิ่น รับจ้างทำอาหาร และขายสินค้าของที่ระลึกประเภทงานฝีมือต่างๆ ให้แก่นักท่องเที่ยว การเดินทางนั้น จะใช้เส้นทางที่ชาวบ้านเคยใช้กันมานาน มีอาหารประจำท้องถิ่นบริการในระหว่างการเดินทาง

ใกล้กับหมู่บ้านน้ำหมัดเก่าได้มีการก่อตั้งเขตอนุรักษ์ป่าไม้และสัตว์ป่า มีเนื้อที่ประมาณ 100 ตาราง เอเคอร์ นักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปดูนกและเรียนรู้การรักษาโรคโดยใช้ยาสมุนไพรแบบดั้งเดิม การเดินทางแต่ละครั้งจะจำกัด กลุ่มนักท่องเที่ยวไม่เกิน 8 คน/กลุ่ม ออกเดินทางสัปดาห์ละ 2 ครั้ง ทุกกลุ่มจะมีไกด์ท้องถิ่นร่วมเดินทางไปด้วยจำนวน 3 คน

รายได้จากการเก็บค่าธรรมเนียมในการอนุญาตเดินทาง จะนำไปดูแลจัดการในส่วนของพื้นที่อนุรักษ์ และส่วนหนึ่งนำไปชำระค่าภาษีที่สำนักงานการท่องเที่ยว (Tourism Office) เพื่อนำเงินดังกล่าวไปดูแลในด้านวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

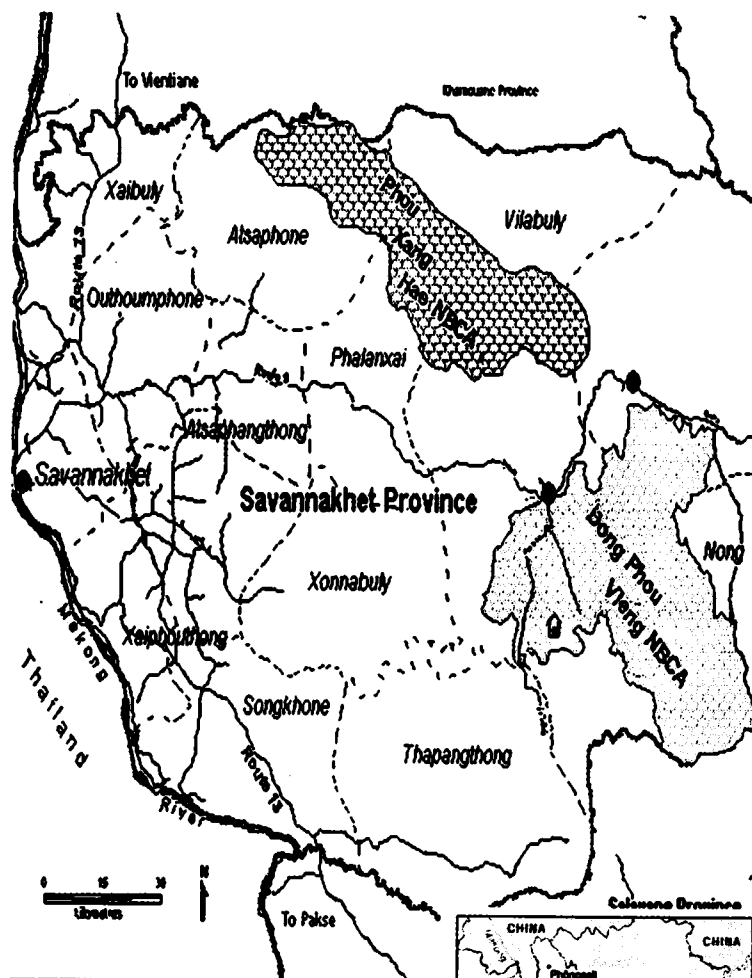
ก่อนออกเดินทาง ทั้งจากเส้นทางนี้และเส้นทางท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Eco-tour) ทั้งหมดในหลวงน้ำทา นักท่องเที่ยวจะได้รับการปฐมนิเทศเกี่ยวกับเรื่องวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและความปลอดภัย

ข) โปรแกรมเดินทาง 2 วัน ในบ้านนาแลน (Ban Nalan 2-day Trek)

การเดินทางตามโปรแกรมนี้เป็นการเดินทางเพื่อเยี่ยมชมหมู่บ้านชาวขมุและลาวเทิง มีไกด์ท้องถิ่นร่วมเดินทางไปด้วยจำนวน 3 คน อาหารที่รับประทานระหว่างการเดินทางจะเป็นอาหารท้องถิ่นที่เตรียมโดยแต่ละหมู่บ้าน นักท่องเที่ยวจะพักค้างคืนกันในบ้านพักกลางป่า โดยคิดค่าที่พักคืนละ 1 ดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งเงินส่วนนี้จะนำไปเป็นเงินกองทุนในการพัฒนาในด้านต่างๆ ของหมู่บ้านโดยชาวบ้านจัดการกันเอง สำหรับผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกฝีมือของชาวบ้านน้ำลูและน้ำคอยรวมอยู่ในราคาของทัวร์ด้วย โดยทุกชิ้นจะเป็นฝีมือการประดิษฐ์ของชาวบ้านเองทั้งหมด การเก็บค่าธรรมเนียมในการเดินทางก็เพื่อที่จะนำเอารายได้ดังกล่าวไปใช้ในการบริหารจัดการพื้นที่สงวน สำหรับภาชนั้นจะชำระที่สำนักงานการท่องเที่ยว และจะนำไปใช้ในการดูแลด้านวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมต่อไป

ของภูซางแฮ (Phu Xang Hae NBCA) คือ หมูบ้านชาวผู้ไท เรื่องเล่าพื้นบ้าน การเยี่ยมชมชีวิตสัตว์ป่า การดูช้างในถ้ำ การพายเรือและการพักโฮมสเตย์ในหมู่บ้าน

ดงภูเวียง (Dong Phu Vieng NBCA) ตั้งอยู่ห่างจากตัวเมืองสะหวันนะเขตไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ 190 กิโลเมตร ประกอบด้วยหมู่บ้าน Vongsikeo, Nyang และ Kaengxai ทั้งสามหมู่บ้านรวมกันมีจำนวนสมาชิก 198 ครัวเรือน มีประชากรรวม 878 คน จุดเด่นสำหรับอุทยานและเขตอนุรักษ์ดงภูเวียง (Dong Phu Vieng NBCA) ก็คือ หมู่บ้าน Katang เรื่องเล่าของท้องถิ่น การเยี่ยมชมชีวิตสัตว์ป่า การพายเรือ และการพักโฮมสเตย์ในหมู่บ้าน

รูปที่ 3 : แผนที่ของภูซางแฮและดงภูเวียง

วัตถุประสงค์หลัก

สำหรับวัตถุประสงค์หลักของการพัฒนา CBT ในพื้นที่ของอุทยานและเขตอนุรักษ (NBCA) จังหวัดสะหวันนะเขต คือ เพื่อลดปัญหาความยากจนของคนในท้องถิ่นและเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทั้งในและบริเวณโดยรอบเขตอนุรักษ

เป้าหมาย

การวางแผนสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบ CBT ในพื้นที่ของอุทยานและเขตอนุรักษภูซางแฮ และดงภูเวียง ได้มีการกำหนดเป้าหมายไว้ดังนี้

1. เพื่อเพิ่มผลกำไรทางธุรกิจ
2. เพื่อเพิ่มการตระหนักถึงความสำคัญของธรรมชาติและวัฒนธรรม
3. เพื่อเพิ่มศักยภาพจากหมู่บ้าน ตำบล สู่ระดับจังหวัดในการวางแผน อุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ อุปกรณ์ควบคุมและกองทุน

3.1 เพิ่มผลกำไรทางธุรกิจ

กิจกรรมที่ดำเนินการในเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2547

การทดสอบการเดินทางท่องเที่ยวในอุทยานและเขตอนุรักษดงภูเวียงและภูซางแฮ เมื่อเดือนเมษายนและเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2547 ตามลำดับ กล่าวคือ ในเดือนเมษายน มีนักท่องเที่ยวจำนวน 8 คน ที่เข้าร่วมการทดสอบเส้นทางท่องเที่ยวที่หมู่บ้าน Vongsikeo และ Nyang ในเขตอุทยานดงภูเวียง และต่อมาในเดือนพฤษภาคมมีนักท่องเที่ยวจำนวน 14 คนเข้าร่วมการทดสอบเส้นทางท่องเที่ยวที่หมู่บ้าน Phaphaknao และ Nasalor ในเขตอุทยานภูซางแฮ

การเดินทางท่องเที่ยวครั้งแรกในอุทยานดงภูเวียงนั้น เป็นการเดินทาง 3 วัน ซึ่งรวมการพักแบบโฮมสเตย์ในหมู่บ้าน Ban Vongsikaeo ด้วย กิจกรรมที่ได้รับความนิยมชมชอบมากที่สุดคือการจัดพิธิบายศรีสู่ขวัญเพื่อต้อนรับแขกผู้มาเยือนซึ่งถือเป็นกิจกรรมที่สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเจ้าของบ้านและผู้มาเยือน โดยจัดขึ้นในคืนแรกเมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาถึง ในระหว่างการเดินทางนักท่องเที่ยวจะได้พบกับค้างคาวชนิดหนึ่งซึ่งหาดูได้ยากในปัจจุบัน การว่ายน้ำในแม่น้ำ Xe Banghieng ในระหว่างที่เดินทางไปยัง Ban Vongsikaeo ชาวบ้านจะมีรายได้จาก ผลิตภัณฑ์ต่างๆ อาทิ งานฝีมือ การขายอาหาร และการขนส่ง

การเดินทางครั้งที่สองในเขตอุทยานภูซางแฮ สร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยวอย่างมาก ส่วนใหญ่จะเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างนักท่องเที่ยวกับชาวบ้าน นักท่องเที่ยวกับนักท่องเที่ยว และระหว่างชาวบ้านด้วยกันเอง ส่วนจุดที่สร้างความไม่พึงพอใจนักคือ

ขนาดของกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มากเกินไป ซึ่งจากเหตุผลดังกล่าวทำให้มีการตัดสินใจกำหนดขนาดของกลุ่มนักท่องเที่ยวให้กลุ่มหนึ่งไม่เกิน 10 คน อย่างไรก็ตาม จำนวนนักท่องเที่ยวกลุ่มละ 8 คน ถือเป็นขนาดที่มีความเหมาะสมมากที่สุด

กองทุนเพื่อช่วยเหลือและพัฒนาการอนุรักษ์ (Conservation Development Trust Fund) ได้ถูกก่อตั้งขึ้นเพื่อสนับสนุนเงินทุนสำหรับการดูแลและปกป้องสัตว์ป่า การพัฒนาหมู่บ้านและการฝึกอบรมต่างๆ เช่นเดียวกับการอนุญาตให้จัดกิจกรรมเพื่อป้องกันและจัดการพื้นที่ กองทุนนี้เกิดขึ้นจากรายได้ที่มาจาก การอนุญาตให้เข้าไปในพื้นที่ป้องกันและรายได้พิเศษจากการเปิดให้ชมชีวิตของสัตว์ป่าของหมู่บ้านในเขตอุทยานดงภูเวียง โดยรายได้ส่วนนี้จะจ่ายให้กับองค์กรปกครองของหมู่บ้านโดยตรงเพื่อเป็นค่าเข้าชมสัตว์ป่าหายาก อาทิ ค่างสีเงิน และนกเงือก ซึ่งกิจกรรมนี้ถือเป็นการกระตุ้นให้เกิดการอนุรักษ์สัตว์ป่า และแหล่งที่อยู่อาศัย กองทุนนี้กำลังจะพัฒนาและยกมาตรฐานผลประโยชน์ที่เข้าสู่หมู่บ้าน เพื่อทำให้เกิดรายได้พิเศษที่สูงขึ้นกว่าเดิม สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการดูแลพื้นที่ทั้งสองแห่ง กำลังจะได้รับการออกแบบและพัฒนาเพื่อใช้ในการดูแลสังเกตผลกระทบและแนวโน้มของสภาพทางธรรมชาติ (สัตว์ป่า ผลผลิตที่ไม่ใช่ไม้จากป่า)

สำหรับการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชนนั้น โครงการมีความมุ่งหมายที่จะรวบรวมจำนวนชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนที่จัดการท่องเที่ยวให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้ในชุมชนอย่างทั่วถึง นี่คือความสำเร็จจากการบริหารจัดการในรูปแบบของคณะกรรมการดูแลกลุ่มท่องเที่ยวและการแบ่งงานกันทำในแต่ละหมู่บ้าน โดยกลุ่มที่ให้บริการการท่องเที่ยวจะรวมไปถึงกลุ่มวัฒนธรรม (สำหรับการจัดพิธีกรรม) กลุ่มทำอาหาร (ส่วนใหญ่แล้วจะทำโดยผู้หญิงที่อายุน้อย) กลุ่มโฮมสเตย์ กลุ่มไกด์ท้องถิ่น (สำหรับการเดินป่าและการชมชีวิตสัตว์ป่า) กลุ่มงานฝีมือ และกลุ่มบริการเรือ

กิจกรรมที่จะดำเนินการในปี พ.ศ. 2547-2548

- ทำการสำรวจ 8 ครั้ง เพื่อสำรวจเส้นทางท่องเที่ยวใหม่และผลิตภัณฑ์ในพื้นที่การพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน
- ให้การช่วยเหลือหมู่บ้านในการก่อตั้งคณะกรรมการ การจัดบัญชีรายชื่อและระบบการเงิน
- เตรียมความพร้อมสำหรับการพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยว โดยการเร่งระดมทุนเข้าไปยังหมู่บ้านเป้าหมาย (ให้การสนับสนุนการลงทุนพื้นฐานในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา กิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น บ้านพักในชุมชน หรืออุปกรณ์เครื่องมือที่ใช้ในการพายเรือ)
- ใช้วิธีการนำผลกำไรสะสมที่ได้จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไปสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อช่วยให้ผู้หญิงในหมู่บ้านทำงานหนักน้อยลง

- ช่วยให้ผู้หญิงในหมู่บ้านมีรายได้และเกิดกลุ่มทางการเงินขนาดเล็กขึ้น
- กระตุ้นให้ชุมชนมองเห็นคุณค่าของการวางแผนอย่างมีส่วนร่วม และการฝึกปฏิบัติ เพื่อที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในหมู่บ้าน การฝึกปฏิบัติเพียงเล็กน้อยหลังการประชุม ในแต่ละครั้งจะส่งผลให้เกิดการสร้างระบบ ซึ่งวิธีการนี้ต้องการผลลัพธ์ในการวางแผน กิจกรรมเฉพาะของแต่ละหมู่บ้าน พื้นฐานที่จะทำให้เกิดความเป็นระบบจะมาจาก กิจกรรมต่างๆ และช่วงเวลาในการฝึกอบรม
- ในปี พ.ศ. 2548 จะมีการเสนอขายแพ็คเกจทัวร์ให้แก่นักท่องเที่ยวจำนวน 500 คน ซึ่งจะทำให้เกิดผลกำไรให้แก่หมู่บ้านอย่างน้อยประมาณ 13,000 ดอลลาร์สหรัฐฯ

3.2 เพื่อเพิ่มการตระหนักถึงความสำคัญของธรรมชาติและวัฒนธรรม

กิจกรรมที่ดำเนินการในเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2547

- ชาวบ้านประมาณ 5,000 คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่โดยรอบของอุทยานและเขตอนุรักษ์ (NBCA) ต่างก็มองเห็นการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้นในหมู่บ้าน ตามความหลากหลายของธรรมชาติ วัฒนธรรม และเกิดการตระหนักถึงการสนับสนุน การจัดประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ และการฝึกอบรม
- การพัฒนาระบบการกำจัดขยะของทุกหมู่บ้าน
- การจัดทำแผนพับข้อมูลเกี่ยวกับข้อห้ามของหมู่บ้าน ประเพณีที่สำคัญ หลักเกณฑ์ ในการปฏิบัติตนและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม แล้วนำไปแจกจ่ายบริเวณโดยรอบ ของหมู่บ้านที่มีการต้องการขึ้นทำให้เกิดการตระหนัก

กิจกรรมที่จะดำเนินการในปี พ.ศ. 2547 - 2548

- การอบรมขึ้นทำให้เกิดการตระหนักอย่างต่อเนื่องและการจัดประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและวัฒนธรรม รวมทั้งการตระหนักถึงความสัมพันธ์ ระหว่างการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการอนุรักษ์ด้วย
- การแสดงให้เห็นถึงคุณค่าของธรรมชาติที่ก่อให้เกิดรายได้จะเป็นการเพิ่มศักยภาพของ หน่วยงาน ที่เข้ามาจัดการพื้นที่ของอุทยานและเขตอนุรักษ์ (National Biodiversity Conservation Areas) และเป็นการกระตุ้นเตรียมความพร้อมของหน่วยงานภาครัฐ ให้เข้ามาดูแลจัดการในพื้นที่ธรรมชาติ โปรแกรมการตระหนักถึงการอนุรักษ์ธรรมชาติ จะได้รับการพัฒนาตั้งแต่ในระดับหมู่บ้าน ระดับตำบล ไปจนถึงระดับจังหวัด
- การพัฒนาแนวทางการปฏิบัติเพื่อการขึ้นและเพิ่มความตระหนักของหมู่บ้านในการ กำจัดขยะ

3.3 เพื่อเพิ่มศักยภาพในการวางแผน อุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ อุปกรณ์ ควบคุมและกองทุนจากหมู่บ้าน ตำบล สู่ระดับจังหวัด

กิจกรรมที่ดำเนินการในเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2547

- เตรียมความพร้อมของหมู่บ้านในพื้นที่ที่เลือกจากความเป็นไปได้โดยการศึกษาจาก ตัวอย่างการพัฒนาการท่องเที่ยว การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน้ำฮ้าในแขวงหลวงน้ำทา การท่องเที่ยวแบบเรียนรู้ส่วนประกอบต่างๆ ของการท่องเที่ยวเพื่อนำไปสู่การจัดการระบบขององค์กร
- การฝึกอบรมการใช้ภาษาอังกฤษสำหรับไกด์ท้องถิ่น การวางแผนการฝึกอบรมต้องใช้ ความละเอียดอ่อนเช่นเดียวกับการจัดฝึกอบรมการใช้ภาษาท้องถิ่นของชนเผ่า และการนำเที่ยวในเชิงปฏิบัติ
- ทำการสำรวจเพื่อประเมินความจำเป็นสำหรับการฝึกพัฒนาทักษะและการสร้างความ มั่นใจในตนเอง ในการเข้าไปมีส่วนร่วมการตัดสินใจในขั้นตอนทางการตลาดของ หมู่บ้านให้บรรลุผลสำเร็จ
- การพัฒนาคู่มือการท่องเที่ยวซึ่งจำเป็นสำหรับการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว เชิงนิเวศ
- การก่อตั้งสมาคมไกด์ท้องถิ่นสะหวันนะเขต (Savannakhet Eco-guide Association) เพื่อเตรียมการในเรื่องการจองโปรแกรมการจัดการเส้นทางท่องเที่ยว และการประสานงานกับกิจกรรมในโครงการอื่นหรือนายทุนคนอื่น ๆ ที่มีความสัมพันธ์ ทางด้านการท่องเที่ยวเกี่ยวเนื่องกัน

กิจกรรมที่จะดำเนินการปี พ.ศ.2547 - 2548

- จัดฝึกอบรมการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเพื่อยกระดับศักยภาพ
- การพัฒนาแผนงานด้านการตลาดและประชาสัมพันธ์สำหรับผลิตภัณฑ์และแพ็คเกจของ CBT (รวมทั้งการทำวิจัยการตลาดและการจัดระบบข้อมูลการท่องเที่ยว)
- ศักยภาพที่เข้มแข็งจากความแตกต่างบางส่วนทำให้การทดสอบเส้นทางใหม่มี ประสิทธิภาพ เริ่มต้นการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การพัฒนาข้อมูลนักท่องเที่ยว และการพัฒนา การนำเที่ยวให้มีใบอนุญาตนำเที่ยวอย่างเป็นระบบ
- ออกแบบและเริ่มต้นระบบรายได้สำหรับกองทุนสนับสนุน NBCA และการพัฒนา กองทุนของหมู่บ้าน
- การจัดศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยวขึ้นภายในพื้นที่ที่มีการจัดการท่องเที่ยวแบบ CBT

กัมพูชา

1. การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน Yeak Laom จังหวัดรัตนคีรี

Yeak Laom Crater Lake เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่ในจังหวัดรัตนคีรี ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของกัมพูชา อยู่ห่างจากพนมเปญประมาณ 599 กิโลเมตร จังหวัดรัตนคีรีเป็นจังหวัดชายแดนในเขตสามเหลี่ยม โดยมีพรมแดนทิศเหนือติดกับ สปป.ลาว และทิศตะวันออกติดกับ เวียดนาม

รัฐบาลได้พิจารณาให้ชุมชน Yeak Laom เป็นสถานที่สำคัญในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่อุดมไปด้วยแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ อาทิ หินแร่จำพวก เพชรพลอย ชุมชน Yeak Laom ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือห่างจากเมือง Ban Lung ในจังหวัดรัตนคีรีประมาณ 3-4 กิโลเมตร ชุมชน Yeak Laom มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 5,063 เอเคอร์ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเนินเขา หุบเขาลึก ประกอบด้วยภูเขาไฟ สีแดงที่อุดมสมบูรณ์ ในบริเวณกลางของที่ราบสูงภูเขาไฟ Yeak Laom มีทะเลสาบภูเขาไฟ (Crater Lake) ที่สวยงาม น้ำใสสะอาด

Yeak Laom Crater Lake กลายเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่มีศักยภาพ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2502 สมัยรัฐบาลของเจ้าสีหนุ ซึ่งเริ่มให้ความสนใจในการพัฒนาและการท่องเที่ยว เจ้าสีหนุได้สร้างบ้านพักหลังเล็กๆ ไร่ริมฝั่งทะเลสาบและสร้างถนนล้อมรอบทะเลสาบและบ้านพัก ในช่วงปี พ.ศ. 2513 ถึง พ.ศ. 2536 Yeak Laom ยังไม่ปลอดภัยมากนัก ทำให้มีกองกำลังทหารเข้ามาดูแลพื้นที่และนำไปสู่การตัดไม้ทำลายป่า หลังจากปี พ.ศ. 2536 หน่วยงานการท่องเที่ยวของจังหวัดได้เข้ามาบริหารจัดการพื้นที่ทะเลสาบ ในปี พ.ศ. 2538 หน่วยงานประจำจังหวัดรัตนคีรีได้ประกาศให้ Yeak Laom เป็นเขตป้องกันภายใต้การดูแลของกระทรวง สิ่งแวดล้อม ในปี พ.ศ. 2541 ทะเลสาบ Yeak Laom ก็ได้รับการดูแลโดยคณะกรรมการของชุมชน Yeak Laom อย่างเป็นทางการ เป็นเวลา 25 ปี ตามระยะเวลาในสัญญาเช่าซึ่งทำร่วมกับผู้ว่าราชการจังหวัดรัตนคีรี เพื่อให้พวกเขาได้ดูแลจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนและเป็นส่วนหนึ่งของแผนงานการจัดการแหล่งทรัพยากรธรรมชาติภายใต้การร่วมมือขององค์กรพัฒนาเอกชนหลายๆ องค์กร อาทิ IDRC¹, CARERE² /UNDP³ และการปกครองจังหวัดรัตนคีรี

¹ IDRC : International Development Research Center

² CARERE : Cambodian Area Rehabilitation and Regeneration Program

³ UNDP : United Nations Development Program

ในสมัยก่อนนั้นการเดินทางสู่รัตนคีรีนั้นค่อนข้างที่จะลำบากเนื่องจากสภาพถนนไม่ค่อยดีนัก แต่ก็มีถนนหลายสายให้เลือกเดินทาง หรือจะนั่งเรือไปขึ้นที่ Stung Treng หรือ Kratie แล้วเดินทางต่อทางบกเพื่อเข้าไปยังรัตนคีรีก็ได้ ซึ่งวิธีดังกล่าวใช้เวลาเดินทางประมาณ 2 วัน สำหรับการเดินทางทางอากาศนั้นมีเที่ยวบินให้บริการ 4 เที่ยวบินต่อสัปดาห์ ในปัจจุบันนักท่องเที่ยวสามารถเดินทางจากพนมเปญสู่รัตนคีรีทางบกโดยใช้เวลาเพียงแค่ 1 วันเท่านั้น

ชาว Yeak Laom มีรายได้หลักจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำนา พบว่า 95.4% ของผู้คนที่มียาได้จากจากการขายผลผลิตทางการเกษตร อาทิ ข้าว ถั่ว เม็ดมะม่วงหิมพานต์ พืชผัก และผลิตภัณฑ์จากป่าและการล่าสัตว์ ส่วนอีก 4.6% นั้นจะทำธุรกิจเล็กๆ ของตัวเองที่ตลาด Ban Lung และมีบางครอบครัวที่ทำงานเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

Yeak Laom ประกอบด้วย 5 หมู่บ้าน (บ้าน Lapau, บ้าน Chree, บ้าน Sil, บ้าน Lao และบ้าน Phnom) มีประชากรรวมกันทั้งหมด 1,770 คน (Yeak Laom Commune Development Plan, 2003) ประชาคม Yeak Laom ประกอบด้วยสมาชิกประมาณ 300 ครัวเรือน ที่อาศัยอยู่ใน 5 หมู่บ้าน ส่วนมากจะเป็นชาวพื้นเมือง Tempuan ซึ่งเป็นกลุ่มชนที่มีความเชื่อถือและมีพิธีกรรมเกี่ยวกับเรื่องของวิญญาณและพลังเหนือธรรมชาติ จึงมีพิธีกรรมและการบวงสรวงสิ่งเหนือธรรมชาติเหล่านั้นด้วยความนับถือและความกลัว มีความเชื่อกันว่าวิญญาณสิงสถิตย์อยู่ในทุกแห่ง อาทิ ในก้อนหิน ต้นไม้ใหญ่ ภูเขา ป่าไม้ น้ำ แม่น้ำลำธาร และทะเลสาบ การใช้แหล่งทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้โดยไม่ได้รับการอนุญาตจากวิญญาณก่อนหรือใช้อย่างไม่ระมัดระวังถือเป็นข้อห้ามสำคัญของวัฒนธรรม Tempuan ธรรมเนียมที่ชาวบ้านยึดถือกันมากคือ การอาศัยอยู่ในหมู่บ้านเล็กๆ แต่มีความสัมพันธ์ที่เข้มแข็ง ในแต่ละหมู่บ้านจะมีที่ประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน ธรรมเนียมการแลกเปลี่ยนสินค้ายังคงปฏิบัติกันเรื่อยมา แม้ว่าหมู่บ้านจะตั้งอยู่ใกล้กับตัวเมือง Ban Luang ซึ่งเป็นเมืองศูนย์กลางทางธุรกิจที่สำคัญของจังหวัดก็ตาม

2. กรณีศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมพนมชีซอ จังหวัด Takeo

พนมชีซอ ตั้งอยู่ห่างจากกรุงพนมเปญไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ประมาณ 55 กิโลเมตร การเดินทางโดยรถยนต์ใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมงไปตามเส้นทางหลวงหมายเลข 2 (พนมเปญ-จังหวัด Takeo) พนมชีซอตั้งอยู่ในชุมชน Roveang และ Sla เมือง Samrong จังหวัด Takeo มีทั้งหมด 7 หมู่บ้าน (Tropeang Srong, Por, Ampil, Kanhchang, Chunlout Dei, Tropeang Sdok and Dak Por village) มีจำนวนครัวเรือน 943 ครัวเรือน อาชีพหลักของชาวบ้าน คือ ทำนา งานช่างฝีมือ (ทอผ้าไหม เครื่องปั้นดินเผา และสานตะกร้า)

และขายอาหารให้กับนักท่องเที่ยว พนมชีซอเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีชื่อเสียงมาก จุดดึงดูดนักท่องเที่ยวที่สำคัญ คือ ลักษณะการก่อตั้งเมือง ประวัติศาสตร์และสิ่งแวดล้อม เส้นทางท่องเที่ยวพนมชีซอ คือ วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และการท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีวัดโบราณที่ยังคงมีความสมบูรณ์ทางด้านสถาปัตยกรรมอยู่บนยอดเขาสูง สร้างขึ้นในศตวรรษที่ 11 สมัยของพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 เพื่อใช้ประกอบพิธีในศาสนาพราหมณ์ วัดแห่งนี้ดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งระดับชาติและนานาชาติให้เข้ามาเยี่ยมชมเยือนกว่าพันคน อย่างไรก็ตามยังไม่ได้มีการจัดบันทึกจำนวนนักท่องเที่ยวที่แท้จริงที่เข้ามาเยี่ยมชมเยือนสถานที่แห่งนี้

การท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพนมชีซอนั้นเริ่มต้นขึ้นโดยนายกรัฐมนตรียุชเซ็นในปี พ.ศ. 2539 ถึง พ.ศ. 2540 มีการก่อตั้งคณะกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่างๆ อาทิ เจ้าหน้าที่จากกระทรวงท่องเที่ยว กระทรวงเกษตร และอำเภอ Samrong กิจกรรมหลักของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรคือ การปรับปรุงระบบการชลประทาน ให้มีแบบแผนเพื่อจัดเตรียมสำหรับการผลิตข้าวในแต่ละรอบปีของชาวบ้านในชีซอและอนุญาตให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิธีการผลิตข้าวของชาวบ้านในท้องถิ่น นี่เป็นส่วนหนึ่งของกลยุทธ์หนึ่ง หมู่บ้านหนึ่งผลิตภัณฑ์พิเศษ ซึ่งเป็นกลยุทธ์หลักในการพัฒนาของฝ่ายปกครองส่วนตำบล (Samrong district, 2002)

องค์กรพัฒนาเอกชนหลายองค์กรด้วยกันที่เข้ามาทำงานในพื้นที่ อาทิ UNESCO⁴ / UNV⁵, WVI⁶, VCAO⁷, PRASAC⁸, GRET⁹ เพื่อพัฒนาชุมชน สร้างกิจกรรม เพิ่มรายได้ ขยายการเกษตร และความน่าเชื่อถือ ในปี พ.ศ. 2535 UNESCO/UNV ภายใต้โครงการ 'วัด ศูนย์กลางการเรียนรู้สู่ชุมชนที่เข้มแข็ง' (Strengthen Community Temple-Learning Center Project) ซึ่งสนับสนุนการฟื้นฟูวัฒนธรรมการทอผ้าไหม UNESCO/UNV ให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่องในการทำเครื่องปั้นดินเผาและ local Bassac Theatre troupes ในหมู่บ้าน Chnulout Dei โครงการได้ประชาสัมพันธ์ชุมชนที่อยู่รอบๆพนมชีซอให้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นและเริ่มมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนขึ้นในปี พ.ศ. 2546

⁴ UNESCO : United Nations Education Sciences Culture Organization

⁵ UNV : United Nations Volunteer

⁶ WVI : World Vision International

⁷ VCAO : Vulnerable Children Assistance Organization

⁸ PRASAC : Support Program for the Agricultural Sector in Cambodia

⁹ GRET : Group de Recherche et d'Echanges Technologiques

3.กรณีศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ Chambok อุทยานแห่งชาติคีรีม จังหวัด Kompong Speu

ชุมชน Chambok ตั้งอยู่บริเวณรอบนอกของอุทยานแห่งชาติคีรีม จังหวัด Kompong Speu มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้นในชุมชนเมื่อปี พ.ศ. 2543 โดยการสนับสนุนจาก Mlup Baitong ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมของกัมพูชา เป้าหมายหลักขององค์กรคือสนับสนุนการอนุรักษ์ระบบนิเวศวิทยาในเขตอุทยานและปรับปรุงวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านในชุมชน Chambok ให้ดีขึ้น

จุดเด่นที่เป็นลักษณะเฉพาะและมีศักยภาพของชุมชน Chambok คือ ความสวยงามของน้ำตกที่มีความสูง 30 เมตร ซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 4 กิโลเมตร ส่วนสิ่งดึงดูดอื่นๆ ก็ ได้แก่ การเดินป่าศึกษาธรรมชาติ

คณะกรรมการพัฒนาชุมชน Chambok ได้รับการช่วยเหลือสนับสนุนจาก Mlup Baitong ในการทำข้อตกลงกับกระทรวงสิ่งแวดล้อมในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2545 เพื่อร่วมมือกันในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน ซึ่งผลที่ตามมาคือข้อตกลงดังกล่าวเป็นข้อตกลงระหว่างกระทรวงสิ่งแวดล้อม Mlup Baitong และคณะกรรมการชุมชน Chambok ในการจัดการท่องเที่ยวโดยใช้พื้นที่ 70 เฮกเตอร์ของอุทยานแห่งชาติคีรีมสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้วย

ชาวบ้านในชุมชนอาศัยแหล่งทรัพยากรจากป่าไม้ การประมงเบื้องต้นของ Mlup Baitong ก่อนเริ่มโครงการท่องเที่ยว พบว่า 94% ของครัวเรือนทั้งหมดมีอาชีพที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรป่าไม้ อาทิ การเก็บหน่อไม้ เห็ด สมุนไพรรักษาโรค และชาวบ้านส่วนใหญ่ยังมีการนำไม้มาเผาถ่านและฟืนขาย ซึ่งเป็นอันตรายต่อระบบนิเวศของอุทยาน (Mlup Baitong, 2003) ชุมชน Chambok ประกอบด้วย 9 หมู่บ้าน (Themei, Pich Antoung, Chrak Srahem, Chambok Dangkoum, Beng, Kraing Chek, Peam Lavear, Trapaing Krannh และ Romdoul Thmei village) มีทั้งหมด 546 ครัวเรือน ประชากรทั้งหมด 2,792 คน

ชุมชน Chambok ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของอุทยานแห่งชาติคีรีมในจังหวัด Kampong Speu อยู่ห่างจากกรุงพนมเปญไปทางทิศตะวันตกประมาณ 110 กิโลเมตร การเดินทางสู่หมู่บ้านใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 4 เพื่อไปยังเมืองท่าสีหนุวิลล์ (Sihanoukville) ถนนมีสภาพที่ดีเมื่อเปรียบเทียบกับเส้นทางอื่น หากเดินทางโดยรถยนต์จากพนมเปญไปยังชุมชน Chambok จะใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมงครึ่ง

ประเทศไทย

ในไทยได้ทำการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน 7 แห่งด้วยกัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. บ้านแม่กำปอง

ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ต.ห้วยแก้ว กิ่ง อ.แม่ออน จ.เชียงใหม่ ลักษณะที่ตั้งของหมู่บ้านตั้งอยู่กลางหุบเขา พื้นที่ส่วนใหญ่จึงเป็นเนินเขา มีป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ล้อมรอบ มีขุนเขาเอนล้ำน ซึ่งเป็ต้นกำเนิดของแม่น้ำลำธารหลายสาย ได้แก่ น้ำตกแม่กำปอง น้ำตกแม่ลาย และน้ำตกห้วยแก้ว

บ้านแม่กำปอง ประกอบด้วยครัวเรือนทั้งหมดประมาณ 130 ครัวเรือน ชาวบ้านตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้ชิดกันตามเนินเขาติดกับลำห้วยและถนนเป็นหย่อมหรือเป็นกลุ่มบ้าน ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า "ป๊อก" หรือ "ปาง" แบ่งเป็น 6 ปาง ได้แก่ ปางกลาง ปางนอก ปางโตน ปางซอน ปางใน(1) และปางใน(2) ซึ่งชื่อแต่ละปางมีที่มาดังต่อไปนี้ คือ ปางกลาง ปางนอก ปางใน(1) ปางใน(2) เป็นการตั้งชื่อตามตำแหน่งของป๊อกบ้าน แม้ว่าปางกลางจะไม่ได้อยู่ตรงกลางของหมู่บ้านที่สุด แต่ก็เป็จุดศูนย์กลางเริ่มต้นของการตั้งถิ่นฐานจึงได้ชื่อนี้ สำหรับปางซอนนั้น มีที่มาจากกาที่บริเวณปางนี้ในสมัยก่อนมีซอนไม้กองอยู่เป็นจำนวนมาก ส่วนชื่อปางโตนนั้น มีที่มาจากกาที่มีบ้านตั้งอยู่ในบริเวณดังกล่าวเพียงหลังเดียวในช่วงแรกที่ตั้งถิ่นฐาน

กลุ่มคนที่ตั้งถิ่นฐานในแต่ละปางนั้นมีที่มาต่างกันดังนี้ ปางนอกนั้นเป็กลุ่มคนที่มาจากตำบลแม่โป่ง อ.ดอยสะเก็ด เกือบทั้งหมด ปางกลาง ปางใน(1) และปางใน (2) มาจากตำบลป่าป้อง อ.ดอยสะเก็ด สำหรับปางซอนและปางโตนนั้นเป็กลุ่มชนเผ่าขมุที่มาตั้งถิ่นฐานครั้งแรก แต่ในปัจจุบันชาวบ้านแม่กำปองล้วนเป็คนเมืองทั้งหมด เนื่องจากความสัมพันธ์โดยการแต่งงาน

อาชีพหลักของชาวบ้านแม่กำปองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน คือ การเก็บใบเมี่ยง (ใบชา) บนยอดดอยมาขาย แต่ในช่วงเดือนมกราคมถึงเมษายนจะหมดฤดูการเก็บใบเมี่ยง เนื่องจากไม่มีใบเมี่ยงให้เก็บอาชีพเสริมอื่นๆ คือ การผลิตเครื่องเรือนไม้ไผ่ การจักสานหมวก การทำพืชสมุนไพร ซึ่งในสมัยก่อนอาชีพเสริมเหล่านี้เป็นการทำเพื่อใช้สอยในบ้านเรือนเท่านั้น ไม่ได้ทำในเชิงธุรกิจค้าขายแต่อย่างใด นอกจากนี้หมู่บ้านยังได้รับการสนับสนุนจากโครงการหลวงตีนตกให้มีการปลูกกาแฟเป็อาชีพเสริมอีกอย่างหนึ่งด้วย

การให้บริการด้านการท่องเที่ยว

ปัจจุบันหมู่บ้านแม่กำปองมีอาชีพเสริมจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) และการให้บริการที่พักแบบ 'Home stay' โดยชาวบ้านในชุมชนเป็นผู้ดำเนินการเองทั้งหมด มอติตผู้ใหญ่มานคือ คุณพรหมินทร์ พวงมาลา เป็นผู้นำในการดำเนินงาน โดยมีความต้องการให้การท่องเที่ยวที่จัดขึ้นเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism) เน้นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ การอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น และการให้บริการที่พักแบบ Home stay แก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาในหมู่บ้าน ซึ่งการจัดบริการที่พักแบบ Home stay นี้ถือได้ว่าเป็นการพัฒนาพื้นฐานครบถ้วน คือ พัฒนาสภาพบ้านเรือน ห้องน้ำ ห้องนอน ห้องครัว รวมถึงการพัฒนานิสัยใจคอของเจ้าของบ้านไปพร้อมกัน

โดยแนวคิดในการให้บริการที่พักแบบ Home stay นั้นเริ่มจากการที่คุณพรหมินทร์ ได้อ่านหนังสือเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบใหม่ที่เน้นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ป่าไม้ และ ศิลปวัฒนธรรม โดยการจัดการท่องเที่ยวแบบ Home stay จะมีลักษณะของการให้นักท่องเที่ยวเข้ามาพักร่วมกับชาวบ้าน ซึ่งแต่ละบ้านจะมีห้องนอนไว้รับรองนักท่องเที่ยว

เมื่อคุณสมศักดิ์ เศรษฐะภรณ์ เจ้าของบริษัทเอราวัณ พืชฯ ได้เข้ามาทำธุระในหมู่บ้าน และมีโอกาสได้พูดคุยกับคุณพรหมินทร์จึงถือโอกาสนั้นปรึกษากับคุณสมศักดิ์ถึงศักยภาพของหมู่บ้านในการเปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งคุณสมศักดิ์ก็ได้แนะนำให้จัดการท่องเที่ยวแบบ Home stay ขึ้น

สาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งที่บ้านแม่กำปองมีความเหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยวแบบ Home stay ก็คือ การจัดการท่องเที่ยวดังกล่าวมีลักษณะคล้ายคลึงกับธรรมเนียมที่เคยปฏิบัติในอดีตของบ้านแม่กำปอง เนื่องจากมีคนจากที่อื่นเดินทางมายังหมู่บ้านแม่กำปองเพื่อรับจ้างเก็บใบเมี่ยงเป็นจำนวนมาก แต่เนื่องจากการคมนาคมค่อนข้างลำบาก ต้องใช้วิธีเดินเท้า ทำให้การเดินทางล่าช้ากว่าจะขึ้นมาถึงหมู่บ้านก็ต้องใช้เวลาเป็นวัน ดังนั้นจึงต้องพักอาศัยกับญาติพี่น้องหรือคนรู้จักในหมู่บ้าน ซึ่งชาวบ้านแม่กำปองก็จะมีที่นอนและอาหารไว้รับรอง รูปแบบก็คล้ายกับ Home stay แต่จะต่างกันตรงที่ในสมัยก่อนจะเป็นเรื่องของน้ำใจที่ให้แก่มากกว่า ไม่ได้คำนึงถึงผลตอบแทนที่เป็นตัวเงินดังเช่นปัจจุบัน ชาวบ้านมีประสบการณ์และคุ้นเคยกับการให้ที่พักและอาหารแก่คนต่างถิ่นเป็นอย่างดี จึงเห็นพ้องกันให้มีการจัดการท่องเที่ยวแบบ Home stay ขึ้น โดยให้นักท่องเที่ยวเข้ามาพักกับชาวบ้าน ศึกษาวถีชีวิตของชาวบ้าน นอกจากนี้ยังเป็นการเพิ่มรายได้เสริมให้กับชาวบ้านอีกทางหนึ่งเป็นการดีที่ว่าที่นักท่องเที่ยวจะเข้ามาเที่ยวในหมู่บ้านแบบไปเช้าเย็นกลับแล้วทิ้งขยะไว้ในหมู่บ้านโดยที่ชาวบ้านไม่ได้อะไรเลย สำหรับอุปกรณ์ในการรับรองนักท่องเที่ยว นั้น ชาวบ้านก็ไม่ต้องลงทุนมากนัก เพราะบ้านแต่ละหลังจะมีที่พักและเครื่องนอนไว้รองรับอยู่แล้ว

การเตรียมความพร้อมของชุมชน

การเตรียมความพร้อมของชุมชนสำหรับการท่องเที่ยวที่เกี่ยวเนื่อง เริ่มจากการพูดคุยปรึกษากันระหว่างผู้นำชุมชนกับชาวบ้าน จนเห็นพ้องกันว่าให้มีการจัดการท่องเที่ยวขึ้นในหมู่บ้าน ซึ่งก็ได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนความรู้ การอบรมและให้คำแนะนำเพิ่มเติมจากหลายหน่วยงาน ทั้งส่วนราชการและองค์กรเอกชน อาทิ หัวหน้ากิ่ง อ.แม่ออน พัฒนาชุมชน เจ้าหน้าที่ป่าไม้ สโมสรโรตารี องค์กรบริหารส่วนตำบลห้วยแก้ว เจ้าหน้าที่สาธารณสุข บริษัทนำเที่ยว เจ้าหน้าที่มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (ม.อ.ส.) และสภากาชาดจังหวัดเชียงใหม่

ชาวบ้านได้ร่วมมือกันพัฒนาหมู่บ้านเพื่อรองรับการท่องเที่ยวในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาถนนเข้าสู่หมู่บ้าน การพัฒนาทางขึ้นน้ำตก เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปเยี่ยมชม น้ำตกได้ง่ายขึ้น มีการสร้างศาลาสำหรับพักผ่อนซึ่งมีอยู่หลายแห่งในหมู่บ้านและที่บริเวณชั้น 5 ของน้ำตก ซึ่งช่วยให้นักท่องเที่ยวสามารถนั่งชมความงามของน้ำตกได้เป็นอย่างดี มีการจัดตั้งร้านค้าชุมชนขึ้นเพื่อขายสินค้าให้แก่นักท่องเที่ยว

สำหรับบ้านพักที่เตรียมไว้รับรองนักท่องเที่ยวทั้ง 13 หลังนั้น ถือได้ว่ามีความพร้อมในการให้บริการนักท่องเที่ยว โดยบ้านแต่ละหลังจะเป็นสมาชิกหลักของกลุ่มท่องเที่ยวด้วย แต่หากนักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านเป็นจำนวนมากก็มีบ้านหลังอื่นที่พอจะรองรับนักท่องเที่ยว ในยามฉุกเฉินได้อีก ในหมู่บ้านยังมีการอบรมความรู้ให้แก่ชาวบ้านที่รวมตัวกันเป็นกลุ่มอาชีพเสริมต่างๆ เช่น กลุ่มทำเครื่องเรือนไม้ไผ่ กลุ่มวาดแผนโบราณ กลุ่มดนตรี กลุ่มฟ้อน กลุ่มไกด์หรือมัคคุเทศก์ กลุ่มทำหมอนใบชา ทั้งนี้บ้านแม่กำปองได้เปิดให้บริการด้านการท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการตั้งแต่วันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2543 เป็นต้นมา จนกระทั่งถึงปัจจุบัน

ความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของหมู่บ้านแม่กำปองนั้นสามารถรับนักท่องเที่ยวได้แบบสบายๆ ประมาณ 50 คน ต่อวัน และรับได้เต็มที่ประมาณ 80 คน ต่อวัน จุดดึงดูด นักท่องเที่ยวที่เห็นได้ชัดเจนคือ สวนเมี่ยง น้ำตกแม่กำปอง ดอยม่อนล้าน หากเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นนักท่องเที่ยวชาวอเมริกันและฝรั่งเศสจะให้ความสนใจวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชุมชนมากที่สุด ส่วนจุดอ่อนของหมู่บ้านก็คือเรื่องของการใช้ภาษา การสื่อสารกับนักท่องเที่ยว และความไม่เข้าใจในเรื่องของการจัดการท่องเที่ยวของคนบางกลุ่มในหมู่บ้าน ซึ่งถึงแม้ว่าชาวบ้านส่วนใหญ่จะเห็นด้วยแต่ก็ยังมีบางส่วนที่ยังไม่เข้าใจและไม่เห็นด้วยกับแนวคิดดังกล่าว

ในปี พ.ศ. 2544 - 2545 ที่ผ่านมามีกรมส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้ผลักดันการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านแม่กำปอง ต.ห้วยแก้ว กิ่ง อ.แม่ออน จ.เชียงใหม่ เข้าสู่โครงการ 1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์ และสนับสนุนงบประมาณในการจัดทำแผ่นพับและเอกสารแนะนำการท่องเที่ยวทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.)

ได้เข้ามาให้ข้อเสนอแนะและแนวทางปฏิบัติในการทำ Home stay และช่วยประชาสัมพันธ์
หมู่บ้านให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางมากขึ้นด้วย

การบริหารและจัดการการท่องเที่ยว

หมู่บ้านแม่กำปอง มีการดำเนินการในรูปแบบของสหกรณ์ โดยมีสหกรณ์ไฟฟ้า
โครงการหลวงแม่กำปองฯ ซึ่งบริหารงานโดยชาวบ้านแม่กำปองทั้งหมดเข้ามาทำหน้าที่ดูแลจัดการ
การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหมู่บ้าน มีการแต่งตั้งคณะกรรมการของสหกรณ์ขึ้นมาบริหารจัดการ
เริ่มตั้งแต่การจัดลำดับคิวในการรับนักท่องเที่ยวของบ้านที่เปิดให้พักแบบ Home stay
ซึ่งมีด้วยกันทั้งหมด 13 หลัง การรับนักท่องเที่ยวก็จะเรียงกันไปแต่ละลำดับ ตั้งแต่ลำดับที่ 1 -
13 เมื่อครบทุกหลังแล้วก็จะวนกลับมาที่หลังแรกอีกครั้งหนึ่ง บ้านพักแต่ละหลังสามารถรองรับ
นักท่องเที่ยวได้ประมาณ 6-7 คน บางหลังสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ถึง 15 คน

สหกรณ์ฯ มีหน้าที่ในการดูแลสิ่งแวดล้อมภายในหมู่บ้าน อาทิ น้ำตก ชยะ และการ
ซ่อมแซมต่างๆ ในหมู่บ้านด้วยส่วนถนนภายในหมู่บ้านนั้น รัฐบาลเป็นผู้ให้งบประมาณ
ในการก่อสร้าง เพื่อให้การเดินทางเข้าไปในหมู่บ้านมีความสะดวกมากขึ้นสำหรับรองรับการท่องเที่ยว
และสามารถใช้เส้นทางนี้สัญจรไปมาระหว่างบ้านแม่กำปองและตำบลแจ้ซ้อน จังหวัดลำปาง
ได้อีกด้วย นอกจากนี้สหกรณ์ยังมีหน้าที่ในการโฆษณาประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการท่องเที่ยว
ของหมู่บ้าน โดยค่าใช้จ่ายมาจากเงินของสหกรณ์ฯ ทั้งหมด

กิจกรรมท่องเที่ยว

โปรแกรมที่ 1 ไป - กลับ (สามารถมาเที่ยวด้วยตนเอง)

กำหนดเขตท่องเที่ยวถึงบริเวณน้ำตก หากต้องการขึ้นเดินทิวป่า ศึกษาธรรมชาติ
วิถีชีวิตชาวบ้านต้องใช้มัคคุเทศก์ในหมู่บ้าน

โปรแกรมที่ 2 พักค้างคืนแบบ Home stay

พักค้างคืนกินอยู่กับครอบครัวชาวบ้าน ร่วมกันทำบุญตักบาตรที่วัดในตอนเช้า
มีรายการนำเที่ยวชมแนะนำสถานที่ ศิลปหัตถกรรม ประเพณีพื้นบ้าน วิถีชีวิต
ของชาวบ้านหลายอย่าง อาทิการเก็บใบเมี่ยง การทำเมี่ยง ขึ้นอยู่กับความต้องการ
ของนักท่องเที่ยว

โปรแกรมที่ 3 ทิวป่า (Camping)

มีมัคคุเทศก์ในหมู่บ้านเป็นผู้นำทาง ดูแลให้คำแนะนำให้ข้อมูลความรู้ ข้อควรปฏิบัติต่างๆ
ของท้องถิ่น

ส่วนการกำหนดราคาหรือค่าใช้จ่ายในการเข้าพักที่หมู่บ้านของนักท่องเที่ยว
คณะกรรมการการท่องเที่ยวได้ร่วมกันกำหนดกิจกรรมและอัตราค่าบริการต่างๆ ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 : อัตราค่าบริการนักท่องเที่ยวของหมู่บ้านแม่กำปอง

การบริการ	อัตราค่าบริการ
1. บ้านพัก Home stay - 2 วัน 1 คืน อาหาร 3 มื้อ - 3 วัน 2 คืน อาหาร 6 มื้อ	550 บาท / คน 900 บาท / คน
2. บ้านพักให้เช่า (เป็นหมู่คณะ)	100 - 1,200 บาท / คืน
3. ค่าเช่าเต็นท์	150 - 200 บาท / หลัง (หมายเหตุ: ถ้านำเต็นท์มาเอง ค่าบำรุงสถานที่ 50 บาท / คน)
4. กิจกรรมพิเศษ (แล้วแต่ความต้องการชม) - การเล่นดนตรีพื้นเมือง - การพ่อนพินบ้าน - การตีกลองสะบัดชัย - การทำพิธีบายศรีสู่ขวัญ	1,000 บาท 1,000 บาท 700 บาท 600 - 1,000 บาท
5. มัคคุเทศก์ท้องถิ่น (นำเที่ยว)	วันละ 200 บาท / คน

ผลประโยชน์

จากตารางนี้เป็นการแสดงอัตราค่าใช้จ่ายการท่องเที่ยวแบบโปรแกรมทัวร์ ซึ่งอาจจำแนกรายละเอียดจากราคา Package 550 บาท/คน ได้ดังนี้

- เป็นเงินค่าบำรุงหมู่บ้าน 100 บาท
- เป็นเงินค่าบริการเจ้าของบ้าน 100 บาท
- เป็นเงินค่าที่พักสำหรับเจ้าของบ้าน 100 บาท
- เป็นเงินค่าอาหาร 3 มื้อ 150 บาท
- ค่าบำรุงกิจกรรมของหมู่บ้านที่พาไปชม หรือค่าบริการในการจัดอาหารตักบาตร

ตอนเช้า 100 บาท

ซึ่งเงินค่าบำรุงกิจกรรมของหมู่บ้านที่พาไปชมนี้จะแบ่งให้กลุ่มชาวบ้านที่จัดกิจกรรมต้อนรับนักท่องเที่ยว คือ เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาพักในหมู่บ้าน ชาวบ้านจะมีการจัดกิจกรรมต่างๆ อาทิ กลุ่มจักสาน กลุ่มสมุนไพร กลุ่มดนตรีพื้นเมือง กลุ่มพ่อน กลุ่มเครื่องเรือนไม้ไผ่ไว้ให้นักท่องเที่ยวได้ชมและเข้าร่วมกิจกรรมกับชาวบ้าน หากนักท่องเที่ยวต้องการชมการแสดงกิจกรรมของกลุ่มใดก็สามารถเลือกได้ แต่ละกลุ่มจะได้รับค่าตอบแทนในการทำกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวชม

เงินค่าบริการเจ้าของบ้านและค่าที่พักจะถูกหักเป็นเงินค่าบำรุงหมู่บ้าน 5% ดังนั้นจะได้เงินค่าบำรุง หมู่บ้าน รวมทั้งหมดเป็นเงิน 110 บาท โดยจะแบ่งเงินส่วนนี้ออกเป็น 3 ส่วนคือ

- นำเข้าเป็นเงินกองกลางของหมู่บ้าน 20%
- จ่ายเป็นค่าตอบแทนให้ผู้รับโทรศัพท์ 20% (ค่าติดต่อประสานงาน)
- นำเข้าสหกรณ์ 60%

ซึ่งจะมีคณะกรรมการของหมู่บ้านเป็นผู้ดูแล เงินส่วนนี้จะถูกนำออกมาใช้ในการนี้ที่มีการพัฒนาหมู่บ้านและงบประมาณที่ได้รับจากรัฐไม่เพียงพอ เช่น งบในการสร้างศาลา เมื่อมีความจำเป็นต้องใช้เงินจะต้องผ่านความเห็นชอบจากคณะกรรมการหมู่บ้านและต้องแจ้งให้ชาวบ้านได้รับทราบด้วย สำหรับเรื่องอาหารนั้นเมื่อเช้าและมือกลางวันนักท่องเที่ยวที่เข้าพักของตนเองร่วมกับเจ้าของบ้าน ส่วนมือเย็นหากมีการทำกิจกรรมร่วมกันที่ลานของวัดแม่กำปอง กลุ่มแม่บ้านของบ้านแม่กำปองจะมาช่วยกันทำอาหารไว้เลี้ยงและร่วมรับประทานอาหารด้วยกันทั้งหมดด้วย โดยอาจจะมีการมีพิธีบายศรีสู่ขวัญ และการแสดงให้ชมแล้วแต่ความต้องการของนักท่องเที่ยว

ทั้งนี้เงินรายได้ของหมู่บ้านในปี 2546 นั้น มียอดรวมประมาณ 260,000 บาท มีนักท่องเที่ยวเข้ามาพักในหมู่บ้านเดือนละประมาณ 2-3 ครั้ง จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาแต่ละครั้งนั้นมีจำนวนไม่แน่นอน ส่วนใหญ่ที่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักในหมู่บ้านจะเป็นชาวต่างประเทศ คนไทยที่เข้ามาส่วนใหญ่ก็เพื่อจะเข้ามาดูงานเท่านั้น โดยนักท่องเที่ยวจะเข้ามามากในช่วงเดือนตุลาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์

เนื่องจากการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของหมู่บ้านดำเนินการโดยสหกรณ์ไฟฟ้าแม่กำปองซึ่งทุกครัวเรือนในหมู่บ้านเป็นสมาชิก จึงอาจกล่าวได้ว่าชาวบ้านแม่กำปองทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว แม้ว่ากิจกรรมต่างๆ จะยังกระจุกตัวอยู่ที่บ้านปางในก็ตาม ทั้งนี้ก็เพราะบ้านปางอื่นส่วนใหญ่จะออกไปทำงานนอกบ้านกันในเวลากลางวันประกอบกับสภาพของบ้านเรือนบางหลังที่อาจจะคับแคบเกินไปทำให้ยังไม่มีความพร้อมในการต้อนรับนักท่องเที่ยว แต่อย่างไรก็ตามคณะกรรมการของกลุ่มท่องเที่ยวก็จะเป็นตัวแทนที่มาจากทุกป้อมทุกปาง จึงอาจกล่าวได้ว่าจัดการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านแม่กำปองเป็นการจัดการที่ชาวบ้านมีส่วนร่วมค่อนข้างสูง

ชาวบ้านทุกคนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวของหมู่บ้านในลักษณะของการพัฒนาหมู่บ้าน พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ในหมู่บ้าน เช่น การช่วยกันทำทางขึ้นน้ำตกเพื่ออำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปชมความงามของน้ำตกชั้นต่างๆ การทำศาลาสำหรับให้นักท่องเที่ยวได้นั่งพักผ่อน โดยจะมีศาลายู่อหลายแห่งในหมู่บ้าน และที่บริเวณชั้น 5 ของน้ำตกด้วย

นอกจากนี้ชาวบ้านยังมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ เช่น เป็นแม่คฤหบดี เป็นนักดนตรี ช่างฟ้อน คนวาดแผนโบราณ โดยมีคุณสมบัติเป็นผู้ให้คำแนะนำและเป็นที่ปรึกษาในเรื่องของแนวคิด การตลาด การบริหารจัดการ การจัดทำมีการนำเที่ยวในชุมชน การจัดกิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยว เช่น การเป็นไกด์ นำนักท่องเที่ยวเข้าไปเยี่ยมชมความงามของน้ำตกแม่กำปอง ชมการเก็บใบเมี่ยงของชาวบ้าน การจัดทำมีการทำบายศรีสู่ขวัญ การจัดการแสดงต่างๆ โดยได้เน้นเกี่ยวกับเรื่องของศิลปะการแสดงพื้นบ้าน ซึ่งจะต้องช่วยกันอนุรักษ์ให้คงอยู่คู่กับชุมชน ซึ่งในการทำกิจกรรมเหล่านี้มันนอกจากจะเป็นการดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านมากขึ้นแล้วยังเป็นการสร้างอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ให้กับชาวบ้านอีกด้วย

สำหรับการทำกิจกรรมนั้น ชาวบ้านได้รวมตัวกันจัดตั้งเป็นกลุ่มต่างๆ ตามความถนัดและความสนใจ ได้แก่ กลุ่มทำไม้ไผ่ กลุ่มสมุนไพร กลุ่มหมอนใบชา กลุ่มวาดแผนโบราณ กลุ่มดนตรีพื้นบ้าน กลุ่มฟ้อน กลุ่มจักสานหมวก โดยกลุ่มดนตรีพื้นบ้านและกลุ่มฟ้อนนั้นทางหมู่บ้านได้จ้างอาจารย์เข้ามาสอนให้กับชาวบ้านที่สนใจด้วย ค่าใช้จ่ายในการอบรมรวมทั้งอุปกรณ์ต่างๆ ทั้งหมดประมาณ 60,000 บาท นอกจากนี้ยังมีกลุ่มทอผ้า ซึ่งก็ได้รับการฝึกอบรมความรู้ไปแล้วเช่นกัน กลุ่มไกด์ ซึ่งปัจจุบันมีสมาชิกประมาณ 6-7 คน โดยผู้ที่จะเป็นไกด์จะต้องผ่านการฝึกอบรมและมีใจรักในการบริการและมีแนวคิดที่จะพัฒนาให้เด็กๆ ในหมู่บ้านสามารถเป็นไกด์นำเที่ยวในสถานที่ใกล้ๆ เช่น ไปชมน้ำตกหรือท่องเที่ยวในสถานที่ที่ไม่อันตราย แต่หากนักท่องเที่ยวต้องการที่จะเดินเข้าไปลึกมากก็ต้องใช้ไกด์ที่เป็นผู้ใหญ่ เพราะต้องอาศัยผู้ที่มีประสบการณ์และสามารถดูแลความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยวได้ด้วย การจัดกิจกรรมนั้นถ้ามีนักท่องเที่ยวจำนวนมากและมีการแสดงหลายชุดก็จะจัดกันที่ลานวัด แต่หากมากกว่านั้นก็ต้องใช้โรงเรียน เป็นสถานที่ในการแสดง

การประชาสัมพันธ์

ในด้านการประชาสัมพันธ์ นอกจากแผ่นพับและเอกสารแนะนำการท่องเที่ยวของหมู่บ้านที่มีหน่วยงานต่างๆ ช่วยจัดทำไว้สำหรับการประชาสัมพันธ์หมู่บ้านแล้วยังมีสื่อต่างๆ ที่เข้ามาในหมู่บ้าน ทั้งโทรทัศน์ที่จัดทำรายการเกี่ยวกับสารคดีการท่องเที่ยว หนังสือพิมพ์ นิตยสารและสื่อสิ่งพิมพ์อื่นๆ เช่น หนังสือกินรี ซึ่งช่วยทำให้บ้านแม่กำปองเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปมากขึ้น โดยเฉพาะยังหนังสือกินรีซึ่งจะมีไว้สำหรับผู้โดยสารทางเครื่องบินก็จะช่วยให้ได้นักท่องเที่ยวในอีกกลุ่มหนึ่ง โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ส่วนสื่อหนังสือพิมพ์ โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ไทยรัฐที่ลงบทความเกี่ยวกับหมู่บ้านไปนั้น ถือได้ว่าเป็นการประชาสัมพันธ์ที่ได้ผลค่อนข้างมาก เพราะมีนักท่องเที่ยวติดต่อเข้ามาสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของหมู่บ้านอย่างไม่ขาดสาย เมื่อนักท่องเที่ยวติดต่อเข้ามาทางหมู่บ้านจะชี้แจง

รายละเอียดเกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยว ลักษณะของที่พัก อาหาร และกิจกรรมอื่นๆ ทั้งหมดให้นักท่องเที่ยวฟัง เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถตัดสินใจได้รอบคอบมากขึ้น เพราะเคยมีเหตุการณ์ที่นักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านแล้วไม่สามารถอยู่ร่วมกับชาวบ้านได้ ทำให้เกิดความรู้สึกที่ไม่ดีขึ้นทั้งกับนักท่องเที่ยวและชาวบ้านเอง

2. บ้านแม่กลางหลวง

ตั้งอยู่หมู่ที่ 17 ต.บ้านหลวง อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่ ลักษณะที่ตั้งของหมู่บ้านตั้งอยู่ในหุบเขาชันบันได ใกล้กับเขตอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ พื้นที่ส่วนใหญ่จึงเป็นภูเขา มีป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ มีอากาศเย็นสบายตลอดทั้งปี และค่อนข้างหนาวมากในช่วงฤดูหนาว ชาวบ้านในชุมชนเป็นชาวเขาชนเผ่ากะเหรี่ยง หรือที่เรียกตัวเองว่า "ปกากะญอ" มีอาชีพหลักคือการทำนาขั้นบันได และสวนผักผลไม้เมืองหนาว

ศูนย์ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ดอยอินทนนท์ บ้านแม่กลางหลวง

บ้านแม่กลางหลวงได้มีการจัดตั้งศูนย์การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism) ดอยอินทนนท์ บ้านแม่กลางหลวง เมื่อปี พ.ศ. 2542 โดยเกิดจากความคิดของชาวบ้านที่อยากให้คนภายนอกได้เข้ามาสัมผัสกับวิถีชีวิตที่อยู่แบบพึ่งพาอาศัยกันของชาวบ้านกับธรรมชาติ เนื่องจากคนภายนอกมักมองว่าชาวบ้านหรือชาวเขาเป็นผู้ที่ทำลายป่าไม้ การจัดให้มีการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้นมาก็เพื่อให้คนภายนอกได้ทราบข้อเท็จจริงว่าชาวเขาไม่ได้เป็นผู้ทำลายป่า แต่เป็นผู้ที่รักและหวงแหนป่า ชาวเขาไม่ได้เป็นคนเผาป่าแต่เป็นคนช่วยดับไฟป่า เพราะป่าก็คือบ้านของชาวเขาเอง

ภายในศูนย์ฯ มีการบริหารจัดการในรูปแบบคล้ายสหกรณ์แต่ยังไม่ได้มีการจดทะเบียนเป็นสหกรณ์ สมาชิกของศูนย์ฯเป็นชาวบ้านจากหลายๆ หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านแม่กลางหลวง บ้านอังก้าน้อย บ้านหนองหล่ม และบ้านผาหมอน โดยแต่เดิมนั้นมีคนจากพื้นราบเข้ามาเป็นสมาชิกด้วยแต่มาได้มีการถอนตัวออกไป การเป็นสมาชิกของศูนย์ฯนั้นสามารถเป็นได้ทั้งโดยการถือหุ้นของศูนย์ฯ ราคาหุ้นละ 100 บาท โดยสมาชิกแต่ละคนจะถือหุ้นเป็นจำนวนกี่หุ้นก็ได้ หรืออาจเป็นสมาชิกของศูนย์ฯ โดยการลงแรง คือ เข้ามาช่วยเหลืองานต่างๆ ในศูนย์ฯ โดยไม่ต้องถือหุ้นก็ได้

ศูนย์ฯ มีผู้ดูแล (ผู้จัดการ) คือ คุณชาติ สว่างธรรมกุล ซึ่งจะอยู่ประจำที่ศูนย์ฯ ทุกวัน มีลุงคำเป็นผู้ช่วย ส่วนผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ของบ้านแม่กลางหลวงจะมีตำแหน่งเป็นกรรมการของศูนย์ฯ นอกจากนี้ยังมีคุณสมศักดิ์ ศิริภูมิทอง ซึ่งเป็นผู้ชำนาญในเรื่องของกาแฟ และคุณบุญธรรม ที่เข้ามาช่วยงานในศูนย์ฯ อยู่เป็นประจำด้วย

ปัจจุบันศูนย์ฯ ได้ดำเนินการเข้าสู่ปีที่ 5 แล้ว แต่ยังไม่เคยปันผลประโยชน์ใดๆ ให้กับสมาชิก เพราะว่าที่ผ่านมาศูนย์ฯ ประสบกับภาวะการเป็นหนี้มาโดยตลอดและแขกที่เข้ามาพักก็มีไม่มากนัก โดยเฉพาะในช่วงหน้าแล้งที่แขกจะมาน้อยมาก เงินรายได้ส่วนหนึ่งของศูนย์จะนำไปพัฒนาหมู่บ้าน พัฒนาโรงเรียน นำไปทำถนนเข้าหมู่บ้าน ทำถนนเข้าโรงเรียน และทำเส้นทางเดินป่า

ผลประโยชน์ที่สมาชิกได้รับจากศูนย์ในปัจจุบันจึงมีเพียงรายได้เล็กน้อยสำหรับผู้ที่มา รับจ้างเป็นมัคคุเทศก์หรือไกด์นำเที่ยว เดินป่า ดูนก ซึ่งก็เป็นทั้งคนที่อยู่ในหมู่บ้านแม่กลางหลวง และมาจากหมู่บ้านอื่นด้วย โดยใครที่มีเวลารว่างก็มาเป็นไกด์ได้ โดยไม่ได้กำหนดตารางการทำงานที่แน่นอน ซึ่งนอกจากชาวปกากะญอจะมีความชำนาญในเรื่องของการเดินป่าอยู่แล้ว ยังมีเจ้าหน้าที่จากอุทยานแห่งชาติมาช่วยฝึกการเป็นไกด์ให้แก่ชาวบ้านอีกทางหนึ่ง

ที่พัก

ศูนย์ฯ มีการจัดบ้านพักสำหรับนักท่องเที่ยวในรูปแบบของโฮมสเตย์และวิลเลจสเตย์ โดยหากนักท่องเที่ยวต้องการจะศึกษาวิถีชีวิตของชาวบ้านก็สามารถเลือกที่พักแบบโฮมสเตย์โดยเข้าไปพักร่วมกับชาวบ้านในหมู่บ้านได้ ซึ่งก็จะมีบ้านที่ให้บริการนักท่องเที่ยวหมุนเวียนกันไป แต่ทั้งนี้การพักแบบ วิลเลจสเตย์จะมีความสะดวกมากกว่า จึงได้รับความนิยมมากกว่า

ที่พักแบบวิลเลจสเตย์นั้นจะอยู่ในบริเวณที่ทำการของศูนย์ฯ ชาวบ้านได้ช่วยกันปลูกบ้านไว้บริการนักท่องเที่ยวลักษณะบ้านพักเป็นแบบหลังคามุงจากตัวบ้านมีทั้งที่ทำด้วยไม้และไม้ไผ่ ส่วนห้องน้ำ มีทั้งแบบชักโครกและแบบนั่งยองๆ แล้วแต่ราคาของบ้านพัก

เนื่องจากหมู่บ้านยังไม่มีไฟฟ้าใช้ ทำให้บริเวณบ้านพักต้องใช้เทียนไขและตะเกียงที่มีแก๊สเป็นเชื้อเพลิงช่วยให้แสงสว่างในตอนกลางคืน แต่บริเวณที่ทำการศูนย์ฯมีการใช้ไฟฟ้าจากแบตเตอรี่ด้วย ซึ่งแนวโน้มที่จะมีการนำไฟฟ้าเข้ามาใช้ในหมู่บ้านนั้นมีความเป็นไปได้น้อย เนื่องจากหมู่บ้านอยู่ในเขตอุทยาน ต้องคงสภาพความเป็นธรรมชาติให้มากที่สุด และหากมีการนำไฟฟ้าเข้ามาใช้ในหมู่บ้านจริงๆ คงต้องมีการปรับปรุงหลายอย่างให้ดีขึ้น เช่น การเดินสายไฟ การติดตั้งเครื่องทำน้ำอุ่น

นอกจากบริการที่พักแล้วที่ศูนย์ฯ ยังมีอาหารให้บริการสำหรับนักท่องเที่ยว มีคุณบุญธรรม เป็นพ่อครัว โดยสามารถเลือกรับประทานอาหารเป็นแบบบุฟเฟต์หรือแบบเติมก็ได้โดยคิดราคา 50 บาท ต่อ 1 คน 1 มื้อ ส่วนอาหารเข้านั้นสามารถเลือกได้ว่าต้องการจะรับประทานแบบใด โดยจะมีทั้งข้าวต้ม อาหารตามสั่ง หรือ American breakfast

ช่วงที่มีนักท่องเที่ยวมาก (High Season) ตอนเย็นหลังจากรับประทานอาหารแล้ว จะมีการแสดงของชาวบ้าน โดยจะเป็นการแสดงดนตรีพื้นบ้านของชาวปกากะญอที่เรียกว่า "เตทหน้า" หากเป็นช่วงที่มีนักท่องเที่ยวน้อย ถ้านักท่องเที่ยวต้องการจะชมการแสดงจะต้องจ่ายเงินเพิ่ม สำหรับการแสดงในแต่ละอย่าง

จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาที่ศูนย์มีการจัดบันทึกไว้เพียงคร่าวๆ ดังนี้

- ☛ เดือนมีนาคม 2545 - เดือนธันวาคม 2545 มีจำนวน 1,408 คน
- ☛ เดือนมกราคม 2546 - เดือนธันวาคม 2546 มีจำนวน 3,784 คน
- ☛ ส่วนปี 2547 เฉพาะเดือนมกราคม มีจำนวน 600 คน

ผลประโยชน์

- ☛ คุณชาติ ในฐานะเป็นผู้ดูแลศูนย์จะได้รับค่าจ้างเดือนละ 3,000 บาท
- ☛ คณะกรรมการของศูนย์ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. จะได้รับบัตรเติมเงิน โทรศัพท์มือถือ คนละ 300 บาท ต่อเดือน
- ☛ ไกด์นำเที่ยวได้รับค่าจ้างวันละ 200 บาท โดยไม่ต้องหักเงินเข้าศูนย์
- ☛ ค่ากิจกรรมการแสดงต่างๆ คนที่มาแสดงก็จะได้รับไปทั้งหมด โดยไม่ต้องหักเงินเข้าศูนย์
- ☛ ค่าอาหาร จะนำเข้าศูนย์ 50% และจะเป็นของพ่อครัว 50%
- ☛ ค่าที่พักของแขกทั้งหมดจะนำเข้าศูนย์ทั้ง 100%

กิจกรรมท่องเที่ยว

กิจกรรมท่องเที่ยวที่สำคัญของบ้านแม่กลางหลวงคือ การเดินป่าศึกษาธรรมชาติ เนื่องจากมีจุดเด่น คือ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีเส้นทางเดินป่าชมธรรมชาติ หลายเส้นทางมีสถานที่ท่องเที่ยวใกล้เคียงหลายแห่ง ไม่ว่าจะเป็นอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ ซึ่งมียอดดอยเป็นจุดสูงสุดในประเทศไทยและมีเส้นทางชมธรรมชาติหลายเส้นทาง อาทิ เส้นทางยอดดอย - น้ำตกสิริภูมิ เส้นทางน้ำตกแม่ปาน - ห้วยทรายเหลือง เส้นทางถ้ำบริจินดา เส้นทางสายสพท - บ้านแม่กลางหลวง สถานที่ท่องเที่ยวอื่นๆ ได้แก่ พระมหาธาตุพนามะเทินดล และพระมหาธาตุพนมภูมิสิริ น้ำตกวชิรธาร สวนหลวงสิริภูมิ เป็นต้น

3. บ้านผานกกก

ตั้งอยู่ที่ ต.โป่งแยง อ.แมริม จ.เชียงใหม่ บนเส้นทางสายเชียงใหม่ - แมริม - สะเมิง ซึ่งตามเส้นทางดังกล่าวมีสถานที่ท่องเที่ยวหลายแห่งที่น่าสนใจ อาทิ สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ น้ำตกแม่สา ปางช้างแม่สา ฟาร์มผีเสื้อ ฟาร์มกล้วยไม้ ฟาร์มงู ลักษณะที่ตั้งของบ้านผานกกกอยู่บนเนินเขา มีป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ล้อมรอบ มีสมาชิกทั้งหมดจำนวน 68 ครัวเรือน ชาวบ้านทั้งหมดเป็นชาวเขาเผ่าม้ง แต่เดิมนั้นมีอาชีพหลัก คือ การทำสวนลิ้นจี่ แต่ปัจจุบันชาวบ้านส่วนใหญ่หันไปประกอบอาชีพการปลูกดอกเยอบีร่าซึ่งสามารถเก็บดอกขายได้ตลอดทั้งปี

ข้อมูลท่องเที่ยว

นอกจากการปลูกดอกเยอบีร่าและการทำสวนลีนจีแล้ว ชาวบ้านผานกกกยังมีรายได้จากการท่องเที่ยวอีกด้วย เนื่องจากหมู่บ้านอยู่ในเส้นทางเมริม - สะเมิง ทำให้เวลาที่นักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวตามเส้นทางดังกล่าวซึ่งจะมีสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจ อาทิ น้ำตกแม่สาปางช้างแม่สา เดินทางต่อมายังบ้านผานกกกเพื่อเยี่ยมชมบ้านเรือนและวิถีชีวิตของชาวเขาเผ่าม้ง การเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวทำให้ชาวบ้านมีรายได้เสริมจากการขายของที่ระลึกและจากการให้บริการที่พักแบบ Home stay การจัดตั้งกลุ่มท่องเที่ยว Home stay ของหมู่บ้านผานกกกเริ่มจากการที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมหมู่บ้าน โดยเข้ามาแล้วกลับออกไปเนื่องจากไม่มีที่พักให้นักท่องเที่ยวและชาวบ้านเองก็ไม่มีความรู้ทางด้านการท่องเที่ยวมากนัก กรมประชาสงเคราะห์จึงเข้ามาให้คำแนะนำแก่ชาวบ้านให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นมาบริหารจัดการการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน ปัจจุบันหมู่บ้านผานกกกมีคณะกรรมการการท่องเที่ยวจำนวน 10 กว่าคน

กรมประชาสงเคราะห์ได้แนะนำให้หมู่บ้านมีการจัดบ้านพักแบบ Home stay ขึ้นเพื่อให้บริการสำหรับนักท่องเที่ยว โดยปัจจุบันชาวบ้านผานกกกทุกหลังคาเรือนเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มท่องเที่ยวดังกล่าว เสียค่าสมัครสมาชิกครัวเรือนละ 30 บาท ในหมู่บ้านมีบ้านพักที่สามารถให้บริการแบบ Home stay ประมาณ 10 กว่าหลัง โดยคัดเลือกจากบ้านที่มีความพร้อมในด้านต่างๆ มีการตรวจความสะอาดเรียบร้อยของบ้าน ลักษณะบ้านของชาวเขาเผ่าม้งนั้นจะมีลักษณะเป็นบ้านที่มีห้องน้ำอยู่ในตัวบ้านจึงทำให้สะดวกในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งบ้านพัก 1 หลัง สามารถรับนักท่องเที่ยวได้ประมาณ 2 คน แต่ทั้งนี้หากมีนักท่องเที่ยวเข้ามาจำนวนมากก็สามารถที่จะรับได้ประมาณ 3 - 4 คน และหากนักท่องเที่ยวเข้ามาจากจนบ้าน 10 กว่าหลังที่มีอยู่รองรับได้ไม่หมด ก็สามารถที่จะเข้าพักกับบ้านหลังอื่นๆ ในหมู่บ้านได้อีก

นอกจากบ้านพักแบบ Home stay ของชาวบ้านแล้ว เมื่อปลายปี พ.ศ. 2546 กรมประชาสงเคราะห์ได้สร้างบ้านพักแบบเกสต์เฮาส์ไว้ให้บริการนักท่องเที่ยวอีก 1 หลัง โดยสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ประมาณ 15 คน และได้ยกให้คณะกรรมการของหมู่บ้านเป็นผู้ดูแลบ้านหลังดังกล่าว และหมู่บ้านยังมีเต็นท์ไว้บริการให้เช่า คนละ 100 บาท / คน / คืน

อัตราค่าที่พักทั้งบ้านพักแบบ Home stay ของชาวบ้านและบ้านพักแบบเกสต์เฮาส์ มีเท่ากันคือ 100 บาท / คน / คืน ค่าอาหารคิดราคา 50 บาท / คน / มื้อ

ชาวบ้านยังมีการแสดงไว้บริการนักท่องเที่ยวอีกด้วย โดยจะมีการแสดงประมาณ 4 - 5 ชุด โดยจะคิดค่าแสดงทั้งหมดรวมกันครั้งละ 1,000 บาท

นอกจากนี้ในหมู่บ้านยังมีไกด์หรือมัคคุเทศก์นำเที่ยวประมาณ 5 คน ไว้สำหรับบริการนักท่องเที่ยวอีกด้วย โดยคิดค่าบริการ 100 บาท / วัน / กลุ่มนักท่องเที่ยวไม่เกิน 10 คน

ผลประโยชน์

- ⊕ ค่าที่พักที่ได้รับจากนักท่องเที่ยว 100 บาท
 - เป็นรายได้ของหมู่บ้าน 20 บาท
 - เป็นรายได้ของเจ้าของบ้าน 80 บาท
- ⊕ ค่าอาหารจะเป็นรายได้ของเจ้าของบ้านทั้งหมด
- ⊕ ค่าแสดงจะแบ่งให้นักแสดงคนละ 100 บาท แต่ถ้านักแสดงเป็นเด็กจะได้รับคนละ 50 บาท ส่วนที่เหลือจะเป็นรายได้ของหมู่บ้าน
- ⊕ ค่าน้ำเที่ยว 100 บาท
 - เป็นรายได้ของหมู่บ้าน 20 บาท
 - เป็นรายได้ของไกด์หรือมัคคุเทศก์ 80 บาท

การดำเนินการท่องเที่ยวของหมู่บ้านนั้นได้ดำเนินการเข้าสู่ปีที่ 4 แล้ว หมู่บ้านมีเงินกองกลางที่เป็นรายได้จากการท่องเที่ยวทั้งหมดประมาณ 20,000 - 30,000 บาท ภายใน 1 ปี จะมีนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักในหมู่บ้านประมาณ 2 ครั้ง หรือบางปีก็ไม่มี นักท่องเที่ยวเข้ามาพักในหมู่บ้านเลย ซึ่งนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักในหมู่บ้านส่วนใหญ่จะมาเพื่อศึกษาดูงาน โดยปีที่ผ่านมามี คือ ปี พ.ศ. 2546 มีนักท่องเที่ยวเข้ามาพักในหมู่บ้าน 1 ครั้งเท่านั้น ส่วนปีนี้ (ข้อมูลเดือนเมษายน พ.ศ. 2547) ยังไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาพักในหมู่บ้านแต่อย่างใด อาจเป็นเพราะหมู่บ้านอยู่ใกล้ทางหลวง การสัญจรไปมาสะดวกและอยู่ใกล้ที่พักหลายแห่งที่สะดวกสบายมากกว่า จึงไม่ค่อยมีนักท่องเที่ยวนิยมเข้ามาพักในหมู่บ้านเท่าใดนัก นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่เข้ามาในหมู่บ้าน จะเป็นลักษณะไปกลับมากกว่า ซึ่งชาวบ้านก็จะมีรายได้จากการขายของที่ระลึกให้แก่นักท่องเที่ยว โดยของที่ระลึกที่นำมาขายก็ได้แก่ ผ้าทอของชาวม้ง ซึ่งเป็นผ้าใยกันซง นำมาทำเป็น ปลอกหมอนใยกันซง ผ้าลายตัด ผ้าลายเขียน ส่วนนอกจากนี้ยังมีสินค้าพื้นเมืองที่นำมาจากที่อื่น เช่น จังหวัดเชียงราย นำมาขายในหมู่บ้านอีกด้วย

กิจกรรมท่องเที่ยว

หมู่บ้านผานกกก มีสถานที่ท่องเที่ยวภายในหมู่บ้าน ได้แก่ บ้านเรือนของชาวม้ง วิถีชีวิตของชาวม้ง มีการจัดแสดงศูนย์วัฒนธรรมหมู่บ้านชาวเขา บ้านผานกกก (Tribal Culture Center Ban Pha Nok Kok) โดยจะเป็นศูนย์วัฒนธรรมที่กลุ่มผู้นำชาวบ้าน คือ ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ก่อตั้งขึ้น และพิพิธภัณฑ์ทอผ้า ซึ่งเป็นของชาวบ้านผานกกกเองภายใน จะมีเครื่องตำข้าว เครื่องรีดผ้าแบบเก่า เครื่องทอผ้าใยกันซง สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตชาวม้งได้เป็นอย่างดี การเข้าชมศูนย์วัฒนธรรมหรือพิพิธภัณฑ์นั้น ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายแต่สามารถบริจาคเงินให้แก่สถานที่เป็นจำนวนเท่าใดก็ได้ตามความสมัครใจ

ปัญหาและอุปสรรค

✎ ขาดแคลนมัคคุเทศก์ โดยมีข้อจำกัด คือ มัคคุเทศก์ของหมู่บ้านสามารถนำนักท่องเที่ยวเยี่ยมชมหมู่บ้านได้เฉพาะช่วงบ่ายของวันเสาร์เท่านั้น เนื่องจากวันอาทิตย์และวันธรรมดาคงต้องเข้าไปทำงานที่สวนของตนเอง

✎ เนื่องจากโทรศัพท์ที่ใช้ในหมู่บ้าน สัญญาณไม่ค่อยดีและหลุดบ่อย ทำให้นักท่องเที่ยวที่จะติดต่อไปยังหมู่บ้านเพื่อขอใช้บริการด้านการท่องเที่ยว เช่น การติดต่อมัคคุเทศก์ของหมู่บ้านผานกกกทำได้ลำบาก

✎ ยังขาดแหล่งท่องเที่ยวที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว ควรมีการพัฒนาเส้นทางเดินป่าเพื่อเป็นสถานที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่ชอบความท้าทายให้เข้ามาในหมู่บ้านมากขึ้น ซึ่งในหมู่บ้านยังมีเส้นทางเดินป่าที่น่าสนใจแต่ยังไม่มีการพัฒนาแต่อย่างใด โดยมี 3 เส้นทางด้วยกัน คือ เส้นทางผานกกก เส้นทางดอยผากอง เส้นทางชมนก ชมวิวทิวทัศน์ในป่าเขา

✎ เนื่องจากหมู่บ้านมีขนาดเล็ก นักท่องเที่ยวสามารถเดินชมหมู่บ้านได้ภายในวันเดียว ทำให้กิจการบ้านพัก Home stay ของชาวบ้านไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร

✎ ควรมีการพัฒนาสินค้าของที่ระลึกให้มีรูปแบบที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น

✎ เนื่องจากรายได้จากการท่องเที่ยวไม่ค่อยดีนัก ดูจากตัวเลขเงินกองกลางของหมู่บ้าน ซึ่งดำเนินการมาแล้ว 4 ปี แต่มีเงินเพียง 2 - 3 หมื่นบาท ทำให้ชาวบ้านไม่ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวมากนักเมื่อเทียบกับการทำการเกษตร เพราะทำให้รายได้ที่สม่ำเสมอและดีกว่า

4. บ้านปลายโพงพาง

การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านทรงไทย ต.ปลายโพงพาง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม ลักษณะของบ้านปลายโพงพางจะเป็นบ้านริมคลอง โดยบ้านแต่ละหลังจะหันหน้าเข้าหาลำคลอง ส่วนด้านหลังของบ้านจะเป็นสวนมะพร้าวหรือสวนส้มโอ การสัญจรของชาวบ้านจะใช้การเดินทางเรือเป็นหลัก

กลุ่มท่องเที่ยวจะประกอบด้วยสมาชิก ได้แก่ ผู้ที่ให้บริการบ้านพักโฮมสเตย์ คนเรือ คนทำน้ำตาลมะพร้าวและสวนส้มโอโดยศูนย์กลางการรวมกลุ่มจะอยู่ที่ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว บ้านสง.ธวัช บุญผัด ซึ่งเป็นผู้ริเริ่มโครงการท่องเที่ยวขึ้นมา โดยมีการบริหารจัดการด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้

การประชาสัมพันธ์

ส่วนใหญ่แล้วที่บ้านปลายโพรงพงจะใช้วิธีการโฆษณาประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวแบบปากต่อปาก โดยไม่มีการติดต่อผ่านบริษัททัวร์แต่อย่างใด เพราะบริษัททัวร์คิดค่านายหน้าแพงมากเกินไป ที่ผ่านมากลุ่มท่องเที่ยวได้มีการจัดทำแผ่นพับเพื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์ด้วย โดยได้แจกให้กับนักท่องเที่ยวไปหมดแล้ว และไม่ได้มีการทำเพิ่มอีกแต่อย่างใด นอกจากนี้ก็มีการโฆษณาในเว็บไซต์ www.sabye.com ด้วย

การบริหารจัดการ

การบริหารจัดการจะเป็นการบริหารโดยผ่านศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ซึ่งมีคุณณัฐฉาภิ บัวผัด เป็นผู้ดูแลบริหารจัดการ

ที่พัก

บ้านพักโฮมสเตย์ที่อยู่ในโครงการของกลุ่มท่องเที่ยวมีด้วยกันทั้งหมดจำนวน 16 หลัง (รวมเกสต์เฮาส์ของ สจ.ชวช อีก 1 หลัง) โดยบ้านแต่ละหลังจะอยู่ห่างกันแบ่งออกเป็น 3 โซน คือ

- โซนที่ 1 อยู่บริเวณศูนย์บริการนักท่องเที่ยว เป็นบ้านพักโฮมสเตย์จำนวน 3 หลัง และเป็นบ้านลักษณะเกสต์เฮาส์ 1 หลัง
- โซนที่ 2 เป็นบ้านเรือนไทยประยุกต์ อยู่ในละแวกเดียวกับบ้านที่ทำน้ำตาลมะพร้าวจำนวน 5 หลัง
- โซนที่ 3 อยู่ทางด้านวัดโคกเกตุ มีจำนวนบ้านทรงไทยประยุกต์จำนวน 7 หลัง ที่อยู่ในละแวกเดียวกัน

การคัดเลือกบ้านพัก หลักเกณฑ์ในการคัดเลือกบ้านพักเข้าร่วมโครงการโฮมสเตย์นั้น จะคัดเลือกจากสิ่งเหล่านี้คือ

- เจ้าของบ้านเป็นผู้ที่มีอัธยาศัยดี
- มีจำนวนสมาชิกในบ้านไม่มากนัก ซึ่งบ้านแต่ละหลังจะสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ประมาณ 5 - 8 คน และในช่วงเวลาที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวเข้ามามากก็อาจจะต้องรับให้ได้ถึง 10 คน
- สภาพบ้านเรือนสะอาด เป็นสัดส่วน และมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย
- มีจำนวนห้องน้ำที่เพียงพอ สะอาด และสะดวกสบาย
- เป็นบ้านที่ตั้งอยู่ริมคลอง เนื่องจากนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่เข้ามาท่องเที่ยวก็เพราะต้องการจะเรียนรู้วิถีชีวิตของชาวบ้านริมคลอง

- บ้านที่จะเข้าร่วมโครงการต้องมีลักษณะของบ้านทรงไทย คือ มีการใช้ไม้และแสดงให้เห็นถึงความเป็นไทย โดยบ้านบางหลังที่อยู่ในโครงการเป็นบ้านทรงไทยที่มีอายุมากกว่า 200 ปี

ในบางครั้งนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาพักจะมีการโทรศัพท์เข้ามาสอบถามลักษณะของบ้านพักก่อนด้วย ซึ่งทางกลุ่มท่องเที่ยวก็ได้มีการขอร้องให้บ้านพักที่อยู่ในโครงการทำการปรับปรุงสภาพของบ้านพักให้เหมาะสมกับความต้องการของนักท่องเที่ยวบ้าง เช่น การจัดหาเตียงนอนสำหรับนักท่องเที่ยว เป็นต้น เพื่อให้ลูกค้าได้รับความพึงพอใจมากที่สุดและกลับมาท่องเที่ยวและใช้บริการอีก แต่ในบางกรณีที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของท้องถิ่น กลุ่มท่องเที่ยวก็ไม่สามารถจะปรับเปลี่ยนได้ ก็จะมีการอธิบายให้นักท่องเที่ยวเข้าใจว่าเป็นวิถีชีวิตที่ชาวบ้านได้ปฏิบัติสืบทอดกันมายาวนานแล้ว

กิจกรรมท่องเที่ยว

กิจกรรมท่องเที่ยวที่เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวมีหลายอย่างด้วยกัน ได้แก่

- การชมหิ่งห้อย เป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งของบ้านปลายโพงพางที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมเป็นจำนวนมาก โดยเส้นทางในการนั่งเรือชมหิ่งห้อยนั้นจะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามฤดูกาลด้วย
- การนั่งเรือชมและเข้าพักในบ้านทรงไทย ที่บ้านปลายโพงพางมีบ้านทรงไทยที่มีความสวยงามและเก่าแก่หลายหลังด้วยกัน บางหลังมีอายุมากกว่า 200 ปี นักท่องเที่ยว จะได้ใช้ชีวิตร่วมกับชาวบ้านในรูปแบบของโฮมสเตย์ในบรรยากาศของบ้านทรงไทยที่สวยงาม
- ชมวิถีชีวิตชาวบ้านริมคลอง เสน่ห์อีกอย่างที่สำคัญของที่นี่คือวิถีชีวิตของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ตามริมคลอง ไม่ว่าจะเป็นการพายเรือขายของการทำน้ำตาลมะพร้าว เป็นต้น

การเตรียมความพร้อมของชุมชน

สจ.ธวัช กล่าวว่า ในอนาคตจะมีการสร้างบ้านพักโฮมสเตย์เพิ่มมากขึ้นเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับชุมชนและครอบครัวและมีแผนการที่จะจัดทำ Long stay เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่มีวันหยุดระยะยาวให้เข้ามาท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น โดยจะรับสมัครคนในท้องถิ่นที่มีความสามารถทางด้านการใช้ภาษาต่างประเทศและการบริหารจัดการเข้ามาช่วยเหลือในการดำเนินงานต่อไป นอกจากนี้ยังมีความคิดที่จะส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านต่างๆ อาทิ การแสดงหุ่นกระบอก เพื่อเตรียมไว้แสดงให้กับนักท่องเที่ยวได้รับชม นอกจากจะเป็นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นแล้ว ยังเป็นการเผยแพร่ให้ต่างชาติได้ชื่นชมและสร้างงานสร้างรายได้เสริมให้กับคนในท้องถิ่นด้วย

ผลประโยชน์

รายได้ของศูนย์บริการนักท่องเที่ยวจะมาจากค่าบริการการท่องเที่ยว โดยจะคิดราคา 700 บาท / คน / คืน ซึ่งราคานี้จะรวมค่าอาหาร และค่าบริการเรือท่องเที่ยวด้วย โดยจะแบ่งออกเป็นรายได้ ของผู้ให้บริการดังนี้

- บ้านพักโฮมสเตย์ 120 บาท / คน / คืน
- ค่าเรือท่องเที่ยว 250 บาท / คน / รอบ
- ค่าอาหาร 100 บาท / คน / มื้อ

ส่วนที่เหลือจะเป็นเงินที่เข้าศูนย์ฯ ซึ่งศูนย์ฯ จะต้องเสียค่าใช้จ่าย ได้แก่ ค่าน้ำ ค่าไฟ และค่าโทรศัพท์ประมาณเดือนละ 10,000 บาท ซึ่งเมื่อหักค่าใช้จ่ายเหล่านี้แล้ว ศูนย์ฯจะมีรายได้ โดยเฉลี่ยปีละประมาณ 80,000 บาท หลังจากการดำเนินงานมาแล้ว 5 ปี ทำให้กลุ่มท่องเที่ยว มีเงินหมุนเวียนทั้งสิ้นประมาณ 200,000 บาท

บ้านพักที่เข้าร่วมโครงการ เมื่อรับนักท่องเที่ยวจะได้รับส่วนแบ่งจากศูนย์บริการนักท่องเที่ยว โดยจะได้รับค่าตอบแทน 120 บาท/นักท่องเที่ยว 1 คน/คืน โดยค่าตอบแทนดังกล่าวจะต้องแบ่งให้กับคนเรือซึ่งนำนักท่องเที่ยวมา 20 บาท / นักท่องเที่ยว 1 คน ดังนั้นรายได้จริงที่เจ้าของบ้านพักโฮมสเตย์จะได้รับ คือ 100 บาท และจะต้องจัดเตรียมของใส่บาตรตอนเช้าให้กับนักท่องเที่ยวด้วย จากการสัมภาษณ์พบว่านักท่องเที่ยวที่เข้ามาส่วนใหญ่จะเข้าพักที่บ้านโฮมที่ 1 มากที่สุด เนื่องจากอยู่ติดกับศูนย์บริการนักท่องเที่ยวซึ่งมีความสะดวกในการเดินทางเข้าออก รองลงมาคือ โฮมที่ 2 และโฮมที่ 3 ตามลำดับ ทั้งนี้เพราะโฮมที่ 3 ส่วนมากแล้วจะเป็นบ้านลักษณะประยุกต์ ในขณะที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่อยากพักในบ้านลักษณะทรงไทยมากกว่า จึงทำให้มีจำนวนผู้ที่เข้าพักน้อย

สำหรับคนเรือจะได้รับค่าตอบแทนจากการขับเรือรอบละ 250 บาท และจะได้รับจากเจ้าของบ้านพักที่นำนักท่องเที่ยวไปส่งอีก 20 บาท / นักท่องเที่ยว 1 คน

ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการท่องเที่ยว

จากการดำเนินการของกลุ่มท่องเที่ยวที่ผ่านมา พบว่า มีบ้านพักโฮมสเตย์ในโครงการ บางหลัง มีการติดต่อรับนักท่องเที่ยวเองโดยไม่บอกให้ทางกลุ่มท่องเที่ยวได้รับทราบ เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเป็นจำนวนมากและทางกลุ่มได้จัดสรรนักท่องเที่ยวไปให้ก็ไม่สามารถที่จะรับนักท่องเที่ยวได้ โดยอ้างว่ามีญาติจากต่างถิ่นมาพักด้วย ซึ่งทำให้กลุ่มได้รับความเดือดร้อน เนื่องจากไม่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ และการกระทำดังกล่าว

ยังทำให้เกิดความไม่เป็นระเบียบในกลุ่มด้วย จึงมีการว่ากล่าวตักเตือนบ้านพักที่มีการกระทำดังกล่าว ซึ่งหากยังฝ่าฝืนและทำอีก ก็จะมีการลงโทษด้วยการไม่จัดส่งนักท่องเที่ยวไปให้

ความขัดแย้งภายใน ในระยะแรกนั้นเนื่องจากการดำเนินการต่างๆ ยังเป็นเรื่องที่ใหม่ ทำให้การบริหารจัดการเกี่ยวกับคนเรือขาดความเป็นระบบ ระเบียบ ทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งภายในจากการที่คนเรือแต่ละคนมีรายได้ไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งในปัจจุบันนี้ปัญหาดังกล่าวได้หมดไปแล้ว เพราะมีการนำเอาระบบการหมุนเวียนมาใช้

ความขัดแย้งภายนอก เกิดจากปัญหาเสียงของเครื่องยนต์เรือ ซึ่งมีเสียงดังรบกวนชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านบางส่วนเกิดความไม่พอใจและเห็นว่าการที่เรือท่องเที่ยววิ่งผ่านไปมาทำให้เกิดปัญหาคลื่นที่กระทบกับตลิ่งแล้วทำให้ตลิ่งพังทลายจึงทำให้ชาวบ้านที่ไม่ได้รับประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวเกิดการต่อต้าน ซึ่งจากการสอบถาม สจ.ธวัช แกนนำกลุ่มท่องเที่ยวได้พบว่าในปัจจุบันมีกลุ่มท่องเที่ยวเกิดขึ้นกันหลายกลุ่ม โดยมีการทำรีสอร์ทและศูนย์ท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นจำนวนมาก จำนวนเรือท่องเที่ยวจึงเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย แต่เนื่องจากกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านทรงไทย ต.ปลายโพรงพาง เป็นแห่งแรกที่ริเริ่มโครงการท่องเที่ยวขึ้น จึงทำให้ชาวบ้านมักเข้าใจว่าเรือท่องเที่ยวเป็นของกลุ่มท่องเที่ยวทั้งหมด ซึ่งความจริงแล้วเรือท่องเที่ยวของกลุ่มมีจำนวนเพียง 10 ลำ และวิ่งกันวันละ 2 รอบเท่านั้น คือ ในช่วงเวลา 12.00 น. จะเป็นการนำนักท่องเที่ยวไปเยี่ยมชมธรรมชาติและวิถีชีวิตของชาวบ้านและไปเที่ยวที่อุทยาน ร.2 โดยใช้เวลาประมาณ 3-4 ชั่วโมง และในตอนเย็นจะเป็นการนำนักท่องเที่ยวชมหิ่งห้อยตามต้นลำพู จนถึงประมาณ 2 ทุ่ม ก็จะนำนักท่องเที่ยวกลับที่พัก

การแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง กลุ่มท่องเที่ยวได้พยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยให้บ้านที่ราคาถูกลงเสียงเรือ ปักธงแดงไว้หน้าบ้านเป็นสัญลักษณ์เพื่อให้คนเรือดับเครื่องและใช้การพายเรือแทน เมื่อผ่านหน้าบ้านนั้นๆ ไปแล้วจึงจะติดเครื่องใหม่ เรือท่องเที่ยวที่อยู่ในกลุ่มท่องเที่ยวจะมีการทำตราสัญลักษณ์ติดไว้ข้างเรือ หากเรือลำไหนที่ขับเร็วและเสียงดังทำให้ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อน ชาวบ้านก็สามารถที่จะร้องเรียนได้ นอกจากนี้ สจ.ธวัช ยังมีการเยี่ยมเยียน พบปะ พูดคุยกับชาวบ้าน เพื่อรับทราบปัญหาและมีการจัดงานเทศกาลปีใหม่เพื่อให้ชาวบ้านได้มาทำกิจกรรมร่วมกันด้วย

5. บ้านห้วยฮี้

ตั้งอยู่ หมู่ที่ 8 ต.ห้วยบุลึง อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน อยู่ห่างจากตัวเมืองแม่ฮ่องสอนประมาณ 26 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางโดยรถยนต์ประมาณหนึ่งชั่วโมงครึ่ง เนื่องจากสภาพถนน

ทางเข้าหมู่บ้านนั้น เป็นถนนลูกรังที่มีความชันและคดเคี้ยวแต่หากจำเป็นต้องเดินเท้าจะใช้เวลา จากตัวเมืองแม่ฮ่องสอน ถึงหมู่บ้านประมาณ 8 ชั่วโมง

บ้านห้วยฮี้เป็นชุมชนชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง ที่เรียกตัวเองว่า "ปกากะญอ" ประชากร ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งเป็นการทำเกษตรกรรมตามวิถีชีวิตของชาวเขา คือ การทำไร่หมุนเวียน (Rotational Swiddening System หรือ Cyclical Bush Fallow Agriculture) โดยในพื้นที่ปลูกข้าวไร่จะมีการผสมเมล็ดพันธุ์พืชอาหารนานาชนิดเข้าไปด้วย ซึ่งพืชแต่ละชนิดก็จะเจริญเติบโต เก็บเกี่ยวในช่วงเวลาที่ต่างๆ กัน พืชเหล่านี้มีมากมายถึง 30 - 40 ชนิด เช่น ข้าวโพด ถั่วต่างๆ แดง พักทอง พืชผักกินใบ มันต่างๆ เป็นต้น การทำไร่ข้าว แบบไร่หมุนเวียนจึงถือเป็นพื้นฐานแห่งการดำรงชีพของชาวบ้านในชุมชนเป็นอย่างมาก

เนื่องจากสภาพป่าแวดล้อมหมู่บ้านที่มีความอุดมสมบูรณ์ จึงก่อให้เกิดปัจจัยดึงดูด ให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเยี่ยมชมธรรมชาติได้เป็นอย่างดี ปัจจุบันบ้านห้วยฮี้เป็นหมู่บ้าน เป้าหมายของการท่องเที่ยวของทั้งภาคราชการ องค์กรพัฒนาเอกชน และกลุ่มธุรกิจการท่องเที่ยว ภาคเอกชนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้ร่วมมือกันส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนดำเนินการเรื่อง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยชุมชนได้มีการเตรียมการร่วมกับนักพัฒนาอย่างมีขั้นตอน เช่น การฝึกอบรมเรื่องการสื่อความหมายธรรมชาติ วัฒนธรรม การเตรียมความพร้อมทางกายภาพ เช่น ปรับปรุงห้องน้ำ ห้องส้วม การเตรียมการเรื่องที่พัก เป็นต้น

ความเป็นมาของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชน

เนื่องจากบ้านห้วยฮี้เป็นหมู่บ้านที่มีความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้และธรรมชาติ จึงมีนักท่องเที่ยวเดินทางผ่านเข้ามาเยี่ยมชมหมู่บ้านเป็นจำนวนมาก แต่ในระยะแรกชาวบ้าน ไม่ได้มีส่วนร่วมหรือการจัดการการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้านแต่อย่างใด

เมื่อมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้า-ออกหมู่บ้านเป็นจำนวนมาก บางคนก็นำของป่า อาทิ กล้วยไม้ หรือของในหมู่บ้านติดไม้ติดมือออกไปด้วย ซึ่งนอกจากชาวบ้านจะไม่ได้รับ ประโยชน์แล้วยังทำให้ได้รับผลกระทบด้วย ดังนั้นชาวบ้านจึงร่วมปรึกษาหารือกันเพื่อหาทาง แก้ไขปัญหาดังกล่าว เพื่อให้ทุกฝ่ายได้รับประโยชน์ร่วมกันมากที่สุด

ในปี พ.ศ. 2539 ชาวบ้านห้วยฮี้จึงได้จัดประชุมร่วมกันในหมู่บ้านเพื่อช่วยกัน วิเคราะห์หาจุดอ่อนและจุดแข็งของหมู่บ้าน ซึ่งในช่วงนั้นได้มีโครงการพัฒนาที่สูงไทย - เยอรมัน เข้ามาให้การช่วยเหลือและให้คำแนะนำต่างๆ แก่ชาวบ้านด้วย จนทำให้เกิดการจัดการท่องเที่ยว โดยชุมชนขึ้น และได้ทำพิธีเปิดหมู่บ้านท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2540 โดยได้เชิญ รองผู้ว่าราชการจังหวัดแม่ฮ่องสอนมาเป็นประธานในพิธีเปิด

จุดเด่นของหมู่บ้าน ที่ใช้เป็นจุดขายในการดึงดูดให้นักท่องเที่ยวสนใจและเดินทาง เข้ามาในหมู่บ้านประกอบด้วย

- วิถีชีวิตที่ชุมชนพยายามรักษาวินัยดั้งเดิมของชาวปกากะญอไว้ได้เป็นอย่างดี คือ วิถีชีวิตด้านการผลิตที่ชุมชนยังดำรงชีวิตที่ผูกพันและพึ่งพาอาศัยธรรมชาติเป็นสำคัญ โดยเฉพาะ การเกษตรแบบการทำไร่หมุนเวียน

- วัฒนธรรมและประเพณี วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์สำคัญ คือ บ้านเรือน และการอยู่อาศัย เสื้อผ้าที่ผ่านการทอด้วยมือตนเองเพื่อไว้ใช้โดยใช้ด้ายสำเร็จรูปมาทอ การเคารพพึ่งพาและดูแลระบบนิเวศของชุมชนจึงทำให้วัฒนธรรมและประเพณีการดำรงชีพ ของสมาชิกในท้องถิ่นแห่งนี้มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ความเป็นอยู่กลมกลืนเอื้ออาทรต่อกันระหว่าง มนุษย์กับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

อย่างไรก็ตามมีการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมบางอย่างในชุมชนบ้าง อาทิ การนับถือศาสนา คือ เปลี่ยนจากการนับถือผีตามลัทธิดั้งเดิมมานับถือพระเจ้าในศาสนาคริสต์แทน ทำให้พิธีกรรม ที่เกี่ยวข้องกับการนับถือผีถูกยกเลิกไป แต่ความเชื่ออื่นที่เกี่ยวข้องและไม่ขัดต่อหลักศาสนาคริสต์ ก็ยังคงถูกรักษาไว้เช่นเดิม เช่น ความเชื่อในการขออนุญาตผีหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ก่อนการลงมือ ในฤดูกาลผลิต

วัฒนธรรมและประเพณีของท้องถิ่นนี้ จึงเป็นจุดขายสำคัญของชุมชน ดังนั้นสมาชิกในชุมชน จึงพยายามช่วยกันรักษารูปแบบความดั้งเดิมไว้ ซึ่งก็สามารถใช้เป็นจุดขายสำคัญในการท่องเที่ยว และสร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

- สภาพป่าที่อุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพรรณนานาชนิด ซึ่งกระจายอยู่ตามความสูง ของพื้นที่โดยเฉพาะกล้วยไม้ และเคยมีการสำรวจพบว่ามีนกหลากหลายชนิด นอกจากนี้ ยังได้รับการยืนยันจากสมาชิกในชุมชนว่าในป่ายังมีสัตว์ป่าอีกหลายชนิด เช่น นกเงือก กวางผา หมี แม่น โป่งฟ้าหลังขาว หมูป่า เลียงผา และแก้ง เป็นต้น

เมื่อหมู่บ้านได้เปิดให้มีการท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการ และกลายเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว อย่างเต็มตัวแล้ว โครงการไทย-เยอรมันก็หมดภาระหน้าที่ลง จากนั้นได้มีนักวิจัยจากมหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ เดินทางเข้ามาศึกษาเรื่องกล้วยไม้ในหมู่บ้าน และนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เข้ามาศึกษาเรื่องนก ซึ่งก็ทำให้หมู่บ้านห้วยฮี้ได้รับความสนใจและเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางมากขึ้น

การจัดตั้งองค์กร

ชุมชนแห่งนี้มีการจัดตั้งองค์กรเพื่อดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว เรียกว่า "กลุ่มจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านห้วยฮี้" เกิดขึ้นภายใต้การปรึกษาหารือและตกลงร่วมกันภายใน กลุ่มชาวบ้านของชุมชนเอง โดยมีวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และโครงสร้างกลุ่มดังนี้

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีอย่างยั่งยืน
- 2) เพื่อให้เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานต่างๆ เช่น องค์กรเอกชน เจ้าหน้าที่ภาครัฐ และนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเยี่ยมชมในหมู่บ้านได้เรียนรู้วิถีชีวิตของชาวบ้าน ได้สัมผัสและเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ วัฒนธรรมและ ประเพณีของชุมชน
- 3) เพื่อให้บุตรหลานได้เห็นความสำคัญและได้เรียนรู้วิถีชีวิตในการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติวัฒนธรรมและประเพณี เพื่อสื่อความหมายและสืบทอดต่อไป
- 4) เพื่อเป็นรายได้เสริมให้แก่ชุมชน ในการนำไปเป็นค่าเล่าเรียนสำหรับบุตรหลาน และค่า ใช้สอยต่างๆ

โครงสร้างการบริหารกลุ่ม

- 1) สมาชิกกลุ่มมีจำนวนทั้งสิ้น 37 คน
- 2) คณะกรรมการกลุ่มมีจำนวนทั้งสิ้น 13 คน และคณะกรรมการกลุ่มจะมีบุคคล ซึ่งทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาจำนวน 1 คน ที่ปรึกษาคือ ผู้นำชุมชนซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้าน
- 3) ประธานกลุ่มและรองประธานกลุ่มตำแหน่งละ 1 คน
- 4) ฝ่ายที่รับผิดชอบงานต่างๆ 5 ฝ่าย มีผู้รับผิดชอบฝ่ายละ 2 คน ฝ่ายต่างๆ ประกอบด้วย
 - 4.1) ฝ่ายบริการรับผิดชอบในการอำนวยความสะดวกด้านการต้อนรับและบริการที่ดี ที่เหมาะสมของสมาชิกแก่นักท่องเที่ยวและผู้มาเยี่ยมชม
 - 4.2) ฝ่ายรักษาความปลอดภัย รับผิดชอบดูแลป้องกันไม่ให้เกิดอันตราย แต่ให้เกิด ความอบอุ่น ปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวและผู้มาเยี่ยมชม
 - 4.3) ฝ่ายการเงิน รับผิดชอบในการทำบัญชีรายรับรายจ่ายของกลุ่มรักษาผล ประโยชน์ของกลุ่มดูแลเรื่องการจัดสรรผลประโยชน์ให้แก่สมาชิกและชุมชน
 - 4.4) ฝ่ายประชาสัมพันธ์ รับผิดชอบเรื่องการประชาสัมพันธ์ โปรแกรมท่องเที่ยว รวมทั้งข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่จำเป็นแก่นักท่องเที่ยวและสมาชิก
- 5) เลขานุการ ทำหน้าที่บันทึกการประชุม นัดหมายการประชุมช่วยเหลือประธาน รองประธานและกรรมการฝ่ายต่างๆ ในการดำเนินงาน

การประชาสัมพันธ์

การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของหมู่บ้านให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักนั้น ได้มีหน่วยงานต่างๆ เข้ามาช่วยทำการประชาสัมพันธ์ให้ ดังนี้

- โครงการฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ ได้เข้ามาทำงานร่วมกับชุมชน และได้จัดตั้ง JorKoeEcoTrek ภายใต้การบริหารงานของคณะกรรมการและนโยบายของโครงการฟื้นฟูชีวิตและวัฒนธรรม จึงนับได้ว่าโครงการฟื้นฟูและวัฒนธรรมเป็นหน่วยงานสำคัญที่ทำหน้าที่ประสานงานระหว่างนักท่องเที่ยวและชุมชน

- ชมรมมัคคุเทศก์ ซึ่งช่วยในการประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ใน จ.แม่ฮ่องสอน

- โครงการวิจัยของ สกว. เนื่องจากมีนักวิจัยได้ทำวิจัยเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวของบ้านห้วยฮี้ทำให้บ้านห้วยฮี้เป็นที่รู้จักและได้รับความสนใจในฐานะที่เป็นหมู่บ้านที่มีจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน

- การเข้ามาทำวิจัยของนักวิจัย เช่น การทำวิจัยเรื่องกล้วยไม้ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ การทำวิจัยเรื่องนกของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ทำให้หมู่บ้านห้วยฮี้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางในด้านอื่นๆ นอกเหนือจากการท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น เป็นการประชาสัมพันธ์ให้กับหมู่บ้านทางอ้อมด้วย

- การพูดกันแบบปากต่อปาก นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่เข้ามาเยี่ยมเยือนบ้านห้วยฮี้แล้วมักจะได้รับความประทับใจกลับไปด้วย จึงมีการบอกเล่าต่อกันไป ทำให้หมู่บ้านห้วยฮี้กลายเป็นที่รู้จักและได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ

อย่างไรก็ตาม อาจกล่าวได้ว่าบ้านห้วยฮี้ยังมีจุดอ่อนในเรื่องของการประชาสัมพันธ์เนื่องจากยังต้องอาศัยความช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่นๆ เช่น โครงการฟื้นฟูชีวิตและวัฒนธรรม ชมรมมัคคุเทศก์ เป็นต้น ซึ่งชาวบ้านห้วยฮี้จะต้องพยายามในการช่วยเหลือตนเองเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวมากขึ้น เนื่องจากหน่วยงานเหล่านี้อาจไม่สามารถให้การช่วยเหลือชุมชนในระยะยาวได้

การบริหารและการจัดการ

ในแต่ละปีจะมีจำนวนนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมเยือน จ.แม่ฮ่องสอนเป็นจำนวนมาก เนื่องจากความสวยงามของธรรมชาติและเสน่ห์ของวัฒนธรรมประเพณี ซึ่ง จ.แม่ฮ่องสอนมีชนเผ่าต่างๆ ที่อาศัยอยู่ร่วมกับคนพื้นเมืองจำนวน 7 ชนเผ่าด้วยกัน คือ ไทใหญ่ ปกาเกอญอ (กะเหรี่ยง) ลัวะ ม้ง ลาหู่ (มูเซอ) ลีซอ (ลีซอ) และ จีนฮ่อ

บ้านห้วยฮี้ซึ่งเป็นบ้านของชาวปกากะญอ จึงเป็นอีกหมู่บ้านเป้าหมายหนึ่งของการท่องเที่ยวใน จ.แม่ฮ่องสอน ซึ่งได้รับการริเริ่มและแนะนำโดยความร่วมมือกันของโครงการพัฒนาที่สูงไทย - เยอรมัน ภาคราชการ ภาคธุรกิจเอกชนใน จ.แม่ฮ่องสอน และชาวบ้านห้วยฮี้ จัดให้มีการดำเนินงานของชุมชนในลักษณะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นกลุ่มโดยชาวบ้านจะเป็นผู้นำเที่ยวและให้บริการด้านต่างๆ ทั้งการอำนวยความสะดวกเรื่องที่พัก อาหาร นำชมธรรมชาติ และอธิบายนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับเรื่องราวของชุมชน

ปัจจุบันชาวบ้านห้วยฮี้ทุกหลังคาเรือนเป็นสมาชิกของกลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งนอกจากการนำเที่ยวตามเส้นทางธรรมชาติต่างๆ แล้ว ในหมู่บ้านยังเปิดบ้านให้พักแบบโฮมสเตย์ด้วย โดยมีบ้านพักไว้รองรับนักท่องเที่ยวด้วยกันทั้งหมด 22 หลัง หมู่บ้านสามารถรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวได้เดือนละ 2 กลุ่ม ๆ ละ ไม่เกิน 15 คน นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมที่บ้านห้วยฮี้มีทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน นอกจากนี้ยังมีบางส่วนที่เข้ามาเพื่อศึกษาดูงานในหมู่บ้านอีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นการเข้ามาศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ศึกษาเรื่องนกซึ่งมีอยู่หลากหลายชนิดและศึกษาเรื่องกล้วยไม้ เนื่องจากที่บ้านห้วยฮี้มีการเพาะขยายพันธุ์กล้วยไม้ตามพระราชเสาวนีย์อีกด้วย ซึ่งเป็นที่สนใจของนักวิชาการและนักท่องเที่ยวจำนวนมาก

อย่างไรก็ตามจากการสอบถามชาวบ้านพบว่า ในช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคมของทุกปี จะไม่มีกิจกรรมเดินป่าให้แก่นักท่องเที่ยว เนื่องจากในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงเวลาที่ชาวบ้านต้องทำการเกษตร ต้องออกไปทำงานในไร่และสวน ประกอบกับเป็นช่วงฤดูฝน ทำให้การเดินป่าไม่ค่อยสะดวกและปลอดภัยนัก นอกจากนี้ชาวบ้านยังให้เหตุผลว่าในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงเวลาที่ป่าควรจะได้พักฟื้นตัวอีกด้วย

ที่พัก

สมาชิกทั้งหมดในชุมชนต่างก็พร้อมที่จะให้บริการที่พักแบบโฮมสเตย์แก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมในหมู่บ้าน โดยจะมีการกำหนดอัตราค่าที่พัก ค่าบริการ และค่าอาหารเป็นมาตรฐานเดียวกันทั้งหมด ทั้งนี้สมาชิกในกลุ่มต่างก็ทราบกันดีว่าการให้ที่พักอาศัยแก่นักท่องเที่ยวไม่ใช่วัตถุประสงค์หลักแต่เพียงค่าบริการที่จะได้รับเพื่อให้เกิดรายได้เพิ่มแก่ครอบครัวเท่านั้น แต่สมควรสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ให้อาศัยกับผู้เข้ามาอาศัย ด้วยการสร้างไมตรีถ้อยทอดความคิดเห็น แสดงออกทางวัฒนธรรมและประเพณีอันดีของชุมชนให้แก่ผู้เข้าพักอาศัย ดังนั้นเจ้าบ้านจึงต้องเป็นผู้มีอัธยาศัยที่ดี มีความเป็นกันเองกับนักท่องเที่ยว

รูปแบบของการให้บริการที่พักแก่นักท่องเที่ยวนั้น หลังรับประทานอาหารเช้าร่วมกับเจ้าของบ้านที่พักออาศัยแล้ว นักท่องเที่ยวจะไปรวมกันเป็นหมู่คณะยังบ้านไต่บันที่หนึ่งมุมเวียนกันไป

เพื่อให้ทุกบ้านมีโอกาสได้รับประโยชน์ในการให้บริการท่องเที่ยว การรวมกันในช่วงเวลาค้ำมีการสังสรรค์และการต้อนรับซึ่งเป็นกิจกรรมง่ายๆ ประกอบด้วยการกล่าวต้อนรับนักท่องเที่ยว การร้องเพลงประสานเสียง การเสวนา พูดคุยกับนักท่องเที่ยว การมีกิจกรรมดังกล่าวทั้งหมดนั้นสมาชิกในชุมชนพร้อมครอบครัวต่างพากันมารวมตัวกันเพื่อให้เกียรติต้อนรับนักท่องเที่ยว จนถึงเวลาที่สมควรต่างฝ่ายก็จะแยกย้ายกันกลับบ้าน ซึ่งนักท่องเที่ยวก็จะกลับไปบ้านพักที่ตนเองเช่าอาศัยด้วยเช่นกัน ทั้งนี้รูปแบบการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวจะมุ่งเน้นการให้บริการแบบพื้นบ้านและเป็นกันเอง

สำหรับเครื่องนอนในแต่ละบ้านที่พักออาศัยจะเป็นลักษณะที่นอนง่ายๆ สะอาด ประกอบด้วย เบาะนอน หมอนและผ้าห่ม ในช่วงพักผ่อนชุมชนแห่งนี้จะมีความเงียบสงบและมีอากาศค่อนข้างเย็น จึงเป็นบรรยากาศที่แปลกไปจากการพักออาศัยในโรงแรมหรือเกสต์เฮาส์ทั่วไป

กิจกรรมท่องเที่ยว

โปรแกรมกิจกรรมที่กำหนดประกอบด้วย

- 1) การต้อนรับนักท่องเที่ยว เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาถึงชุมชนชาวบ้านจะให้การต้อนรับ
- 2) รับประทานอาหารเย็นร่วมกันระหว่างนักท่องเที่ยวกับสมาชิกในชุมชน ต่อจากนั้นจะร่วมวงสนทนารอบกองไฟ ร้องเพลงพื้นบ้าน ฟังนิทานพื้นบ้าน ฯลฯ
- 3) เดินป่าเพื่อดูนก ศึกษาพรรณไม้ พืชสมุนไพร และศึกษาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน
- 4) ดูนกยามเช้า และเดินป่าตามเส้นทางธรรมชาติ รวมทั้งศึกษาระบบนิเวศ ศึกษาระบบไร่หมุนเวียน

นอกจากนี้สิ่งที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเยี่ยมชมหมู่บ้านคือวิถีชีวิตปกาเกอญอซึ่งมีหลักความเชื่อ เป็นตำนานว่าอาณาจักรของพวกเขาไม่ใช่โลกนี้ ดังนั้นจึงไม่จำเป็นต้องแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นเพื่อแสวงหาอำนาจกัน แต่อยู่ร่วมกันแบบฉันพี่น้อง อยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างเกื้อกูลผสมกลมกลืน ไม่คิดว่าบนพื้นโลกหรือผืนแผ่นดินนี้เป็นของผู้ใดผู้หนึ่ง แต่เป็นส่วนรวมการมีแนวคิดนี้จึงทำให้ชาวบ้านห้วยฮั้วมีนิสัยรักสงบ ทำให้ผู้มาเยือนสามารถสัมผัสได้ถึงความรู้สึกอบอุ่น เป็นมิตร ปลอดภัยและสงบ สิ่งบ่งบอกถึงวัฒนธรรม ประเพณีของชาวบ้านห้วยฮั้วได้แก่

- ลักษณะการตั้งบ้านเรือน และการอยู่อาศัย
- ประเพณีและวัฒนธรรม
- การทำไร่หมุนเวียน

- การทอผ้าจักสาน
- การตีเหล็ก
- การดำข้าว และอื่นๆ

โดยศักยภาพทางธรรมชาติของบ้านห้วยฮี้แล้ว เหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบ การเดินป่าสัมผัสกับธรรมชาติ เนื่องจากมีเส้นทางเดินป่าหลายเส้นทางด้วยกัน (พนิตตา ลิงห์ครา, 2544) ดังนี้

● **เส้นทางเดินป่าชมธรรมชาติ "ดอยปุย"** สภาพเส้นทางประกอบด้วยประเภทป่าที่น่าสนใจคือป่าดิบเขาแล้ง กระจายอยู่ที่บริเวณความสูงเหนือระดับน้ำทะเลประมาณ 1,000 เมตร มีพันธุ์ไม้ที่เด่น ได้แก่ ต้นก่อหนู ซึ่งเป็นไม้ที่มีกล้วยไม้ภานาชนิดขึ้นอยู่ สนสามใบ เมียงดอย ต้นน้ำเต้าฤๅษี เอื้องมอนไซ์ เท็ดหลินจือ เป็นต้น ประเภทต่อมาคือ ป่าดิบเขาชื้น กระจายอยู่ที่บริเวณความสูงตั้งแต่ 1,500 - 1,600 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล พันธุ์ไม้เด่น ได้แก่ ต้นเหมือดคน จำปีป่า ดอกส้มปี กล้วยไม้ร่องเท้านารี เอื้องแซะ วานไก่แดงและมอสที่ขึ้นตามลำต้น และกิ่งของต้นไม้ใหญ่ ป่าอีกประเภทหนึ่งคือ ป่าที่เรียกว่า ป่าสนกิ่งอัลไพน์ของป่าเขตอบอุ่น กระจายอยู่ร่วมกับป่าดิบเขาชื้นจนถึงยอดดอยปุย ซึ่งมีความสูง 1,720 เมตรจากระดับน้ำทะเล มีพันธุ์ไม้ที่เด่น เช่น กุหลาบพันปีสีขาวย ดอกหญ้า และดอกไม้ภานาชนิด นอกจากนั้น บริเวณยอดดอยปุยยังมีลักษณะของทุ่งหญ้าที่มีความสวยงามตามธรรมชาติและวิวทัศน์โดยรอบที่สวยงาม มีภานาชนิดเหมาะสำหรับจัดกิจกรรมดูนกและยังมีสัตว์ป่าหลายชนิดที่พบเห็นได้ และสามารถดูร่องรอยได้

● **เส้นทางชมธรรมชาติห้วยฮี้-ห้วยกุ่ม-ห้วยปูลิง** บริเวณนี้จะอยู่ต่ำกว่าเส้นทางแรก เพราะจะเป็นการเดินทางลงจากดอยสู่ลำห้วย มีประเภทป่าที่แตกต่างจากเส้นทางแรกที่ที่น่าสนใจคือ ป่าดิบเขาแล้งผสมป่าผลัดใบกระจายอยู่ที่ความสูงตั้งแต่ 1,000 เมตรลงมาถึง 800 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล มีพันธุ์ไม้ป่าที่ชาวบ้านใช้เป็นสมุนไพรและพืชอาหารภานาชนิด รวมทั้งปรัง หวาย และสีลันของไม้ป่า สัตว์ป่า นก และแมลง ป่าประเภทต่อมาคือป่าผลัดใบประเภทป่าเต็งรัง พบตั้งแต่ความสูง 800 เมตร ลงมาถึง 500 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล พันธุ์ไม้เด่น ได้แก่ ไม้แดง ตะแบก ประดู่ สัก ไม้ กล้วยป่า เฟิร์น ซึ่งจะมีความหลากหลายของพืชอาหารที่ชาวบ้านใช้เก็บกินสูงมาก

● **เส้นทางห้วยฮี้-น้ำตกห้วยปูลิง-ผาบ่อง** เส้นทางนี้จะเป็เส้นทางเดินเลาะตามลำห้วยสามารถจัดกิจกรรมร่วมกับชาวบ้าน เช่น จับปลา หาอาหารป่า ใช้ชีวิตในป่า และศึกษาธรรมชาติ-วัฒนธรรม การพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ การพักผ่อนกลางป่า สภาพป่าจะเป็นประเภทที่เรียกว่าป่าดิบเขาบริเวณลำห้วยระดับต่ำ เป็นป่าดิบเขาซึ่งเรียกว่าป่าผลัดใบ ป่านี้จะติดอยู่กับลำห้วย ไม้เขียวตลอดปี มีไม้เด่น คือ ชมพูป่า ตะเคียน มะตะ เฟิร์น เกววัลย์ และพันธุ์พืชสมุนไพรภานาชนิด

ซึ่งทั้งสามเส้นทางนี้มีนักท่องเที่ยวสามารถพบเห็นนกนานาชนิด เช่น นกเอี้ยงถ้ำ นกปรกหัวจุก ไก่ป่า นกกระลาหัวหงอก นกพญาไฟใหญ่ นกแซงแซว นกกก นกบั้งรอกใหญ่ นกหัวขวานใหญ่สีดำ นกพิราบป่า นกเขาเขียว ฯลฯ สัตว์ป่าที่พบเห็น ได้แก่ เก้ง หมูป่า ชะนี อีเห็น ลิงลม กระรอก กระต่าย เต่า งูเหลือม งูเขียว และปลานานาชนิด ดังนั้นในระหว่างการเดินป่าตามเส้นทางต่างๆ นักท่องเที่ยวจะได้รับทั้งความรู้และความเพลิดเพลินได้เป็นอย่างดี

การเตรียมความพร้อมของชุมชน

ชาวบ้านทุกคนต่างเห็นด้วยกับแนวคิดในการจัดการท่องเที่ยวขึ้นในหมู่บ้าน เพราะต่างมีความเห็นร่วมกันว่าแนวคิดดังกล่าวมีเป้าหมายเพื่อสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชน เมื่อมีการจัดตั้งกลุ่มท่องเที่ยวขึ้นเพื่อทำหน้าที่ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้าน ชาวบ้านทุกหลังคาเรือนต่างก็เข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มดังกล่าว และเกือบทุกหลังคาเรือนยินดีเปิดบริการให้นักท่องเที่ยวเข้าไปพักที่บ้านของตนได้ แต่ทั้งนี้ในปัจจุบันมีบ้านที่เปิดให้พักแบบโฮมสเตย์จริงๆ เพียง 22 หลังเท่านั้น เนื่องจากบางหลังยังไม่พร้อม เช่น เป็นบ้านที่มีแต่ผู้เฒ่าผู้แก่ซึ่งให้บริการลำบากหรือสภาพบ้านเรือนยังไม่พร้อม

ปัจจุบันบ้านห้วยฮี้เริ่มมีการพัฒนาการท่องเที่ยวมากขึ้น โดยการสร้างเครือข่ายร่วมกับหมู่บ้านอื่นๆ เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้งหมดขึ้น ทั้งนี้ในปัจจุบันในละแวกเดียวกับบ้านห้วยฮี้ก็มีหมู่บ้านอีกหลายแห่งที่เปิดรับนักท่องเที่ยว ได้แก่ บ้านห้วยกุ่ม บ้านน้ำฮู (บ้านบริวารของบ้านห้วยฮี้) บ้านห้วยตองก่อ นอกจากนี้ยังมีหมู่บ้านอีกหลายหมู่บ้านในจ.แม่ฮ่องสอน ที่จัดให้มีการท่องเที่ยวขึ้นในหมู่บ้าน ได้แก่ บ้านปางหมู บ้านจะโป๊ะ บ้านแม่ละนา บ้านบ่อไร่ บ้านเมืองน้อย บ้านห้วยปาย บ้านกิวหน่อ โดยแนวคิดในการพัฒนาดังกล่าวก็เพื่อเป็นการเพิ่มมูลค่าในพื้นที่ให้มากขึ้นนั่นเอง

การมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนเป็นการแสดงออกถึงโอกาสเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนโดยเฉพาะในด้านกิจกรรมท่องเที่ยว รูปแบบของการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านห้วยฮี้มีหลายรูปแบบด้วยกัน อาทิ การเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มท่องเที่ยวในหมู่บ้าน หรือที่มีชื่อกลุ่มว่า "กลุ่มกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ บ้านห้วยฮี้" โดยสมาชิกภายในกลุ่มจะร่วมมือกันในการจัดเตรียมความพร้อมและวางแผนพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งปัจจุบันมีสมาชิกทั้งหมด จำนวน 37 คน และมีคณะกรรมการดำเนินงาน 13 คน

สมาชิกในชุมชนจะมีการประชุมเพื่อร่วมกันวางแผนในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน โดยชาวบ้านทุกคนจะมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่างๆ ร่วมกัน ทั้งนี้เพื่อให้การจัดกิจกรรมต่างๆ เกิดประสิทธิภาพและเกิดความพึงพอใจร่วมกันของคนในชุมชนมากที่สุด และเนื่องจากการท่องเที่ยวในชุมชนจำเป็นที่จะต้องมีกิจกรรมต่างๆ ที่หลากหลาย เพื่อไว้คอยบริการและสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยว ดังนั้นกิจกรรมของหมู่บ้านจะต้องมีการพัฒนารูปแบบ วิธีการให้บริการที่ดีแก่นักท่องเที่ยวอยู่เสมอจึงต้องมีการปรึกษาหารือกันภายในสมาชิกของกลุ่มเพื่อช่วยกันคิด ช่วยกันทำและช่วยกันดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวให้บรรลุความสำเร็จ ซึ่งที่ผ่านมาบ้านห้วยฮี้ได้มีการประชุมเพื่อร่วมกันวางแผนการดำเนินงานระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม และได้รับความร่วมมือจากสมาชิกทุกคนเป็นอย่างดี

สำหรับการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ นั้นชาวบ้านในหมู่บ้านทุกคนต่างก็มีความเต็มใจเป็นอย่างดี โดยนอกจากการรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มท่องเที่ยวขึ้นมาแล้ว ผู้หญิงในหมู่บ้านยังรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มสตรี กลุ่มหัตถกรรมผ้า โดยจะมีการทอผ้าแสดงให้นักท่องเที่ยวได้เยี่ยมชมและซื้อผ้ากลับไปเป็นของฝากของที่ระลึก ชาวชนในหมู่บ้านก็มีการรวมตัวกันจัดกิจกรรมกลุ่มประสานเสียงเพื่อแสดงให้นักท่องเที่ยวได้ชมได้ฟังอีกด้วย

ดังนั้นในการดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวต่างๆ ที่ผ่านมา ทุกฝ่ายต่างเต็มใจที่จะร่วมมือร่วมใจและให้การช่วยเหลือในการดำเนินงานต่างๆ เป็นอย่างดี ส่งผลให้กิจกรรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้านประสบความสำเร็จ และเกิดความเข้มแข็งขึ้นในชุมชนอีกด้วย

ผลประโยชน์

อัตราค่าบริการ ค่าที่พักและค่าอาหารต่างๆ นั้น จะมีการกำหนดไว้เป็นมาตรฐานเดียวกันทั้งหมดโดยมีอัตรา ดังนี้

- ⊗ ค่าที่พัก 100 บาท / คน / คืน
- ⊗ ค่าอาหาร 50 บาท / คน / มื้อ
- ⊗ ค่าไกด์ท้องถิ่น (ไกด์ 1 คน / นักท่องเที่ยว 2 คน) 100 บาท / คน / วัน

ส่วนค่าการแสดงและค่าลูกหาบ (คนช่วยขนของระหว่างเดินทาง) นั้น ทางหมู่บ้านไม่ได้กำหนดอัตราที่แน่นอนไว้ โดยแล้วแต่แขกหรือนักท่องเที่ยวที่ใช้บริการจะจ่ายให้

ค่าบริการที่ได้รับจากนักท่องเที่ยวนั้น จะมีการจัดสรรปันส่วนกันดังนี้

- ⊗ ค่าที่พัก
 - 80 % มอบให้เจ้าของบ้านผู้ให้บริการ
 - 15 % นำเข้ากลุ่มกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหมู่บ้าน

- 5% นำเข้ากองกลางของหมู่บ้าน
- ⊗ ค่าอาหาร
 - 80% มอบให้เจ้าของบ้านที่ทำอาหาร
 - 15% นำเข้ากลุ่มกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหมู่บ้าน
 - 5% นำเข้ากองกลางของหมู่บ้าน
- ⊗ ค่าไถ่ห้องดิน
 - 80% มอบให้ไถ่
 - 15% นำเข้ากลุ่มกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหมู่บ้าน
 - 5% นำเข้ากองกลางของหมู่บ้าน

จะเห็นได้ว่าการจัดสรรแบ่งปันผลประโยชน์นั้น เงินที่ได้รับ 15% จะนำเข้ากลุ่มกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อใช้ในการบริหารจัดการกลุ่ม และอีก 5% จะนำเข้าเป็นเงินกองกลางของหมู่บ้าน เพื่อใช้ในการพัฒนาหมู่บ้านต่อไป โดยตัวแทนชาวบ้านให้สัมภาษณ์ว่าสาเหตุที่ต้องจัดสรรเช่นนี้ก็เนื่องจากการจัดการท่องเที่ยวของหมู่บ้านนั้นมีเป้าหมายเพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน การที่ต้องแบ่งเงินให้กลุ่มท่องเที่ยวหรือหมู่บ้านก็เพื่อให้ชาวบ้านและชุมชนมีความเข้มแข็งที่เท่าเทียมกัน หากไม่มีการจัดสรรเช่นนี้แล้วจะทำให้ชาวบ้านมีความเข้มแข็งกว่าชุมชน นอกจากนี้เงินที่แบ่งเข้ากลุ่มท่องเที่ยว หรือเข้ากองกลางของหมู่บ้านก็จะถูกนำไปใช้ในการบริหารจัดการและการพัฒนาหมู่บ้านในด้านต่างๆ ซึ่งเมื่อถึงเวลาสิ้นปี จะมีการพิจารณากำไรที่ได้จากการท่องเที่ยว ซึ่งหากได้กำไรมากก็อาจจะมีการปันผลกันในกลุ่มด้วย

สถิตินักท่องเที่ยว

จากการจดบันทึกสถิติจำนวนผู้มาเยือนของโครงการฟื้นฟูชีวิตและวัฒนธรรม ในปี พ.ศ.2546 มีจำนวนผู้ที่เดินทางเข้ามาเยี่ยมชมหมู่บ้านห้วยฮี้ในแต่ละเดือน ดังนี้

ตารางที่ 2 : แสดงสถิตินักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมเยือนบ้านห้วยฮี้ในแต่ละเดือน
ประจำปี พ.ศ. 2546 และจำนวนเงินรายรับ - รายจ่าย จากการท่องเที่ยว

เดือน	ลักษณะกลุ่ม ผู้มาเยือน	จำนวน	รายรับ	รายจ่าย	เหลือ	หมายเหตุ
มกราคม	ลูกเสือโลก	34	314,091	222,077	92,014	-
กุมภาพันธ์	ทัวร์	2	5,510	3,240	2,270	-
มีนาคม	ทัวร์นำร่อง	2	2,900	-	2,900	ค่าทัวร์นำร่อง
เมษายน	-	-	-	-	-	-
พฤษภาคม	-	-	-	-	-	-
มิถุนายน	-	-	-	-	-	-
กรกฎาคม	ทัวร์ทั่วไป	2	4,500	3,640	860	(ห้วยฮี้-ห้วยกุง)
สิงหาคม	ทัวร์ทั่วไป	4	17,280	10,411	6,869	(น้ำฮู-ห้วยฮี้-ห้วยกุง)
กันยายน	ทัวร์ทั่วไป	2	7,000	5,990	1,010	(ห้วยฮี้-ห้วยกุง)
ตุลาคม	-	-	-	-	-	-
พฤศจิกายน	ทัวร์ทั่วไป	2	6,840	4,920	1,920	(น้ำฮู-ห้วยฮี้)
	ทัวร์ทั่วไป	2	7,200	4,860	2,340	(ห้วยฮี้-ห้วยกุง)
	ทัวร์ทั่วไป	2	2,760	2,300	460	ไป-กลับ
ธันวาคม	-	-	-	-	-	-

จากตัวเลขสถิติในตารางที่ 2 จะเห็นได้ว่า ในปี พ.ศ. 2546 มีจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้าไปในหมู่บ้านห้วยฮี้ทั้งหมด 52 คน มีรายได้จากการท่องเที่ยวทั้งหมด 368,081 บาท มีรายจ่ายต่างๆ ทั้งหมด 260,238 บาท จึงทำให้มีรายได้เหลือจากการหักค่าใช้จ่ายแล้ว 107,843 บาท

ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการท่องเที่ยว

- ปัญหาในเรื่องของการประชาสัมพันธ์ เนื่องจากในปัจจุบันบ้านห้วยฮี้ยังต้องพึ่งพาการประชาสัมพันธ์จากหน่วยงานอื่นอยู่ ซึ่งหน่วยงานต่างๆ เหล่านี้อาจไม่สามารถให้การช่วยเหลือหมู่บ้านได้ในระยะยาว
- ปัญหาเรื่องอาหาร เนื่องจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านห้วยฮี้เน้นให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาศึกษาและเรียนรู้วิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน ดังนั้นนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในหมู่บ้านก็ต้องรับประทานอาหารเหมือนกับชาวบ้านด้วย ซึ่งบางครั้งนักท่องเที่ยวไม่สามารถที่จะรับประทานอาหารร่วมกับชาวบ้านได้ เช่น บางคนกินแฉะไม่กินเนื้อสัตว์กินแต่เนื้อปลา เป็นต้น

- นักท่องเที่ยวไม่ให้ความสนใจและไม่เคารพในกฎระเบียบ ที่ทางหมู่บ้านกำหนด โดยนักท่องเที่ยว บางส่วนเข้ามาในหมู่บ้านเองโดยไม่ได้ผ่านการติดต่อไปยังโครงการฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติหรือว่าตัวแทนของชาวบ้านก่อน เมื่อเข้ามาในหมู่บ้านก็ทำทุกอย่างตามใจชอบ
- ปัญหาในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยว ชาวบ้านห้วยฮี้มีปัญหาในเรื่องของการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวบ้างแต่ไม่มากนัก โดยส่วนใหญ่แล้วจะให้ไกด์เป็นล่ามช่วยแปลและช่วยสื่อสารให้
- หมู่บ้านยังขาดในเรื่องของการขายของที่ระลึก โดยชาวบ้านควรจะมียุ้งผลิตสินค้าของที่ระลึกไว้ขายให้กับนักท่องเที่ยวบ้าง แม้ว่าในปัจจุบันจะมีกลุ่มสตรีรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มทอผ้าและขายผ้าที่ได้จากการทอเป็นที่ระลึก แต่ก็ควรที่จะมีการพัฒนาสินค้าที่ระลึกให้มีหลากหลายและมีจำนวนมากขึ้น เพื่อสร้างรายได้เสริมให้กับชุมชน

6. บ้านอุมยอม

ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 ต.แม่ท้อ อ.เมือง จ.ตาก ลักษณะที่ตั้งของหมู่บ้านตั้งอยู่ในหุบเขาสูง มีภูเขาล้อมรอบ แวดล้อมด้วยป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ ใกล้กับหมู่บ้านมีลำห้วยหลายสายไหลผ่าน อาทิ ลำห้วยจากน้ำตกผาแดง ลำห้วยจากน้ำตกจะพือและลำห้วยจากน้ำตกจะล่อ ชาวบ้านในชุมชนเป็นชาวเขาเผ่ามูเซอดำ มีอาชีพหลักคือ การทำไร่หมุนเวียน

ปัจจุบัน บ้านอุมยอมประกอบด้วยสมาชิกประมาณ 68 ครัวเรือน มีประชากรประมาณ 300 กว่าคน ชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ-ผี ภายในหมู่บ้านจึงไม่มีวัดสำหรับประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนาแต่อย่างใด แต่จะมีการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อเกี่ยวกับลัทธิผีมากกว่า เช่น งานบุญเลี้ยงผีบ้าน บ้านใดที่มีผู้สูงอายุจะมีการสร้างห้องผี ไว้ในบ้านด้วย โดยเชื่อว่าห้องผีนี้ จะช่วยปกป้องรักษาคุ้มครองสมาชิกในครอบครัวให้อยู่เย็นเป็นสุข ทั้งนี้ชาวมูเซอดำจะต้องทำการบูชาห้องผี แต่เนื่องจากห้องผีจะมีได้ก็เฉพาะบ้านที่มีผู้เฒ่าผู้แก่อาศัยอยู่ด้วยเท่านั้น ทำให้ลูกหลานต้องมาอาศัยอยู่ร่วมกับพ่อแม่ปู่ย่าตายายของตน จึงนับได้ว่าเป็นกลวิธีอย่างหนึ่งของชาวมูเซอดำที่ให้ลูกหลานไม่ทอดทิ้งผู้เฒ่าผู้แก่

ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตรเป็นอาชีพหลัก โดยมีลักษณะเป็นการทำไร่แบบหมุนเวียน มีวงจรในการหมุนเวียนประมาณ 3 ปี พืชที่นิยมปลูก ได้แก่ ข้าวไร่ ข้าวโพด กากแพ อะโวคาโด ไม้ (เพื่อเก็บหน่อไม้) นอกจากนี้ยังมีการเลี้ยงสัตว์ ซึ่งสัตว์ที่ชาวบ้านนิยมนำมาเลี้ยงได้แก่ หมู ไก่ และวัว นอกจากนี้เลี้ยงไว้ใช้งานและกินเนื้อแล้ว บางส่วนยังสามารถนำไปขายเพิ่มรายได้ให้แก่ชาวบ้าน นอกจากนี้ยังมีการเลี้ยงม้าไว้สำหรับใช้เป็นพาหนะในการขนของอีกด้วย

สภาพภูมิประเทศ

ลักษณะที่ตั้งของหมู่บ้านอุมยอมนั้น ตั้งอยู่ในหุบเขาสูง โดยมีความสูงจากระดับน้ำทะเล 930 เมตร มีภูเขาล้อมรอบ บริเวณโดยรอบของหมู่บ้านเป็นป่าไม้ที่มีความอุดมสมบูรณ์ ใกล้เคียงกับหมู่บ้าน มีลำห้วยไหลผ่านหลายสายด้วยกัน ได้แก่ ลำห้วยที่ไหลมาจากน้ำตกผาแดง (อยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 3 กิโลเมตร) ลำห้วยจากน้ำตกจะพือ และน้ำตกจะล่อ (ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 1 กิโลเมตร) ซึ่งอยู่ติดกับเขตอุทยานแห่งชาติน้ำตกลานสาง จ.ตาก และเนื่องจากสภาพที่ตั้งที่อยู่บนที่สูงนี้เอง ทำให้สภาพอากาศของหมู่บ้านมีอากาศที่อบอุ่นในช่วงฤดูร้อนและมีอากาศหนาวถึงหนาวจัดในช่วงฤดูหนาว

เส้นทางสู่หมู่บ้าน

การเดินทางสู่บ้านอุมยอมนั้น นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเข้าหมู่บ้านได้ตลอดทั้งปีเพราะถนนเป็นคอนกรีตอย่างดีถึงหมู่บ้าน โดยสามารถเดินทางทางรถยนต์มาตามเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 (ตาก - กำแพงเพชร) เมื่อถึงทางแยกไป อ.แม่สอด (หลักกิโลเมตรที่ 410) เลี้ยวขวาเข้าสู่ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 105 ตรงไปจนถึงสถานีทดลองพืชสวนอุมยอมนั้น จากนั้นเลี้ยวซ้ายเข้าสู่ถนนคอนกรีตระยะทาง 4 กิโลเมตร หมู่บ้านอุมยอมนั้นอยู่ห่างจากที่ทำการศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา จ.ตาก ประมาณ 800 เมตร และอยู่ห่างจากตัวเมือง จ.ตาก ประมาณ 35 กิโลเมตร เส้นทางในการเดินทางสู่บ้านอุมยอมนั้นมีสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจมากมาย อาทิ น้ำตกลานสาง อุทยานแห่งชาติตากสินมหาราช ตลาดอุมยอมนั้น เป็นต้น

ความเป็นมาของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชน

ในอดีตบ้านอุมยอมนั้นเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่อยู่ในเขตนิคมสร้างตนเอง โดยพื้นที่ที่ชาวบ้านอาศัยอยู่ในปัจจุบันนี้ได้ถูกกันออกจากเขตพื้นที่อุทยานแต่ยังคงไม่มีการออกเอกสารสิทธิ์และห้ามทำการซื้อขาย เพียงแต่ได้รับอนุญาตให้ใช้อยู่อาศัยและทำมาหากินเท่านั้น ปัจจุบันอยู่ในการดูแลของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา จ.ตาก

สำหรับความคิดริเริ่มในการจัดการท่องเที่ยวที่นั่น เริ่มมาจากการที่มีชาวบ้านในหมู่บ้านอุมยอมนั้นเดินทางไปเยี่ยมญาติที่ อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย ซึ่งเป็นหมู่บ้านของชนเผ่ามูเซอเช่นเดียวกัน โดยหมู่บ้านดังกล่าวมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเยี่ยมชมหมู่บ้านเป็นจำนวนมากเช่นเดียวกับบ้านอุมยอมนั้น และไม่ได้มีการจัดการท่องเที่ยวขึ้นในหมู่บ้านเช่นเดียวกัน แต่ชาวบ้านของที่นี่นั้นสามารถมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว ในขณะที่ชาวบ้านบ้านอุมยอมนั้นกลับไม่มีรายได้จากการท่องเที่ยวแต่อย่างใด ทำให้ชาวบ้านอุมยอมนั้นเริ่มมีความคิดที่จะสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวในหมู่บ้านของ

ตนเองบ้าง จึงได้เริ่มจัดให้มีการท่องเที่ยวโดยชุมชนขึ้น ภายใต้การสนับสนุนจากศูนย์พัฒนาและส่งเสริม ชาวเขา จ.ตาก โดยชาวบ้านจะมีการเปิดให้บริการที่พักแก่นักท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ มีบริการไกด์ท้องถิ่น นำนักท่องเที่ยวเดินทางเที่ยวชมหมู่บ้าน และเดินป่าชมธรรมชาติ ซึ่งในบริเวณรอบๆ หมู่บ้าน มีเส้นทางเดินป่าที่น่าสนใจหลายเส้นทางด้วยกัน

ที่ผ่านมานักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่เดินทางเข้ามาเยี่ยมชมหมู่บ้านจะเป็นนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติมากกว่าชาวเอเชียโดยส่วนใหญ่มาจากทางยุโรป ส่วนกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเดินป่าศึกษาธรรมชาตินั้น ส่วนใหญ่จะเป็นนักศึกษาชาวไทยและชาวญี่ปุ่นในระยะแรกที่มีการจัดการท่องเที่ยว ชาวบ้านได้มีการจัดบันทึกจำนวนของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาในหมู่บ้าน ต่อมาภายหลังจึงยกเลิกไปเนื่องจากนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในหมู่บ้านนั้นมีหลากหลายรูปแบบ คือ มีทั้งแบบมาเช้า-เย็นกลับ แบบที่เข้ามาพักค้างคืนในหมู่บ้านและแบบที่เข้ามาเพื่อเยี่ยมชมศูนย์วัฒนธรรมชาวเขาเพื่อศึกษาดูงาน จึงทำให้ยากต่อการจัดบันทึกของชาวบ้าน

การจัดตั้งองค์กร

การบริหารจัดการการท่องเที่ยวของบ้านอูมยอมน ชาวบ้านจะเป็นผู้ดูแลและบริหารจัดการกันเอง มีการแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมาทำหน้าที่ดำเนินงาน โดยประธานกลุ่มท่องเที่ยวในนั้นจะมีวาระในการดำรงตำแหน่ง 2 ปี แล้วจึงจะมีการเลือกตั้งกันขึ้นมาใหม่ (ซึ่งที่ผ่านมายังไม่เคยมีประธานกลุ่มคนไหนดำรงตำแหน่งจนครบวาระ)

กลุ่มท่องเที่ยวประกอบด้วย กลุ่มบ้านพักโฮมสเตย์ และกลุ่มไกด์นำเที่ยว โดยปัจจุบันมีสมาชิกซึ่งเปิดให้บริการบ้านพักโฮมสเตย์ทั้งหมดจำนวน 20 หลัง และมีไกด์นำเที่ยวจำนวน 9 คน

การประชาสัมพันธ์

การประชาสัมพันธ์ข้อมูลการท่องเที่ยวของหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านอูมยอมนั้น ได้รับการช่วยเหลือจากศูนย์พัฒนาและส่งเสริม ชาวเขา จ.ตาก โดยศูนย์ฯ ได้ช่วยเหลือในการทำโบรชัวร์และแผ่นพับโฆษณาให้ และยังทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานกับนักท่องเที่ยวที่ต้องการเดินทางเข้ามาเยี่ยมชมหมู่บ้านให้แก่ชาวบ้านด้วย นอกจากนี้ศูนย์ฯ ยังทำหน้าที่ในการประสานงานไปยังสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม หรือ สสว. (The Office of Small and Medium Enterprises Promotion) ซึ่งมีศูนย์กลางการดำเนินงานอยู่ที่ จ.เชียงใหม่ ให้ช่วยทำการประชาสัมพันธ์ข้อมูลการท่องเที่ยวของหมู่บ้านผ่านทางเว็บไซต์ต่างๆ ให้ นอกจากนี้ หมู่บ้านอูมยอมนยังได้รับการช่วยเหลือจากองค์กรต่างชาติ คือ องค์กรความร่วมมือระหว่างประเทศของญี่ปุ่น หรือ ไจก้า (JICA : Japan International Cooperation Agency) โดยเข้ามาช่วยจัดทำข้อมูลของหมู่บ้านอูมยอมนสำหรับเผยแพร่ให้แก่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ

เป็นภาษาอังกฤษ และนอกจากการช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ แล้ว ชาวบ้านยังได้จัดทำโบรชัวร์ของชาวบ้านขึ้นมาเองเพื่อแจกให้กับนักท่องเที่ยวอีกด้วย

การบริหารจัดการ

ปัจจุบันการจัดการท่องเที่ยวของหมู่บ้านอุ้มยอเป็นการดำเนินการและบริหารงานโดยชาวบ้านเอง โดยจะมีการรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของหมู่บ้าน และทำการบริหารจัดการในรูปแบบของการเลือกตั้งคณะกรรมการ โดยประธานกรรมการและคณะกรรมการมาจากการเลือกตั้งของสมาชิกในกลุ่ม ประธานกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านอุ้มยอ มีชื่อว่า "จะเคาะ"

หน้าที่ของคณะกรรมการกลุ่มท่องเที่ยวจะมีหน้าที่ในการจัดลำดับคิวบ้านพักโฮมสเตย์ การจัดลำดับคิวไกด์ท้องถิ่น ตลอดจนทำหน้าที่เป็นผู้ตรวจสอบและพิจารณาความเหมาะสมของบ้านพักที่จะเปิดให้บริการโฮมสเตย์แก่นักท่องเที่ยว มีหน้าที่ในการกำหนดกฎระเบียบสำหรับนักท่องเที่ยว อาทิ การกำหนดให้นักท่องเที่ยวพักได้บ้านละไม่เกิน 2 คน ห้ามไม่ให้มีการเสพยาเสพติด และห้ามส่งเสียงดังหลังเวลา 22.00 น. นอกจากนี้ คณะกรรมการยังมีหน้าที่ในการจัดสรรรายได้ให้แก่ผู้ให้บริการ การหักรายได้เข้ากลุ่ม และการแบ่งผลกำไรให้แก่สมาชิก โดยรายได้ที่ได้รับจากการท่องเที่ยวนั้นจะถูกหักร้อยละ 3 เพื่อนำเข้าเป็นเงินกองกลางของกลุ่มท่องเที่ยว ซึ่งเงินจำนวนนี้จะถูกนำไปใช้ในการพัฒนาหมู่บ้านด้านต่างๆ อาทิ ใช้ในการจัดงานประเพณีของหมู่บ้าน การทำความสะอาดหมู่บ้าน นอกจากนี้คณะกรรมการของกลุ่มท่องเที่ยวจะต้องทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลบัญชีรายรับ-รายจ่ายของหมู่บ้านด้วย โดยผู้ดูแลบัญชีจะได้รับค่าตอบแทนคิดเป็น 1% จากเงินรายได้

ที่พัก

ที่พักสำหรับรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมเยือนหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านอุ้มยอนั้น มีทั้งที่เป็นโฮมสเตย์แบบพักรวมกับชาวบ้าน และบ้านพักที่เป็นลักษณะเกสต์เฮาส์ที่มีชื่อว่า มูเซออินน์ ซึ่งสร้างโดยศูนย์พัฒนาและส่งเสริมชาวเขาจังหวัดตาก

● โฮมสเตย์ พักรวมกับชาวบ้าน

บ้านของชาวบ้านอุ้มยอส่วนใหญ่จะเป็นบ้านไม้ชั้นเดียวยกพื้นสูงเล็กน้อย และนิยมทำเป็นลักษณะบ้านแฝด โดยจะแบ่งส่วนของห้องครัวและส่วนของห้องนอนไว้คนละส่วนกัน หากนักท่องเที่ยวเข้ามาใช้บริการก็สามารถที่จะเลือกได้ว่าจะนอนที่ส่วนใด จากการสัมภาษณ์เจ้าของบ้านโฮมสเตย์พบว่า นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เข้ามาพักกับชาวบ้าน ส่วนใหญ่จะชอบนอนตรงบริเวณที่เป็นส่วนของห้องครัวซึ่งมีความกว้างพอสมควร ทั้งนี้เนื่องจากในบริเวณห้องครัวซึ่งจะมีเตาไฟอยู่ตรงกลาง ตามความเชื่อของชาวมูเซอตำนั้น ไฟหรือถ่าน ในเตาดังกล่าวจะต้องถูกรุ่น

อยู่ตลอดเวลา ห้ามไม่ให้ไฟดับเด็ดขาด ดังนั้นอาจจะด้วยสาเหตุนี้ และด้วยสภาพอากาศของหมู่บ้าน ที่ค่อนข้างเย็น จึงทำให้นักท่องเที่ยวชาวต่างชาตินิยมที่จะนอนในบริเวณที่เป็นส่วนของห้องครัวเพราะ ให้ความรู้สึกที่อบอุ่นกว่าก็เป็นได้ หรืออีกนัยหนึ่งอาจจะ ต้องการความเป็นส่วนตัวในการพักผ่อน มากกว่าเข้าไปอยู่ร่วมกับเจ้าของบ้าน ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่กับแบบครอบครัวใหญ่ โดยจะมีผู้เฒ่าผู้แก่ อาศัยอยู่รวมกันกับลูกหลานด้วย (เนื่องจากความเชื่อเรื่องห้องผีดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น)

ปัจจุบันบ้านอุ้มยอมมีจำนวนบ้านพักโฮมสเตย์ที่ไว้คอยบริการให้นักท่องเที่ยว จำนวน 20 หลัง โดยบ้านแต่ละหลังจะสามารถรับนักท่องเที่ยวได้ไม่เกิน 2 คนต่อ 1 ครั้ง ซึ่งถือว่าเป็นจำนวนที่ลดลงจากตอนเริ่มโครงการในระยะแรก เนื่องจากนักท่องเที่ยวไม่ได้เข้ามาท่องเที่ยว ในหมู่บ้านตลอดทั้งปีประกอบกับชาวบ้านต้องทำงานอย่างอื่นด้วย ทำให้ชาวบ้านขาดความพร้อม ในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว เพราะนอกจากจะต้องดูแลเกี่ยวกับเรื่องที่พักให้นักท่องเที่ยวแล้ว จะต้องคอยดูแลในเรื่องของอาหารการกินของนักท่องเที่ยวด้วย

การคัดเลือกบ้านพักเข้าโครงการโฮมสเตย์นั้น จะคัดเลือกโดยคณะกรรมการกลุ่มท่องเที่ยว โดยมีหลักในการคัดเลือกคือ ต้องเป็นบ้านที่มีความสะอาดรวมทั้งมีห้องน้ำและเครื่องครัว ที่สะอาดด้วย บ้านพักแต่ละหลังจะถูกกำหนดลำดับคิวในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งหากนักท่องเที่ยวไม่พอใจ บ้านพักที่จัดให้ก็สามารถที่จะขอเปลี่ยนบ้านพักได้ซึ่งชาวบ้าน ก็จะมีการสลับลำดับคิวกันเองต่อไป

นอกจากนี้ชาวบ้านยังได้รับงบประมาณสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ท้อ ให้สร้างเรือนรับรองนักท่องเที่ยวขึ้นอีก 2 หลัง แต่ละหลังสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ประมาณ 10 คน ราคาค่าที่พักของบ้านพักรวมนี้จะมีราคาเท่ากับค่าที่พักบ้านพักโฮมสเตย์ของชาวบ้านทั่วไป แต่รายได้ของบ้านพักจะนำเข้าเป็นเงินกองกลางของกลุ่มท่องเที่ยวทั้งหมด

● มูเซออินน์

มูเซออินน์ เป็นที่พักซึ่งศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดตากได้สร้างขึ้น เป็นบ้านแบบกระท่อมจำนวน 4 หลัง ด้วยกัน สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้จำนวน 20-30 คน แต่เดิมนั้นศูนย์ฯ ได้มอบหมายให้ชาวบ้านลีซูเป็นผู้ดูแล ทั้งในเรื่องของการจัดที่นอน การทำความสะอาดและการทำอาหารสำหรับผู้เข้าพัก ซึ่งนอกจากจะเป็นการช่วยอำนวยความสะดวกให้แก่แขกหรือนักท่องเที่ยวที่มาพักแล้ว ยังเป็นการฝึกให้ชาวบ้านได้เรียนรู้การให้บริการ แก่นักท่องเที่ยวและได้เรียนรู้เกี่ยวกับการจัดการที่พักแบบโฮมสเตย์อีกด้วย ซึ่งในปีที่ผ่านมา ชาวบ้านลีซูก็ได้ส่งคืนมูเซออินน์ให้ศูนย์ฯ ดูแลบริหารเองแล้ว และในปัจจุบันมูเซออินน์อยู่ใน สภาพที่ชำรุดทรุดโทรมและกำลังอยู่ในระหว่างรอการบำรุงซ่อมแซม

นักท่องเที่ยวที่เข้ามายังบ้านอุ้มยอ นอกจากจะสามารถเลือกที่พักแบบค้างคืนร่วมกับชาวบ้านแบบโฮมสเตย์ที่บ้านอุ้มยอ หรือเลือกพักที่มูเซออินน์ (ซึ่งปัจจุบันได้ระงับการให้บริการ) แล้ว นักท่องเที่ยวยังสามารถที่จะเลือกตั้งเต็นท์เพื่อค้างคืนในบริเวณใกล้ๆ น้ำตกกระทิง (น้ำตกดอยมูเซอ) ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งของหมู่บ้านและอยู่ในเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติด้วย โดยบริเวณน้ำตกจะอยู่ห่างจากตัวหมู่บ้านออกไปประมาณ 3 - 4 กิโลเมตร

นอกจากนี้ศูนย์ฯ ยังได้ให้ชาวบ้านหาพื้นที่ว่างในบริเวณหมู่บ้านเพื่อใช้เป็นพื้นที่ส่วนรวม โดยศูนย์ฯ ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณให้แก่ชาวบ้านในการสร้างพิพิธภัณฑ์เพื่อแสดงถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวมูเซอตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยพิพิธภัณฑ์ดังกล่าวได้เปิดแสดงให้นักท่องเที่ยวได้เข้าเยี่ยมชมมาได้ประมาณ 3 ปีแล้ว

นอกจากบ้านอุ้มยอจะมีการจัดการท่องเที่ยวและให้บริการที่พักแบบโฮมสเตย์แก่นักท่องเที่ยว ปัจจุบันหมู่บ้านอื่นๆ ใกล้เคียงก็เริ่มที่จะตื่นตัวกับการท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น โดยนอกจากบ้านอุ้มยอที่เปิดให้บริการบ้านพักแบบโฮมสเตย์แล้ว บ้านล้อมน้อยซึ่งเป็นหมู่บ้านในละแวกเดียวกันก็เริ่มที่จะมีการสร้างที่พักแบบโฮมสเตย์ไว้ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวเช่นเดียวกัน

กิจกรรมท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านอุ้มยอ มีกิจกรรมต่างๆที่น่าสนใจสำหรับนักท่องเที่ยวหลายอย่างด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นการเยี่ยมชมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านและการเดินป่าชมความงามของธรรมชาติ ซึ่งที่นี่มีเส้นทางเดินป่าหลายเส้นทางไว้คอยบริการนักท่องเที่ยว

สำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยวในหมู่บ้านจะประกอบไปด้วย

- **เส้นทางศึกษาวิถีชีวิต :** นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามายังหมู่บ้านอุ้มยอสามารถศึกษาถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ตามแบบฉบับของชาวมูเซอคำที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวได้ โดยนักท่องเที่ยวสามารถเดินชมหมู่บ้านได้ด้วยตนเอง หรือจะให้ไกด์ท้องถิ่นในหมู่บ้านเป็นผู้นำเที่ยวก็ได้ ภายในหมู่บ้านนักท่องเที่ยวจะได้ชมวิถีชีวิตของชาวบ้าน อาทิ การตีเหล็กแบบชาวเขา การดำข้าวซ้อมมือ ลานประเพณี (ลานจะคี) ซึ่งชาวมูเซอจะใช้ในการประกอบพิธีการแต่งงานจะคี ซึ่งเป็นการเต้นเพื่อความเป็นสิริมงคลของตนเอง นอกจากนี้นักท่องเที่ยวยังจะได้ชมบ้านทรงทางกระรอกอันเป็นเอกลักษณ์ของชาวเขาเผ่ามูเซอคำที่หาชมได้ยากอีกด้วย

ภายในหมู่บ้านยังมีการจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมชาวเขาบ้านอุ้มยอ โดยสร้างขึ้นเพื่อใช้สำหรับเป็นที่เผยแพร่และให้บริการทางด้านวิชาการสำหรับนักท่องเที่ยว นักวิจัย นักเรียน และนักศึกษา โดยภายในศูนย์วัฒนธรรมชาวเขาจะจัดแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชาติพันธุ์มูเซอคำ ประเพณี วัฒนธรรม อาชีพ ภูมิปัญญา รวมทั้งวิถีการดำเนินชีวิตของชนเผ่ามูเซอคำ

สถานที่ที่แสดงถึงวิถีชีวิตดั้งเดิมของชนเผ่ามูเซออีกอย่างหนึ่งที่น่าสนใจ ก็คือ บ้านโบราณ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเชื่อของชาวมูเซอตำในอดีต โดยการสร้างบ้านที่มีจำนวนเสาบ้าน บ่งบอกถึงขนาดของครอบครัวที่อยู่อาศัย คือบ้านที่อยู่กันเป็นครอบครัวใหญ่ จะมีเส้าบ้านจำนวน 25 ต้น ส่วนบ้านที่อยู่กันเป็นครอบครัวเล็กจะมีเส้าบ้านจำนวน 9 ต้น

● เส้นทางศึกษาธรรมชาติ : นักท่องเที่ยวที่รักธรรมชาติและการเล่นกีฬา สามารถเข้ามาสัมผัสธรรมชาติที่คงความสมบูรณ์ของป่าดิบชื้น และศึกษาพรรณไม้นานาพันธุ์ที่หายาก สมุนไพรนานาชนิดบนเขาอุ้มยวมและลำห้วยเหียบบราก ชมทิวทัศน์เขาอุ้มยวม ทะเลหมอก และน้ำตกที่สวยงาม เทียวชมและสัมผัสการทำเกษตรพื้นที่สูง โดยเส้นทางศึกษาธรรมชาติของบ้านอุ้มยวมจะมี 2 เส้นทางด้วยกัน ขึ้นอยู่กับความสะดวกและความต้องการของนักท่องเที่ยว เนื่องจากทั้งสองเส้นทางจะใช้ระยะเวลาในการเดินแตกต่างกัน คือ เส้นทางแรกจะใช้เวลาในการเดินประมาณครึ่งวัน (ประมาณ 4 ชั่วโมง) ส่วนเส้นทางที่สองจะต้องใช้เวลาในการเดินป่าทั้งวัน (ประมาณ 8 ชั่วโมง) ดังนั้นในการเลือกเส้นทางเดินป่าจึงขึ้นอยู่กับระยะเวลาที่นักท่องเที่ยวต้องการด้วย โดยก่อนที่จะออกเดินป่านั้นจะมีการชี้แจงถึงเส้นทางและข้อควรปฏิบัติต่างๆ ในการเดินป่าให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบก่อนด้วย

น้ำตกนั้นถือได้ว่าเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งของการเดินป่าศึกษาธรรมชาติ ในบริเวณใกล้ๆ หมู่บ้านอุ้มยวมมีน้ำตกที่น่าสนใจหลายแห่งด้วยกัน ดังนี้ น้ำตกผาแดง (อยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 3 กิโลเมตร) น้ำตกจะพือ และน้ำตกจะลอ (ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 1 กิโลเมตร) ซึ่งอยู่ติดกับเขตอุทยานแห่งชาติน้ำตกลานสาง ในปัจจุบันได้มีความพยายามในการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวไปยังน้ำตกทั้ง 3 แห่งนี้ โดยให้คล้ายกับเส้นทางท่องเที่ยวบนดอยอินทนนท์ จ.เชียงใหม่ โดยนักท่องเที่ยวสามารถที่จะเดินทางมาเที่ยวชมอุทยานแห่งชาติลานสาง จากนั้นสามารถแวะไปจับจ่ายซื้อสินค้าชนเผ่าและผลไม้จากบนดอยได้ที่ตลาดดอยมูเซอ เข้าเยี่ยมชมชมน้ำตกมูเซอ และเดินทางต่อเพื่อมาชมวิถีชีวิตของชาวบ้านมูเซอตำ หรืออาจจะพักค้างคืนที่โฮมสเตย์ของหมู่บ้านเพื่อให้เข้าใจวิถีชีวิตของชาวบ้านมากขึ้น

เที่ยววัฒนธรรมอุ้มยวม : สัมผัสและศึกษาประเพณีและวัฒนธรรมของชนเผ่าลาหู่ ซึ่งในแต่ละปีจะมีเทศกาลที่น่าสนใจหลายเทศกาลด้วยกัน อาทิ เทศกาลขึ้นปีใหม่ เทศกาลกินข้าวใหม่ - เทศกาลขึ้นปีใหม่ จัดในช่วงเดือนมกราคมของทุกปี เป็นเทศกาลที่สนุกสนาน ชาวบ้านจะแต่งตัวด้วยชุดใหม่ประจำเผ่า มีการ "เต้นจะคี" * ในวันงานจะมีการเตรียมอาหารสำหรับใช้เป็นเครื่องเซ่นไหว้เทพเจ้าด้วยการจัดเทศกาลขึ้นปีใหม่ชาวมูเซอตำ จะมีการเฉลิมฉลองและเต้นรำเป็นเวลาติดต่อกัน 7 วัน 7 คืน บริเวณลานจะคี จะแบ่งออกเป็นส่วนของที่นั่งสำหรับผู้อาวุโสของหมู่บ้าน และส่วนของหนุ่มสาว ก่อนวันงาน

(* ซึ่งเป็นการเต้นรำเพื่อสักการะเทพเจ้า และเพื่อความเป็นสิริมงคลของชาวบ้าน การเต้นจะคีของชาวมูเซอตำ จะเป็นการเต้นเป็นวงกลมรอบกองไฟ ซึ่งกองไฟนั้นจะถือว่าเป็นกองไฟศักดิ์สิทธิ์ โดยในระหว่างที่มีการเต้นจะคีกองไฟนี้ จะดับไม่ได้ และห้ามไม่ให้ใครเอาบุตรหรือเทียนไปจุดไฟจากกองไฟดังกล่าวเด็ดขาด)

เทศกาลชาวมูเซอจะร่วมแรงร่วมใจกันทำความสะอาดและตัดหญ้า บริเวณลานจะคิ ให้เรียบร้อยก่อนด้วย โดยลานจะคินี้จะมีการทำความสะอาดกันเพียงปีละ 2 ครั้งเท่านั้น และต้องทำให้เสร็จภายใน 1 วัน คือ ในงานเทศกาลขึ้นปีใหม่และงาน เทศกาลกินข้าวใหม่ ซึ่งเป็นงานประเพณีที่สำคัญ ดังนั้น งานเทศกาลขึ้นปีใหม่จึงถือได้ว่าเป็นงานเทศกาลที่ยิ่งใหญ่และสนุกสนานที่สุดของชาวมูเซอค่า

- เทศกาลกินข้าวใหม่ เทศกาลนี้มักจัดในช่วงเดือนกันยายน ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีการเก็บเกี่ยวผลผลิตเสร็จใหม่ๆ การจัดเทศกาลกินข้าวใหม่มีวัตถุประสงค์เพื่อถวายผลผลิตที่ได้รับมานั้น ให้แก่เทพเจ้าในเทศกาลจะมีการเฉลิมฉลองติดต่อกันเป็นเวลาประมาณ 3 วัน และจะมีการเต้นจะคิเช่นเดียวกับในวันเทศกาลขึ้นปีใหม่ด้วย

ประเพณีการเต้นจะคิของชาวมูเซอนั้น นอกจากจะเต้นเนื่องในโอกาสงานบุญหรืองานเทศกาลต่างๆ ที่สำคัญแล้วยังสามารถเต้นได้ในโอกาสอื่นๆ อีกด้วย เช่น เมื่อคนในบ้านไม่สบาย เมื่อหายป่วยแล้วก็จะมีการเต้นจะคิในงานทำบุญผีบ้าน (เลี้ยงผีบ้าน) เพื่อให้คุ้มครองทรัพย์สินและคนในบ้าน ซึ่งทุกงานที่กล่าวมาจะมีการเต้นจะคิที่ลานจะคิของหมู่บ้านแต่จะไม่ได้ประกอบพิธีกรรมยิ่งใหญ่เหมือนกับงานเทศกาลขึ้นปีใหม่และงานเทศกาลกินข้าวใหม่ ผู้ที่มาร่วมเต้นรำอาจจะเป็นเพียงกลุ่มญาติสนิทกับเจ้าของงานเท่านั้น อย่างไรก็ตามชาวบ้านเชื่อว่าการเต้นจะคิเพื่อถวายเทพเจ้านี้จะส่งผลให้ผู้เต้นได้บุญกุศลมาก ซึ่งนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมก็สามารถที่จะเข้าร่วมเต้นรำกับชาวบ้านได้ด้วย

หากนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาในหมู่บ้านไม่ตรงกับช่วงเวลาที่ม้งงานบุญหรืองานเทศกาล แต่มีความต้องการที่จะชมการแสดงการเต้นจะคิของชาวบ้านก็สามารถทำได้ โดยการเต้นจะคิสำหรับให้นักท่องเที่ยวชมนั้นจะทำการแสดงกันที่ลานแสดงแยกต่างหากโดยไม่ได้เต้นกันที่ลานจะคิ (จะใช้เต้นเฉพาะในช่วงเวลาที่ม้งงานบุญ งานเทศกาล หรืองานพิธีกรรม) ในการแสดงดังกล่าวจะมีเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงทั้งหมด 3 ชิ้น ได้แก่ โนคูมา ชลู่ และกีตาร์ โดยจะไม่มีเครื่องเช่นโหว่เทพเจ้าเหมือนกับการเต้นถวายเทพเจ้าแต่อย่างใด และนักท่องเที่ยวจะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการชมด้วย

ทั้งนี้หากนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมหมู่บ้านในช่วงที่มีการเต้นจะคิสำหรับเทศกาลหรืองานบุญต่างๆ ของหมู่บ้านแล้ว นักท่องเที่ยวสามารถเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวกับชาวบ้านได้เลย โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายแต่อย่างใด

การเตรียมความพร้อมของชุมชน

เริ่มแรกเมื่อชาวบ้านมีความคิดที่จะจัดการท่องเที่ยวขึ้นในหมู่บ้านนั้น ชาวบ้านได้ไปขอคำปรึกษากับศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดตาก เพื่อขอให้ทางศูนย์ฯเข้ามาให้การช่วยเหลือในด้านการฝึกอบรมความรู้ในเรื่องเกี่ยวกับการจัดการและการท่องเที่ยวแก่ชาวบ้าน ซึ่งทางศูนย์ฯ ก็ได้เข้ามาให้การช่วยเหลือโดยการจัดฝึกอบรมเกี่ยวกับการจัดการด้านต่างๆ และการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบต่างๆ ให้แก่ชาวบ้าน ซึ่งชาวบ้านก็ได้มีการแบ่งออกเป็นกลุ่มต่างๆ ขึ้นอยู่กับกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น กลุ่มไกด์ป่า กลุ่มไกด์บ้าน กลุ่มประชาสัมพันธ์ และกลุ่มโฮมสเตย์ เป็นต้น

จากนั้นชาวบ้านได้มีการพูดคุยปรึกษากันภายในกลุ่มชาวบ้านถึงจุดเด่นและจุดด้อยของหมู่บ้าน เพื่อหากิจกรรมที่คาดว่าจะสามารถพัฒนาเป็นอาชีพเสริมและสร้างรายได้ให้กับคนในหมู่บ้านได้ ซึ่งจากการพูดคุยกันพบว่านักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมหมู่บ้านนั้น ส่วนใหญ่จะให้ความสนใจกับการเย็บปักถักร้อย ผู้เฒ่าผู้แก่ของหมู่บ้าน ครกสำหรับตำข้าว และการตีมีด ซึ่งเมื่อพิจารณากันแล้วพบว่ากิจกรรมเหล่านี้ไม่สามารถที่จะสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านแต่อย่างใด นักท่องเที่ยวที่เข้ามา也只แต่นำขนม เสื้อผ้าหรือสิ่งของเข้ามาแจกให้กับเด็กๆ ในหมู่บ้านเท่านั้น ชาวบ้านจึงได้ตัดสินใจร่วมกันว่ากิจกรรมที่จะสามารถสร้างรายได้ให้เกิดขึ้นกับคนในหมู่บ้านจากการท่องเที่ยวขึ้นนั้น ได้แก่ วัฒนธรรม พิธีกรรม และการเดินป่าเพื่อศึกษาธรรมชาติ ซึ่งเกี่ยวกับการเดินป่าเพื่อศึกษาธรรมชาตินั้น ชาวบ้านได้ขอความช่วยเหลือให้ทางศูนย์ฯทำการจัดฝึกอบรมไกด์ป่าให้กับชาวบ้าน ซึ่งก็มีเจ้าหน้าที่จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเข้ามาทำการฝึกอบรม ส่วนเส้นทางสำหรับใช้ในการเดินป่านั้นชาวบ้านเป็นผู้ทำการสำรวจและเลือกกันเองภายในหมู่บ้าน

การมีส่วนร่วมของชุมชน

ในระยะแรกของการรวมกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้นในหมู่บ้านนั้น มีสมาชิกเริ่มต้นทั้งหมดเพียง 10 คนเท่านั้น โดยถือเป็นกลุ่มแรกที่ร่วมกันก่อตั้งกลุ่มท่องเที่ยวขึ้น จนในปัจจุบันกลุ่มมีสมาชิกเพิ่มมากขึ้น โดยมีจำนวนสมาชิกทั้งหมดจำนวน 27 ครัวเรือน จากสมาชิกทั้งหมดของหมู่บ้านจำนวน 68 ครัวเรือน การสมัครเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มนั้นผู้สมัครไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายแต่อย่างใด

สมาชิกของกลุ่มจะมีสิทธิในการนำบ้านพักเข้าร่วมในโครงการโฮมสเตย์ และสมัครเข้าเป็นไกด์ในโครงการได้ ซึ่งไกด์ก็จะมี 2 แบบด้วยกัน คือ

- ไกด์ป่า ทำหน้าที่ในการนำนักท่องเที่ยวเดินป่า ศึกษาธรรมชาติ

- ไกด์บ้าน ทำหน้าที่ในการนำนักท่องเที่ยวเดินชมภายในหมู่บ้าน เพื่อเยี่ยมชมและศึกษาวิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรมของหมู่บ้าน

ทั้งนี้บ้านพักที่สมาชิกลำมาเสนอเข้าร่วมโครงการนั้น จะต้องได้รับการคัดเลือกจากคณะกรรมการเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมอีกครั้งหนึ่ง ถ้าเหมาะสมก็สามารถเปิดให้บริการแก่นักท่องเที่ยวได้ ซึ่งคณะกรรมการก็จะตรวจสอบดูความสะอาดของบริเวณบ้าน ห้องครัว และที่สำคัญที่สุดคือ บ้านที่จะเปิดให้บริการโฮมสเตย์จะต้องเป็นบ้านที่มีห้องน้ำ เป็นของตนเองด้วย เช่นเดียวกับไกด์นำเที่ยว ซึ่งก็จะมีการทดสอบก่อนว่าผู้สมัครเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติของการเป็นไกด์หรือไม่ โดยไกด์จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรมของหมู่บ้าน ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ และเรื่องของสมุนไพรด้วย ในปัจจุบันในหมู่บ้านมีไกด์ด้วยกันทั้งหมดจำนวน 9 คน โดยแบ่งเป็นไกด์บ้านจำนวน 5 คน และไกด์ป่าจำนวน 4 คน

แม้ว่าสมาชิกในชุมชนจะไม่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวของหมู่บ้านทั้งหมด แต่ทุกคนก็สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน คือ เข้าร่วมในกิจกรรมการแสดงซึ่งก็คือ การเต้นจะคีให้นักท่องเที่ยวได้รับชม รายได้จากการแสดงก็จะแบ่งให้ตามจำนวนของผู้แสดงเท่าๆกัน

นอกจากการเปิดบริการบ้านพักโฮมสเตย์ การเป็นไกด์นำเที่ยว และการแสดงการเต้นจะคีแล้ว สมาชิกในหมู่บ้านยังมีการรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มสตรีขึ้นภายในหมู่บ้าน เพื่อเป็นศูนย์กลางในการรวมตัวกันตัดเย็บเสื้อผ้าและทำของที่ระลึก เช่น กระเป๋า สำหรับขายให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมหมู่บ้านอีกด้วย โดยสินค้าที่แต่ละคนผลิตได้จะนำมารวมกันขายให้นักท่องเที่ยวที่ร้านค้าจำหน่ายสินค้าทางวัฒนธรรมมุเซอตา ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณจุดศูนย์กลางของหมู่บ้าน ภายในร้านค้าจะจำหน่ายสินค้าผลิตภัณฑ์จากฝีมือชาวเขา งานหัตถกรรมที่ทำจากหวาย ไม้ไผ่ งานเย็บปักถักร้อยงานฝีมือต่างๆ ซึ่งร้านค้าดังกล่าวนี้ได้รับการสนับสนุนจากไจก้า (JICA) ประเทศญี่ปุ่น

ผลประโยชน์

การบริการและอัตราค่าบริการสำหรับนักท่องเที่ยว มีดังต่อไปนี้

⊕ ค่าที่พัก (โฮมสเตย์ / บ้านพักรวม / มูเซออินน์)	100 บาท/คน/คืน
⊕ ค่าอาหาร	50 บาท/คน/มื้อ
⊕ ค่ามัดคฤเทศก์ท้องถิ่น/ลูกหาบ	100 บาท/คน/วัน
⊕ ค่าชมการแสดงการเต้นจะคี (สำหรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในช่วงที่ไม่ตรงกับเทศกาลงานบุญ)	

- การแสดงแบบชุดเล็ก (มีผู้เดินประมาณ 10 - 15 คน) 500 บาท/ชุด
- การแสดงแบบชุดใหญ่ (มีผู้เดินประมาณ 15 - 20 คน) 1,000 บาท/ชุด

ซึ่งรายได้จากการท่องเที่ยวเหล่านี้จะถูกหักเข้าเป็นเงินกองกลางของกลุ่มเป็นจำนวน ร้อยละ 3 (3% ของรายได้ทั้งหมด) ส่วนที่เหลือก็จะเป็นของผู้ให้บริการ สำหรับรายได้จากการแสดงนั้น หลังจากหักเข้ากองกลางร้อยละ 3 แล้ว ที่เหลือก็จะทำการแบ่งกันไปตามจำนวนของผู้แสดง

ซึ่งเงินรายได้ที่หักเข้าเป็นเงินกองกลางของกลุ่มนี้ ก็จะนำไปใช้ในการพัฒนาด้านต่างๆ ของหมู่บ้าน อาทิ การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว โดยจะนำเงินดังกล่าวไปจ้างแรงงานมาช่วยในการพัฒนาด้วย และเงินส่วนนี้จะนำไปเป็นค่าตอบแทนสำหรับผู้ดูแลบัญชีของหมู่บ้าน 1 คน โดยจะได้รับค่าตอบแทนร้อยละ 1 ของเงินรายได้ และหากช่วงใดที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านเป็นจำนวนมาก ประธานกลุ่มก็จะได้รับค่าตอบแทนจากเงินรายได้ดังกล่าวเป็นจำนวนร้อยละ 1 ด้วยเช่นกัน

7. บ้านห้วยแม่ซ้าย

บ้านห้วยแม่ซ้าย เป็นกลุ่มหมู่บ้านท่องเที่ยวที่อยู่ในบริเวณน้ำตกห้วยแม่ซ้าย ต.แม่ยาว อ.เมือง จ.เชียงราย ประกอบด้วย หมู่บ้านชาวเขาหลายหมู่บ้านด้วยกัน โดยมีบ้านห้วยแม่ซ้าย ซึ่งเป็นหมู่บ้านของชนกลุ่มเย้า หรือ เมี่ยน เป็นหมู่บ้านหลัก และประกอบด้วยหมู่บ้านบริวารหลายแห่ง แยกกันไปตามลักษณะของชนเผ่า อาทิ บ้านอาผ่า เป็นหมู่บ้านของชนเผ่าอาข่า หรืออีโก้ บ้านจะแลและบ้านยะฟู เป็นหมู่บ้านของชนเผ่าลาหู่ หรือ มูเซอ

การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของแต่ละหมู่บ้านนั้นจะมีความแตกต่างกันทั้งในเรื่องของทำเลที่ตั้งและลักษณะของบ้านเรือน ขึ้นอยู่กับความเชื่อของแต่ละชนเผ่า แต่เดิมนั้นชาวบ้านอาผ่า บ้านจะแลและบ้านยะฟูอาศัยอยู่บริเวณบนยอดดอยยบ่อ ต่อมาจึงได้มีการอพยพลงมาอยู่ในบริเวณลุ่มน้ำห้วยแม่ซ้าย เหลือเพียงบ้านยะฟูที่ยังคงตั้งถิ่นฐานอยู่ที่เดิมไม่ได้โยกย้ายเหมือนกับหมู่บ้านอื่น

และด้วยความแตกต่างกันในเรื่องของชนเผ่าส่งผลให้แต่ละหมู่บ้านมีหลักความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน โดยหมู่บ้านที่ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของชนเผ่าได้เหมือนเดิมมากที่สุด คือ บ้านอาผ่า บ้านจะแลและบ้านยะฟู ทั้งสามหมู่บ้านนี้ยังคงมีความเชื่อแบบท้องถิ่นดั้งเดิมคือ การนับถือลัทธิผีในหมู่บ้าน จึงยังคงมีหมอผีเป็นผู้ทำหน้าที่ในการประกอบพิธีกรรมสำคัญต่างๆ ของหมู่บ้าน หมอผีจึงเป็นผู้ที่มีอิทธิพล และมีบทบาทสำคัญของชุมชน เป็นที่เคารพนับถือของคนในหมู่บ้านทั่วไป ส่วนหมู่บ้านอื่นที่อยู่ในบริเวณพื้นที่ใกล้เคียงส่วนใหญ่หันไปนับถือศาสนาคริสต์กันหมดแล้ว จึงเป็นปัจจัย

สำคัญที่ทำให้ทั้งสามหมู่บ้านนี้ สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเยี่ยมชมวิถีชีวิตและประเพณีดั้งเดิมของชนเผ่า จนในปัจจุบันชาวบ้านได้รวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มท่องเที่ยวขึ้นในหมู่บ้านภายใต้การสนับสนุนของกลุ่มศิลปวัฒนธรรมกระเจกเงา

ปัจจุบันบ้านจะแลประกอบด้วยสมาชิกจำนวน 62 ครัวเรือน บ้านอาผ่า ประกอบด้วยสมาชิกจำนวน 34 ครัวเรือน และบ้านยะฟูประกอบด้วยสมาชิกจำนวน 36 ครัวเรือน โดยชาวบ้านส่วนใหญ่ของทั้งสามหมู่บ้านประกอบอาชีพเกษตรกรรม คือ การทำไร่หมุนเวียน โดยส่วนใหญ่ปลูกข้าวไร่ สลับกับพืชต่างๆ เช่น ถั่ว พืชใบเขียว ปัจจุบันทางการกำลังเข้ามากำหนดให้พื้นที่ป่าในตำบลแม่ยาวเป็นพื้นที่ป่าสงวน ทำให้ชาวบ้านหลายหมู่บ้านกำลังวิตกกังวลกับการขาดพื้นที่ทำกิน

รูปแบบการจัดการท่องเที่ยว

ปัจจุบันเนื่องจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกำลังได้รับความสนใจและเป็นที่ยอมรับเป็นอย่างมาก ซึ่งในความเป็นจริงแล้วการท่องเที่ยวในลักษณะดังกล่าวนี้มีมานานแล้วแต่เนื่องจากในอดีตนั้นชุมชนไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมกับการจัดการท่องเที่ยวดังกล่าว ทำให้ชาวบ้านที่อยู่ในพื้นที่ที่มีการท่องเที่ยวไม่ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวดังกล่าวแต่อย่างใด บ้านจะแล บ้านอาผ่า และบ้านยะฟู ทั้งสามหมู่บ้านนี้แม้ว่าจะเป็นเพียงหมู่บ้านบริวารของบ้านห้วยแม่ซ้าย แต่ด้วยความมีเอกลักษณ์ทางด้านวิถีชีวิตและประเพณีวัฒนธรรมทำให้ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก การตื่นตัวในเรื่องของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมในปัจจุบันจึงส่งผลให้ชาวบ้านให้ความสำคัญและเข้ามามีบทบาทในการจัดการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้านของตนเองมากขึ้น

ความเป็นมาของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชน

การจัดตั้งกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นั้นเกิดจากการที่นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวโดยใช้เส้นทางของทั้งสามหมู่บ้าน ได้แก่ บ้านจะแล บ้านอาผ่า และบ้านยะฟู เป็นเส้นทางในการเดินป่าศึกษาธรรมชาติและวิถีชีวิตของชาวบ้านเป็นจำนวนมาก โดยในอดีตนั้นชาวบ้านไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมและไม่ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวแต่อย่างใด

ต่อมากลุ่มศิลปวัฒนธรรมกระเจกเงาซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชน (Non Government Organization : NGO) ได้จัดตั้งโครงการท่องเที่ยวชนเผ่าขึ้น เพื่อเข้ามาให้การช่วยเหลือชุมชนโดยการเข้ามาให้คำแนะนำ อบรม ให้ความรู้ในเรื่องของการจัดการท่องเที่ยวให้แก่ชาวบ้านในเรื่องต่างๆ อาทิ การเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น การอบรมความรู้ในเรื่องของการใช้ภาษา ทั้งภาษาไทย

และภาษาต่างประเทศ การจัดทำบัญชีรายรับ - รายจ่าย การเปิดให้บริการบ้านพักแบบโฮมสเตย์ แก่นักท่องเที่ยว เป็นต้น

ซึ่งโดยพื้นฐานนั้นชาวบ้านส่วนใหญ่คุ้นเคยกับนักท่องเที่ยวเป็นอย่างดีอยู่แล้ว เนื่องจากหมู่บ้านเป็นที่รู้จักและมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมเยื่อนอยู่เสมอ ชาวบ้านจึงสนใจ และให้ความร่วมมือในการจัดการท่องเที่ยวในหมู่บ้านเป็นอย่างดี แต่ทั้งนี้เนื่องจากชาวบ้านในแต่ละหมู่บ้าน เป็นกลุ่มชนเผ่า ซึ่งยังได้รับการศึกษาน้อยและมีปัญหาในเรื่องของการใช้ภาษาในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยว นอกจากนี้การจัดการท่องเที่ยวยังถือว่าเป็นเรื่องใหม่สำหรับชาวบ้าน ดังนั้นในระยะแรกของการจัดการท่องเที่ยวนี้กลุ่มศิลปวัฒนธรรมกระเจกเงาจึงต้องทำหน้าที่เป็นที่เลี้ยงคอบดูแลและให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้านอย่างใกล้ชิด โดยในช่วงปีแรกนั้นโครงการท่องเที่ยวชนเผ่ากลุ่มศิลปวัฒนธรรมกระเจกเงาได้เข้ามาให้ความรู้กับชาวบ้าน เป็นการปูพื้นฐานและสร้างความเข้าใจในเรื่องของการจัดการท่องเที่ยว แม้ว่าจะมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในหมู่บ้านมานานแล้ว แต่การจัดการท่องเที่ยว โดยชุมชนมีส่วนร่วมนั้นเพิ่งเริ่มขึ้นได้ประมาณ 2 ปีกว่าเท่านั้น

ที่ผ่านมานี้นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่เข้ามาในหมู่บ้านจะเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ เนื่องจากการท่องเที่ยวประเภทการเดินป่ายังไม่ค่อยได้รับการสนใจจากตลาดนักท่องเที่ยวชาวไทยมากนัก โดยช่วงเวลาที่นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวมากที่สุดจะเป็นช่วงฤดูฝน ช่วงเทศกาล และช่วงฤดูหนาว ทั้งนี้เนื่องจากในช่วงฤดูฝนจะเป็นช่วงที่ป่าเขียวชะอุ่มสมบูรณ์และสวยมากที่สุด

การจัดตั้งองค์กร

การจัดตั้งกลุ่มท่องเที่ยวขึ้นในหมู่บ้านนั้นได้รับการแนะนำและสนับสนุนจากโครงการท่องเที่ยวชนเผ่า กลุ่มศิลปวัฒนธรรมกระเจกเงา โดยในปัจจุบันบ้านจะแลเป็นหมู่บ้านแรกที่ได้มีการจัดตั้งกลุ่มท่องเที่ยวของหมู่บ้านขึ้นมา โดยประกอบด้วยคณะกรรมการซึ่งเป็นคนหนุ่มจำนวน 4 คน และที่ปรึกษาคณะกรรมการซึ่งเป็นผู้อาวุโสในหมู่บ้านอีกจำนวน 5 คน

ในแต่ละหมู่บ้านจะมีกลุ่มต่างๆ นอกจากกลุ่มท่องเที่ยว ได้แก่

กลุ่มไกด์ ซึ่งในบ้านจะแลมีไกด์ท้องถิ่น 4 คน บ้านอาผ่า มีไกด์ท้องถิ่น 1 คน และบ้านยะพู มีไกด์ท้องถิ่น 3 คน

กลุ่มโฮมสเตย์ ซึ่งจะมีบ้านพักที่ให้บริการโฮมสเตย์แก่นักท่องเที่ยว ดังนี้

- บ้านจะแล มีบ้านพักโฮมสเตย์ จำนวน 45 หลัง
- บ้านอาผ่า มีบ้านพักโฮมสเตย์ จำนวน 31 หลัง
- บ้านยะพู มีบ้านพักโฮมสเตย์ จำนวน 26 หลัง

นอกจากนี้ในส่วนของบ้านจะแลยังมีกิจกรรมในส่วนของผู้ดูแลพิพิธภัณฑสถานและการฉายวิดีโอ เรื่องราวเกี่ยวกับชนเผ่าต่างๆ ซึ่งปัจจุบันมีผู้ที่รับผิดชอบหน้าที่ดังกล่าว 2 คน บ้านจะแลยังมี การรวมกลุ่มการแสดงเต้นจะคี ส่วนบ้านอาผ่านั้นจะมีกลุ่มการแสดงร้องเพลง ทั้งนี้บ้านอาผ่า และบ้านยะฟูนั้น ยังไม่มีการแต่งตั้งคณะกรรมการ ซึ่งทำหน้าที่บริหารจัดการการท่องเที่ยว ในหมู่บ้านแต่อย่างใด โดยมีเพียงการบริหารจัดการของกลุ่มไกด์หรือมัคคุเทศก์ท้องถิ่นและ กลุ่มบ้านพักโฮมสเตย์เท่านั้น

การประชาสัมพันธ์

การท่องเที่ยวของกลุ่มหมู่บ้านห้วยแม่ซ้าย ต.แม่ยาว อ.เมือง จ.เชียงราย ได้รับการ สนับสนุนและช่วยเหลือในด้านการบริหารจัดการและการประชาสัมพันธ์จากโครงการท่องเที่ยวชนเผ่า กลุ่มศิลปวัฒนธรรมกระเจกเงา โดยมีการประชาสัมพันธ์ผ่านทางเว็บไซต์ <http://www.hilltribetour.com> ซึ่งภายในเว็บไซต์ดังกล่าวจะมีการประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลเกี่ยวกับเส้นทาง การท่องเที่ยว วิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณีของชนเผ่าต่างๆ รวมทั้งยังรับจัดโปรแกรมการท่องเที่ยว สำหรับนักท่องเที่ยวที่สนใจอีกด้วย

นอกจากนี้ยังมีรายการสารคดีต่างๆ ที่นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิตครูดอย คือ ครูสง่า ซึ่งเป็นครูคนเดียวที่สอนหนังสืออยู่ที่โรงเรียนของบ้านยะฟู ได้เข้ามาถ่ายทำสารคดีทางโทรทัศน์ เกี่ยวกับชีวิตที่เรียบง่ายของครูสง่าอยู่หลายครั้ง ทำให้หมู่บ้านเป็นที่รู้จักและได้รับความสนใจ จากนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากไม่น้อย

การบริหารและจัดการ

แม้ว่าทั้งสามหมู่บ้านจะได้รับการช่วยเหลือในเรื่องของการบริหารจัดการจากโครงการ ท่องเที่ยวชนเผ่า กลุ่มศิลปวัฒนธรรมกระเจกเงา แต่ทั้งนี้ชาวบ้านก็มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว ภายในหมู่บ้านของตนเองด้วยเช่นกัน โดยโครงการท่องเที่ยวชนเผ่าจะทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา และเป็นพี่เลี้ยงคอยให้คำแนะนำในการดำเนินการต่างๆ แก่ชาวบ้าน โดยจากการสัมภาษณ์ เจ้าหน้าที่ประจำโครงการท่องเที่ยวชนเผ่า กลุ่มศิลปวัฒนธรรมกระเจกเงาได้ให้ข้อมูลว่าโครงการ ท่องเที่ยวชนเผ่าได้เข้ามาช่วยเหลือชาวบ้านโดยการปูพื้นฐานในเรื่องของการจัดการระบบ การท่องเที่ยวต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการจัดตั้งกลุ่มท่องเที่ยวขึ้นในหมู่บ้าน เนื่องจากการจัดการ ท่องเที่ยวยังเป็นเรื่องที่ยังใหม่สำหรับชาวบ้าน และปัญหาในเรื่องของการใช้ภาษา ในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยว ซึ่งในขณะนี้โครงการพัฒนาการท่องเที่ยว กลุ่มศิลปวัฒนธรรม กระเจกเงา ได้พยายามที่จะจัดให้มีการฝึกอบรมการเป็นมัคคุเทศก์หรือไกด์ท้องถิ่น การสอนภาษา

ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ การจัดทำบัญชี การจัดกลุ่มโฮมสเตย์ การจัดลำดับคิวบ้านพัก ให้แก่ชาวบ้าน โดยพยายามที่จะให้ชาวบ้านช่วยเหลือตนเองให้มากที่สุด ซึ่งหากในอนาคต ชาวบ้านมีความเข้มแข็งมากพอที่จะบริหารจัดการการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้านด้วยตนเองได้แล้ว โครงการท่องเที่ยวชนเผ่า กลุ่มศิลปวัฒนธรรมกระเจกกงก็จะปล่อยให้ชาวบ้านดำเนินการทุกอย่างด้วยตนเองต่อไป

กิจกรรมท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเยี่ยมชมหมู่บ้านโดยผ่านทางศูนย์กระเจกกง จะมีโปรแกรม สำหรับท่องเที่ยวให้เลือกได้ตามความต้องการ ไม่ว่าจะแบบ 2 วัน 1 คืน หรือ 3 วัน 2 คืน หรือ 4 วัน 3 คืน แล้วแต่ความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยจะมีค่าใช้จ่ายในโปรแกรมทัวร์ แต่ละแบบแตกต่างกันด้วย

สิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวที่สำคัญคือการเดินป่าชมธรรมชาติ และขึ้นไปชมทะเลหมอกบนยอด ดอยบ่อ ซึ่งในยามเช้าของทุกวันจะมีทะเลหมอกที่สวยงามไว้ให้นักท่องเที่ยวได้ชมอย่างตื่นตาตื่นใจ นอกจากนี้แต่ละชนเผ่า ทั้งชาวอาข่าและชาวล่าหู่ ต่างก็มีวิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรมที่มีความ หลากหลายอย่างมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเทศกาลสำคัญของแต่ละชนเผ่า ดังนี้

- ชนเผ่าล่าหู่ ประเพณีที่สำคัญประจำเผ่าล่าหู่ คือ การเต้นจะคี โดยในหมู่บ้าน จะมีลานจะคี สำหรับไว้เต้นจะคีโดยเฉพาะ การเต้นจะคีของชาวล่าหู่สามารถเต้นเมื่อไหร่ก็ได้ โดยการเต้นจะคีเป็นวงกลม จะเต้นกี่คนก็ได้ แต่หากเป็นช่วงปีใหม่ของชาวล่าหู่แล้ว ทุกคนในหมู่บ้านจะมารวมตัวกันเพื่อเต้นจะคี ในประเพณีนี้ชาวล่าหู่ทุกคนจะแต่งกายในชุดประจำเผ่า โดยจะมีการเต้นจะคีเป็นเวลา 7 วัน 7 คืน โดยชาวล่าหู่จะมีการผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกัน เต้นจนครบเวลาดังกล่าว

- ชนเผ่าอาข่า ประเพณีประจำปีที่สำคัญของชาวอาข่า นั้น ได้แก่
 - ประเพณีปีใหม่โล้ชิงช้า ซึ่งจะจัดขึ้นในในช่วงประมาณเดือนสิงหาคม ชาวบ้านจะมีประเพณีการโล้ชิงช้า ซึ่งในแต่ละปีจะมีเพียงครั้งเดียวคือในช่วงปีใหม่นี้เท่านั้น จากการสอบถามชาวบ้านพบว่า ในประเพณีการโล้ชิงช้า นั้น จะมีการประกอบพิธีกรรมกันถึง 4 วันด้วยกัน ดังนี้

- ◆ วันแรกของพิธีกรรม ชาวอาข่าจะประกอบพิธีบูชาเซ่นไหว้บรรพบุรุษ ผู้หญิงจะไปตักน้ำบริสุทธิ์ที่แหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ของหมู่บ้าน เพื่อนำไปแช่ข้าวสาร (ข้าวเหนียว) เพื่อนำไปตำเป็นอาหารเซ่นไหว้บูชา เรียกว่า "ข้าวปลุก"

- ◆ วันที่สองของพิธีกรรม วันนี้จะเริ่มมีการสร้างชิงช้าใหญ่ของชุมชน และจะไม่มีการฆ่าสัตว์ใดๆ เพื่อเป็นอาหาร ส่วนหนุ่มสาวจะรวมกลุ่มกัน ร้องเพลง กระหุงไม้ไผ่ เป็นที่สนุกสนาน
- ◆ วันที่สามของพิธีกรรมเป็นวันฉลองต้อนรับปีใหม่ ซึ่งถือว่าเป็นวัน พิธีใหญ่ มีการฆ่าหมู ไก่ และนำสุรามาล้างสุกันทั้งหมู่บ้าน รวมทั้งแขกที่มาร่วมงานด้วย โดยผู้ใหญ่บ้านอาผ่าเล่าถึงการเลี้ยงสุว่า ชาวอาชานันต์ถือว่าหากแขกมาเยี่ยมบ้านหลังใด และไม่ได้เมาสุรา กลับไปแล้ว จะถือว่าบ้านหลังนั้นปลูกข้าวไม่พอกิน
- ◆ วันที่สี่ของพิธีกรรม เป็นวันสุดท้ายของงานไม่มีการประกอบ พิธีกรรมอะไร หนุ่มสาวและเด็กจะมาด้วยกันไล่ชิงช้ากันทั้งวัน เพราะเป็นวันสุดท้ายของงาน

ประเพณีการไล่ชิงช้านี้ถือได้ว่าเป็นประเพณีที่จัดขึ้นสำหรับผู้หญิง เพราะส่วนใหญ่แล้ว ผู้หญิงจะชอบและเป็นผู้ไล่ชิงช้ากันมากกว่า

- ประเพณีปีใหม่เล่นลูกข่าง จะจัดขึ้นในช่วงเดือนธันวาคม โดยประเพณีปีใหม่ เล่นลูกข่างนี้ ถือได้ว่าเป็นงานที่จัดขึ้นสำหรับผู้ชาย เพราะส่วนใหญ่ผู้เล่นจะเป็นผู้ชายมากกว่า

- ปีใหม่ไข่แดง จะจัดขึ้นในช่วงเดือนเมษายน ชาวอาชานันต์จะนำสมุนไพรมานิดหนึ่ง มาใส่ลงไปใต้น้ำต้มไข่ ทำให้เปลือกไข่มีสีแดง โดยมีความเชื่อว่าการต้มไข่แดงจะทำให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่ครอบครัวและเด็กๆ ประเพณีนี้จึงเปรียบเสมือนกับวันเด็กของชาวอาชานันต์

นอกจากประเพณีและวัฒนธรรมที่น่าสนใจและมีความเป็นเอกลักษณ์แล้ว ในบริเวณนี้ ยังมีเส้นทางสำหรับใช้ในการเดินป่าหลายเส้นทางด้วยกัน ขึ้นอยู่กับความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยมีจุดสูงสุดที่สุดของบริเวณนี้คือ ยอดดอยบ่อ

เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาถึงจังหวัดเชียงราย จะมีเจ้าหน้าที่จากโครงการท่องเที่ยวชนเผ่า กลุ่มศิลปวัฒนธรรมกระเจกเงาไปคอยรับตามจุดที่นัดหมายกันไว้ จากนั้นจะเดินทางไปรวมตัวกัน ยังที่ทำการกลุ่มศิลปวัฒนธรรมกระเจกเงา เพื่อรับฟังความเป็นมาของการจัดตั้งโครงการท่องเที่ยว ชนเผ่าและการทำงานด้านต่างๆ ของกลุ่มศิลปวัฒนธรรมกระเจกเงา ความเป็นมาของแต่ละหมู่บ้าน รวมทั้งเส้นทางการเดินทาง จากนั้นจะเริ่มออกเดินทางจากกลุ่มศิลปวัฒนธรรม กระเจกเงา เพื่อเดินป่าชมธรรมชาติผ่านบ้านอาตุ ซึ่งเป็นบ้านของชนเผ่าอาชานันต์หมู่บ้านหนึ่ง ระหว่างทาง นักท่องเที่ยวจะได้ชมวิถีชีวิตของชาวบ้าน เส้นทางเดินนี้จะเป็นทางเดินขึ้นเขาใช้เวลาในการเดินทางประมาณ 45 นาที นักท่องเที่ยวจะต้องพักรับประทานอาหารกลางวันกันกลางป่า จากนั้นจึงเดินทางต่อไปยังบ้านอาผ่า ซึ่งเป็นหมู่บ้านโฮมสเตย์ที่อยู่ในโครงการท่องเที่ยวชนเผ่า ซึ่งหากนักท่องเที่ยวมีเวลาในการท่องเที่ยวหลายวันก็จะได้พักค้างคืนที่หมู่บ้านนี้เป็นแห่งแรก

สิ่งที่น่าสนใจของหมู่บ้านอาผ่า ได้แก่ ประตุมี ชิงช้า และบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ นักท่องเที่ยวจะได้ความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตและความเชื่อต่างๆ ของชาวอาผ่า

จากนั้นจะเดินทางต่อไปยังบ้านจะแล ซึ่งเป็นหมู่บ้านโฮมสเตย์อีกแห่งหนึ่งในโครงการ โดยจะใช้เวลาในการเดินป่าอีกประมาณ 30 นาที ที่หมู่บ้านจะแล นักท่องเที่ยวจะได้เข้าชมพิพิธภัณฑ์ หรือที่มีชื่อว่า “ชุมชนศิลปวัฒนธรรมวิถีชีวิตชนเผ่าบ้านจะแล” (Ban Jalae Hilltribe Life and Culture Center) เป็นพิพิธภัณฑ์ที่แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวล่าหู่ การอพยพโยกย้ายถิ่นฐาน ชาวเขา เครื่องมือเครื่องใช้ของชาวล่าหู่ในสมัยโบราณ อาทิ ขวาน มีด เคียว กล้องยาสูบ เครื่องทอผ้า เสื้อผ้า นอกจากนี้ในบริเวณพิพิธภัณฑ์ดังกล่าวยังมีชุมชนศิลปะและภาพถ่าย ซึ่งจะมีการแสดง ภาพถ่ายของชาวเขาในลักษณะต่างๆ แสดงอยู่

การสร้างชุมชน ได้แนวความคิดมาจากทางภาคอีสาน จากผลงานของศิลปินชื่อ โจ จันได โครงการท่องเที่ยวชนเผ่า กลุ่มศิลปวัฒนธรรมกระจงเวาได้นำแนวคิดดังกล่าวมาสร้างชุมชนที่หมู่บ้านจะแล โดยในตอนแรกนั้นได้รับการต่อต้านจากชาวบ้าน เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่เชื่อว่า จะนำดินมาสร้างเป็นที่อยู่อาศัยได้ ต่อมาได้มีกลุ่มนักศึกษาจากประเทศสิงคโปร์เข้ามาพักอยู่ในหมู่บ้าน และได้ร่วมมือกันสร้างชุมชนดังกล่าว แต่ไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจากทำด้วยความรีบเร่งจนเกินไป ทำให้ตัวอาคารพังลงมาจนชาวบ้านต้องช่วยกันสร้างใหม่ เมื่อสำเร็จแล้ว ชาวบ้านจึงเกิดการยอมรับและได้ร่วมแรงร่วมใจกันสร้างเพิ่มเติมต่อมาอีก 2 หลังด้วยกัน วัสดุที่ใช้ในการสร้างชุมชน ได้แก่ ดินเหนียว ข้าวเปลือก และฟางข้าว นำมาผสมรวมกัน ซึ่งข้าวเปลือก และฟางข้าวจะช่วยทำให้ดินประสานตัวกันได้ดีมากขึ้น การก่อสร้างต้องค่อยๆทำ โดยจะทิ้งให้ดินแห้งไปที่ละชั้น แล้วจึงนำดินมาประสานก่อขึ้นไปอีก ส่วนบริเวณพื้นนั้นจะใช้ปูนซีเมนต์ผสมด้วยเล็กน้อย

ปัจจุบันชุมชนศิลปวัฒนธรรมวิถีชีวิตชนเผ่า บ้านจะแล ซึ่งส่วนหนึ่งได้รับการสนับสนุนจาก มูลนิธิร็อกเก้ฟเฟอร์ (Rockefeller Foundation) จากประเทศสหรัฐอเมริกาด้วยใช้เป็นสถานที่สำคัญดังนี้

- ชุมชนศิลปะและภาพถ่าย
- ชุมชนสำหรับการแสดงและฉายวิดีโอ ชุมชนหลังนี้จะใช้เป็นที่พักวีดิทัศน์เกี่ยวกับวิถีชีวิตของชนเผ่าต่างๆ ไว้ให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาและเยี่ยมชม
- ศูนย์เด็กเล็กบ้านจะแล ซึ่งปัจจุบันมีเด็กที่เข้ามาอยู่ในการดูแลของศูนย์เด็กเล็กแห่งนี้จำนวน 20 คน

เมื่อเข้าชมพิพิธภัณฑ์ ชมการฉายวิดีโอเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชนเผ่าแล้ว นักท่องเที่ยว ยังจะได้ชมหอแห่ ซึ่งเป็นสถานที่ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อของชาวล่าหู่อีกด้วย นักท่องเที่ยวสามารถค้างคืนที่บ้านจะแลโดยในช่วงเวลากลางคืนนักท่องเที่ยวจะได้ชมและเข้าร่วมการเต้นจะคี ซึ่งเป็นการเต้นเพื่อถวายเทพเจ้าและเพื่อความเป็นสิริมงคลของชาวล่าหู่ ก่อนที่จะเดินทางต่อไปยังบ้านยะฟูในวันรุ่งขึ้น

เส้นทางจากบ้านจะแลไปยังบ้านยะฟูนั้นเป็นเส้นทางเดินขึ้นดอยที่ค่อนข้างลาดชัน ใช้เวลาเดินทางประมาณ 45 นาที เมื่อไปถึงบ้านยะฟู นักท่องเที่ยวจะได้เห็นสภาพบ้านเรือนของชาวลาหู่แบบดั้งเดิม และสามารถชมวิวทิวทัศน์รอบดอยบ่อที่สวยงามได้เป็นอย่างดี หากนักท่องเที่ยวค้างคืนที่บ้านยะฟูก็จะได้ชมทะเลหมอกยามเช้าที่สวยงาม โดยมีจุดชมวิวยุที่สวยงามอยู่ห่างจากหมู่บ้าน ใช้เวลาเดินทางประมาณ 10 นาที หากมีโอกาสนักท่องเที่ยวยังจะได้พูดคุยสนทนากับครูสง่า ครูผู้เสียสละบนดอยสูง และกลุ่มอนุรักษ์วัฒนธรรมชาวลาหู่ของบ้านยะฟูอีกด้วย

จากบ้านยะฟูหากนักท่องเที่ยวไม่ต้องการเดินทางกลับทางเดิม ก็สามารถที่จะเดินทางลงเขาไปอีกด้านหนึ่งเพื่อชมวิถีชีวิตการทำไร่หมุนเวียนของชาวบ้าน และชมที่ตั้งเดิมของหมู่บ้าน จะแลก่อนที่จะอพยพโยกย้ายลงมาตั้งถิ่นฐานอยู่ ณ ที่อยู่ปัจจุบัน และเดินลัดเลาะลงไปยังน้ำตกห้วยแม่ซ้าย ซึ่งจะใช้เวลาในการเดินทางทั้งหมดประมาณ 1 ชั่วโมง ที่น้ำตกห้วยแม่ซ้าย นักท่องเที่ยวจะได้เล่นน้ำตกที่เย็นฉ่ำ และพักผ่อนตามอัธยาศัย จากนั้นจะมี รถยนต์มารับกลับไปยังที่ทำการกลุ่มศิลปวัฒนธรรมกระเจงเงาะเพื่อสรุปกิจกรรมที่ผ่านมา

อย่างไรก็ตามจากเส้นทางการเดินป่าชมธรรมชาติที่ได้กล่าวมาแล้วทั้งหมดนี้ หากนักท่องเที่ยวมีเวลาที่จำกัดและไม่สามารถพักค้างคืนในแต่ละหมู่บ้านได้ ที่ศูนย์กระเจงเงาะก็มีรถยนต์ไว้คอยบริการพานักท่องเที่ยวเข้าชมแต่ละหมู่บ้านได้เช่นกัน โดยจะมีเส้นทางรถยนต์ผ่านบ้านอาผ่าและบ้านจะแล แต่สำหรับบ้านยะฟูนั้น เนื่องจากทางขึ้นหมู่บ้านค่อนข้างจะลาดชันและขรุขระ ทำให้รถยนต์ไม่สามารถวิ่งขึ้นไปได้ หากนักท่องเที่ยวต้องการเยี่ยมชมความงามของทะเลหมอก และสภาพบ้านเรือนของชาวลาหู่ที่ยังคงสภาพตามแบบดั้งเดิม ก็ต้องใช้วิธีการเดินขึ้นไป ส่วนน้ำตกห้วยแม่ซ้ายนั้นเนื่องจากเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวอยู่แล้ว จึงมีทางรถยนต์เข้าไปได้สะดวกและบริเวณน้ำตกก็มีการทำทางเดินที่มีความสะดวกและปลอดภัยไว้บริการให้นักท่องเที่ยวเป็นอย่างดี

นอกจากนี้ชาวบ้านยังมีการขายของที่ระลึกตามบ้านแต่ละหลังด้วย กล่าวคือ เมื่อนักท่องเที่ยวไปเยี่ยมเยือนหรือพักอยู่ที่บ้านหลังใด ชาวบ้านมักนำสินค้าที่ทำเองบ้างรับซื้อมาจากที่อื่นบ้าง ส่วนใหญ่แล้วเป็นกระเป๋าและเครื่องประดับของชาวเขา เช่น สร้อยแขน สร้อยคอ มาเสนอขายให้กับนักท่องเที่ยวเพื่อซื้อติดไม้ติดมือกลับไปเป็นของที่ระลึกอีกด้วย

การเตรียมความพร้อมของชุมชน

แม้ว่าหมู่บ้านทั้งสามหมู่บ้านจะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมเป็นจำนวนมากตลอดระยะเวลา 20 กว่าปี แต่เนื่องจากที่ผ่านมาชาวบ้านไม่เคยเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเลย ดังนั้นในระยะแรกโครงการท่องเที่ยวชนเผ่ากลุ่มศิลปวัฒนธรรม

กระจกเงาจึงเข้ามาช่วยเหลือในการเตรียมความพร้อมให้กับชาวบ้านในพื้นที่ก่อน โดยการ จัดฝึกอบรบความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยว การสื่อสารกับนักท่องเที่ยวโดยการจัดอบรมภาษา ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ นอกจากนี้ โครงการท่องเที่ยวชนเผ่ากลุ่มศิลปวัฒนธรรม กระจกเงา ยังมีการนำตัวแทนชาวบ้านไปดูตัวอย่างการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนอื่นด้วย อาทิ หมู่บ้านท่องเที่ยวที่เกาะยาว จ.พังงา จากการสัมภาษณ์รองผู้อำนวยการกลุ่มศิลปวัฒนธรรม กระจกเงา พบว่ากลุ่มยังมีโครงการที่จะพาตัวแทนชาวบ้านไปศึกษาดูงานการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ สปป.ลาวด้วย

การมีส่วนร่วมของชุมชน

ชาวบ้านส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน ในลักษณะของการให้ความ ร่วมมือโดยเมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้าน ชาวบ้านจะให้ความเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยว พุดคุยกับ นักท่องเที่ยวอนุญาตให้นักท่องเที่ยวถ่ายรูปตนเองได้ เมื่อมีการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ชาวบ้าน ก็ยินดีที่จะให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมในหมู่บ้านได้มีโอกาสเข้าไปเยี่ยมชมหรือเข้าร่วม ในพิธีดังกล่าวร่วมกับตน อาทิ การเต้นระบำของชาวลาหู่ ซึ่งถือว่าเป็นการเต้นถวายเทพเจ้า และเพื่อความเป็นสิริมงคลของชาวบ้านเอง ชาวบ้านที่มีสภาพบ้านเรือนที่พร้อมจะให้บริการ ก็นำบ้านของตนมาเข้าร่วมโครงการโฮมสเตย์ของหมู่บ้านด้วยความเต็มใจ แม้ว่าโดยพื้นฐานแล้ว ชาวบ้านจะเป็นผู้ที่รักความสงบแต่ก็ยินดีและเอื้อเฟื้อให้ที่พักและอาหารแก่นักท่องเที่ยวที่เดินทาง เข้ามาในหมู่บ้านเป็นอย่างดี

บ้านจะแล ถือได้ว่าเป็นหมู่บ้านที่มีความเข้มแข็งและมีความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยว มากกว่าหมู่บ้านอื่น เนื่องจากชาวบ้านค่อนข้างมีความพร้อมและเป็นหมู่บ้านที่อยู่ใกล้บริเวณ น้ำตกห้วยแม่ซ้ายมากที่สุด มีทางรถยนต์วิ่งผ่านและภายในหมู่บ้านยังมีการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ ซึ่งสามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมหมู่บ้านได้เป็นจำนวนมาก แม้ว่าบางกลุ่มจะไม่ได้ เข้ามาใช้บริการโฮมสเตย์ของชาวบ้าน แต่ก็แวะเวียนเข้ามาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ของชาวบ้าน เนื่องจากเป็นทางผ่านที่จะเข้าไปเที่ยวต่อน้ำตกห้วยแม่ซ้ายนั่นเอง คณะกรรมการของกลุ่มท่องเที่ยว บ้านจะแล จะมีการประชุมร่วมกับชาวบ้านภายในหมู่บ้านบ่อยครั้งเพื่อปรึกษาหารือกันในเรื่องต่างๆ ของหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว การจัดสรรผลประโยชน์ โดยในปัจจุบัน รายได้จากการท่องเที่ยวของหมู่บ้านนั้น ชาวบ้านได้นำไปฝากเข้าบัญชีธนาคาร โดยฝากเป็นชื่อของ ผู้อาวุโสซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของคนในหมู่บ้าน

สำหรับบ้านอาผ่าและบ้านยะฟู ถึงแม้ว่าในปัจจุบันจะยังไม่มียุทธศาสตร์ที่เข้มแข็ง เหมือนกับบ้านจะแล แต่หากได้รับการช่วยเหลือ สนับสนุนและส่งเสริมต่อไป คาดว่าในอนาคต ทั้งสองหมู่บ้านนี้ก็จะมีกลุ่มท่องเที่ยวที่เข้มแข็งและสามารถดูแลบริหารจัดการการท่องเที่ยว ภายในหมู่บ้านของตนเองได้ต่อไป

ผลประโยชน์

นักท่องเที่ยวที่เดินทางมายังบ้านห้วยแม่ซ้าย สามารถติดต่อผ่านทางโครงการท่องเที่ยวชนเผ่า กลุ่มศิลปวัฒนธรรมกระเจกา โดยจะมีอัตราค่าบริการขึ้นอยู่กับระยะเวลาทัวร์และจำนวนนักท่องเที่ยว ซึ่งจะมีราคาที่แตกต่างกันไปดังนี้

ราคาทัวร์ 3 วัน 2 คืน

- ราคาทัวร์ 1,650 บาท ต่อคน (สำหรับนักท่องเที่ยว 1 - 4 คน)
- ราคาทัวร์ 1,500 บาท ต่อคน (นักท่องเที่ยว 5 - 10 คน)
- ราคาทัวร์ 1,300 บาท ต่อคน (นักท่องเที่ยว 11 - 16 คน)

โดยราคาทัวร์นี้เป็นราคาที่รวมค่าที่พัก ค่าอาหาร 7 มื้อ และค่าดำเนินการต่างๆ เรียบร้อยแล้ว โดยเงินค่าทัวร์ที่นักท่องเที่ยวจ่ายไปนั้นจะถูกหักเข้าโครงการท่องเที่ยวชนเผ่า กลุ่มศิลปวัฒนธรรมกระเจกาเป็นจำนวน 30% เพื่อนำไปเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน และการบริหารจัดการต่างๆ ส่วนอีก 70% จะเข้าสู่หมู่บ้าน โดยจะเข้าไปในรูปแบบของค่าที่พัก ค่าอาหาร ค่าไกด์ และเงินบริจาค

ค่าบริการต่างๆ ในหมู่บ้านจะมีอัตราค่าบริการดังนี้

- ค่าที่พัก 50 บาท / คน / คืน
- ค่าอาหาร 50 บาท / คน / มื้อ
- ค่าไกด์นำเที่ยว 200 บาท / คน / วัน
- ค่าเข้าชมพิพิธภัณฑ์ที่บ้านจะแล 20 บาท / คน

โดยค่าบริการต่างๆ เหล่านี้จะถูกหักเข้ากลุ่มต่างๆ ดังนี้

- ค่าไกด์ หักเข้ากลุ่มไกด์ 10%
- ค่าที่พัก หักเข้ากลุ่มโฮมสเตย์ 10%
- ค่าอื่นๆ หักเข้ากลุ่มท่องเที่ยว 5%

ส่วนที่เหลือจะเป็นรายได้ของผู้ให้บริการ สำหรับบ้านจะแลนั้นจะมีในส่วนของค่าเข้าชมพิพิธภัณฑ์ ซึ่งในส่วนนี้จะมีเจ้าหน้าที่ดูแลจบบันที่กจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมตลอดจนค่าบริการที่ได้รับ นอกจากค่าบริการที่ได้รับจากการเข้าชมพิพิธภัณฑ์แล้ว ภายนอกพิพิธภัณฑ์ยังมีตู้สำหรับใส่เงินบริจาค ซึ่งนักท่องเที่ยวที่ได้ชมวิถีทัศน์และเข้าเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์แล้วสามารถบริจาคเงินเพิ่มเติมให้กับทางหมู่บ้านได้ ซึ่งเงินดังกล่าวชาวบ้านก็จะฝากเป็นเงินกองกลางของหมู่บ้านและแบ่งเป็นค่าจ้างสำหรับผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ และดูแลการฉายวิถีทัศน์ให้แก่นักท่องเที่ยวได้เยี่ยมชม ซึ่งปัจจุบันมีผู้ทำหน้าที่นี้สลับเปลี่ยนหมุนเวียนกันอยู่ 2 คน ซึ่งก็จะได้ค่าจ้างคนละ 300 บาทต่อเดือน

ภาคผนวก 3 : ข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์
การกระจายรายได้จากการท่องเที่ยว
ของหมู่บ้านแม่กำปองและหมู่บ้านปลายโพงพาง

ตารางที่ 1 : ข้อมูลทั่วไปของครัวเรือน

ข้อมูลทั่วไปของครัวเรือน	บ้านแม่กำปอง ¹		ปลายโพงพาง ²	
	จำนวน	สัดส่วน (ร้อยละ)	จำนวน	สัดส่วน (ร้อยละ)
1. จำนวนสมาชิกทั้งหมด (คน)	383	-	286	-
2. จำนวนสมาชิกที่อาศัยอยู่จริง (คน)	381	-	244	-
3. เพศของสมาชิกที่อาศัยอยู่จริง (คน)				
ชาย	181	47.51	110	45.08
หญิง	200	52.49	134	54.92
4. อายุของสมาชิกที่อาศัยอยู่จริง (คน)				
น้อยกว่า 15 ปี	72	18.90	31	12.71
ระหว่าง 15 - 30 ปี	73	19.16	61	25.00
ระหว่าง 31 - 45 ปี	103	27.04	40	16.39
ระหว่าง 46 - 60 ปี	91	23.88	60	24.59
มากกว่า 60 ปี	42	11.02	52	21.31
5. จำนวนสมาชิกที่อยู่ในหมู่บ้าน (คน)	338	-	244	-
6. จำนวนสมาชิกที่อยู่นอกหมู่บ้าน (คน)	43	-	42	-
7. ระดับการศึกษาของสมาชิกที่อาศัยอยู่จริง (คน)				
ไม่ได้รับการศึกษา	45	11.81	16	6.56
ประถมศึกษา	206	54.07	122	50.00
มัธยมศึกษาตอนต้น	15	3.93	14	5.74
มัธยมศึกษาตอนปลาย	29	7.61	24	9.84
อุดมศึกษา	11	2.89	20	8.19
กำลังศึกษา	75	19.69	48	19.67

ที่มา : 'จากการสำรวจเมื่อ 26-28 เมษายน พ.ศ.2547.

²จากการสำรวจ เมื่อ 31 สิงหาคม - 1 กันยายน พ.ศ.2547.

ตารางที่ 2 : ข้อมูลทางด้านอาชีพของครัวเรือน

ข้อมูลทั่วไปของครัวเรือน	บ้านแม่กำปอง ¹		ปลายโพงพาง ²	
	จำนวน	สัดส่วน (ร้อยละ)	จำนวน	สัดส่วน (ร้อยละ)
1. อาชีพหลักของสมาชิกในครัวเรือน (คน)	263	100.00	94	100.00
เกษตรกรรม	221	84.04	53	56.38
- ทำสวนเมือง	221	100.00	-	-
รับจ้าง	11	4.18	19	20.21
ค้าขาย	14	5.32	5	5.32
อื่นๆ เช่น รับราชการ แม่บ้าน หัตถกรรม เป็นต้น	17	6.46	17	18.09
2. อาชีพรองของสมาชิกในครัวเรือน (คน)	188	100.00	62	100.00
เกษตรกรรม	96	51.06	12	19.35
- ทำสวนกาแฟ	83	86.46	-	-
- อื่นๆ	13	13.54	-	-
รับจ้าง	50	26.60	-	-
ท่องเที่ยว	30	15.96	50	80.65
อื่นๆ เช่น รับราชการ แม่บ้าน หัตถกรรม เป็นต้น	12	6.38	-	-

ที่มา : ¹จากการสำรวจ เมื่อ 26-28 เมษายน พ.ศ. 2547.

²จากการสำรวจ เมื่อ 31 สิงหาคม - 1 กันยายน พ.ศ. 2547.

ตารางที่ 3: ข้อมูลรายได้ของครัวเรือนในหมู่บ้านแม่กำปอง (ในรอบปี พ.ศ. 2546)

ประเภทของรายได้ของครัวเรือน	จำนวน	ร้อยละ
1. รายได้จากภาคเกษตรกรรม (บาท)	3,604,501	62.73
1.1 รายได้จากพืช	3,429,251	59.68
- รายได้จากการปลูกเมี่ยง	3,111,500	54.15
- รายได้จากกาแฟ	308,251	5.36
- พืชอื่นๆ	9,500	0.17
1.2 รายได้จากการเลี้ยงสัตว์	175,250	3.05
2. รายได้นอกภาคการเกษตร (บาท)	2,141,630	37.27
2.1 รายได้จากการท่องเที่ยว	223,500	3.89
2.2 รายได้จากการค้าขาย	579,150	10.08
2.3 รายได้อื่นๆ	1,338,980	23.30
รวมรายได้ทั้งหมด	5,746,131	100.00

ที่มา : จากการสำรวจ เมื่อ 26-28 เมษายน พ.ศ. 2547.

ตารางที่ 4 : ข้อมูลรายได้ของครัวเรือนในของสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
บ้านทรงไทย ต. ปลายโพรงพาง (ในรอบปี พ.ศ. 2546)

ประเภทของรายได้ของครัวเรือน	จำนวน	ร้อยละ
1. รายได้จากภาคเกษตรกรรม	1,272,850	21.89
1.1 รายได้จากการทำสวนส้มโอ	85,200	6.69
1.2 รายได้จากการทำสวนมะพร้าว	463,650	36.43
1.3 รายได้จากการผลิตน้ำตาลมะพร้าว	718,800	56.47
1.4 รายได้อื่นๆ (ลิ้นจี่ ,สวนผสม)	5,200	0.41
2. รายได้จากการท่องเที่ยว	1,578,880	27.16
2.1 ธุรกิจบ้านพักชุมชน (home stay)	235,680	14.93
2.2 ธุรกิจขนส่งและนำเที่ยว (เรือ)	620,000	39.27
2.3 ธุรกิจทำอาหาร	667,400	42.27
2.4 ธุรกิจขายของที่ระลึก (น้ำตาลมะพร้าวและส้มโอ)	55,800	3.53
3. รายได้นอกภาคการเกษตร	2,962,080	50.95
3.1 รายได้จากการค้าขาย	96,000	3.24
3.2 รายได้จากสมาชิกส่งเงินมาให้	296,400	10.01
3.3 รายได้จากการรับจ้าง	589,800	19.91
3.4 อื่นๆ (รับราชการ, ธุรกิจส่วนตัว)	1,979,880	66.84
รวมรายได้ทั้งหมด	5,813,810	100.00

ที่มา : จากการสำรวจ เมื่อ 31 สิงหาคม - 1 กันยายน พ.ศ. 2547.

ตารางที่ 5 : ข้อมูลรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนหมู่บ้านแม่กำปอง (ในปี พ.ศ. 2546)

ประเภทของรายได้ของครัวเรือน	จำนวน (บาท / ครัวเรือน)
1. รายได้จากภาคเกษตรกรรม	32,629
1.1 รายได้จากพืช	31,065
- รายได้จากการปลูกเมี่ยง	28,810
- รายได้จากกาแฟ	4,342
- พืชอื่นๆ	4,750
1.2 รายได้จากการเลี้ยงสัตว์	11,683
2. รายได้นอกภาคการเกษตร	18,149
2.1 รายได้จากการท่องเที่ยว	7,450
2.2 รายได้จากการค้าขาย	44,550
2.3 รายได้อื่นๆ	17,692
รายได้เฉลี่ยทั้งหมด	49,120

ที่มา : จากการสำรวจ เมื่อ 26-28 เมษายน พ.ศ. 2547.

ตารางที่ 6 : ข้อมูลรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนในของสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
บ้านทรงไทย ต. ปลายโพงพาง (ในรอบปี พ.ศ. 2546)

ประเภทของรายได้ของครัวเรือน	จำนวน (บาท / ครัวเรือน)
1. รายได้จากภาคเกษตรกรรม	53,035
1.1 รายได้จากการทำสวนส้มโอ	9,467
1.2 รายได้จากการทำสวนมะพร้าว	25,758
1.3 รายได้จากการผลิตน้ำตาลมะพร้าว	119,800
1.4 รายได้อื่นๆ (ลิ้นจี่ ,สวนผสม)	2,600
2. รายได้จากการท่องเที่ยว	52,629
2.1 ธุรกิจบ้านพักชุมชน (home stay)	15,712
2.2 ธุรกิจขนส่งและนำเที่ยว (เรือ)	68,889
2.3 ธุรกิจทำอาหาร	111,233
2.4 ธุรกิจขายของที่ระลึก (น้ำตาลมะพร้าวและส้มโอ)	53,035
3. รายได้นอกภาคการเกษตร	134,640
3.1 รายได้จากการค้าขาย	48,000
3.2 รายได้จากสมาชิกส่งเงินมาให้	29,640
3.3 รายได้จากการรับจ้าง	84,257
3.4 อื่นๆ (รับราชการ, ธุรกิจส่วนตัว)	247,485

ที่มา : จากการสำรวจ เมื่อ 31 สิงหาคม - 1 กันยายน พ.ศ. 2547.

ตารางที่ 7 : ภาวะหนี้สินของครัวเรือนในหมู่บ้านแม่กำปอง

ภาวะหนี้สิน	จำนวน	ร้อยละ
1. ครัวเรือนที่มีภาวะหนี้สิน (ครัวเรือน)	82	-
2. วัตถุประสงค์ของการกู้ยืม (ครัวเรือน)	93	100.00
2.1 ลงทุนทางการเกษตร	54	58.06
2.2 ลงทุนนอกภาคการเกษตร	9	9.68
2.3 ใช้สอยภายในครัวเรือน	20	21.51
2.4 อื่นๆ	10	10.75
3. แหล่งเงินทุนของครัวเรือน (ครัวเรือน)	128	100.00
3.1 กองทุนหมู่บ้าน	48	37.50
3.2 กองทุนแก้ไขปัญหาความยากจน	45	35.16
3.3 สหกรณ์ไฟฟ้า	11	8.59
3.4 สหกรณ์การเกษตร	18	14.06
3.5 อื่นๆ	6	4.69
4. จำนวนหนี้สินที่กู้ยืมแบ่งตามแหล่งเงินทุน (ครัวเรือน)	1,800,800	100.00
4.1 กองทุนหมู่บ้าน	785,800	43.64
4.2 กองทุนแก้ไขปัญหาความยากจน	181,800	10.10
4.3 สหกรณ์ไฟฟ้า	198,000	11.00
4.4 สหกรณ์การเกษตร	543,000	30.15
4.5 อื่นๆ	92,200	5.11

ที่มา : คำนวณจากการสำรวจ เมื่อ 26-28 เมษายน พ.ศ. 2547.

ตารางที่ 8 : ภาวะหนี้สินของครัวเรือนของสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
บ้านทรงไทย ต. ปลายโพงพาง

ภาวะหนี้สิน	จำนวน	ร้อยละ
1. ครัวเรือนที่มีภาวะหนี้สิน (ครัวเรือน)	9	-
2. วัตถุประสงค์ของการกู้ยืม	9	100.00
2.1 ลงทุนทางการเกษตร	4	44.45
2.2 ลงทุนทำธุรกิจ	3	33.33
2.3 อื่น ๆ (ใช้สอยภายในครัวเรือน, สร้างบ้าน)	2	22.22
3. แหล่งเงินทุนของครัวเรือน	9	100.00
3.1 ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์	4	44.45
3.2 กองทุนหมู่บ้าน	2	22.22
3.3 นอกกระบบ	3	33.33
4. จำนวนหนี้สินที่กู้ยืมแบ่งตามแหล่งเงินทุน	1,044,000	100.00
4.1 ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์	330,000	31.61
4.2 กองทุนหมู่บ้าน	54,000	5.17
4.3 นอกกระบบ	660,000	63.22

ที่มา : จากการสำรวจ เมื่อ 31 สิงหาคม - 1 กันยายน พ.ศ. 2547.

ตารางที่ 9 : ข้อมูลสถิติของรายได้ของครัวเรือนกลุ่มต่างๆ ของหมู่บ้านแม่กำปอง

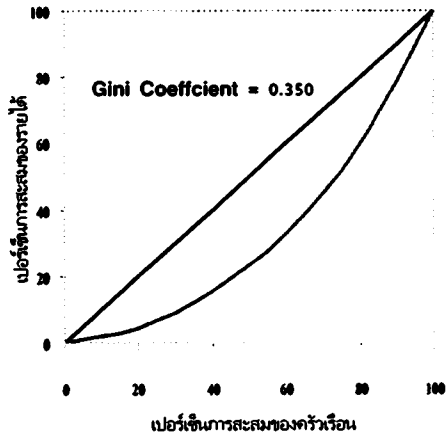
แหล่งรายได้	จำนวนครัวเรือน	รายได้รวมทุกครัวเรือน	รายได้ต่ำสุด	รายได้สูงสุด	รายได้เฉลี่ย	ค่ามัธยฐานของรายได้
1. รายได้จากภาคการเกษตร	112	3,654,501	360	117,000	32,629	30,000
2. รายได้จากนอกภาคการเกษตร	90	1,918,130	100	252,000	21,313	8,050
3. รายได้จากการท่องเที่ยว	30	223,500	150	46,000	7,450	3,000
4. รายได้รวม	118	5,796,131	3,000	252,150	49,120	39,150

ที่มา : จำนวนจากการสำรวจ เมื่อ 26-28 เมษายน พ.ศ. 2547.

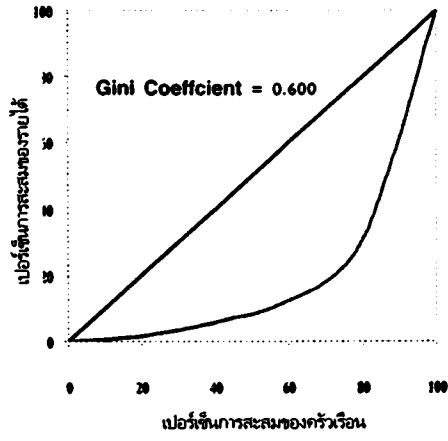
ตารางที่ 10 : ข้อมูลสถิติของรายได้ของครัวเรือนกลุ่มต่างๆ ของสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านทรงไทย ต.ปลายโพงพาง

แหล่งรายได้	จำนวนครัวเรือน	รายได้รวมทุกครัวเรือน	รายได้ต่ำสุด	รายได้สูงสุด	รายได้เฉลี่ย	ค่ามัธยฐานของรายได้
1. รายได้จากภาคการเกษตร	24	1,272,850	1,000	297,000	53,035	26,000
2. รายได้จากนอกภาคการเกษตร	22	2,962,080	6,000	865,320	134,640	67,800
3. รายได้จากการท่องเที่ยว	30	1,578,880	4,800	609,120	52,629	18,000
4. รายได้รวม	30	5,813,810	12,000	888,320	193,794	137,400

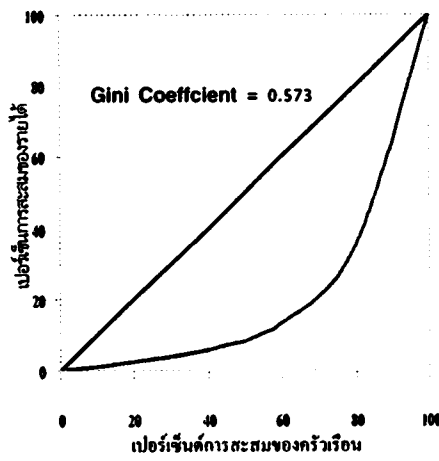
ที่มา : จากการสำรวจ เมื่อ 31 สิงหาคม - 1 กันยายน พ.ศ. 2547.

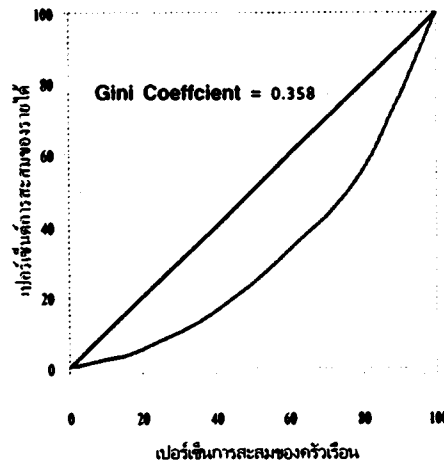
รูปที่ 1 : เส้นโค้งลอเรนซ์ของรายได้จากภาคการเกษตร

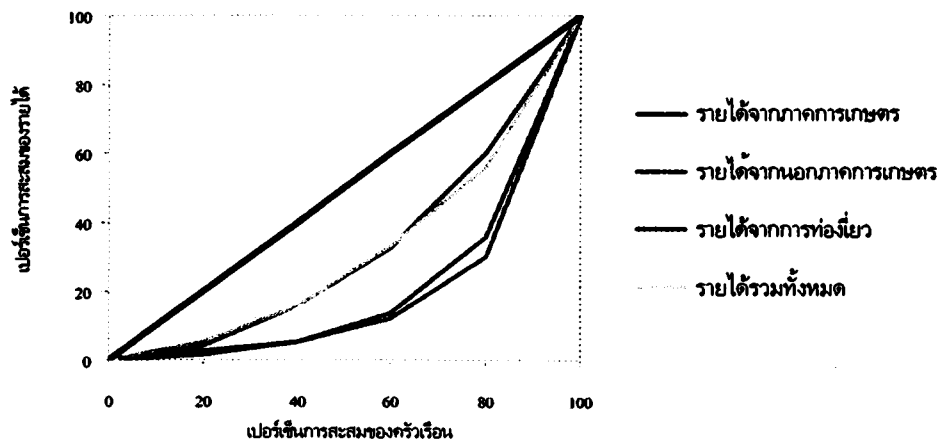
รูปที่ 2 : เส้นโค้งลอเรนซ์ของรายได้จากนอกภาคการเกษตร

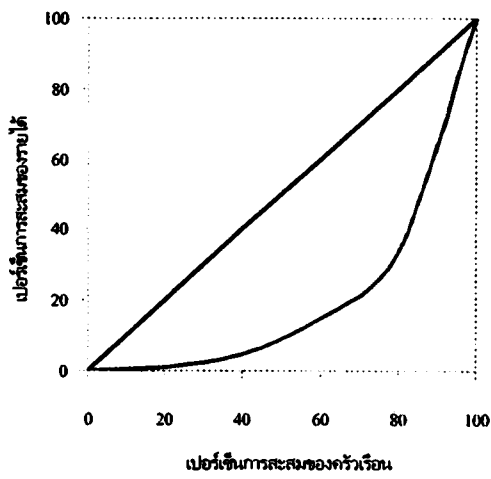
รูปที่ 3 : เส้นโค้งลอเรนซ์ของรายได้จากการท่องเที่ยว

รูปที่ 4 : เส้นโค้งลอเรนซ์ของรายได้ทั้งหมด

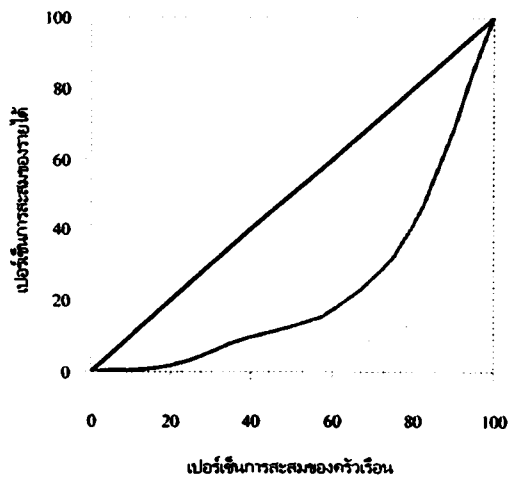

รูปที่ 5 : เส้นโค้งลอเรนซ์ของรายได้ในบ้านแม่กำปอง

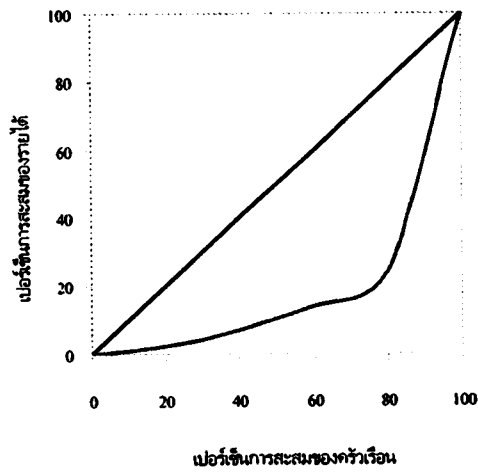
รูปที่ 6 : เส้นโค้งลอเรนซ์ของรายได้
จากภาคการเกษตร

Gini Coefficient = 0.580

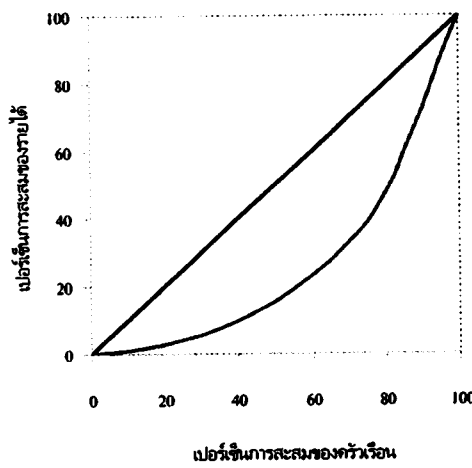
รูปที่ 7 : เส้นโค้งลอเรนซ์ของรายได้
จากนอกภาคการเกษตร

Gini Coefficient = 0.580

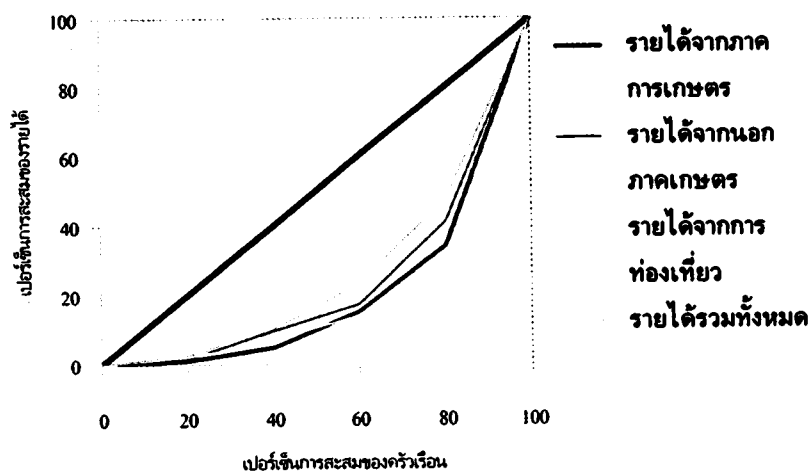
รูปที่ 8 : เส้นโค้งลอเรนซ์ของรายได้จากการท่องเที่ยว

Gini Coefficient = 0.610

รูปที่ 9 : เส้นโค้งลอเรนซ์ของรายได้รวมทั้งหมด

Gini Coefficient = 0.460

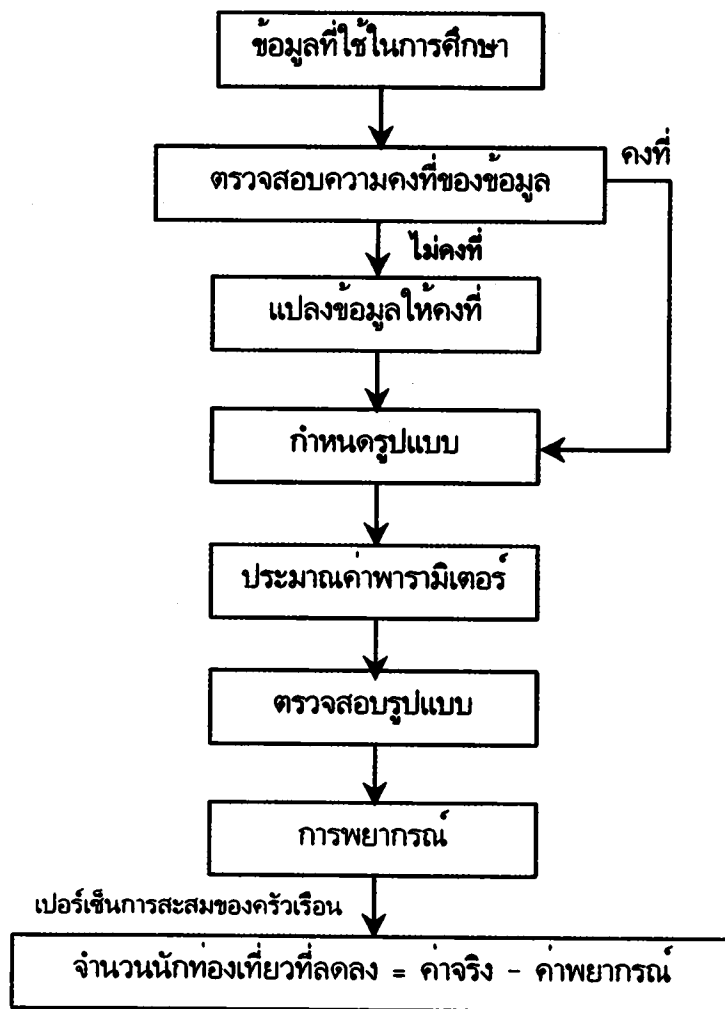

รูปที่ 6 : เส้นโค้งลอเรนซ์ของรายได้ของกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านทรงไทย ด.ปลายโพรงพาง

ภาคผนวก 4 : แบบจำลอง SARIMA
และการประมาณค่าสำหรับการท่องเที่ยวของประเทศไทย

1. ขั้นตอนการสร้างแบบจำลอง SARIMA

ขั้นตอนของการสร้างแบบจำลอง SARIMA แสดงไว้ในรูปที่ ผ3-1 ต่อไปนี้

รูปที่ 10 : เส้นโค้งลอเรนซ์ของรายได้ในกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านทรงไทย ด.ปลายโพพวง

1.1 ความผันแปรตามฤดูกาล

ความผันแปรตามฤดูกาล (Seasonal variation) เป็นส่วนประกอบของอนุกรมเวลา ที่แสดงการเปลี่ยนแปลงขึ้นลงของข้อมูล โดยรูปแบบการเปลี่ยนแปลงซ้ำที่เดิมในช่วงเวลาสั้นๆ ภายใน 1 ปี ลักษณะการเปลี่ยนแปลงของข้อมูลเนื่องจากความผันแปรตามฤดูกาล อาจมีรูปแบบการเปลี่ยนแปลงคงที่ภายในช่วงเวลาหนึ่งๆ ซึ่งเรียกว่า 'ฤดูกาลคงที่' หรือมีรูปแบบการเปลี่ยนแปลง ที่เปลี่ยนไปอย่างซ้ำๆ เมื่อเวลาเปลี่ยนไป เรียกว่า 'ฤดูกาลเปลี่ยนแปลง' การวิเคราะห์ความผันแปรฤดูกาลมีประโยชน์มากสำหรับการพยากรณ์ทางด้านเศรษฐศาสตร์ เพราะการวิเคราะห์ ดังกล่าวจะทำให้เห็นภาพของความเคลื่อนไหวของข้อมูลที่ปราศจากฤดูกาล* สำหรับการพิจารณาความเคลื่อนไหวตามฤดูกาลสามารถทำได้ในหน่วยของระยะเวลาที่เป็นรายวัน รายสัปดาห์ รายเดือน รายไตรมาส เป็นต้น

1.2 การคงที่ของอนุกรมเวลา (Stationary)

วิธีการ Box and Jenkins เป็นวิธีการใช้กับข้อมูลอนุกรมเวลาคงที่ ดังนั้นถ้าหากอนุกรมเวลาที่ใช้ในการพยากรณ์ไม่คงที่ จะต้องทำให้อนุกรมเวลาดังกล่าวคงที่ก่อน โดยการทำผลต่างของอนุกรมเวลา การคงที่ของอนุกรมเวลา หมายถึง อนุกรมเวลาที่อยู่ในสภาวะสมดุลเชิงสถิติ (Statistical equilibrium) ซึ่งก็คือการที่คุณสมบัติทางสถิติของอนุกรมเวลาไม่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา

เมื่อสมมติให้ตัวแปร X_t เป็นอนุกรมเวลาที่คงที่ (Stationary) ดังนั้น ตัวแปร จะมีคุณสมบัติดังนี้

$$\text{Mean : } E(X_t) = \mu$$

$$\text{Variance : } \text{Var}(X_t) = E(X_t - \mu)^2 = \sigma^2$$

$$\text{Covariance : } E[(X_t - \mu)(X_{t+k} - \mu)] = \gamma_k$$

ถ้าตัวแปร X_t เป็นอนุกรมเวลาที่ไม่คงที่ (Nonstationary) ดังนั้น ตัวแปร จะมีคุณสมบัติดังนี้

$$\text{Mean : } E(X_t) = \mu_t$$

$$\text{Variance : } \text{Var}(X_t) = E(X_t - \mu)^2 = \sigma^2$$

$$\text{Covariance : } E[(X_t - \mu)(X_{t+k} - \mu)] = \gamma_k$$

*ศิริลักษณ์ สุวรรณวงศ์ การวิเคราะห์อนุกรม กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น, 2535

ความไม่คงที่ของอนุกรมเวลาอาจเกิดจากการที่อนุกรมเวลานั้นมีแนวโน้มและ/ฤดูกาล หรืออนุกรมเวลาที่มีค่าความแปรปรวนไม่คงที่ ก่อนการกำหนดรูปแบบให้กับอนุกรมเวลาที่ไม่คงที่ จะต้องแปลงอนุกรมเวลาดังกล่าวให้คงที่เสียก่อน โดยการหาผลต่างหรือผลต่างของฤดูกาลของอนุกรมเวลาหรือแปลงโดยการหา Natural logarithm ของอนุกรมเวลาที่ไม่คงที่ ดังมีรายละเอียดแสดงไว้ในภาคผนวก

ก) การหาผลต่าง

กรณีที่อนุกรมเวลาที่กำลังพิจารณามีแนวโน้มและ/ฤดูกาล การแปลงอนุกรมเวลาดังกล่าวสามารถทำได้โดยการหาผลต่างหรือผลต่างของฤดูกาลของอนุกรมเวลาก่อน ดังนี้

เมื่อกำหนดให้ ∇ เป็นผลต่างครั้งที่ 1 ∇^d เป็นผลต่างครั้งที่ d จะได้ว่า

$$\nabla x_t = x_t - x_{t-1}$$

$$\nabla^d x_t = \nabla^{d-1} x_t - \nabla^{d-1} x_{t-1}$$

เนื่องจากรูปแบบของ Box and Jenkins จะเขียนอยู่ในรูปของอนุกรมเวลาย้อนหลัง (Backward shift operator) จึงกำหนดสัญลักษณ์ย้อนหลังเป็น B เมื่อกำหนดให้

$$Bx_t = x_{t-1} \text{ และ } B^d x_t = x_{t-d}$$

$$\text{จาก } \nabla x_t = x_t - x_{t-1}$$

$$\nabla x_t = x_t - Bx_t$$

$$\nabla x_t = (1 - B)x_t$$

$$\therefore \nabla = 1 - B$$

สำหรับการหาผลต่างอนุกรมเวลาที่มีฤดูกาล จะคล้ายกับการหาผลต่างของข้อมูลที่ไม่ฤดูกาล โดยทั่วไปผลต่างของอนุกรมเวลาปกติจะคำนวณระยะเวลาหนึ่งไปอีกระยะเวลาหนึ่ง ($x_t - x_{t-1}$) ส่วนผลต่างของฤดูกาลจะหาผลต่างของข้อมูลที่ห่างกัน S หน่วยเวลา ($x_t - x_{t-S}$) จาก คำจำกัดความนี้สามารถนำมาเขียนให้อยู่ในรูปแบบของอนุกรมเวลาย้อนหลัง (B) และสัญลักษณ์ความแตกต่าง (∇) ได้ดังนี้

เมื่อกำหนด $B^K x_t = x_{t-K}$ ให้ $K = S$ และ D เป็นอันดับของผลต่างอนุกรมเวลา x_t ดังนั้นสามารถเขียนผลต่างของอนุกรมเวลา x_t ในอันดับ D ได้ดังนี้

$$\nabla_s^D X_t = (1-B^s)^D X_t$$

เมื่อ $D = 1$ ดังนั้นผลต่างอันดับที่ 1 ของ X_t ก็คือ

$$\begin{aligned} \nabla_s X_t &= (1-B^s) X_t \\ &= X_t - B^s X_t \\ &= X_t - X_{t-s} \end{aligned}$$

ส่วนผลต่างของอนุกรมเวลาที่มีฤดูกาลและไม่มีฤดูกาล ส่วนใหญ่ที่นิยมใช้รูปแบบการคูณของอนุกรมเวลาที่มีฤดูกาล - ไม่มีฤดูกาล (Seasonal - nonseasonal multiplicative models) ดังนี้

$$\nabla^s \nabla_s^D X_t = (1-B)^s (1-B^s)^D X_t$$

ข) การแปลงอนุกรมเวลา

กรณีที่อนุกรมเวลาที่กำลังพิจารณามีความแปรปรวนไม่คงที่ ต้องแปลงอนุกรมเวลาให้มีความแปรปรวนคงที่ก่อน วิธีการหนึ่งที่ได้รับการนิยมนิยม ก็คือ การหาค่า Natural logarithm ของค่าสังเกตในอนุกรมเวลา นั่นคือ แปลงอนุกรมเวลาเดิม (X_t) ให้เป็นอนุกรมเวลาใหม่ (X'_t) ซึ่ง $X'_t = \ln(X_t)$

เมื่อแปลงข้อมูลอนุกรมเวลาให้คงที่ได้แล้ว ก็จะนำข้อมูลอนุกรมเวลานั้นไปทำตามขั้นตอนของวิธีการ Box and Jenkins ต่อไป

1.3 วิธีการพยากรณ์ด้วยวิธี Box and Jenkins กรณีอนุกรมเวลามีอิทธิพลของฤดูกาล

การสร้างรูปแบบ ARIMA ของอนุกรมเวลาที่มีอิทธิพลของฤดูกาลเข้ามาเกี่ยวข้องสามารถทำได้เช่นเดียวกับรูปแบบ ARIMA ที่ไม่มีฤดูกาล ดังนั้นในรูปแบบ SARIMA (Seasonal Integrated Auto Regressive and Moving Average) ของอนุกรมเวลาที่มีฤดูกาลมีส่วนประกอบที่สำคัญ 3 ส่วน ได้แก่ Seasonal AutoRegressive หรือ SAR (P), Integrated (I) และ Seasonal Moving Average หรือ SMA (Q) โดย SAR (P) เป็นรูปแบบที่แสดงว่า ค่าสังเกต X_t ขึ้นอยู่กับค่าของ X_{t-s}, K, X_{t-2s} ส่วนรูปแบบ SMA (Q) เป็นรูปแบบที่แสดงว่าค่าสังเกต ขึ้นอยู่กับค่าความคลาดเคลื่อน $\varepsilon_{t-s}, K, \varepsilon_{t-2s}$ ส่วน Integrated (I) เป็นการหาผลต่าง (difference) ของอนุกรมเวลา ดังนั้น SARIMA (P,D,Q)_s ของอนุกรมเวลาที่มีฤดูกาล ที่มี SAR ระดับ P, SMA ระดับ Q และมีผลต่าง D ครั้ง

จะมีรูปแบบของสมการดังนี้

$$(1 - \Phi_1 B^s - \Phi_2 B^{2s} - K - \Phi_r B^{rs})(1 - B^s)^p x_t \\ = \delta + (1 - \Theta_1 B^s - \Theta_2 B^{2s} - K - \Theta_q B^{qs}) \varepsilon_t$$

รูปแบบ SARIMA (P,D,Q)_s ข้างต้น มีข้อสมมติฐานที่สำคัญ คือ อนุกรมเวลาที่อยู่ภายในฤดูกาลเดียวกันไม่มีสหสัมพันธ์ต่อกัน และอนุกรมเวลาจะมีค่าสหสัมพันธ์ตัวเองที่แตกต่างไปจากศูนย์ เฉพาะช่วงห่าง S, 2S, ..., PS เท่านั้น ข้อสมมตินี้เป็นข้อจำกัดที่สำคัญในการนำแบบจำลอง SARIMA (P,D,Q)_s มาประยุกต์ใช้งาน เพราะอนุกรมเวลาอาจมีความสัมพันธ์ต่อกันได้ทั้งภายในฤดูกาลเดียวกัน และมีความสัมพันธ์ข้ามฤดูกาลได้ด้วย ดังนั้น Box and Jenkins จึงได้เสนอรูปแบบอนุกรมเวลา ที่มีฤดูกาลเชิงคูณ (Multiplicative seasonal model) เพื่อใช้ในการวิเคราะห์อนุกรมเวลาที่มีฤดูกาลแบบที่ใช้ได้ทั้งตัวแบบเชิงบวกและเชิงคูณ สามารถเขียนเป็นสมการได้ดังนี้"

$$(1 - \Phi_1 B^s - K - \Phi_r B^{rs})(1 - \phi_1 B - K - \phi_r B^r)(1 - B^s)^p (1 - B)^d x_t \\ = \delta + (1 - \Theta_1 B^s - K - \Theta_q B^{qs})(1 - \theta_1 B - K - \theta_r B^r) \varepsilon_t$$

โดยทั่วไปมักนิยมเขียนในรูป SARIMA (p,d,q)(P,D,Q)_s รูปแบบอนุกรมเวลาข้างต้นประกอบด้วย อนุกรมเวลา 2 ชุด คือ

ชุดแรกเป็นอนุกรมเวลาที่ไม่มีการฤดูกาล ที่มีรูปแบบ ARIMA (p,d,q)

$$(1 - \phi_1 B - \phi_2 B^2 - K - \phi_r B^r)(1 - B)^d x_t \\ = \delta_1 + (1 - \theta_1 B - \theta_2 B^2 - K - \theta_r B^r) \varepsilon_t$$

ส่วนชุดที่สองเป็นอนุกรมเวลาที่มีการฤดูกาล ที่มีรูปแบบ SARIMA (P,D,Q)_S

$$(1 - \Phi_1 B^s - \Phi_2 B^{2s} - K - \Phi_r B^{rs})(1 - B^s)^p x_t \\ = \delta_2 + (1 - \Theta_1 B^s - \Theta_2 B^{2s} - K - \Theta_q B^{qs}) \varepsilon_t$$

"วิจิต หล่อจิระชุนท์กุล และคณะ. เทคนิคการพยากรณ์. กรุงเทพฯ: โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. 2539.

1.4 ขั้นตอนการพยากรณ์ด้วยวิธีของ Box and Jenkins¹²

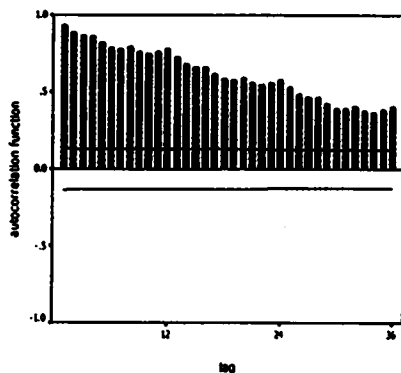
การใช้วิธีของ Box and Jenkins กับอนุกรมเวลาที่ไม่เป็น Stationary จะต้องแปลงอนุกรมเวลาเดิมให้เป็นอนุกรมเวลาที่เป็น Stationary และไม่มีอิทธิพลของฤดูกาล โดยการหาผลต่างของอนุกรมเวลาเดิม และหาผลต่างฤดูกาลของอนุกรมเวลาจนได้อนุกรมเวลาใหม่ที่เป็น Stationary ถ้าอนุกรมเวลามีค่าความแปรปรวนไม่คงที่ ให้แปลงอนุกรมเวลาเดิมเป็นอนุกรมเวลาใหม่ โดยการหา Natural logarithm ของอนุกรมเวลา เมื่อได้อนุกรมเวลาที่เป็น Stationary แล้วให้ทำตามขั้นตอนของวิธีการ Box and Jenkins ดังนี้

- 1.) กำหนดรูปแบบ (Identification) เพื่อหารูปแบบที่คิดว่าเหมาะสมให้กับอนุกรมเวลา โดยใช้วิธีพิจารณาเปรียบเทียบกับคอเรลโลแกรมของค่า r_k และ r_{kk} ของอนุกรมเวลา
- 2.) ประมาณค่าพารามิเตอร์ในรูปแบบ (Estimation) โดยทั่วไปใช้วิธีการประมาณค่าพารามิเตอร์โดยวิธีกำลังสองน้อยที่สุด
- 3.) ตรวจสอบรูปแบบ (Diagnostic checking) เมื่อกำหนดรูปแบบและประมาณค่าพารามิเตอร์ในรูปแบบแล้ว ต้องตรวจสอบอีกครั้งว่ารูปแบบที่กำหนดมีความเหมาะสมจริงหรือไม่ โดยการพิจารณาค่าสหสัมพันธ์ในตัวเองของค่าความคลาดเคลื่อน (ดูจากกราฟคอเรลโลแกรม) การทดสอบค่าพารามิเตอร์ในรูปแบบจากค่า t-test และการทดสอบความเหมาะสมของรูปแบบโดยการทดสอบของ Box and Pierce หรือการทดสอบของ Box and Ljung
- 4.) การพยากรณ์ (Forecasting) นำสมการพยากรณ์ที่สร้างจากรูปแบบการพยากรณ์ที่กำหนดและผ่านการตรวจสอบรูปแบบแล้วมาพยากรณ์ค่าในอนาคต โดยสามารถทำได้ทั้งการพยากรณ์แบบจุด (Point forecast) และการพยากรณ์แบบช่วง (Interval forecast) การพยากรณ์โดยวิธีการของ Box and Jenkins จะให้ค่าพยากรณ์ไปข้างหน้าที่ดีในช่วงเวลาสั้นๆ

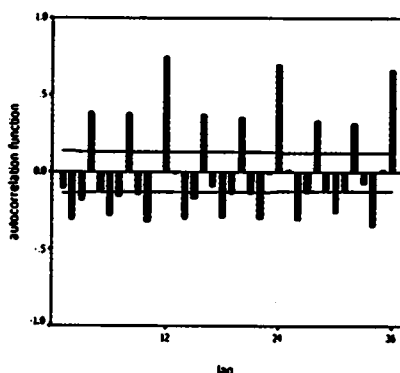
1.5 การสร้างแบบจำลอง SARIMA ของจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่มาประเทศไทย

จากข้อมูลอนุกรมเวลาที่เป็นข้อมูลรายเดือนตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. 2528 - ธันวาคม พ.ศ. 2545 จำนวน 216 ตัวอย่าง ถูกนำมาวิเคราะห์และสร้างแบบจำลอง SARIMA ที่เหมาะสมสำหรับการพยากรณ์จำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เข้ามาประเทศไทย โดยก่อนการสร้างแบบจำลองได้ทำการแปลงข้อมูลอนุกรมเวลาด้วยการทำ Natural logarithm ข้อมูลอนุกรมเวลาเพื่อหลีกเลี่ยงกรณีที่มีข้อมูลอนุกรมเวลาที่มีความแปรปรวนไม่คงที่ หลังจากนั้นได้นำข้อมูลอนุกรมเวลาที่แปลงแล้วไปสร้างแบบจำลอง โดยมีขั้นตอนในการสร้างแบบจำลองดังนี้

¹²ทรงศิริ แต่สมบัติ. เทคนิคการพยากรณ์เชิงปริมาณ. กรุงเทพฯ : หจก. สำนักพิมพ์พิสิทธ์เซ็นเตอร์. 2539.

ที่มา : คำนวณด้วยโปรแกรม SPSS version 12.0.

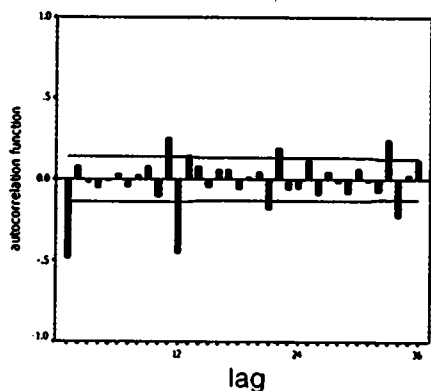

ที่มา : คำนวณด้วยโปรแกรม SPSS version 12.0.

รูปที่ 2 : สหสัมพันธ์ในตัวเอง (ACF)
ที่ $d = 0$ และ $D = 0$

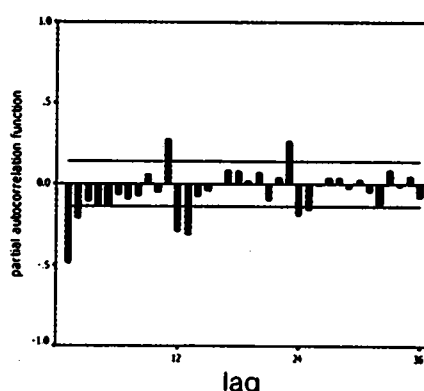
รูปที่ 3 : สหสัมพันธ์ในตัวเอง (ACF)
ที่ $d = 1$ และ $D = 0$

เมื่อหาผลต่างของอนุกรมเวลา ($d = 1$) และผลต่างของฤดูกาล ($D = 1$) ของอนุกรมเวลาชุดนี้แล้ว ปรากฏว่า ค่า ACF มีค่าลดลงใกล้ 0 อย่างรวดเร็ว แสดงว่า อนุกรมเวลาชุดนี้มีลักษณะคงที่แล้ว เมื่อพิจารณาค่า ACF และ ค่า PACF ในรูปที่ 4 และ 5 พบว่า อนุกรมเวลาที่ไม่ฤดูกาล ที่มีค่า ACF และ PACF แตกต่างไปจากศูนย์ ณ ระดับนัยสำคัญ 0.05 มีจำนวน 6 ค่า (lag ที่ 1, 11, 21, 22, 33, 34) และ 5 ค่า (lag ที่ 1, 2, 11, 13, 23) ตามลำดับ ส่วนอนุกรมเวลาที่มีฤดูกาลมีค่า ACF และ PACF แตกต่างไปจากศูนย์ ณ ระดับนัยสำคัญ 0.05 มีจำนวน 2 ค่า (lag ที่ 1, 12) และ 3 ค่า (lag ที่ 1, 12, 24) ตามลำดับ

ที่มา : คำนวณด้วยโปรแกรม SPSS version 12.0.

รูปที่ 4 : สหสัมพันธ์ในตัวเอง (ACF)
ที่ $d = 1$ และ $D = 1$

ที่มา : คำนวณด้วยโปรแกรม SPSS version 12.0.

รูปที่ 5 : สหสัมพันธ์ในตัวเอง (PACF)
ที่ $d = 1$ และ $D = 1$

จากลักษณะดังกล่าวสามารถกำหนดรูปแบบได้ 5 รูปแบบดังนี้ คือ 1. SARIMA (1,1,1)(0,1,1)₁₂, 2. SARIMA (2,1,0)(2,1,0)₁₂, 3. SARIMA (2,1,0)(0,1,1)₁₂, 4. SARIMA (0,1,1)(2,1,0)₁₂ และ 5. SARIMA (0,1,1)(0,1,1)₁₂ และในแต่ละรูปแบบจะประมาณค่าสัมประสิทธิ์ 2 ครั้ง โดยแบ่งเป็นกรณีที่มีค่าคงที่กับกรณีที่ไม่มีค่าคงที่สำหรับการเลือกรูปแบบที่นำมาใช้ในการพยากรณ์ จะพิจารณาจากค่าสถิติและ AIC(K) รวมทั้งการตรวจสอบรูปแบบของแบบจำลองที่นำมาใช้ว่าเหมาะสมหรือไม่

ข) ประมาณค่าพารามิเตอร์ (Estimation)

นำรูปแบบทั้ง 5 ไปประมาณค่าพารามิเตอร์ด้วยวิธีกำลังสองน้อยที่สุด (Ordinary least square: OLS) ซึ่งได้ผลการประมาณพารามิเตอร์ดังนี้

ตารางที่ 1 : ผลการประมาณค่าพารามิเตอร์ของรูปแบบต่างๆ ในกรณีที่มีค่าคงที่

ตัวแปร	SARIMA (1,1,1) (0,1,1) ₁₂	SARIMA (2,1,0) (2,1,0) ₁₂	SARIMA (2,1,0) (0,1,1) ₁₂	SARIMA (0,1,1) (2,1,0) ₁₂	SARIMA (0,1,1) (0,1,1) ₁₂
Constant	-0.00058	-0.00198	-0.00090	-0.00105	-0.00048
AR ₁ (ϕ_1)	-0.20314	-0.61164 ^{***}	-0.63360 ^{***}	-	-
AR ₂ (ϕ_2)	-	-0.12437	-0.18605 ^{***}	-	-
MA ₁ (θ_1)	0.47165 ^{***}	-	-	0.59018 ^{***}	0.62383 ^{***}
SAR ₁ (Φ_1)	-	-0.72984 ^{***}	-	-0.67868 ^{***}	-
SAR ₂ (Φ_2)	-	-0.43250 ^{***}	-	-0.38889 ^{***}	-
SMA ₁ (Θ_1)	0.88958 ^{***}	-	0.88390 ^{***}	-	0.88428 ^{***}
R ²	0.5838	0.5358	0.5768	0.5298	0.5790
\bar{R}^2	0.5775	0.5264	0.5704	0.5227	0.5748
σ_ϵ	0.0507	0.0547	0.0513	0.0551	0.0510
AIC(K)	-5.9237	-5.7631	-5.9025	-5.7584	-5.9232

หมายเหตุ : AIC = Akaike information criterion.

: *** Significant at 1 percent level

: ** Significant at 5 percent level

: * Significant at 10 percent level

ที่มา : จากการคำนวณด้วยโปรแกรม SHAZAM version 9.0.

จากตารางที่ 1 จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าตัวแปรค่าคงที่เป็นตัวแปรที่มีค่าไม่แตกต่างไปจากศูนย์ ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 ดังนั้นจึงได้ตัดตัวแปรค่าคงที่ออกจากแบบจำลองและทำการประมาณค่าพารามิเตอร์ของแบบจำลองใหม่อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งสามารถแสดงผลการประมาณค่าพารามิเตอร์ได้ดังนี้

ตารางที่ 2 : ผลการประมาณค่าพารามิเตอร์ของรูปแบบต่างๆ ในกรณีที่มีค่าคงที่

ตัวแปร	SARIMA (1,1,1) 0,1,1) ₁₂	SARIMA (2,1,0) (2,1,0) ₁₂	SARIMA (2,1,0) (0,1,1) ₁₂	SARIMA (0,1,1) (2,1,0) ₁₂	SARIMA (0,1,1) (0,1,1) ₁₂
AR ₁ (ϕ_1)	-0.22026 [*]	-0.61044 ^{***}	-0.62904 ^{***}	-	-
AR ₂ (ϕ_2)	-	-0.12360 [*]	-0.18226 ^{***}	-	-
MA ₁ (θ_1)	0.44389 ^{***}	-	-	0.58753 ^{***}	0.60753 ^{***}
SAR ₁ (Φ_1)	-	-0.72863 ^{***}	-	-0.67680 ^{***}	-
SAR ₂ (Φ_2)	-	-0.43181 ^{***}	-	-0.38706 ^{***}	-
SMA ₁ (Θ_1)	0.88517 ^{***}	-	0.88120 ^{***}	-	0.87713 ^{***}
R ²	0.5800	0.5352	0.5742	0.5289	0.5743
\bar{R}^2	0.5737	0.5259	0.5678	0.5218	0.5700
σ_ε	0.0510	0.0547	0.0514	0.0552	0.0513
AIC(K)	-5.9225	-5.7715	-5.9051	-5.7658	-5.9186

หมายเหตุ : AIC = Akaike information criterion.

: *** Significant at 1 percent level

: ** Significant at 5 percent level

: * Significant at 10 percent level

ที่มา : จากการคำนวณด้วยโปรแกรม SHAZAM version 9.0.

จากรูปแบบทั้งหมด 10 รูปแบบ ปรากฏว่ารูปแบบ SARIMA (1,1,1)(0,1,1)₁₂ เป็นรูปแบบที่มีค่าสถิติที่ใช้ในการตัดสินใจที่ดีที่สุด ดังนั้นรูปแบบ SARIMA (1,1,1)(0,1,1)₁₂ จึงเป็นรูปแบบที่มีความเหมาะสมที่สุดสำหรับอนุกรมเวลาของจำนวนนักท่องเที่ยวต่างประเทศที่เข้ามา

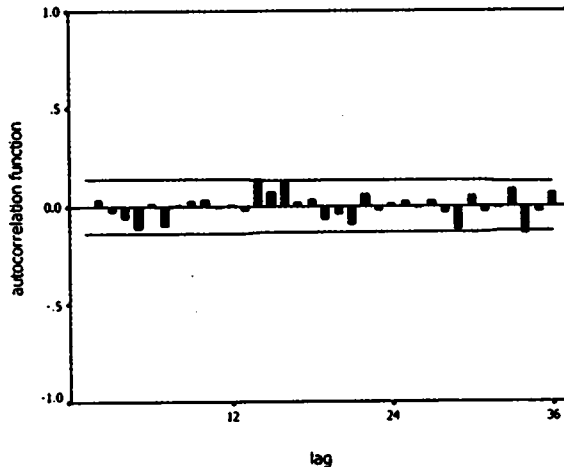
ประเทศไทยและสามารถเขียนให้อยู่ในรูปแบบสมการพยากรณ์ได้ดังนี้

$$(1 - 0.20314B)(1 - B^{12})(1 - B)\ln(x_t)$$

$$= -0.00058 + (1 - 0.88958B^{12})(1 - 0.47165B)\varepsilon_t$$

ค) ตรวจสอบรูปแบบ (Diagnostic checking)

การตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบ SARIMA (1,1,1)(0,1,1)₁₂ ด้วยการพิจารณากราฟของค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ในตัวเอง (ACF) ของค่าความคลาดเคลื่อน (residual) พบว่าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ในตัวเองของค่าความคลาดเคลื่อนมีค่าไม่แตกต่างไปจากศูนย์ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 แสดงว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ในตัวเองของค่าความคลาดเคลื่อนของรูปแบบ SARIMA (1,1,1)(0,1,1)₁₂ เป็นอิสระจากกัน นอกจากนี้จากการทดสอบความเหมาะสมของรูปแบบ โดยการทดสอบของ Box and Pierce (Box and Ljung) ด้วยค่าสถิติ Q ปรากฏว่าค่าสถิติ Q ที่ได้จากการคำนวณ มีน้อยกว่าค่าวิกฤตของ Chi-square ณ ระดับนัยสำคัญ 0.01 ซึ่งเป็นการยืนยันว่ารูปแบบ SARIMA (1,1,1)(0,1,1)₁₂ เป็นรูปแบบที่มีความเหมาะสมที่จะใช้ในการอธิบายอนุกรมเวลาของจำนวนนักท่องเที่ยวต่างประเทศที่เข้ามาในประเทศไทยได้อย่างแท้จริง

MODIFIED BOX-PIERCE (LJUNG-BOX-PIERCE) STATISTICS (CHI-SQUARE)

LAG	Q	DF	P-VALUE
6	2.50	3	0.476
12	4.06	9	0.907
18	15.10	15	0.444
24	18.59	21	0.611
30	22.12	27	0.731
36	30.22	33	0.606
42	32.49	39	0.760
48	37.84	45	0.767
54	43.90	51	0.749

ที่มา : คำนวณด้วยโปรแกรม SPSS version 12.0.

ที่มา : คำนวณด้วยโปรแกรม SHAZAM version 12.0.

รูปที่ 6 : สหสัมพันธ์ในตัวเอง (ACF) และค่าสถิติ Q ของค่าความคลาดเคลื่อนที่ได้จากรูปแบบ SARIMA (1,1,1) (0,1,1)₁₂

สรุปได้ว่ารูปแบบ SARIMA (1,1,1) (0,1,1)₁₂ เป็นรูปแบบสมการพยากรณ์ที่มีประสิทธิภาพ และมีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้พยากรณ์ข้อมูลอนุกรมเวลาของจำนวนนักท่องเที่ยวต่างประเทศที่เข้ามาในประเทศไทย

ง) การพยากรณ์ (Forecasting)

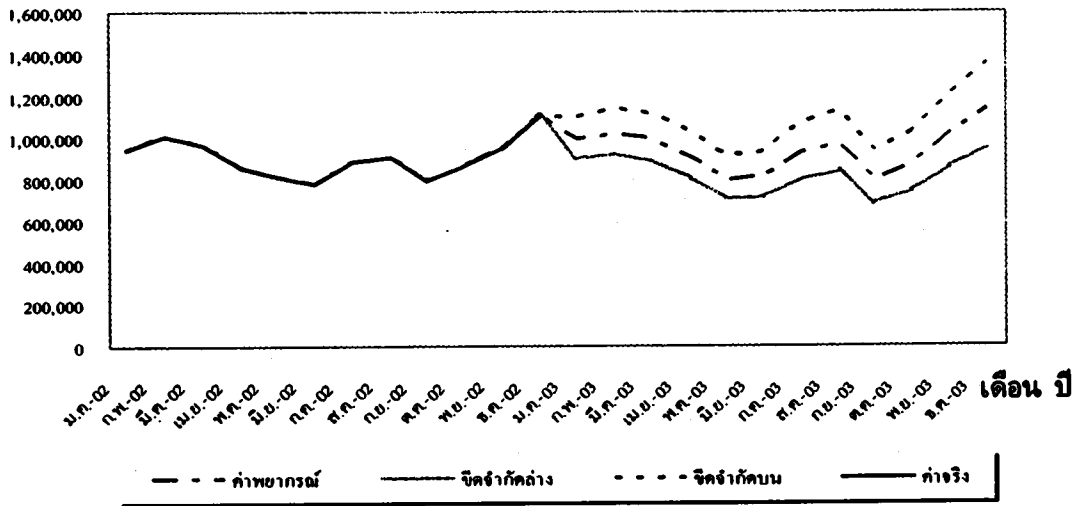
นำรูปแบบ SARIMA (1,1,1)(0,1,1)₁₂ ไปสร้างเป็นสมการพยากรณ์แล้วทำการพยากรณ์จำนวนนักท่องเที่ยวต่างประเทศที่เข้ามาในประเทศไทยในช่วงเดือนมกราคม - ธันวาคม 2546 ได้ดังนี้

ตารางที่ 3 : ค่าพยากรณ์ที่ได้จากสมการพยากรณ์ในรูปแบบ SARIMA (1,1,1) (0,1,1)₁₂

ปี พ.ศ.	เดือน	ค่าพยากรณ์	ช่วงความเชื่อมั่น 95%		ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน
			ขีดจำกัดล่าง	ขีดจำกัดบน	
2546	มกราคม	13.8111	13.7108	13.9115	0.05122
2546	กุมภาพันธ์	13.8382	13.7327	13.9438	0.05386
2546	มีนาคม	13.8102	13.6949	13.9255	0.05884
2546	เมษายน	13.7217	13.5984	13.845	0.06290
2546	พฤษภาคม	13.5956	13.4646	13.7266	0.06682
2546	มิถุนายน	13.6128	13.4746	13.751	0.07050
2546	กรกฎาคม	13.7405	13.5954	13.8855	0.07400
2546	สิงหาคม	13.7868	13.6353	13.9384	0.07735
2546	กันยายน	13.5906	13.4327	13.7485	0.08055
2546	ตุลาคม	13.6818	13.5179	13.8458	0.08363
2546	พฤศจิกายน	13.8334	13.6637	14.0032	0.08660
2546	ธันวาคม	13.9424	13.767	14.1178	0.08948

ที่มา : จากการคำนวณด้วยโปรแกรม SHAZAM version 9.0.

จำนวนคน

ที่มา : จำนวนด้วยโปรแกรม SHAZAM version 9.0.

รูปที่ 7 : ค่าพยากรณ์ที่ได้จากสมการพยากรณ์ในรูปแบบ SARIMA (1,1,1) (0,1,1)₁₂
 SARIMA (1,1,1) (0,1,1)₁₂